

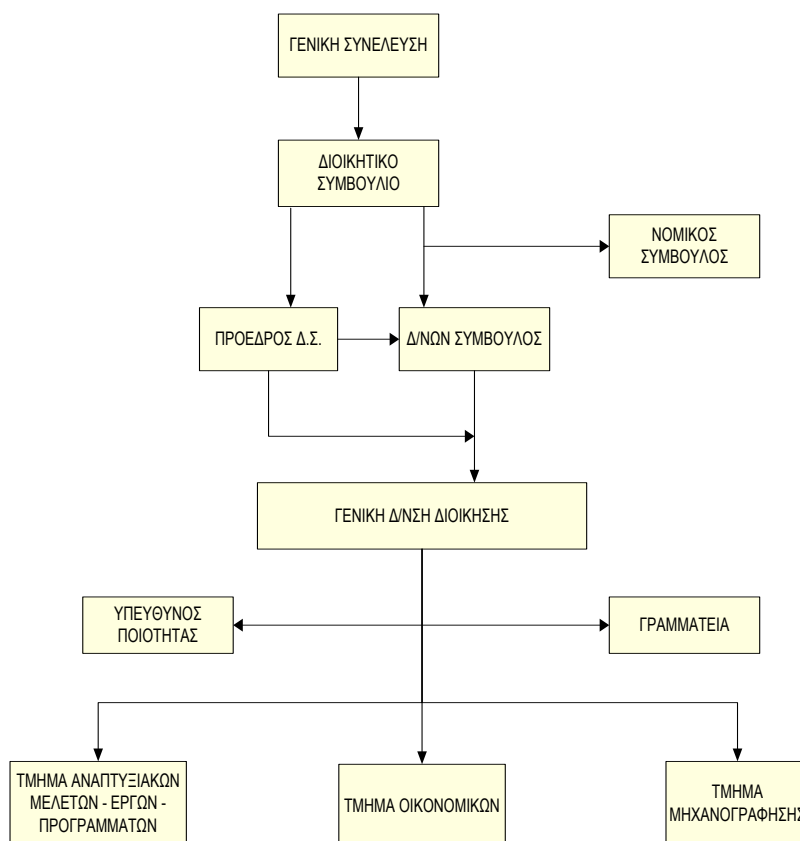
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΥΠΟΨΗΦΙΟΥ ΦΟΡΕΑ.....	2
1.1. Η ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΣΧΕΣΗ.....	2
1.1.1. Γενικά Στοιχεία	2
1.1.2. Εταιρικό Σχήμα	5
1.1.3. Τεκμηρίωση της αντιπροσωπευτικότητας των φορέων που συμμετέχουν στο εταιρικό σχήμα	8
1.1.4. Χρηματοοικονομική επάρκεια του φορέα.....	8
1.2. Επίπεδο Λήψης Αποφάσεων	9
1.2.1 Αναλυτική παρουσίαση της Επιτροπής Διαχείρισης Προγράμματος (ΕΔΠ)	9
1.2.2 Τεκμηρίωση της επιλογής των φορέων που συμμετέχουν στο επίπεδο λήψης αποφάσεων	10
1.3. ΣΤΕΛΕΧΙΑΚΗ ΔΟΜΗ – ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ – ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ	12
1.3.1. Στελεχιακή Δομή	12
1.3.2. Τεκμηρίωση της επάρκειας της στελεχιακής δομής.	13
1.3.3 Παρουσίαση κτιριακών υποδομών και εξοπλισμού.	14
1.4. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΠΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΑΞΟΝΩΝ 4 ΤΟΥ ΠΑΑ 2007-2013 & ΤΟΥ ΕΠΑΛ 2007-2013	15
1.5. ΛΟΙΠΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΥΠΟΨΗΦΙΟΥ ΦΟΡΕΑ	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΤΟΠΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΠΟΥ ΚΑΛΥΠΤΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΟΥ ΤΟΠΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	16
2.1.1. παρουσίαση προτεινομένης περιοχής παρέμβασης (ΠΠΠ)	16
2.1.2. Χάρτες.....	31
2.1.3. Η Ευρύτερη Περιοχή.....	32
2.2. Ανάλυση των αναπτυξιακών Αναγκών και του δυναμικού της περιοχής παρέμβασης	32
2.2.1. Φυσικό Περιβάλλον.....	32
2.2.2. πολιτιστικό περιβάλλον.....	44
2.2.2. Δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού	78
2.2.3. Οικονομικά στοιχεία.....	85
2.2.4. χωροταξική –πολεοδομική οργανωση	124
2.2.5. τεχνική υποδομη- κοινωνική υποδομη – αναπτυξιακοσ παρεμβασεισ	131
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗΣ ΚΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΕΙΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ 140	
3.1. Ενέργειες διαβούλευσης.....	140
3.2. Ενέργειες ενημέρωσης	145
3.3. Ενέργειες Επιμόρφωσης.....	150
3.4. Λοιπές Ενέργειες	152
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΡΙΣΙΜΩΝ ΔΕΙΚΤΩΝ ΤΟΠΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	153

1.1. Η ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΣΧΕΣΗ

1.1.1. ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

- **πλήρης επωνυμία του υποψήφιου Φορέα:** ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΒΟΡΕΙΟΥ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ – ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΟΤΑ
- **διακριτικός τίτλος:** ΑΝΒΟΠΕ ΑΕ
- **νομική μορφή:** ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΟΤΑ
- **έτος σύστασης:** 1996
- **τόπος εγκατάστασης και τα γενικά στοιχεία του υποψήφιου Φορέα**
  - Περιφέρεια: Πελοποννήσου
  - Νομός: Αρκαδίας
  - Δήμος: Τρίπολης
  - Τοπική Κοινότητα : Λεβίδι
  - Ταχ. Δ/ση/ Ταχ. Κώδικας: Λεβίδι 220 02
  - αριθμός τηλεφώνου: 27960- 22051 & 22052 αριθμός FAX: 27960- 22050
  - E- mail: info@anvope.gr
  - Α.Φ.Μ.: 094471621 / Δ.Ο.Υ: Τρίπολης
- **Οργανόγραμμα φορέα**

Στα Δικαιολογητικά επισυνάπτεται η Απόφαση έγκρισης του οργανογράμματος της Εταιρείας (Πρακτικό ΔΣ 224/04-7-2016 Θέμα 6^ο- Βλ. Δικαιολογητικό Νο28).

- **Διοικητικό Συμβούλιο**

Η Εταιρεία διοικείται από εννεαμελές Διοικητικό Συμβούλιο και οι αρμοδιότητές του περιγράφονται στα Άρθρα 7, 8, 9, 10 και 13 του Καταστατικού, ως εξής:

Άρθρο 7: Σύσταση, θητεία και αντικατάσταση μέλους του Διοικητικού Συμβουλίου

1. Η Εταιρεία διοικείται από το Διοικητικό Συμβούλιο, το οποίο αποτελείται από 9 μέλη.
2. Τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου εκλέγονται από τη Γενική Συνέλευση των μετόχων της Εταιρείας. Η θητεία των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου είναι 5ετής. Οι εκλογές για την ανάδειξη του Διοικητικού Συμβουλίου πραγματοποιούνται εντός του πρώτου εξαμήνου από την ανάληψη των καθηκόντων των εκάστοτε εκλεχθέντων Δημοτικών και Περιφερειακών Συμβουλίων. Ειδικά η θητεία του πρώτου Διοικητικού Συμβουλίου θα λήξει με τη σύγκλιση της πρώτης τακτικής Γενικής Συνέλευσης.
3. Εάν λόγω θανάτου παραιτήσεως ή άλλου λόγου κενωθεί θέση ενός ή περισσότερων εκλεγέντων συμβούλων, οι υπόλοιποι, εφόσον είναι τουλάχιστον τρεις (3), εκλέγουν προσωρινά αντικαταστάτη μέχρι την επόμενη Γενική Συνέλευση, η οποία θα εκλέξει οριστικό σύμβουλο.
4. Τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου μπορούν να επανεκλεγούν και να ανακληθούν ελευθέρως»

Άρθρο 8: ΕΚΠΡΟΣΩΠΗΣΗ

Η Εταιρεία εκπροσωπείται σε κάθε δημόσιο Δικαστήριο ή άλλη αρχή και προς τρίτους από το Διοικητικό Συμβούλιο λαμβανομένων υπόψη των όρων και προϋποθέσεων του άρθρου 13 του Καταστατικού αυτού.

Άρθρο 9: ΠΡΟΕΔΡΟΣ – ΔΙΕΥΘΥΝΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ

1. Το Διοικητικό Συμβούλιο μετά την εκλογή του συγκροτείται σε σώμα και εκλέγει μεταξύ των μελών του Πρόεδρο, Αντιπρόεδρο και Γραμματέα. Ορίζει επίσης από τα μέλη του Διευθύνοντα και Εντεταλμένο Σύμβουλο. Η εκλογή διενεργείται κατά την πρώτη συνεδρίαση του Συμβουλίου, μετά την εκλογή του από κάθε Γενική Συνέλευση. Ο Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου μπορεί να εκλεγεί και ως Διευθύνων Σύμβουλος.
2. Το Διοικητικό Συμβούλιο μπορεί παράλληλα με το Διευθύνοντα Σύμβουλο ή αντί γι' αυτόν να διορίσει Γενικό Διευθυντή της Εταιρείας και να καθορίσει τις αρμοδιότητές του. Ο Γενικός Διευθυντής συμμετέχει στις συνεδριάσεις του Διοικητικού Συμβουλίου χωρίς δικαίωμα ψήφου.

Άρθρο 10: Σύγκλιση ΔΣ και Αντιπροσώπηση μελών – Απαρτία – Πλειοψηφία

1. Ο Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου συντάσσει την ημερησία διάταξη, προΐσταται και διευθύνει τις συνεδριάσεις, ενεργεί κάθε πράξη αρμοδιότητάς του που προβλέπεται από τον Νόμο ή το Καταστατικό αυτό. Σε περίπτωση κωλύματος ή απουσίας του τον αναπληρώνει ο Αντιπρόεδρος και ο Διευθύνων Σύμβουλος ή ένας σύμβουλος που ορίζεται με απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου.
2. Το Διοικητικό Συμβούλιο οφείλει να συνεδριάζει στην έδρα της εταιρείας κάθε φορά που ο νόμος το καταστατικό ή οι ανάγκες της εταιρείας το απαιτούν. Το Διοικητικό Συμβούλιο συγκαλείται από τον Πρόεδρό του με έγγραφη πρόσκληση που γνωστοποιείται στα μέλη του δύο (2) τουλάχιστον εργάσιμες ημέρες πριν από τη

συνεδρίαση. Στη πρόσκληση πρέπει απαραίτητα να αναγράφονται με σαφήνεια και τα θέματα της ημερήσιας διάταξης, διαφορετικά η λήψη αποφάσεων επιτρέπεται μόνο εφόσον παρίστανται ή αντιπροσωπεύονται όλα τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου και κανείς δεν αντιλέγει στη λήψη αποφάσεων. Τη σύγκλιση του Διοικητικού Συμβουλίου μπορεί να ζητήσουν δύο (2) εκ των μελών του, με αίτηση τους προς τον Πρόεδρό του, ο οποίος υποχρεούται να το συγκαλέσει μέσα σε προθεσμία επτά (7) ημερών από την υποβολή της αίτησης. Σε περίπτωση άρνησης του Προέδρου να συγκαλέσει το Διοικητικό Συμβούλιο, μέσα στην παραπάνω προθεσμία ή εκπρόθεσμης σύγκλισής του, επιτρέπεται στα μέλη που ζήτησαν τη σύγκλιση να συγκαλέσουν το Διοικητικό Συμβούλιο μέσα σε προθεσμία πέντε (5) ημερών από τη λήξη του δεκαήμερου, γνωστοποιώντας τη σχετική πρόσκληση στα λοιπά μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου. Στην κατά τα ανωτέρω αίτησή τους πρέπει με ποινή απαραδέκτου, να αναφέρονται με σαφήνεια και τα θέματα με τα οποία θα ασχοληθεί το Διοικητικό Συμβούλιο. Το Διοικητικό Συμβούλιο συνεδριάζει εκτός της έδρας του σε άλλο μέρος της Ελλάδας ή στην αλλοδαπή εφόσον έχουν παρουσιαστεί ή αντιπροσωπεύονται όλα τα μέλη του και κανένα δεν αντιλέγει στην πραγματοποίηση της συνεδρίασης και στην λήψη των αποφάσεων.

3. Το Διοικητικό Συμβούλιο βρίσκεται σε απαρτία και συνεδριάζει έγκαιρα αν παρευρίσκονται ή αντιπροσωπεύουν οι μισοί συν ένας από τους συμβούλους, ουδέποτε όμως ο αριθμός των παρόντων συμβούλων μπορεί να είναι μικρότερος των τριών.

4. Οι αποφάσεις του Διοικητικού Συμβουλίου λαμβάνονται με την απόλυτη πλειοψηφία των παρόντων και των τυχόν από άλλους συμβούλους αντιπροσωπευομένων μελών, εκτός από την περίπτωση που το καταστατικό αυτό ή ο Νόμος απαιτούν αυξημένη πλειοψηφία. Για προσωπικά ζητήματα οι αποφάσεις του Δ.Σ λαμβάνονται με μυστική ψηφοφορία που διεξάγεται με ψηφοδέλτια. Σε περίπτωση ισοψηφίας δεν υπερέχει η ψήφος του Προέδρου.

5. Κάθε σύμβουλος έχει μια ψήφο, μπορεί όμως να αντιπροσωπεύει έναν απόντα σύμβουλο, εάν εξουσιοδοτηθεί εγγράφως από αυτόν. Κανένας σύμβουλος δεν μπορεί να αντιπροσωπευθεί στο Συμβούλιο από πρόσωπο που δεν αποτελεί μέλος του. Η εξουσιοδότηση προς αντιπροσώπευση μπορεί να περιλαμβάνει μία ή περισσότερες συνεδριάσεις.

6. Με απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου μπορεί να συμμετέχουν στις συνεδριάσεις του χωρίς δικαίωμα ψήφου, σύμβουλοι, συνεργάτες και στελέχη της εταιρείας, όταν συζητούνται θέματα που έχουν σχέση με τις αρμοδιότητές τους.

Άρθρο 13

1. Το Διοικητικό Συμβούλιο εκπροσωπεί την εταιρεία και είναι αρμόδιο να αποφασίζει για κάθε πράξη που αφορά τη διοίκηση της εταιρείας, τη διαχείριση της περιουσία της και την επιδίωξη του σκοπού της και γενικά να αποφασίζει για κάθε ζήτημα που αφορά την εταιρεία, με εξαίρεση τα ζητήματα τα οποία κατά το Νόμο ή το καταστατικό αυτό υπάγονται στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Γενικής Συνέλευσης.

2. Το Διοικητικό Συμβούλιο μπορεί να αναθέτει το σύνολο ή ορισμένες από τις αρμοδιότητες και εξουσίες του (εκτός από αυτές που απαιτούν συλλογική ενέργεια),

καθώς και την εκπροσώπηση της εταιρείας για τη δέσμευσή της με υπογραφή υπό την εταιρική επωνυμία, σε ένα ή περισσότερα πρόσωπα, μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου ή μη, καθορίζοντας και την έκταση αυτής της ανάθεσης, καθώς και το τίτλο, την αρμοδιότητα και εξουσία αυτών των προσώπων.

Η παρούσα συγκρότηση του ΔΣ είναι η εξής:

Όνοματεπώνυμο	Θέση στο ΔΣ
Μιχόπουλος Κωνσταντίνος	Πρόεδρος
Δούρος Παναγιώτης	Αντιπρόεδρος
Παπαβασιλείου Νικόλαος	Διευθύνων Σύμβουλος
Ντάνος Θεόδωρος	Εντεταλμένος Σύμβουλος
Μουζακιώτης Κωνσταντίνος	Γραμματέας
Γιαννόπουλος Ιωάννης	Μέλος
Γκιώνης Γεώργιος	Μέλος
Παυλής Δημήτριος	Μέλος
Σταυρέλης Νικόλαος	Μέλος

Στο Παράρτημα επισυνάπτονται ακριβές αντίγραφο του υπ. Αρ. 223/27.06.2016 πρακτικού του Διοικητικού Συμβουλίου της εταιρείας περί συγκρότησης σε σώμα του Δ.Σ., στο οποίο περιγράφονται οι αρμοδιότητες των μελών του καθώς και η υπ' αρ. πρ. 472732/6.7.16 αίτηση της εταιρείας στο ΓΕΜΗ περί καταχώρησης της εκλογής και συγκρότησης του ΔΣ(βλ. Δικαιολογητικό Νο 29).

1.1.2. ΕΤΑΙΡΙΚΟ ΣΧΗΜΑ

Οι φορείς που μετέχουν στο μετοχικό κεφάλαιο της Εταιρείας, ο αριθμός των μετοχών τους, το ποσοστό συμμετοχής τους καθώς και η κατηγορία βάσει των συμφερόντων που αντιπροσωπεύουν (Δημόσιος/ Ιδιωτικός) αποτυπώνονται στον ακόλουθο πίνακα.

A/A	Φορέας	Αριθμός μετοχών	Ποσοστό συμμετοχής	Κατηγορία βάσει των συμφερόντων που αντιπροσωπεύουν (Δημόσιος/ Ιδιωτικός)
1	ΔΗΜΟΣ ΓΟΡΤΥΝΙΑΣ	7.573	23,45%	Δημόσιος
2	ΔΗΜΟΣ ΤΡΙΠΟΛΗΣ	4.501	13,94%	Δημόσιος
3	ΔΗΜΟΣ ΑΡΓΟΥΣ-ΜΥΚΗΝΩΝ	3.464	10,73%	Δημόσιος
4	ΔΗΜΟΣ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΗΣ	3.033	9,39%	Δημόσιος
5	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	2.779	8,60%	Δημόσιος
6	ΔΗΜΟΣ ΣΙΚΥΩΝΙΩΝ	1.886	5,84%	Δημόσιος
7	ΔΗΜΟΣ ΛΟΥΤΡΑΚΙΟΥ-ΑΓΙΩΝ ΘΕΟΔΩΡΩΝ	1.572	4,87%	Δημόσιος
8	ΔΗΜΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΩΝ	1.414	4,38%	Δημόσιος
9	ΔΗΜΟΣ ΝΑΥΠΛΙΕΩΝ	1.069	3,31%	Δημόσιος
10	ΔΗΜΟΣ ΝΕΜΕΑΣ	1.056	3,27%	Δημόσιος

11	ΠΕΔ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	1.026	3,18%	Δημόσιος
12	ΤΟΠΙΚΟ ΣΥΜΦΩΝΟ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	637	1,97%	Ιδιωτικός
13	ΔΗΜΟΣ ΒΕΛΟΥ-ΒΟΧΑΣ	629	1,95%	Δημόσιος
14	ΔΗΜΟΣ ΞΥΛΟΚΑΣΤΡΟΥ-ΕΥΡΩΣΤΙΝΗΣ	605	1,87%	Δημόσιος
16	ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	239	0,74%	Ιδιωτικός
17	ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	110	0,34%	Ιδιωτικός
18	ΠΑΓΓΟΡΤΥΝΙΑΚΟΣ ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ	85	0,26%	Ιδιωτικός
15	ΔΗΜΟΣ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ	68	0,21%	Δημόσιος
19	ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΛΥΡΚΕΙΑΣ	60	0,19%	Ιδιωτικός
20	ΕΝΩΣΗ ΓΑΛΑΚΤΟΚΟΜΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ	50	0,15%	Ιδιωτικός
21	ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΑΡΥΑΣ	50	0,15%	Ιδιωτικός
22	ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΠΑΝΤΑΧΟΥ ΚΑΛΛΙΑΝΙΤΩΝ	30	0,09%	Ιδιωτικός
23	ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΨΑΡΑΙΩΝ "Η ΖΩΟΔΟΧΟΣ ΠΗΓΗ"	30	0,09%	Ιδιωτικός
24	ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΔΙΑΧΕΙΡΗΣΗΣ ΧΟΡΤΟΝΟΜΗΣ ΚΟΥΤΣΟΠΟΔΙΟΥ	30	0,09%	Ιδιωτικός
25	ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΠΑΝΤΑΧΟΥ ΞΗΡΟΚΑΡΥΤΙΝΩΝ	20	0,06%	Ιδιωτικός
26	ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΤΡΙΚΟΛΩΝΩΝ	20	0,06%	Ιδιωτικός
27	ΕΝΩΣΗ ΟΙΝΟΠΟΙΩΝ ΑΜΠΕΛΩΝΩΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	20	0,06%	Ιδιωτικός
28	ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΔΑΡΑΙΩΝ	20	0,06%	Ιδιωτικός
29	ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ - ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ "Η ΑΡΧΑΙΑ ΦΕΝΕΟΣ"	15	0,05%	Ιδιωτικός
30	ΑΛΛΗΛΟΒΟΗΘΗΤΙΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΜΠΑΣΙΩΤΩΝ	15	0,05%	Ιδιωτικός
31	ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ ΛΑΥΚΙΩΤΩΝ	15	0,05%	Ιδιωτικός
32	ΕΞΩΡΑΙΣΤΙΚΟΣ - ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΣ ΚΑΙ ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΝΥΜΦΑΣΙΩΤΩΝ "Η ΓΕΝΕΤΕΙΡΑ"	10	0,03%	Ιδιωτικός
33	ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΥΡΡΑΙΩΝ ΓΟΡΤΥΝΙΑΣ "Ο ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ"	10	0,03%	Ιδιωτικός
34	ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΘΕΟΚΤΙΣΤΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ "ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΘΕΟΔΩΡΟΙ"	10	0,03%	Ιδιωτικός

35	ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΑΧΟΥ ΚΑΝΔΗΛΙΩΤΩΝ "Η ΠΡΟΟΔΟΣ"	10	0,03%	Ιδιωτικός
36	ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ & ΕΞΩΡΑΪΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΣΤΕΜΝΙΤΣΙΩΤΩΝ "Ο ΥΨΟΥΝΤΑΣ"	10	0,03%	Ιδιωτικός
37	ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΑΡΥΤΑΙΝΑΣ	10	0,03%	Ιδιωτικός
38	ΦΙΛΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΛΕΒΙΔΙΟΥ	10	0,03%	Ιδιωτικός
39	ΕΝΩΣΗ ΒΙΟΚΑΛΙΕΡΓΗΤΩΝ. ΑΡΚΑΔΙΑΣ	10	0,03%	Ιδιωτικός
40	ΣΥΛΛΟΓΟΣ "ΦΙΛΟΙ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ"	10	0,03%	Ιδιωτικός
41	ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΦΡΕΓΚΑΙΝΑΣ ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ	10	0,03%	Ιδιωτικός
42	ΕΝΩΣΗ ΝΕΩΝ ΑΓΡΟΤΩΝ Ν. ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	10	0,03%	Ιδιωτικός
43	ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΟΣ ΣΥΝΑΙΤΕΡΙΣΜΟΣ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	10	0,03%	Ιδιωτικός
44	ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ ΨΑΡΑΙΩΝ ΗΡΑΙΑΣ	5	0,02%	Ιδιωτικός
45	ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΑΝΟΡΑΜΑΤΟΣ	5	0,02%	Ιδιωτικός
46	ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ & ΕΞΩΡΑΪΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΓΚΟΥΡΑΣ	5	0,02%	Ιδιωτικός
47	ΕΝΩΣΗ ΠΕΡ/ΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΝΟΜΟΥ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	5	0,02%	Ιδιωτικός
48	ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΝΑΒΙΩΣΗΣ ΑΡΧΑΙΩΝ ΝΕΜΕΩΝ ΑΓΩΝΩΝ	5	0,02%	Ιδιωτικός
49	ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΣ & ΕΞΩΡΑΪΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΡΤΕΜΙΣΙΟΥ	5	0,02%	Ιδιωτικός
50	ΕΞΩΡΑΪΣΤΙΚΟΣ & ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΡΤΕΜΙΣΙΩΤΩΝ ΑΤΤΙΚΗΣ	5	0,02%	Ιδιωτικός
51	ΑΡΚΑΔΙΑ ΑΕ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΟΤΑ	5	0,02%	Ιδιωτικός
52	ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ ΒΙΟΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΩΝ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	5	0,02%	Ιδιωτικός
53	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	3	0,01%	Ιδιωτικός
54	ΕΜΠΟΡΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΤΡΙΠΟΛΗΣ	3	0,01%	Ιδιωτικός
55	ΕΝΩΣΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΩΝ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	1	0,003%	Ιδιωτικός
56	ΕΜΠΟΡΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΞΥΛΟΚΑΣΤΡΟΥ	1	0,003%	Ιδιωτικός
57	ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ (ΕΟΣ) ΤΡΙΠΟΛΗΣ	1	0,003%	Ιδιωτικός

58	ΕΜΠΟΡΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ	1	0,003%	Ιδιωτικός
59	ΕΜΠΟΡΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΙΑΤΟΥ	1	0,003%	Ιδιωτικός
ΣΥΝΟΛΟ		32.297	100,00%	

Αναλυτικότερα, η μετοχική σύνθεση της ΟΤΔ, με κατηγοριοποίηση ανά είδος φορέα φαίνεται στο Παράρτημα 1.Α. 1 (σελ 1-5) .

1.1.3. ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΠΟΥ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΥΝ ΣΤΟ ΕΤΑΙΡΙΚΟ ΣΧΗΜΑ

Η αντιπροσωπευτικότητα των φορέων που συμμετέχουν στο εταιρικό σχήμα, κατά είδος και γεωγραφική θέση, φαίνεται στον επόμενο Πίνακα.

ΜΕΤΟΧΟΙ		ΠΛΗΘΟΣ				ΠΟΣΟΣΤΟ	
		ΑΡΓΟΛΙΔΑ	ΑΡΚΑΔΙΑ	ΚΟΡΙΝΘΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ		
ΦΟΡΕΙΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ	ΟΤΑ Α' ΒΑΘΜΟΥ	3	6	3	12	83,20%	94,98%
	ΟΤΑ Β' ΒΑΘΜΟΥ				1	8,60%	
	ΠΕΔ				1	3,18%	
ΦΟΡΕΙΣ ΙΔΙΩΤΙΚΩΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ	ΑΓΡΟΤΙΚΟΙ	3		2	5	0,50%	5,02%
	ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΙ		1	1	2	0,02%	
	ΕΜΠΟΡΙΚΟΙ		8	4	12	3,18%	
	ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ	1			1	0,03%	
	ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ / ΑΘΛΗΤΙΚΟΙ	2	16	7	25	1,30%	
ΣΥΝΟΛΑ		9	31	17	59	100,00%	100,00%

Όπως φαίνεται στον παραπάνω πίνακα, στο εταιρικό σχήμα συμμετέχουν 12 ΟΤΑ α' 1 ΟΤΑ β' βαθμού και 1 ΠΕΔ (με συνολικό ποσοστό 94,98%) καθώς και 45 αντιπροσωπευτικοί ιδιωτικοί Φορείς, οι οποίοι είναι διεσπαρμένοι σε όλη την περιοχή παρέμβασης και έχουν ενεργό ρόλο και ισχυρή παρουσία στην τοπική κοινωνία, προάγοντας ο καθένας τα συμφέροντα του (αγροτικοί & εμπορικοί σύλλογοι) ή τους σκοπούς του (περιβαλλοντικοί, κοινωνικοί, πολιτιστικοί/αθλητικοί). Στους φορείς αυτούς περιλαμβάνεται και το Τοπικό Σύμφωνο Ποιότητας Βόρειας Πελοποννήσου, που συστάθηκε με ενίσχυση του Προγράμματος LEADER+, και αποτελεί ένωση/δίκτυο επαγγελματιών εστίασης/διανυκτέρευσης /αγροτουρισμού που δραστηριοποιούνται σε όλη την περιοχή παρέμβασης. Σημειώνεται ότι όλοι οι ΟΤΑ της προτεινόμενης περιοχής παρέμβασης είναι μέτοχοι της ΟΤΔ, δηλαδή συμμετέχουν στο εταιρικό της σχήμα.

1.1.4. ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΦΟΡΕΑ

Η χρηματοοικονομική επάρκεια της ANBOPE ΑΕ είναι εξαιρετικά υψηλή. Αποδεικνύεται από τις οικονομικές καταστάσεις χρήσης 1/1/2015 έως 31/12/2015

(Ισολογισμός και Κατάσταση Αποτελεσμάτων Χρήσης - βλ. Δικαιολογητικό Νο 5), τις οποίες ενέκρινε η Τακτική Γενική Συνέλευση των μετόχων της εταιρείας της 22/06/2016.

Από τις οικονομικές καταστάσεις προκύπτουν ότι **η καθαρή θέση της εταιρείας είναι 756.908,79 €, ο δείκτης ρευστότητας είναι 2,30** και η κεφαλαιακή επάρκεια ανέρχεται σε 86,20%. Στον επόμενο πίνακα παρατίθενται τα συγκεκριμένα οικονομικά στοιχεία.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΧΡΗΣΗΣ Από 1/1-31/12/2015	
ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ	1.299.035,96
ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΟΙ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ	0,00
ΒΡΑΧΥΠΡΟΘΕΣΜΕΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ	565.545,87
ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΟΙ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ ΠΑΘΗΤΙΚΟΥ	0,00
ΔΕΙΚΤΗΣ ΡΕΥΣΤΟΤΗΤΑΣ $[(1.299.035,96+0,00)/(565.545,87+0,00)] = 2,30$	2,30
ΚΑΘΑΡΗ ΘΕΣΗ	756.908,79
ΚΑΤΑΒΕΒΛΗΜΕΝΟ ΜΕΤΟΧΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	878.122,25
ΚΕΦΑΛΑΙΑΚΗ ΕΠΑΡΚΕΙΑ	86,20%

1.2. ΕΠΙΠΕΔΟ ΛΗΨΗΣ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ

1.2.1 Αναλυτική παρουσίαση της Επιτροπής Διαχείρισης Προγράμματος (ΕΔΠ)

Σύνθεση

Σύμφωνα με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης των μετόχων της εταιρείας και με σχετικές αποφάσεις των αρμοδίων οργάνων των φορέων που συμμετέχουν σε αυτή, η σύνθεση της Επιτροπής Διαχείρισης Προγράμματος έχει ως εξής:

A/A	Όνομα τακτικού μέλους	Φορέας που εκπροσωπείται	Κατηγορία Φορέα βάσει των συμφερόντων που αντιπροσωπεύουν (Δημόσιος/ Ιδιωτικός)	Ποσοστό συμμετοχής
1	Καραντώνης Παναγιώτης	Δήμος Γορτυνίας	Δημόσιος	(3/7)= 42,86%
2	Σταυρέλης Νικόλαος	Δήμος Κορινθίων	Δημόσιος	
3	Ντάνος Θεόδωρος	Περιφέρεια Πελοποννήσου	Δημόσιος	
4	Τότσης Νικόλαος	Επιμελητήριο Αρκαδίας	Ιδιωτικός	(4/7)= 57,14%
5	Πούλος Πάνος	Τοπικό Σύμφωνο Ποιότητας Βορείου Πελοποννήσου	Ιδιωτικός	
6	Σπυρακόπουλος Γεώργιος	Πολιτιστικός Σύλλογος Καρύταινας	Ιδιωτικός	
7	Μουζακιώτης Κων/νος	Συνεταιρισμός διαχείρισης χορτονομής Κουτσοποδίου	Ιδιωτικός	

Στο Παράρτημα επισυνάπτονται οι σχετικές αποφάσεις του Δ.Σ (Πρακτ. 222/12-5-2016, θέμα 7^ο-βλ. Δικαιολογητικό Νο 14), της Γενικής Συνέλευσης 22/6/16 (βλ. Δικαιολογητικό Νο 15) και των αρμοδίων οργάνων των φορέων που συμμετέχουν στην ΕΔΠ (βλ. Δικαιολογητικά Νο 18 έως και 24).

Αρμοδιότητες ΕΔΠ

Οι αρμοδιότητες της ΕΔΠ συζητήθηκαν διεξοδικά στις 22/6/2016 στη ΓΣ των Μετόχων, οι οποίοι εξέφρασαν την ομόφωνη συμφωνία τους.

Στη συνέχεια το αρμόδιο ΔΣ, με απόφασή του (Πρακτικό ΔΣ 224/04-7-2016 Θέμα 4^ο) εκχώρησε στο Επίπεδο Λήψης Αποφάσεων (ΕΔΠ) όλες τις προβλεπόμενες και απαιτούμενες αρμοδιότητες, προκειμένου να διασφαλισθεί η σύννομη και αποτελεσματική διαχείριση του Προγράμματος. Οι αρμοδιότητες αυτές, που διαλαμβάνονται και στην απόφαση του ΔΣ, παρατίθενται στο Παράρτημα 1.Α.1 (σελ. 6).

1.2.2 Τεκμηρίωση της επιλογής των φορέων που συμμετέχουν στο επίπεδο λήψης αποφάσεων

Η επιλογή της σύνθεσης της Επιτροπής έγινε με κριτήρια :

- α) τη διασφάλιση της όσο το δυνατό μεγαλύτερης εκπροσώπησης του τοπικού πληθυσμού
- β) τη διασφάλιση προϋποθέσεων διαφάνειας και χρηστής διαχείρισης
- γ) τη δυνατότητα κινητοποίησης / ευαισθητοποίησης του τοπικού πληθυσμού για τη στήριξη των ενεργειών του προγράμματος και την επιτυχή ολοκλήρωσή του
- δ) την αντιπροσωπευτικότητα των φορέων, ώστε με τη συμμετοχή τους να καλύπτουν τους περισσότερους και πιο σημαντικούς τομείς της περιοχής
- ε) την ισόρροπη γεωγραφική κατανομή

Η παρούσα σύνθεση προσιδιάζει με τη σύνθεση της ΕΔΠ Προσέγγισης LEADER, της οποίας η λειτουργία ήταν χρηστή, επιτυχής και αποτελεσματική.

Αριθμός μελών: ο επιλεγείς αριθμός μελών είναι επτά (7), που αποδείχτηκε κατά το παρελθόν επαρκής ως προς την πολυσυμμετοχικότητα και κατάλληλος ως προς την ευελιξία.

Πολυσυμμετοχικότητα: Οι φορείς επελέγησαν με βάση τις παρακάτω ιδιότητές τους:

1) Δημόσιοι φορείς (3 μέλη)

Επελέγησαν η Περιφέρεια Πελοποννήσου ως καθολικός εκφραστής των αναγκών και των 3 νομών στους οποίους θα εφαρμοστεί το Πρόγραμμα και οι δύο Δήμοι Γορτυνίας και Κορινθίων (οι πολυπληθέστεροι από τους πολυπληθέστερους Νομούς Αρκαδίας και Κορινθίας).

2) Ιδιωτικοί φορείς (4 μέλη)

α) ένας φορέας του αγροτικού τομέα (Συν/σμός διαχείρισης χορτονομής Κουτσοποδίου)

β) ένας φορέας του επιχειρηματικού τομέα (Επιμελητήριο Αρκαδίας)

γ) ένας πολιτιστικός φορέας (Πολιτιστικός Σύλλογος Καρύταινας)

δ) ένας συλλογικός φορέας που αποτελεί ένωση/δίκτυο επιχειρήσεων.

Οι εν λόγω φορείς που συμμετέχουν στην ΕΔΠ κατανέμονται γεωγραφικά κατά Περιφέρεια και Περιφερειακές Ενότητες ως εξής: Περιφέρεια Πελοποννήσου 1, Π.Ε Αργολίδας 1, Π.Ε Αρκαδίας 3 και Π.Ε Κορινθίας 2.

Στον ακόλουθο πίνακα αναφέρονται οι ορισμένοι εκπρόσωποι στην ΕΔΠ.

A/ A	ΦΟΡΕΑΣ	ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΣ		ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ / ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ
1	Τοπικό Σύμφωνο	Τακτικό μέλος	Πάνος Πούλος	Επιχειρηματίας αγροτουρισμού
		Αναπληρωματικό	Σμέρος Λεωνίδας	Επιχειρηματίας
2	Σύνδεσμος Διαχείρισης Χορτονομής Κουτσοποδίου	Τακτικό μέλος	Μουζακιώτης Κων/νος	Αγρότης
		Αναπληρωματικό	Δούρος Παναγιώτης	Αγρότης / Δημοτικός Σύμβουλος Δήμου Άργους- Μυκηνών
3	Επιμελητήριο Αρκαδίας	Τακτικό μέλος	Τότσης Νικόλαος	Επιχειρηματίας
		Αναπληρωματικός	Τερζής Ιωάννης	Επιχειρηματίας
4	Πολιτιστικός Σύλλογος Καρύταινας	Τακτικό μέλος	Σπυρακόπουλος Γεώργιος	Επιχειρηματίας αγροτουρισμού
		Αναπληρωματικός	Μιχόπουλος Κων/νος	Επιχειρηματίας / Δημοτικός Σύμβουλος Δήμου Μεγαλόπολης
1	Δήμος Γορτυνίας	Τακτικό μέλος	Καραντώνης Παναγιώτης	Αντιδήμαρχος
		Αναπληρωματικό	Θεοδωρόπουλος Ευάγγελος	Δημοτικός Σύμβουλος
2	Περιφέρεια Πελοποννήσου	Τακτικό μέλος	Ντάνος Θεόδωρος	Συνταξ. Τραπεζικός – Περιφερειακός σύμβουλος
		Αναπληρωματικό	Λέγγας Κωνσταντίνος	Επιχειρηματίας αγροτοδιατροφικού τομέα Περιφερειακός Σύμβουλος
3	Δήμος Κορινθίων	Τακτικό μέλος	Σταυρέλης Νικόλαος	Συνταξ. Τραπεζικός –Πτυχ. Πολιτικών Επιστημών / Δημοτικός Σύμβουλος
		Αναπληρωματικός	Καμπούρης Χαράλαμπος	Οικονομολόγος/Αντι δήμαρχος

Τα μέλη της ανωτέρω Επιτροπής έχουν μακρόχρονη εμπειρία στην Αυτοδιοίκηση και σε τοπικές συλλογικές προσπάθειες και δράσεις, και προέρχονται από όλο το φάσμα της τοπικής Κοινωνίας, εκπροσωπώντας όλους τους τομείς οικονομικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων.

Κατάταξη φορέων βάσει των συμφερόντων που εξυπηρετούν

Κατάταξη φορέα βάσει συμφερόντων που εξυπηρετεί	Αριθμός	Ποσοστό συμμετοχής στην ΕΔΠ
Δημόσιος Τομέας		
Ο.Τ.Α. (α' βαθμού)	2	28,57%
Ο.Τ.Α. (β' βαθμού)	1	14,285%
Συνολικό ποσοστό δημόσιου τομέα		42,86%
Ιδιωτικός τομέας		
Συν/σμοί	1	14,285%
Κοινωνία Πολιτών	1	14,285%
Σύλλογοι	1	14,285%
Επιμελητήρια	1	14,285%
Συνολικό ποσοστό ιδιωτικού τομέα		57,14%

Από τον ανωτέρω πίνακα προκύπτει ότι το ποσοστό συμμετοχής των φορέων που εξυπηρετούν συμφέροντα του δημόσιου τομέα της περιοχής (Δήμος Κορινθίων, Δήμος Γορτυνίας κα Περιφέρεια Πελοποννήσου), ανέρχεται σε 42,86% (<49%), ενώ το ποσοστό συμμετοχής κοινωνικοοικονομικών εταιρών και άλλων εκπροσώπων της κοινωνίας των πολιτών της περιοχής (Επιμελητήριο Αρκαδίας, Τοπικό Σύμφωνο Ποιότητας Βορείου Πελοποννήσου, Πολιτιστικός Σύλλογος Καρύταινας, Συνεταιρισμός διαχείρισης χορτονομής Κουτσοποδίου) ανέρχεται σε 57,14%, χωρίς ωστόσο καμία ενιαία ομάδα συμφερόντων να αντιπροσωπεύει ποσοστό μεγαλύτερο του 49% των δικαιωμάτων ψήφου (14,285% ο κάθε φορέας).

Σημειώνεται ότι κάθε φορέας που συμμετέχει στο επίπεδο λήψης αποφάσεων εκπροσωπείται από ένα μόνο άτομο.

1.3. ΣΤΕΛΕΧΙΑΚΗ ΔΟΜΗ – ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ – ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ

1.3.1. Στελεχιακή Δομή

Η ΟΤΔ απασχολεί μόνιμο επιστημονικό προσωπικό τριών ατόμων καταλλήλων ειδικοτήτων με σχέση εξαρτημένης εργασίας και σύμβαση αορίστου χρόνου και ένα συνεργάτη με σύμβαση παροχής υπηρεσιών. Το μόνιμο προσωπικό αποτέλεσε την

Ομάδα Έργου των Προγραμμάτων LEADER+ και Προσέγγιση LEADER και έχει ορισθεί ως πυρήνας της Ομάδας Έργου του νέου προγράμματος (σύμφωνα με απόφαση του Δ.Σ Πρακτικό 224/04-7-2016, θέμα 5^ο-βλ. Δικαιολογητικό Νο 30) .

Τα στοιχεία του υπάρχοντος επιστημονικού αυτού προσωπικού περιγράφονται στον επόμενο πίνακα.

A/A	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΘΕΣΗ ΣΤΗΝ ΟΜΑΔΑ	ΕΤΟΣ ΠΡΟΣΛΗΨΗΣ	ΤΙΤΛΟΙ ΣΠΟΥΔΩΝ	ΕΜΠΕΙΡΙΑ
1	Κωστούρος Γεώργιος	Μέλος - Συντονιστής Προγράμματος	1997	Διπλωματούχος Πολιτικός Μηχανικός	19 έτη
2	Λιάκου Ευανθία	Μέλος	2002	Οικονομικών Επιστημών	14 έτη
3	Παπαδημητρίου Αντώνιος	Μέλος	2002	Φυσικός - M.Sc. Περιβαλλοντολόγος	14 έτη
4	Κολιόπουλος Παναγιώτης	Συνεργάτης	1996	Λογιστής ΤΕ	20 έτη

Το επιστημονικό αυτό προσωπικό αποδείχθηκε επαρκές για την αποτελεσματική διαχείριση του Προγράμματος Προσέγγισης LEADER (Άξονας 4 ΠΑΑ 2007-2013).

Λόγω όμως της επέκτασης της περιοχής παρέμβασης και του αντικειμένου του νέου Προγράμματος CLLD/LEADER, η ΟΤΔ προτίθεται, σε περίπτωση που επιλεγεί, να αυξήσει το προσωπικό της κατά δύο ακόμα άτομα, με τις ειδικότητες Πολιτικού Μηχανικού και Γεωπόνου αντίστοιχα.

Στο παράρτημα επισυνάπτεται η απόφαση του Δ.Σ περί ορισμού Ομάδας έργου και Συντονιστή (Πρακτικό 224/04-7-2016 θέμα 5^ο –βλ. Δικαιολογητικό Νο. 13), τα βιογραφικά σημειώματα των μελών της ανωτέρω Ομάδας έργου (βλ.σελ 8 έως 14 Παραρτήματος 1.Α.1) καθώς και περιγραφή των αρμοδιοτήτων τους (βλ. σελ 15 έως 20 Παραρτήματος 1.Α.1).

1.3.2. Τεκμηρίωση της επάρκειας της στελεχιακής δομής.

Το υπάρχον προσωπικό της εταιρείας διαθέτει πολυετή εμπειρία και γνώση στην υλοποίηση αντίστοιχων συγχρηματοδοτούμενων Προγραμμάτων, μιας και έχει απασχοληθεί στην υλοποίηση των προγραμμάτων LEADER II , LEADER+ και ΟΠΑΑΧ της περιόδου 2000-2007 και Προσέγγιση LEADER του ΠΑΑ 2007-2013, με πολύ ικανοποιητική επίδοση.

Ο Συντονιστής του παρόντος προγράμματος είχε τα ίδια καθήκοντα και στα αντίστοιχα προγράμματα των τριών προηγούμενων προγραμματικών περιόδων και διαθέτει σημαντική πολυετή εμπειρία και γνώση.

Η εντοπιότητα του προσωπικού, η μονιμότητα των εργασιακών του σχέσεων (συμβάσεις εργασίας αορίστου χρόνου), οι σχέσεις εμπιστοσύνης με τη Διοίκηση της Εταιρείας και το καλό κλίμα που έχει δημιουργηθεί μεταξύ των στελεχών λόγω μακροχρόνιας συνεργασίας, εγγυώνται συνέχιση της καλής απόδοσης και αποτελεσματικότητας και στο νέο πρόγραμμα, το οποίο όμως, λόγω αύξησης της περιοχής παρέμβασης και του περιεχομένου του, θα απαιτήσει (όπως αναφέρεται παραπάνω) και την απασχόληση δύο ακόμα στελεχών, με ειδικότητες πολιτικού μηχανικού και γεωπόνου αντίστοιχα.

1.3.3 Παρουσίαση κτιριακών υποδομών και εξοπλισμού.

Η Εταιρεία στεγάζεται σε ενοικιασμένο χώρο 100 τμ περίπου, που ανήκει στον Δήμο Τρίπολης και διαθέτει τον ακόλουθο εξοπλισμό :

ΕΙΔΟΣ	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	ΠΟΣΟΤΗΤΑ
Ηλεκτρονικός υπολογιστής	Windows 10 Pro 2015, Intel(R) Core(TM) i7-4790CPU@ 3.60GHz3.60GHz / RAM 8,00 GB, Οθόνη: EV2436W-EIZO	2
Ηλεκτρονικός υπολογιστής	Windows 7 Home Premium 2009, Intel(R) Core(TM) i5-3450 CPU@ 3.10GHz3.10GHz / RAM 4,00 GB, Οθόνη: DELL U2312HM	4
Εκτυπωτής – φωτοτυπικό μηχάνημα - scanner	<ul style="list-style-type: none"> • KONICA MINOLTA C224 Series PS bizhub C364/C284/C224 • Panasonic DP 3010 	2
Εκτυπωτής	Lexmark C534 PS (MS)	1
Server	Windows Server 2012 R2 Standard, Intel (R) Xeon(R) CPU E3-1220V2@310Hz , RAM 16GB, 64bit	1
ΦΑΞ - τηλεφωνητής	SAMSUNG SF-560	1
Φορητός Ηλεκτρονικός Υπολογιστής	TOSHIBA	1
Διαφανοσκόπιο (PROJECTOR)	APOLLO H4100-230	1
Video Projector	ULTRABEAM 880	1
Οθόνη προβολής		1
Γραφεία- θέσεις εργασίας		6
Γραφείο συσκέψεων		1
Λογισμό	Πρόγραμμα διαχείρισης Λογιστηρίου Eurofasma της SINGULAR	1
	OFFICE 2010 σε όλους τους υπολογιστές	6

1.4. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΠΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΑΞΟΝΩΝ 4 ΤΟΥ ΠΑΑ 2007-2013 & ΤΟΥ ΕΠΑΛ 2007-2013

Η ΟΤΔ υλοποίησε στο πλαίσιο του Άξονα 4 του ΠΑΑ 2007 – 2013, Τοπικό Πρόγραμμα Προσέγγισης LEADER, με τα εξής στοιχεία:

Στοιχεία υλοποίησης τοπικών προγραμμάτων του Άξονα 4 του ΠΑΑ (σε Δημόσια Δαπάνη)	
Συνολικό ποσό Δημόσιας Δαπάνης νομικών δεσμεύσεων, εκτός των λειτουργικών δαπανών, του Τ.Π. μέχρι και στις 31/12/2015.	6.675.034,29 ευρώ
Ποσό Δημόσιας Δαπάνης πληρωμών, εκτός των λειτουργικών δαπανών, του Τ.Π. στις 31/12/2015.	5.158.150,04 ευρώ
Ποσό Δημόσιας Δαπάνης Τ.Π., εκτός των λειτουργικών δαπανών, στις 31/12/2015.	7.469.547,46 ευρώ
Αριθμός σχεδίων Μέτρου 421, στα οποία ήταν συντονιστής / εθνικός συντονιστής η ΟΤΔ 2007-2013	0
Αριθμός σχεδίων Μέτρου 421, στα οποία ήταν εταίρος (εκτός συντονιστή) η ΟΤΔ 2007-2013	4

Η εταιρεία δεν έχει συμμετάσχει στην υλοποίηση τοπικού προγράμματος στο πλαίσιο του ΕΠΑΛ 2007-2013.

1.5. ΛΟΙΠΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΥΠΟΨΗΦΙΟΥ ΦΟΡΕΑ

Η Εταιρεία έχει πιστοποιηθεί κατά το διεθνές πρότυπο ΕΛΟΤ EN ISO 9001:2008. Στο Παράρτημα επισυνάπτεται το σχετικό πιστοποιητικό (βλ. Δικαιολογητικό Νο.10).

2.1.1. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ (ΠΠΠ)

Η προτεινόμενη περιοχή παρέμβασης ανήκει γεωγραφικά και διοικητικά στην Περιφέρεια Πελοποννήσου και περιλαμβάνει τμήματα των Νομών Αργολίδας και Αρκαδίας και ολόκληρο το Νομό Κορινθίας, όπως φαίνεται αναλυτικά στον Πίνακα 1 του Παραρτήματος 1.Γ.

Συγκεκριμένα, κατά Περιφερειακές Ενότητες, στην περιοχή παρέμβασης περιλαμβάνονται τα εξής:

Περιφερειακή Ενότητα Αρκαδίας: Δημοτικές Ενότητες Αλέας, Κουτσοποδίου, Λυρκείας και Μυκηναίων Δήμου Άργους-Μυκηνών.

Περιφερειακή Ενότητα Αρκαδίας: Δήμος Γορτυνίας (Δημοτικές Ενότητες Βυτίνας, Δημητσάνας, Ηραίας, Κλείτορος, Κοντοβάζαινας, Λαγκαδίων, Τρικολώνων και Τροπαίων), οι Δημοτικές Ενότητες Γόρτυνος και Μεγαλόπολης Δήμου Μεγαλόπολης και από το Δήμο Τρίπολης οι Δημοτικές Ενότητες Κορυθίου, Λεβιδίου, Μαντινείας και Φαλάνθου καθώς και ο οικισμός Μηλιά και οι Τοπικές Κοινότητες Αγίου Βασιλείου και Αγίου Κωνσταντίνου της Δημοτικής Ενότητας Τρίπολης.

Περιφερειακή Ενότητα Κορινθίας: Ο Δήμος Βέλου-Βόχας (Δημοτικές Ενότητες Βέλου και Βόχας), από το Δήμο Κορίνθου η Δημοτική Ενότητα Άσσου-Λεχαίου (εκτός του οικισμού Βεληλιάτικα Τοπικής Κοινότητας Άσσου), οι Τοπικές Κοινότητες Αρχαίας Κορίνθου και Σολωμού καθώς και οι οικισμοί Εξαμίλια της Τοπικής Κοινότητας Εξαμιλίων και οι οικισμοί Κεχριών, Ξυλοκέρizas της Τοπικής Κοινότητας Ξυλοκέρizas της Δημοτικής Ενότητας Κορίνθου, η Τοπική Κοινότητα Αγίου Ιωάννου, οι οικισμοί Αθίκια και Αλαμάννο Τοπικής Κοινότητας Αθικίων, οι οικισμοί Γαλατάκι, Κάτω Αλμυρή, Λουτρά Ωραίας Ελένης και Ρυτό Τοπικής Κοινότητας Γαλατακίου καθώς και οι οικισμοί Βλασαίικα, Κατακάλιο και Σιδερώνα Τοπικής Κοινότητας Κατακαλίου της Δημοτικής Ενότητας Σαρωνικού, η Τοπική Κοινότητα Αγγελοκάστρου καθώς και οι οικισμοί Σοφικό, Κιουρκάτι, Πευκάλι και Φραγκολίμανο της Τοπικής Κοινότητας Σοφικού και οι οικισμοί Κάβος και Κόρφος Τοπικής Κοινότητας Κόρφου της Δημοτικής Ενότητας Σολυγείας καθώς και η Δημοτική Ενότητα Τενέας, ο Δήμος Λουτρακίου-Αγίων Θεοδώρων (Δημοτικές Ενότητες Αγίων Θεοδώρων και Λουτρακίου Περαχώρας, εκτός Μονής Οσίου Παταπίου της Δημοτικής Κοινότητας Λουτρακίου-Περαχώρας), ο Δήμος Νεμέας, ο Δήμος Ξυλοκάστρου-Ευρωστίνης (Δημοτικές Ενότητες Ευρωστίνης και Ξυλοκάστρου) και ο Δήμος Σικωνίων (Δημοτικές Ενότητες Σικωνίων, Στυμφαλίας και Φενεού εκτός Μονής Φενεού της Τοπικής Κοινότητας Φενεού). Στην περιοχή περιλαμβάνονται και οι νησίδες Αλκυονίδες του Κορινθιακού Κόλπου, που ανήκουν στο Δήμο Λουτρακίου-Αγίων Θεοδώρων.

Πρόκειται για το μεγαλύτερο μέρος της περιοχής εφαρμογής του Άξονα 4 του ΠΑΑ 2007-2013 (εκτός των Δημοτικών Ενοτήτων Άργους, Αχλαδοκάμπου και Μιδέας Αργολίδας και τμήματος της Δημοτικής Ενότητας Τρίπολης Αρκαδίας, που αποτελούσαν εδαφικό μερίδιό της 7%), προσαυξημένο με τις περιοχές εφαρμογής του Άξονα 3 (περιοχές Στυμφαλίας-Φενεού-Ξυλοκάστρου και Σολυγείας-Σαρωνικού-

Τενέας Κορινθίας) και (περιοχές Ηραίας – Κλείτορος – Κοντοβάζαινας – Λαγκαδίων - Τροπαίων Αρκαδίας).

Τα στοιχεία της προτεινόμενης περιοχής παρέμβασης φαίνονται αναλυτικά στον επόμενο (Πίνακας 1, Παραρτήματος 1.Γ)

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ (ΚΩΔ: 10)								
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΔΗΜΟΣ	Τοπική /Δημοτική Κοινότητα	Γεωγραφικός Κωδικός	Γεωγραφικός Κωδικός Καλλικράτη ΥΠ.ΕΣ	Χαρακτηρισμός Περιοχής	LEADER ΠΑΑ 2014-2020		
						Έκταση (κτμ 2)	Πληθυσμός (στοιχεία 2011-μόνιμος πληθυσμός)	
ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ			41					
	ΑΡΓΟΥΣ-ΜΥΚΗΝΩΝ		4102	9233				
		ΔΕ Αλέας	410202	923301				
		Σκοτεινής	41020201	92330103	Ορεινή	43,971	347	
		Αγ. Νικολάου	41020202	92330101	Ορεινή	54,846	140	
		Αλέας	41020203	92330102	Ορεινή	20,61	103	
		Φρουσιούνας	41020204	92330104	Ορεινή	23,779	70	
		υποσύνολο ΔΕ Αλέας					143,206	660
		ΔΕ Κουτσοποδίου	410204	923304				
		Κουτσοποδίου	41020401	92330401	Πεδινή	31,362	2.177	
		Βρουστίου	41020402	92330402	Ορεινή	19,94	292	
		Μαλαντρενίου	41020403	92330403	Μειονεκτική	45,215	498	
		Σχινοχώρι	41020404	92330404	Μειονεκτική	24,552	305	
		υποσύνολο ΔΕ Κουτσοποδίου					121,069	3.272
		ΔΕ Λυρκείας	410206	923306				
		Λυρκείας	41020601	92330605	Ορεινή	31,862	319	
		Γυμνού	41020602	92330601	Ορεινή	50,132	319	
		Καπαρελίου	41020603	92330602	Ορεινή	12,655	299	
		Καρυάς	41020604	92330603	Ορεινή	66,052	676	
		Κεφαλόβρυσου	41020605	92330604	Ορεινή	35,134	129	
		Νεοχωρίου	41020606	92330606	Ορεινή	16,022	63	
		Στέρνας	41020607	92330607	Ορεινή	9,853	125	
		Φρεγκαίνης	41020608	92330608	Ορεινή	23,484	128	
		υποσύνολο ΔΕ Λυρκείας					245,194	2.058
		ΔΕ Μυκηναίων	410207	923307				
		Μυκηναίων	41020701	92330704	Πεδινή	9,839	354	
		Λιμνών	41020702	92330701	Ορεινή	53,325	734	
		Μοναστηρακίου	41020703	92330702	Πεδινή	8,453	276	
		Μπόρσα	41020704	92330703	Μειονεκτική	14,979	186	
		Νέου Ηραίου (Χώνικα)	41020705	92330705	Πεδινή	13,106	488	
		Προσούμνης	41020706	92330706	Ορεινή	31,014	589	
		Φιχτίου	41020707	92330707	Πεδινή	28,317	761	
		υποσύνολο ΔΕ Μυκηναίων					159,033	3.388
		ΣΥΝΟΛΟ ΔΗΜΟΥ ΑΡΓΟΥΣ - ΜΥΚΗΝΩΝ					668,502	9.378
		ΣΥΝΟΛΟ Π.Ε ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ					668,502	9.378
ΑΡΚΑΔΙΑΣ			40					
	ΓΟΡΤΥΝΙΑΣ		4003	9238				

ΔΕ Βυτίνας	400302	923801			
Βυτίνης	40030201	92380101	Ορεινή	28,21	666
Ελάτης	40030202	92380102	Ορεινή	10,803	27
Καμενίτσας	40030203	92380103	Ορεινή	17,041	167
Λάστας	40030204	92380104	Ορεινή	15,405	10
Μαγουλιάνων	40030205	92380105	Ορεινή	33,413	119
Νυμφασίας	40030206	92380106	Ορεινή	15,005	114
Πυργακίου	40030207	92380107	Ορεινή	19,432	13
υποσύνολο ΔΕ Βυτίνας				139,309	1.116
ΔΕ Δημητσάνας	400301	923802			
Δημητσάνας	40030101	92380201	Ορεινή	38,514	447
Ζατούνης	40030102	92380202	Ορεινή	20,791	71
Ζιγοβιστίου	40030103	92380203	Ορεινή	14,98	79
Μελισσόπετρας	40030104	92380204	Ορεινή	6,8	29
Παναγίας	40030105	92380205	Ορεινή	9,87	39
Ράδου	40030106	92380206	Ορεινή	13,379	47
Ριζοσπηλιάς	40030107	92380207	Ορεινή	6,425	51
υποσύνολο ΔΕ Δημητσάνας				110,759	763
ΔΕ Ηραίας	400303	923803			
Παλούμπας	40030301	92380311	Ορεινή	16,224	120
Αγίου Ιωάννου Αρχαίας Ηραίας	40030302	92380301	Μειονεκτική	4,700	49
Αραχόβης	40030303	92380302	Ορεινή	5,925	208
Κακουραίκων	40030304	92380303	Μειονεκτική	12,100	104
Κοκκινόρραχης	40030305	92380304	Ορεινή	2,605	21
Κοκκορά	40030306	92380305	Μειονεκτική	3,975	69
Λιοδώρας	40030307	92380306	Μειονεκτική	5,750	68
Λουτρών Ηραίας	40030308	92380307	Μειονεκτική	20,699	228
Λυκούρεση	40030309	92380308	Ορεινή	8,361	8
Λυσσαρέας	40030310	92380309	Ορεινή	6,950	68
Όχθιας	40030311	92380310	Ορεινή	2,737	54
Πυρρή	40030312	92380312	Μειονεκτική	7,500	88
Ράφτη	40030313	92380313	Ορεινή	11,350	107
Σαρακινίου Ηραίας	40030314	92380314	Ορεινή	6,325	68
Σέρβου	40030315	92380315	Ορεινή	17,476	108
Χρυσχωρίου	40030316	92380316	Μειονεκτική	5,550	95
Ψαρίου	40030317	92380317	Ορεινή	5,775	89
υποσύνολο ΔΕ Ηραίας				144,002	1.552
ΔΕ Κλείτορος	400304	923804			
Μυγδαλιάς	40030401	92380406	Ορεινή	14,908	144
Αγριδίου	40030402	92380401	Ορεινή	14,295	48
Βαλτεσινίκου	40030403	92380402	Ορεινή	41,440	378
Δρακοβουνίου	40030404	92380403	Ορεινή	11,030	66
Θεοκτίστου	40030405	92380404	Ορεινή	14,531	205
Κερπινής	40030406	92380405	Ορεινή	17,307	93
Ξηροκαριταίνης	40030407	92380407	Ορεινή	8,884	34
Πουρναριάς	40030408	92380408	Ορεινή	12,180	241
Πρασίνου	40030409	92380409	Ορεινή	16,007	197
υποσύνολο ΔΕ Κλείτορος				150,582	1.406
ΔΕ Κοντοβαζαίνης	400305	923805			
Κοντοβαζαίνης	40030501	92380507	Ορεινή	24,499	386
Βάχλιας	40030502	92380501	Ορεινή	22,199	96
Βελημαχίου	40030503	92380502	Ορεινή	17,525	113
Βιδιακίου	40030504	92380503	Ορεινή	15,149	93
Βούτση	40030505	92380504	Ορεινή	3,250	107

Δήμητρας	40030506	92380505	Ορεινή	17,150	111
Καρδαριτσίου	40030507	92380506	Ορεινή	9,250	41
Μοναστηρακίου	40030508	92380508	Ορεινή	14,625	135
Παραλογγών	40030509	92380509	Ορεινή	15,849	89
υποσύνολο ΔΕ Κοντοβάζαινας				139,496	1.171
ΔΕ Λαγκαδίων	400306	923806			
Λαγκαδίων	40030601	92380601	Ορεινή	65,600	504
Λευκοχωρίου	40030602	92380602	Ορεινή	13,875	132
υποσύνολο ΔΕ Λαγκαδίων				79,475	636
ΔΕ Τρικολώνων	400307	923807			
Στεμνίτσας	40030701	92380704	Ορεινή	54,745	191
Ελληνικού	40030702	92380701	Ορεινή	17,931	204
Παλαμαρίου	40030703	92380702	Ορεινή	10,176	66
Παύλιας	40030704	92380703	Ορεινή	6,025	55
Σύρνας	40030705	92380705	Ορεινή	13,154	62
υποσύνολο ΔΕ Τρικολώνων				102,031	578
ΔΕ Τροπαίων	400308	923808			
Τροπαίων	40030801	92380813	Ορεινή	25,364	543
Αετορράχης	40030802	92380801	Ορεινή	13,900	58
Βυζικίου	40030803	92380802	Ορεινή	12,800	232
Δόξης	40030804	92380803	Ορεινή	8,500	186
Καλλιανίου	40030805	92380804	Ορεινή	11,950	291
Καστρακίου	40030806	92380805	Μειονεκτική	8,825	77
Λιβαδακίου	40030807	92380806	Μειονεκτική	6,700	68
Νεοχωρίου Γορτυνίας	40030808	92380807	Ορεινή	12,300	267
Περδικονερίου	40030809	92380808	Ορεινή	17,114	312
Ραχών	40030810	92380809	Ορεινή	18,399	145
Σπάθαρη	40030811	92380810	Ορεινή	19,845	209
Σταυροδρομίου	40030812	92380811	Ορεινή	4,950	96
Τριποταμιάς	40030813	92380812	Μειονεκτική	12,850	200
Χώρας	40030814	92380814	Ορεινή	19,124	203
υποσύνολο ΔΕ Τροπαίων				192,621	2.887
ΣΥΝΟΛΟ ΔΗΜΟΥ ΓΟΡΤΥΝΙΑΣ				1058,28	10.109
ΜΕΓΑΛΟΠΟΛ ΗΣ	4004	9239			
ΔΕ Γόρτυνος	400402	923901			
Καρυταίνης	40040201	92390104	Μειονεκτική	21,232	274
Ατσιόλου	40040202	92390101	Ορεινή	8,552	45
Ζώνης	40040203	92390103	Μειονεκτική	6,475	74
Κατσιμπαλη	40040204	92390105	Μειονεκτική	4,75	32
Κουρουνίου	40040205	92390106	Ορεινή	9,65	33
Κυπαρισσίων	40040206	92390107	Μειονεκτική	6,375	58
Κωτυλίου	40040207	92390108	Ορεινή	30,055	82
Μάραθα (Βλαχοράπτη)	40040208	92390102	Ορεινή	8,867	40
Μαυριών	40040209	92390109	Μειονεκτική	4,05	31
Σαρακινίου	40040210	92390110	Ορεινή	16,199	51
υποσύνολο ΔΕ Γόρτυνος				116,205	720
ΔΕ Μεγαλόπολης	400401	923902			
Μεγαλόπολης	40040101	92390201	Πεδινή	16,126	5.779
Ανθοχωρίου	40040102	92390202	Μειονεκτική	8,875	41
Άνω Καρυές	40040103	92390203	Ορεινή	8,741	35
Βάγγου	40040104	92390204	Ορεινή	15,255	47
Βάστα	40040105	92390205	Ορεινή	15,135	62
Γέφυρας	40040106	92390206	Μειονεκτική	5,825	30

Θωκνίας	40040107	92390207	Μειονεκτική	6,325	36
Ίσαρη	40040108	92390208	Ορεινή	33,996	140
Ισώματος Καρυών	40040109	92390209	Ορεινή	4,4	14
Καράτουλα	40040110	92390210	Ορεινή	7,075	28
Καστανοχωρίου	40040111	92390211	Ορεινή	11,9	94
Κάτω Καρυές	40040112	92390212	Ορεινή	4,55	61
Λύκαιο	40040113	92390213	Ορεινή	6,375	47
Λυκόσουρας	40040114	92390214	Ορεινή	6,025	62
Λυκοχίων	40040115	92390215	Ορεινή	21,971	121
Μακρυσίου	40040116	92390216	Μειονεκτική	16,726	265
Μαλλωτών	40040117	92390217	Ορεινή	4,375	46
Μαραθούσης	40040118	92390218	Μειονεκτική	6,4	32
Νέας Εκκλησιούλας	40040119	92390219	Μειονεκτική	10,075	39
Νεοχωρίου Λυκόσουρας	40040120	92390220	Μειονεκτική	3,325	49
Παραδεισίων	40040121	92390221	Μειονεκτική	19,851	175
Περιβολίων	40040122	92390222	Μειονεκτική	8,575	79
Πλάκας	40040123	92390223	Μειονεκτική	3,35	54
Ραψομάτη	40040124	92390224	Μειονεκτική	9	55
Σουλίου	40040125	92390225	Μειονεκτική	6,825	73
Σούλου	40040126	92390226	Μειονεκτική	4,625	13
Τρίλοφου	40040127	92390227	Μειονεκτική	8,675	53
Τριπόταμου	40040128	92390228	Μειονεκτική	9,85	89
Χιράδων	40040129	92390229	Ορεινή	20,326	80
Χρανών	40040130	92390230	Ορεινή	14,676	137
Χωρέμη	40040131	92390231	Μειονεκτική	12,3	54
υποσύνολο ΔΕ Μεγαλόπολης				331,528	7.890
ΣΥΝΟΛΟ ΔΗΜΟΥ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΗΣ				447,733	8.610
ΤΡΙΠΟΛΗΣ	4001	9241			
ΔΕ Λεβιδίου	400104	924103			
Λεβιδίου	40010401	92410306	Ορεινή	76,792	1.025
Βλαχέρνας	40010402	92410301	Ορεινή	36,051	372
Δάρα	40010403	92410302	Ορεινή	30,112	383
Κανδήλας	40010404	92410303	Ορεινή	64,84	714
Καρδαρά	40010405	92410304	Ορεινή	15,903	20
Κώμης	40010406	92410305	Ορεινή	18,994	136
Λίμνης	40010407	92410307	Ορεινή	25,458	157
Ορχομενού	40010408	92410308	Ορεινή	4,051	17
Παλαιόπυργου	40010409	92410309	Ορεινή	20,904	164
Παναγίτσας	40010410	92410310	Ορεινή	10,708	43
Χωτούσας	40010411	92410311	Ορεινή	8,828	63
υποσύνολο ΔΕ Λεβιδίου				312,641	3.094
ΔΕ Μαντίνειας	400105	924104			
Νεστάνης	40010501	92410404	Μειονεκτική	49,554	669
Αρτεμισίου	40010502	92410401	Μειονεκτική	29,655	304
Κάψα	40010503	92410402	Μειονεκτική	26,929	389
Λουκά	40010504	92410403	Μειονεκτική	45,545	426
Πικέρνη	40010505	92410405	Ορεινή	15,778	92
Σάγκα	40010506	92410406	Ορεινή	22,054	125
Σιμιδάδων	40010507	92410407	Μειονεκτική	15,878	109
υποσύνολο ΔΕ Μαντίνειας				205,393	2.114
ΔΕ Φαλάνθου	400108	924108			
Τσελεπάκου	40010801	92410806	Ορεινή	30,791	87
Αλωνίσταινας	40010802	92410801	Ορεινή	37,184	57
Μαινάλου	40010803	92410802	Ορεινή	9,126	46
Πιάνας	40010804	92410803	Ορεινή	39,835	70

	Ροεινού	40010805	92410804	Ορεινή	34,906	51
	Σιλίμνης	40010806	92410805	Ορεινή	20,589	33
	Χρυσοβιτσιού	40010807	92410807	Ορεινή	36,114	58
	υποσύνολο ΔΕ Φαλάνθου				208,545	402
	ΔΕ Κορυθίου	400103	924102			
	Στενού	40010301	92410206	Μειονεκτική	8,106	401
	Αγιοργίτικων	40010302	92410201	Μειονεκτική	17,658	238
	Ελαιοχωρίου	40010303	92410202	Ορεινή	25,952	394
	Ζευγολατειού	40010304	92410203	Μειονεκτική	13,581	464
	Νεοχωρίου Μαντινείας	40010305	92410204	Μειονεκτική	30,258	434
	Παρθενίου	40010306	92410205	Μειονεκτική	19,627	202
	υποσύνολο ΔΕ Κορυθίου				115,182	2.133
	ΔΕ Τριπόλεως	400101	924107			
	Μηλιά Τριπόλεως	4001010102		Πεδινή		46
	Αγίου Βασιλείου	40010102	92410702	Μειονεκτική	3,25	185
	Αγίου Κωνσταντίνου	40010103	92410703	Μειονεκτική	5,451	719
	υποσύνολο ΔΕ Τριπόλεως				8,701	950
	ΣΥΝΟΛΟ ΔΗΜΟΥ ΤΡΙΠΟΛΗΣ				850,462	8.693
	ΣΥΝΟΛΟ Π.Ε ΑΡΚΑΔΙΑΣ				2356,470	27.412
ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ		42				
	ΒΕΛΟΥ- ΒΟΧΑΣ	4202				
	ΔΕ Βέλου	420202	924201			
	Βέλου	42020201	92420101	Πεδινή	8,973	3.203
	Ελληνοχωρίου	42020202	92420102	Πεδινή	10,171	335
	Κοκκωνίου	42020203	92420103	Πεδινή	3,775	1.056
	Κρηνών	42020204	92420104	Πεδινή	7,198	780
	Νεράντζης	42020205	92420105	Πεδινή	1,6	636
	Πουλλίτισης	42020206	92420106	Πεδινή	5,15	696
	Στιμάγκας	42020207	92420107	Ορεινή	35,386	981
	Ταρσινών	42020208	92420108	Πεδινή	4,699	374
	υποσύνολο ΔΕ Βέλου				76,952	8.061
	ΔΕ Βόχας	420201	924202			
	Ζευγολατειού	42020101	92420202	Πεδινή	41,491	4.697
	Βοχαϊκού	42020102	92420203	Πεδινή	5,426	1.020
	Βραχατίου	42020103	92420201	Πεδινή	3,075	3.338
	Ευαγγελιστριάς	42020104	92420204	Πεδινή	3,3	308
	Μπολατίου	42020105	92420205	Πεδινή	5,351	767
	Σουληναρίου	42020106	92420206	Ορεινή	8,211	397
	Χαλκείου	42020107	92420207	Ορεινή	21,041	439
	υποσύνολο ΔΕ Βόχας				87,895	10.966
	ΣΥΝΟΛΟ ΔΗΜΟΥ ΒΕΛΟΥ - ΒΟΧΑΣ				164,847	19.027
	ΚΟΡΙΝΘΙΩΝ	4201				
	ΔΕ Άσσου - Λεχαιίου	420102	924301			
	Περιγαλιού	42010201	92430104	Πεδινή	5,851	1.616
	Δ.Ε Άσσου	42010202	92430101	Πεδινή	13,664	2.026
	Αγίας Μαρίας	4201020202		Πεδινή		110
	Άσσου	4201020201		Πεδινή		1.916
	Κάτω Άσσου	42010203	92430103	Πεδινή	1,600	693
	Λεχαιίου	42010204	92430102	Πεδινή	4,375	2.643
	υποσύνολο ΔΕ Άσσου - Λεχαιίου				25,490	6.978
	ΔΕ Κορίνθου	420101	924302			

Αρχαίας Κορίνθου	42010102	92430201	Πεδινή	28,904	2.918
Εξαμίλιων	42010103	92430202	Πεδινή	19,027	1.810
Εξαμίλια	4201010301		Πεδινή		1.810
Ξυλοκέρizas	42010104	92430204	Μειονεκτική	19,177	1.087
Κεχριαί	4201010405		Μειονεκτική		238
Ξυλοκέριζα	4201010401		Μειονεκτική		849
Σολομού	42010105	92430205	Μειονεκτική	17,427	817
υποσύνολο ΔΕ Κορίνθου				84,535	6.632
ΔΕ Σαρωνικού	420103	924303			
Αθικίων	42010301	92430301	Μειονεκτική	49,955	2.004
Αθίκια	4201030101		Μειονεκτική		1.834
Αλαμάννο	4201030102		Μειονεκτική		170
Αγίου Ιωάννου	42010302	92430303	Ορεινή	38,984	375
Γαλατακίου	42010303	92430302	Ορεινή	31,303	2.396
Γαλατάκι	4201030303		Ορεινή		438
Κάτω Αλμυρή	4201030301		Ορεινή		703
Λουτρά Ωραίας Ελένης	4201030305		Ορεινή		1.145
Ρυτόν	4201030308		Ορεινή		110
Κατακαλίου	42010304	92430304	Ορεινή	16,336	265
Βλασαίικα	4201030403		Ορεινή		128
Κατακάλιον	4201030401		Ορεινή		106
Σιδερώνα	4201030404		Ορεινή		31
υποσύνολο ΔΕ Σαρωνικού				136,578	5.040
ΔΕ Σολυγείας	420104	924304			
Σοφικού	42010401	92430401	Ορεινή	102,913	1.940
Σοφικό,	4201040101		Ορεινή		1.679
Κιουρκάτι	4201040103		Ορεινή		48
Πευκάλι	4201040105		Ορεινή		204
Φραγκολίμανο	4201040106		Ορεινή		9
Αγγελοκάστρου	42010402	92430402	Ορεινή	55,037	376
Κόρφου	42010403	92430403	Ορεινή	21,511	301
Κάβος,	4201040304		Ορεινή		14
Κόρφος	4201040301		Ορεινή		287
υποσύνολο ΔΕ Σολυγείας				179,461	2.617
ΔΕ Τενέας	420105	924305			
Χιλιομοδίου	42010501	92430506	Μειονεκτική	26,428	1.699
Αγιονορίου	42010502	92430501	Ορεινή	14,746	319
Αγίου Βασιλείου	42010503	92430502	Μειονεκτική	34,444	1.264
Κλένιας	42010504	92430503	Μειονεκτική	19,827	777
Κουταλά	42010505	92430504	Πεδινή	31,853	746
Στεφανίου	42010506	92430505	Ορεινή	40,277	279
υποσύνολο ΔΕ Τενέας				167,575	5.084
ΣΥΝΟΛΟ ΔΗΜΟΥ ΚΟΡΙΝΘΙΩΝ				593,639	26.351
ΛΟΥΤΡΑΚΙΟΥ-ΠΕΡΑΧΩΡΑΣ-ΑΓ. ΘΕΟΔΩΡΩΝ	4203	9244			
ΔΕ Αγίων Θεοδώρων	420302	924401			
Αγίων Θεοδώρων	42030201	92440101	Πεδινή	98,03	4.643
ΔΕ Λουτρακίου - Περαχώρας	42030101	924402	Πεδινή	196,870	13.312
Αλκυόνας	4203010102		Πεδινή		10
Αλκυονίδων	4203010103	92440202	Πεδινή		0

	(νησίδες)					
	Ασπρόκαμπου	4203010104		Πεδινή		2
	Γέφυρας Ισθμού	4203010105		Πεδινή		358
	Ειρήνης	4203010106		Πεδινή		96
	Καλλιθέας	4203010107		Πεδινή		48
	Λίμνης Βουλιαγμένης	4203010108		Πεδινή		62
	Λουτρακίου	4203010101		Πεδινή		11.564
	Μονής Αγίου Ιωάννου	4203010109		Πεδινή		0
	Περαχώρας	4203010111		Πεδινή		1.141
	Σκάλωματος	4203010112		Πεδινή		7
	Σκαλωσιάς	4203010113		Πεδινή		1
	Στέρνας	4203010114		Πεδινή		23
	Ισθμίας	42030102	92440201	Μειονεκτική	14,578	2.760
	Πισίων	42030103	92440203	Ορεινή	61,471	465
	ΣΥΝΟΛΟ ΔΗΜΟΥ ΛΟΥΤΡΑΚΙΟΥ - ΑΓΙΩΝ ΘΕΟΔΩΡΩΝ				370,949	21.180
ΝΕΜΕΑΣ		4204	9245			
	Ψ-ΔΕ Νεμέας	420400	924501			
	Νεμέας	42040001	92450101	Πεδινή	56,378	3.853
	Αηδονίων	42040002	92450102	Μειονεκτική	8,372	200
	Αρχ. Νεμέας	42040003	92450103	Μειονεκτική	32,213	559
	Αρχ. Κλεωνές	42040004	92450104	Μειονεκτική	23,726	633
	Γαλατά	42040005	92450105	Ορεινή	11,796	63
	Δάφνης	42040006	92450106	Ορεινή	7,047	256
	Καστρακίου	42040007	92450107	Ορεινή	16,944	213
	Κουτσίου	42040008	92450108	Μειονεκτική	12,17	155
	Λεοντίου	42040009	92450109	Μειονεκτική	23,166	271
	Πετρίου	42040010	92450110	Μειονεκτική	12,896	280
	ΣΥΝΟΛΟ ΔΗΜΟΥ ΝΕΜΕΑΣ				204,708	6.483
ΞΥΛΟΚΑΣΤΡΟ Υ - ΕΥΡΩΣΤΙΝΗΣ		4205	9246			
	ΔΕ ΕΥΡΩΣΤΙΝΗΣ	420502	924601			
	Δερβενίου	42050201	92460101	Πεδινή	5,927	1.080
	Ελληνικού	42050202	92460102	Ορεινή	4,476	69
	Ευρωστίνης-Ροζενών	42050203	92460103	Ορεινή	30,913	750
	Καλλιθέας	42050204	92460104	Ορεινή	8,553	244
	Λυγίας	42050205	92460105	Πεδινή	4,276	320
	Λυκοποριάς	42050206	92460106	Πεδινή	5,351	638
	Πύργου	42050207	92460107	Ορεινή	15,557	469
	Σαραντάπηχου	42050208	92460108	Ορεινή	10,454	190
	Στομίου	42050209	92460109	Πεδινή	2,026	169
	Χελυδορέου	42050210	92460110	Ορεινή	13,882	159
	υποσύνολο ΔΕ ΕΥΡΩΣΤΙΝΗΣ				101,415	4.088
	ΔΕ ΞΥΛΟΚΑΣΤΡΟΥ	420501	924602			
	Ξυλοκάστρου	42050101	92460201	Πεδινή	12,695	5.715
	Άνω Τρικάλων	42050102	92460202	Ορεινή	34,000	104
	Γελινιατικών	42050103	92460203	Ορεινή	16,231	431
	Δένδρου	42050104	92460204	Ορεινή	7,200	144
	Ζεμενού	42050105	92460205	Ορεινή	11,300	240
	Θαλερού	42050106	92460206	Ορεινή	3,600	162

Θροφαρίου	42050107	92460207	Ορεινή	4,800	73
Καμαρίου	42050108	92460208	Πεδινή	10,92	903
Καρυάς	42050109	92460209	Ορεινή	36,500	597
Κάτω Λουτρού	42050110	92460210	Πεδινή	4,622	442
Κάτω Συνοικίας Τρικάλων	42050111	92460211	Ορεινή	6,100	254
Κορφωτίτσας	42050112	92460212	Ορεινή	8,800	75
Λαγκαδαϊκών	42050113	92460213	Ορεινή	10,079	74
Μάννας	42050114	92460214	Ορεινή	27,307	476
Μελισσίου	42050115	92460215	Πεδινή	6,3	913
Μέσης Συνοικίας Τρικάλων	42050116	92460216	Ορεινή	23,100	73
Νέων Βρυσουλών	42050117	92460217	Ορεινή	6,200	76
Ξανθοχωρίου	42050118	92460218	Ορεινή	7,800	83
Παναριτίου	42050119	92460219	Ορεινή	13,900	349
Πελλήνης	42050120	92460220	Ορεινή	4,500	82
Πιτσών	42050121	92460221	Ορεινή	17,370	669
Ρεθίου	42050122	92460222	Ορεινή	8,300	194
Ρίζης	42050123	92460223	Ορεινή	12,52	429
Σοφιανών	42050124	92460224	Ορεινή	3,700	80
Στυλίων	42050125	92460225	Ορεινή	11,300	147
Συκέας	42050126	92460226	Πεδινή	1,075	492
υποσύνολο ΔΕ ΞΥΛΟΚΑΣΤΡΟΥ				310,219	13.277
ΣΥΝΟΛΟ ΔΗΜΟΥ ΞΥΛΟΚΑΣΤΡΟΥ - ΕΥΡΩΣΤΙΝΗΣ				411,634	17.365
ΣΙΚΥΩΝΙΩΝ	4206	9247			
ΔΕ ΣΙΚΥΩΝΙΩΝ	420601	924701			
Σικυώνας (Κιάτο)	42060101	92470101	Πεδινή	6,025	9.812
Βελίνης	42060102	92470102	Ορεινή	9,511	136
Γονούσας	42060103	92470103	Ορεινή	10,346	157
Διμηνιού	42060104	92470104	Πεδινή	5,221	523
Κάτω Διμηνιού	42060105	92470105	Πεδινή	1,9	1.245
Κλημεντίου	42060106	92470106	Ορεινή	16,344	352
Κρουονερίου	42060107	92470107	Ορεινή	24,115	868
Λαλιώτου	42060108	92470108	Ορεινή	7,196	372
Μεγάλου Βάλτου	42060109	92470109	Πεδινή	14,73	235
Μικρού Βάλτου	42060110	92470110	Ορεινή	7,346	417
Μουλκίου	42060111	92470111	Πεδινή	7,781	1.426
Μποζικά	42060112	92470112	Ορεινή	17,968	249
Παραδεισίου	42060113	92470113	Ορεινή	3,524	100
Πασιού	42060114	92470114	Πεδινή	1,75	1.298
Σικυώνας (Σικυών)	42060115	92470115	Πεδινή	10,896	1.185
Σουλίου	42060116	92470116	Ορεινή	18,843	434
Τιτάνης	42060117	92470117	Ορεινή	7,772	216
υποσύνολο ΔΕ ΣΙΚΥΩΝΙΩΝ				171,268	19.025
ΔΕ ΣΤΥΜΦΑΛΙΑΣ	420602	924702			
Καλλιάνων	42060201	92470204	Ορεινή	11,875	174
Ασπροκάμπου	42060202	92470201	Ορεινή	9,771	211
Δροσοπηγής	42060203	92470202	Ορεινή	23,707	65
Καισαρίου	42060204	92470203	Ορεινή	17,368	497
Καστανέας	42060205	92470205	Ορεινή	26,009	214
Κεφαλαρίου	42060206	92470206	Ορεινή	29,752	251
Κυλλήνης	42060207	92470207	Ορεινή	19,457	114
Λαύκας	42060208	92470208	Ορεινή	35,862	362
Στυμφαλίας	42060209	92470209	Ορεινή	9,503	184
Ψαρίου	42060210	92470210	Ορεινή	21,766	355

υποσύνολο ΔΕ ΣΤΥΜΦΑΛΙΑΣ				205,07	2.427
ΔΕ ΦΕΝΕΟΥ	420603	924703			
Γκούρας	42060301	92470302	Ορεινή	41,865	231
Αρχαίας Φενεού	42060302	92470301	Ορεινή	50,094	271
Αρχαία Φενεός,η	4206030201		Ορεινή		225
Βίλια,τα	4206030202		Ορεινή		21
Λούζιον,το	4206030204		Ορεινή		25
Κάτω Ταρσού	42060303	92470303	Ορεινή	19,975	29
Ματίου	42060304	92470304	Ορεινή	29,91	194
Μεσινού	42060305	92470305	Ορεινή	8,253	227
Μοσιάς	42060306	92470306	Ορεινή	14,355	172
Πανοράματος	42060307	92470307	Ορεινή	21,211	67
Στενού	42060308	92470308	Ορεινή	17,906	59
Φενεού	42060309	92470309	Ορεινή	22,632	87
υποσύνολο ΔΕ ΦΕΝΕΟΥ				226,201	1.337
ΣΥΝΟΛΟ ΔΗΜΟΥ ΣΙΚΥΩΝΙΩΝ				602,539	22.789
ΣΥΝΟΛΟ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ				2348,316	113.195
ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ				5.373,29	149.985

Τα αντίστοιχα στοιχεία (πληθυσμός, έκταση, χαρακτηρισμός) συγκεντρωτικά ανά Δημοτική Ενότητα, Δήμο και Νομό φαίνονται στο Πίνακα 2 (βλ. Παράρτημα 1.Γ).

Η κατανομή πληθυσμού και έκτασης σε επίπεδο Δήμου παρίσταται στα Γραφήματα Γ1 και Γ2 του Παραρτήματος 1.Δ.

Η κατανομή πληθυσμού ορεινών, μειονεκτικών και πεδινών Κοινοτήτων ανά Δήμο, ΠΕ και στο σύνολο της ΠΠΠ και έκτασης σε επίπεδο Δήμου παρίσταται στα Γραφήματα 3 έως 16 του Παραρτήματος 1.Δ. Η κατανομή της έκτασης ορεινών, μειονεκτικών και πεδινών κοινοτήτων ανά Δήμο, ΠΕ και ΠΠΠ παρίστανται στα Γραφήματα 17 έως 30 του Παραρτήματος 1.Δ.

Όρια

Τα όρια της εν λόγω περιοχής προσδιορίζονται ως εξής:

Προς Βορρά και βορειοδυτικά συνορεύει με το Νομό Αχαΐας.

Βορειοανατολικά και ανατολικά βρέχεται εν μέρει από τους Κόλπους Κορινθιακό και Σαρωνικό και συνορεύει με το νομό Αττικής.

Προς Νότο συνορεύει με το Νομό Μεσσηνίας και υπόλοιπα τμήματα των Νομών Αρκαδίας και Αργολίδας

Προς Δυσμάς συνορεύει με τους Νομούς Ηλείας και Μεσσηνίας.

Πληθυσμός

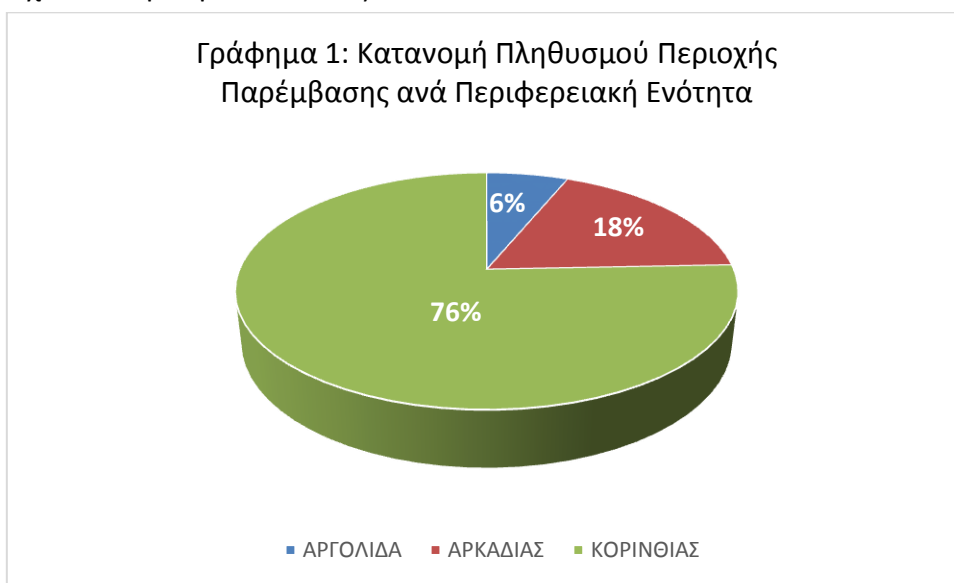
Ο συνολικός μόνιμος πληθυσμός της περιοχής, σύμφωνα με την απογραφή του 2011 είναι 149.985 κάτοικοι, που αντιστοιχεί στο 25,95% του μόνιμου πληθυσμού της Περιφέρειας Πελοποννήσου και στο 1,39% του μόνιμου πληθυσμού της Χώρας. Ο πληθυσμός αυτός κατανέμεται κατά 6,25% στο νομό Αργολίδας, κατά 18,12% στο Νομό Αρκαδίας και κατά 75,62% στο Νομό Κορινθίας, όπως παρουσιάζεται στο Πίνακα

2 του Παραρτήματος Ι.Γ. Πολυπληθέστερος είναι ο Δήμος Κορινθίων με 26.351 κατοίκους, ενώ τον μικρότερο πληθυσμό (6.483 κάτ.) έχει ο Δήμος Νεμέας.

Μεταβολή Πληθυσμού:

Ο συνολικός πληθυσμός της περιοχής παρέμβασης εμφανίζεται, σε σχέση με το 2001, μειωμένος κατά 6.449 κατοίκους, δηλαδή ποσοστό 4,12%, έναντι αντίστοιχων μειώσεων 3,3% στην Περιφέρεια Πελοποννήσου και 1,08% σε επίπεδο Χώρας.

Τα εδαφικά τμήματα που ανήκουν στους Νομούς Αργολίδας παρουσίασαν μειώσεις πληθυσμού κατά 5,22% και 5,08% αντίστοιχα, ενώ στην Κορινθία παρουσιάστηκε ελαφρά αύξηση του πληθυσμού κατά 0,38% (βλ. Πίνακα 3 Παραρτήματος Ι.Γ και αναλυτικά σχόλια στη Κεφάλαιο 2.2.3).

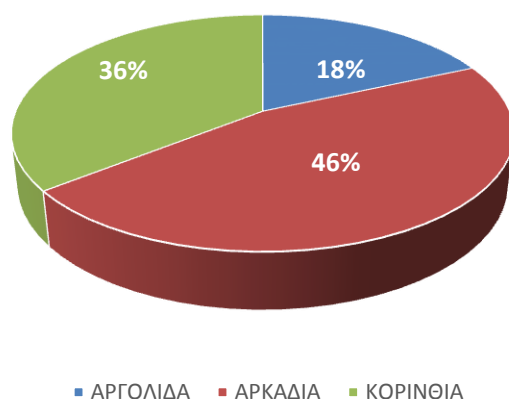
Έκταση

Η συνολική έκταση της περιοχής παρέμβασης είναι 5.373,29 Km², που αντιστοιχούν στο 34,64% της συνολικής έκτασης της Περιφέρειας Πελοποννήσου και στο 4,07% της συνολικής έκτασης της Χώρας. Η έκταση αυτή ανήκει κατά 13,25% στο νομό Αργολίδας, κατά 43,45% στο νομό Αρκαδίας και κατά 43,30% στο νομό Κορινθίας.

Δήμος με την μεγαλύτερη έκταση (1.058,28 km²) είναι ο Δήμος Γορτυνίας, ενώ την μικρότερη έκταση (164,847 km²) καταλαμβάνει ο Δήμος Βέλου-Βόχας.

Η κατανομή έκτασης της ΠΠΠ ανά Νομό και Δήμο φαίνεται στις ομάδες Γραφημάτων 13-15 και 16-25 του Παραρτήματος 1.Δ).

Γράφημα 2: Κατανομή Εκτάσεων της Προτεινόμενης Περιοχής Παρέμβασης ανά Περιφερειακή Ενότητα

Πληθυσμιακή Πυκνότητα

Σύμφωνα με τον Πίνακα 4 του Παραρτήματος, η πληθυσμιακή πυκνότητα της περιοχής παρέμβασης LEADER είναι 27,91 κάτοικοι / km², αισθητά μικρότερη από αυτήν της Περιφέρειας Πελοποννήσου (37,31 κάτοικοι / km²).

Η πληθυσμιακή πυκνότητα της εν λόγω περιοχής εμφανίζεται, σε σχέση με το 2001, μειωμένη κατά 1,2 κάτοικοι/km² (ποσοστό 4,12%), έναντι μειώσεων 1,27 κάτοικοι/km² στην Περιφέρεια (ποσοστό 3,30%) και 0,89 κάτοικοι / km² (ποσοστό 1,08%) σε επίπεδο Χώρας.

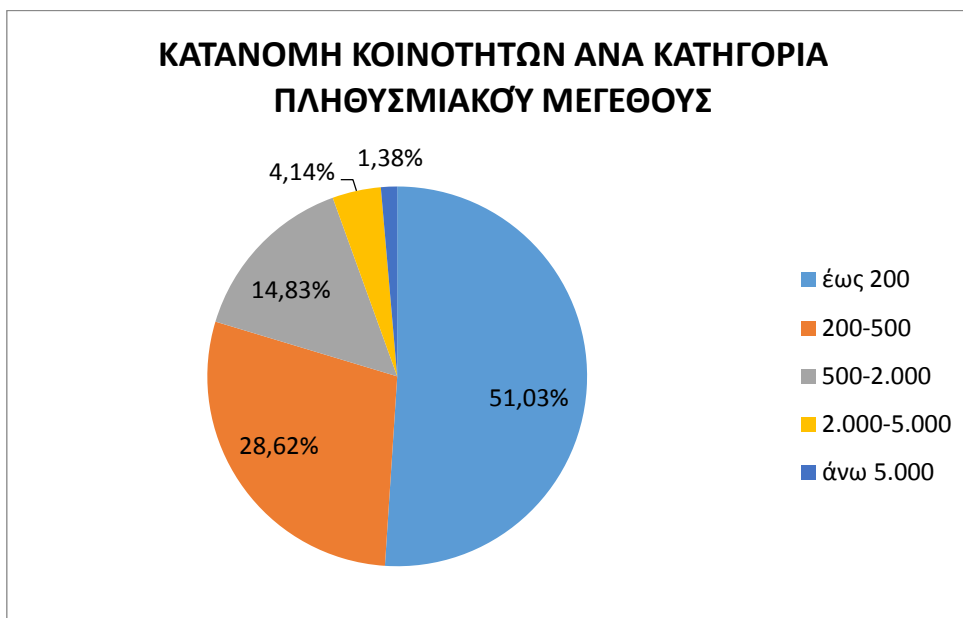
Κοινότητες-οικισμοί

Στην προτεινόμενη περιοχή LEADER περιλαμβάνονται 290 Δημοτικές και Τοπικές Κοινότητες (που απαρτίζονται από 474 οικισμούς), με πληθυσμό κάτω των 15.000 κατοίκων, που κατανέμονται κατά ποσοστό 7,93% στην Αργολίδα, κατά 50,00% στην Αρκαδία και κατά το υπόλοιπο 42,07% στην Κορινθία (βλ. Πίνακα 5 Παραρτήματος Ι.Γ.).

Μεγαλύτερη σε πληθυσμό Δημοτική Κοινότητα είναι εκείνη του Λουτρακίου-Περαχώρας, με 13.312 κατοίκους και μικρότερη η Τοπική Κοινότητα Λυκούρεση της ΔΕ Ηραίας του Δήμου Γορτυνίας (8 κάτοικοι).

Αναλυτικός σχολιασμός του μεγέθους των Δημοτικών/Τοπικών Κοινοτήτων γίνεται στο Κεφάλαιο 2.2.4.3 (ΟΙΚΙΣΤΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ) και στο Παράρτημα 1.Δ. παρατίθενται τα Γραφήματα 31 έως 44, με το πληθυσμιακό μέγεθος των Κοινοτήτων ανά Δήμο, ΠΕ και στο σύνολο ΠΠΠ.

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΑΝΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΟΥ ΜΕΓΕΘΟΥΣ

Ορεινότητα Κοινοτήτων

Από το σύνολο των Δημοτικών/Τοπικών αυτών Κοινοτήτων, οι 186 (ποσοστό 64,14%) είναι χαρακτηρισμένες (σύμφωνα με την Οδηγία 75/268/ΕΟΚ) ορεινές, οι 61 (ποσοστό 21,03 %) είναι χαρακτηρισμένες μειονεκτικές και οι υπόλοιπες 43 (ποσοστό 14,83 %) είναι πεδινές. (Βλ. Πίνακα 6 Παραρτήματος Ι.Γ.). Αθροιστικά οι ορεινές και μειονεκτικές κοινότητες αποτελούν το 85,17 % του συνόλου.

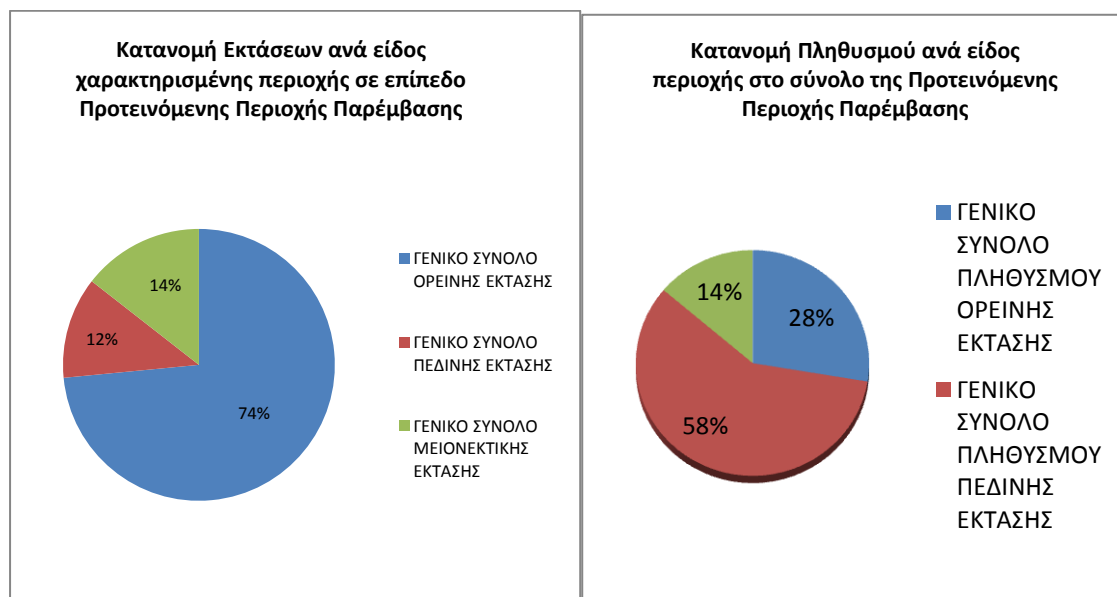
Ο μεγαλύτερος αριθμός ορεινών και μειονεκτικών Κοινοτήτων (100 και 43 αντίστοιχα) είναι στο αρκαδικό τμήμα της ΠΠΠ, ενώ ο μεγαλύτερος αριθμός πεδινών Κοινοτήτων (36) είναι στο αντίστοιχο κορινθιακό. Οι ορεινές Κοινότητες καταλαμβάνουν έκταση 3.691,079 km² (ποσοστό 68,06% της συνολικής έκτασης) και έχουν πληθυσμό 41.551 κατοίκους (που αντιστοιχούν στο 27,70% του συνολικού πληθυσμού της περιοχής παρέμβασης), οι μειονεκτικές Κοινότητες καταλαμβάνουν έκταση 916,750 km² (δηλαδή ποσοστό 16,90%) και έχουν πληθυσμό 20.687 κατοίκους (δηλαδή ποσοστό 13,79%) και οι πεδινές Κοινότητες καταλαμβάνουν έκταση 765,459 km² (14,11% της συνολικής έκτασης), αλλά συγκεντρώνουν 87.747 κατοίκους, δηλαδή το 58,50% του συνολικού πληθυσμού της περιοχής παρέμβασης.

Οι πεδινές Κοινότητες του αργολικού τμήματος που περιλαμβάνονται στην περιοχή παρέμβασης, καταλαμβάνουν, το 12,67% της έκτασής του και κατοικούνται από το 43,45% των κατοίκων του. Οι αντίστοιχες του αρκαδικού τμήματος καταλαμβάνουν, σε επίπεδο Νομού, το 0,68% της έκτασής του και κατοικούνται από το 21,26% των κατοίκων του. Οι πεδινές Κοινότητες του Νομού Κορινθίας καταλαμβάνουν το 28,03% της έκτασής του και κατοικούνται από το 68,70% των κατοίκων του (77.922 κάτοικοι) (Βλ. Πίνακα 6 Παραρτήματος Ι.Γ.). Το σύνολο ορεινών και μειονεκτικών περιοχών της ΠΠΠ έχουν έκταση 4.607,829 km² που αντιστοιχούν στο 84,96% της έκτασης αλλά πληθυσμό 62.238 κατοίκους που αντιστοιχούν στο 41,5% μόνο του συνολικού πληθυσμού. (Βλ. Πίνακα 7 Παραρτήματος Ι.Γ.)

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι ο πληθυσμός των ορεινών περιοχών (41. 551) αποτελεί το 27,70% του συνολικού πληθυσμού της ΠΠΠ ενώ ο πληθυσμός των ορεινών και

μειονεκτικών περιοχών αθροιστικά (62.238) αποτελεί το 41,50% του συνολικού πληθυσμού της ΠΠΠ.

Η αναλυτική κατανομή των κοινοτήτων κατά κατηγορία χαρακτηρισμού φαίνεται στο Πίνακα 8 του Παραρτήματος 1.Γ. Αναλυτική παρουσίαση της ορεινότητας των υποπεριοχών ανά Νομό γίνεται στα Γραφήματα 26-29 και ανά Δήμο στα Γραφήματα 17-26 του Παραρτήματος 1.Δ.

Πρόσβαση

Η πρόσβαση στην περιοχή εξασφαλίζεται από δύο βασικούς οδικούς άξονες της Πελοποννήσου (Ε.Ο Πάτρας–Κορίνθου, τμήμα της ΠΑΘΕ και Ε.Ο. Κορίνθου - Καλαμάτας), που την προσεγγίζουν, ο μεν πρώτος κατά μήκος των βορειοανατολικών ορίων της, ο δε δεύτερος κατά μήκος των νοτιοανατολικών της ορίων. Η αναλυτική παρουσίαση ολοκλήρου του οδικού δικτύου της περιοχής παρέμβασης, γίνεται στο Κεφάλαιο 2.2.6.1.1. Οδικό Δίκτυο –Υποδομή στις μεταφορές. Σιδηροδρομικά η περιοχή συνδέεται με την Αθήνα με τον προαστιακό σιδηρόδρομο.

Γενικά χαρακτηριστικά και στοιχεία

Η προτεινόμενη περιοχή παρέμβασης LEADER έχει μεγάλη ποικιλία γεωφυσικών χαρακτηριστικών (όρη, δάση, λίμνες, ποταμοί, φαράγγια, σπήλαια, οροπέδια, μικρές πεδιάδες κλπ), τεράστια μυθολογική και λαογραφική παράδοση, διαχρονική ιστορικότητα (από τους απώτερους προϊστορικούς χρόνους μέχρι σήμερα), εξαιρετικά προϊόντα του αγροτοδιατροφικού τομέα, κυρίως γεωργοκτηνοτροφικά (όπως σταφίδα, κρασί, γαλακτοκομικά, λάδι, μέλι, εσπεριδοειδή, κλπ) και πολλούς αξιόλογους αρχαιολογικούς χώρους (Αρχαία Κόρινθος, Ισθμία, Σικυώνα, Νεμέα, Ηραίον Περαιχώρας, Μυκήνες, Λύκαιον Όρος, Αρχαία Γόρτυς, Μεγαλόπολη κ.ά.) που της εξασφαλίζουν διεθνή αναγνωρισιμότητα και επισκεψιμότητα.

Πρωτοστάτησε σε όλα τα δρώμενα της Ελληνικής Ιστορίας και μέχρι σήμερα διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στις εθνικές κοινωνικοοικονομικές και πολιτικές εξελίξεις.

Το εξαιρετο κλιματο-γεωφυσικό περιβάλλον της περιοχής ανέκαθεν ενέπνεε την αίσθηση του “άριστου μέτρου” και προσφέρθηκε ιστορικά, τόσο για την εγκατάσταση μονίμων “άστεων” (urbi), όσο και ως καταφύγιο για μετακινούμενους πληθυσμούς (orbi). Οι οικιστικοί ιστοί που αναπτύχθηκαν κατά την ροή της Ιστορίας είχαν γεωγραφική αναφορά, είτε σε εδάφη αρκετά γόνιμα ώστε να τροφοδοτείται ο πολιτισμός, είτε σε εδάφη αρκετά άγονα ώστε να κεντρίζεται η εφευρετικότητα των ανθρώπων. Έτσι στην φυσιογνωμία της περιοχής αποτυπώθηκαν σταδιακά και είναι παντού ορατά σημάδια της διαχρονικής κοινωνικοοικονομικής και πολιτιστικής εξέλιξης, σημαντικά μνημεία ανθρώπινης δημιουργίας και πλούσια πνευματική παράδοση. Όλα αυτά την καθιστούν ιδιαίτερα ελκυστική και συμπληρώνουν την ανερχόμενη φήμη της, ως άριστου τουριστικού προορισμού με αξιόλογη τοπική παραγωγή ποιοτικών προϊόντων.

Συνεκτικότητα-ομοιογένεια

Η προτεινόμενη περιοχή παρέμβασης είναι γεωγραφικά συνεχής και αποτελεί συνεκτική και ομοιογενή ανθρωπογεωγραφική ενότητα, με κοινές πολιτισμικές παραδόσεις και έντονο αγροτικό χαρακτήρα, αφού η απασχόληση στον πρωτογενή τομέα (στοιχεία 2011) αποτιμάται ποσοστιαία στο 25,27% της συνολικής απασχόλησης (επιμέρους αντίστοιχο ποσοστό για τους κλάδους γεωργίας, δασοπονίας, αλιείας είναι 25,21%).

Περιοχές Natura

Εντός της περιοχής παρέμβασης περιλαμβάνονται, είτε καθ’ ολοκληρίαν είτε κατά τμήματα, χαρακτηρισμένες περιοχές Natura, ως εξής:

ΠΕΡΙΟΧΕΣ NATURA ΕΝΤΟΣ ΤΩΝ ΟΡΙΩΝ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ

α/α	ΚΩΔΙΚΟΣ	ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΕΚΤΑΣΗ		ΕΚΤΑΣΗ ΕΝΤΟΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ (km ²)	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ
			ha	km ²			
1	GR 2520001	Όρος Μαίναλο	22.673,07	226,7307	226,7307	SCI	καταφύγιο θηραμάτων, Corine
2	GR2320002	Όρος Χελμός & ύδατα Στυγός	17.493,00	174,93	32,4564	SCI	
3	GR 2530001	Κορυφές Όρους Κυλλήνης & Χαράδρα Φλαμπουρίτσα	23.423,92	234,2392	234,2392	SCI	καταφύγιο θηραμάτων, Corine
4	GR 2530002	Λίμνη Στυμφαλία	1.308,91	13,0891	13,0891	SCI-SPA	καταφύγιο θηραμάτων, ΣΠΠΕ
5	GR 2530003	Ακροκόρινθος	589,79	5,8979	5,8979	SCI	
6	GR 2530004	Όρος Ολίγυρτος	8.630,65	86,3065	50,8442	SCI	καταφύγιο θηραμάτων, Corine
7	GR 2530005	Όρη Γεράνεια	6.836,55	68,3655	47,8559	SCI	
ΣΥΝΟΛΟ			80.955,89	809,5589	657,8518		
ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ			657,8518 / 5.423,4200		11,98 %		
SPA	«Ζώνες Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ)» (Special Protection Areas - SPA) για την Οрниθοπανίδα						
SCI	«Τόποι Κοινοτικής Σημασίας (ΤΚΣ)» (Sites of Community Importance - SCI)						

Πηγή: Εθνικός κατάλογος περιοχών των οποίων ελέγχεται η καταλληλότητα ένταξης στο Ευρωπαϊκό Οικολογικό Δίκτυο Natura 2000

Η αναλυτική περιγραφή των περιοχών Natura γίνεται στο Παράρτημα 1.Α.2 (σελ. 20 - 24). Κοντά στην περίμετρο της περιοχής παρέμβασης ευρίσκονται οι προτεινόμενες περιοχές Λίμνης Τάκα (GR 2520002), Ακροναυπλίας και Παλαμηδίου (GR 2510003). Τα όρη Ολίγυρτος και Κυλλήνη έχουν ενταχθεί και στις περιοχές Corine. Ακόμα η λίμνη Στυμφαλία έχει χαρακτηριστεί ως σημαντική για τα πουλιά (ΣΠΠΕ).

2.1.2. ΧΑΡΤΕΣ

Στο Παράρτημα 1.Γ περιλαμβάνονται οι χάρτες που απεικονίζουν την προτεινόμενη περιοχή παρέμβασης, στους οποίους να αποτυπώνονται τα όρια της περιοχής παρέμβασης του τοπικού προγράμματος και τα διοικητικά όρια των Τοπικών / Δημοτικών Κοινοτήτων, Δήμων, Περιφερειακών Ενοτήτων, Περιφερειών (γενικά στοιχεία). Ο 1^{ος} χάρτης περιλαμβάνει πλέον των ανωτέρω γενικών στοιχείων οικισμούς, ασφαλοστρωμένο οδικό δίκτυο και περιοχές Natura. Ο 2^{ος} χάρτης περιλαμβάνει πλέον των ανωτέρω γενικών στοιχείων, με ειδική γραμμογράφηση, τις

χαρακτηρισμένες ορεινές, μειονεκτικές (βάσει της Οδηγία (ΕΟΚ) 75/268) περιοχές ή νησιωτικές περιοχές. Ο 3^{ος} χάρτης παρουσιάζει το ανάγλυφο της ΠΠΠ.

2.1.3. Η ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΧΗ

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου καταλαμβάνει το νότιο τμήμα της ηπειρωτικής Ελλάδας και περιλαμβάνει τους νομούς Αργολίδας, με πρωτεύουσα το Ναύπλιο, Κορινθίας, με πρωτεύουσα την Κόρινθο, Αρκαδίας, με πρωτεύουσα την Τρίπολη, Λακωνίας, με πρωτεύουσα τη Σπάρτη και Μεσσηνίας, με πρωτεύουσα την Καλαμάτα. Η διοικητική έδρα της Περιφέρειας είναι η Τρίπολη. Συνορεύει βορειοανατολικά με την Περιφέρεια Αττικής και βορειοδυτικά με την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ενώ ανατολικά βρέχεται από το Μυρτώο Πέλαγος και δυτικά από το Ιόνιο Πέλαγος.

Η έκτασή της είναι 15.490 km², με χαρακτηριστικό της μορφολογίας της τους μεγάλους ορεινούς όγκους που εκτείνονται στο κεντρικό της τμήμα, ενώ μόνο το 21,5% αυτής είναι πεδινό, κυρίως στις παραθαλάσσιες περιοχές όπου σχηματίζονται αρκετές πεδιάδες και το 28,4% ημιορεινό. Παρόλα αυτά η Περιφέρεια διαθέτει μερικές από τις πιο εύφορες περιοχές της χώρας, όπως ο Αργολικός κάμπος και ο κάμπος της Κορινθίας.

Ο πληθυσμός της Περιφέρειας το 2011 ανερχόταν σε 577.903 κατοίκους που αντιστοιχεί στο 5,34% του συνολικού πληθυσμού της χώρας, μειωμένος σε σχέση με το 2001 κατά 2,62%, μείωση, η οποία είναι σχεδόν διπλάσια από την αντίστοιχη μείωση σε εθνικό επίπεδο (1,32%) και η τέταρτη μεγαλύτερη μείωση μεταξύ των Περιφερειών. Η πληθυσμιακή πυκνότητα της Περιφέρειας είναι αισθητά μικρότερη της αντίστοιχης εθνικής (37,31 έναντι 81,97 κατοίκων ανά km²).

Πρόκειται για κατ' εξοχήν αγροτική Περιφέρεια, που το 2013 παρήγαγε μόλις το 4,38 % του Α.Ε.Π. της χώρας (έναντι αντιστοιχών ποσοστών 4,17% και 4,52% των ετών 2000 και 2008 αντίστοιχα).

Το 2000, το ποσοστό προϊόντος της που προερχόταν από τη γεωργία ήταν 11,21% (έναντι αντιστοιχού ποσοστού 20% του 1990), που το 2013 ποσοστό μειώθηκε στο 7,71%. Αντίθετα, ο τομέας των υπηρεσιών συγκέντρωσε το 2013 ποσοστό 48,88% του περιφερειακού προϊόντος (αισθητά μικρότερο από εκείνο του 2001, που ήταν 59,20%). Το 2013, στην Περιφέρεια παρήχθη το 9,06% της αγροτικής παραγωγής της Χώρας (ελαφρά μειωμένο έναντι αντιστοιχού ποσοστού 10,80% του 2001).

2.2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΑΝΑΓΚΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ

2.2.1. ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

2.2.1.1. ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

2.2.1.1.1. Ανάγλυφο

Η προτεινόμενη περιοχή εφαρμογής καταλαμβάνει το βόρειο-βορειοανατολικό τμήμα της Περιφέρειας Πελοποννήσου. Προς Δυσμάς περιβάλλεται από τα όρη Ερύμανθο (κορυφή Ολονός 2224 μ.), Φολόη (789 μ.), Μίνθη (Άλβαινα 1342 μ.), Κωτίλιον

(1240μ.), Λύκαιον (Λιαφόρτι 1419 μ.) και Νόμια (των οποίων η κορυφή Τετράγιον έχει υψόμετρο 1388 μέτρα). Τα όρη αυτά αποτελούν την συνέχεια των Ελληνίδων οροσειρών, οι οποίες καταλήγουν στο ακρωτήριο Ακρίτα. Προς ανατολάς των οροσειρών αυτών υψώνονται δύο ογκώδη όρη, που αποτελούν και το βόρειο σύνορο της περιοχής: Αροάνια ή Χελμός (2340 μ.) και Κυλλήνη ή Ζήρια (2376 μ.). Από τα όρη αυτά και σε μήκος 65 χιλιομέτρων Νότια εκτείνονται οροσειρές, που περικλείουν σειρά λεκανών με διάφορα μεγέθη και υψόμετρο 600- 700 μ. Από τα Αροάνια εκτείνεται δυτική οροσειρά, της οποίας κύρια όρη και κορυφές είναι η Πεντέλεια η Τουρτουβάνα (2112 μ.), η Τριανταφυλλιά (2100 μ.), η Όρυξις η Σαϊτάς (1812 μ.), ο Κνάναλος η Καστανιά (1248 μ.), η Οστρακίνα η Άγιος Ηλίας (1980 μ.) το Μαίναλον (Αϊντίνι, 1981 μ.) και το Θαυμάσιον Όρος. Προς Νότον των νοτίων προβούλων του Μαινάλου ευρίσκεται η δίοδος του Καλογεροβουνίου (Καλογερίκο, 808 μ.), από την οποία διέρχονται ο δρόμος και η σιδηροδρομική γραμμή Τρίπολης- Καλαμάτας. Νότια της διόδου αυτής εκτείνεται το οροπέδιο της Ασέας (Φραγκόβρυση, 655 μ.), από το οποίο, (όπως και από νοτιότερη δίοδο), τόσο ο αμαξιτός δρόμος, όσο και ο σιδηρόδρομος, κατέρχονται προς το λεκανοπέδιο της Μεγαλόπολης. Παράλληλα προς την σειρά των ορέων Τουρτουβάνας- Σαϊτά- Μαινάλου και προς Ν. της Κυλλήνης εκτείνεται άλλη σειρά ορέων, τα λεγόμενα Αργολιδοαρκαδικά. Τα βορειότερα από αυτά, το Γερόντιον (Αϊλιάς, 1700 μ.), ο Παρνιάς και ο Ολίγυρτος (Σκίπεζα, 1935 μ.) υψώνονται μεταξύ της λεκάνης του Φενεού (προς Δυσμάς) και της Στυμφαλίας (προς Ανατολάς). Την τελευταία αυτή λεκάνη αποκλείει από Νότο το όρος Απέλαυρον (Μαύρες Κορυφές- 1700 μ.). Τα άλλα Αργολιδοαρκαδικά όρη είναι: Το Αρτεμίσιο (1771 μ.), το Τραχύ, διακρινόμενο στο Καρούμπαλο (1808 μ.) και στον Αρμενιά (1756 μ.), το Λύρκειον (Γούπατο, 1756 μ.), το Κρείον (Κτενιάς, 1599 μ.) και το Παρθένιον (Ροϊνό, 1215 μ.). Μεταξύ των ορέων Ολίγυρτου και Τραχέος σχηματίζεται η κλειστή κοιλάδα της Σκοτεινής, εκατέρωθεν δε του Παρθενίου οι κορυφογραμμές κατεβαίνουν σημαντικά και αφήνουν διόδους για την συγκοινωνία. Μεταξύ της Κυλλήνης, Τουρτουβάνας, Σαϊτά και της εγκάρσιας κορυφογραμμής, που συνδέει τον Σαϊτά με τον Ολίγυρτο, περικλείεται η λεκάνη του Φενεού. Προς Νότον του Σαϊτά- Ολίγυρτου και μεταξύ των δύο παράλληλων σειρών ορέων, που προαναφέρθηκαν, εκτείνονται οι λεκάνες Χωτούσας, Μαντινείας και Τεγέας. Τα υπόλοιπα Αργολιδοκορινθιακά όρη έχουν διεύθυνση εκ Δυσμών προς Ανατολάς. Ανατολικά της κοιλάδας της Σκοτεινής εκτείνεται η οροσειρά Φαρμακά (1616 μ.), Μεγαλοβουνίου (1273 μ.), Κήλωσας (Πολυφέγγι, 551 μ.) και Τρητού (Κακοβούνι η Κορακοβούνι), όπου η οροσειρά καταλήγει στην δίοδο των Δερβενακίων (318 μ.), από την οποία διέρχονται οι δρόμοι (αμαξιτός και σιδηρόδρομος) από την Κόρινθο προς την πεδιάδα του Άργους. Βόρεια του Μεγαλοβουνιού και της Κήλωσας εκτείνεται το κλειστό οροπέδιο του Φλιούντος (Φλιάσιον πεδίο, 300μ.- σημερινή Νεμέα), τα νερά του οποίου καταλήγουν στον Κορινθιακό Κόλπο, αφού διασχίσουν δια του ποταμού Ασωπού τα βορειότερα όρη. Από αυτά αξιολογώτερα είναι το Τρικάρανον (Άγιος Λιάς, 737 μ.) και Απέσας (Φουκάς, 872 μ.). Στα όρια Κορινθίας Αργολίδας υπάρχει το βουνό Νυφίτσα και Ο τρητός, που διαμορφώνουν τα «περάσματα» Αγιονορίου και Δερβενακίων. Βορειοανατολικά της Κυλλήνης, όπου το όρος αυτό ταπεινώνεται βαθμιδωτά προς τον Κορινθιακό Κόλπο,

κείνται τα όρη Χελυδορέα (Μαύρο Όρος-Σαραντάπηχο 1757 μ.), Ευρωσίνα (1208 μ.) και Πιτσαδέικο Βουνό (Σωτήρα, 1176 μ.), τα οποία χωρίζονται μεταξύ τους με βαθιές χαράδρες και αποτελούν τα Ανατολικά όρια της περιγραφόμενης περιοχής. Αξιόλογα οροπέδια είναι εκείνα της Τρίπολης και Μεγαλόπολης. Το ανάγλυφο της περιοχής συμπληρώνουν η οροσειρά των Γερανείων που καταλαμβάνει το ανατολικότερο τμήμα του νομού Κορινθίας και φτάνει μέχρι τα όρια της Δυτικής Αττικής, με ψηλότερη κορυφή το Μακρυπλάγι (1369 μ.), τα βουνά Τραπεζώνα (1.139 μ.), Αγγελόκαστρο (1.080 μ.) στα ΒΑ και τα Όνια όρη ή βουνά της Ξυλοκέριζας, νότια της Κορίνθου, που σχηματίζουν μια κορυφογραμμή που εκτεινόμενη από το χωριό Σολωμός μέχρι τα Λουτρά Ωραίας Ελένης στις ακτές του Σαρωνικού, με κυριότερες κορυφές τον Προφήτη Ηλία (581μ) και το Οξύ (562μ).

Σημαντικά και με μεγάλο περιβαλλοντικό και αισθητικό ενδιαφέρον είναι τα διάσπαρτα στην περιοχή φαράγγια, όπως Γκούρα Ηραίας, Γρανίτσα- Ντρούλα Βυτίνας, Ρεντζέλα Κλείτορος, Ξηροκαρύταινας, Ροεινού, Φαλάνθου, Μυλάονα, Τουθόα, Κλειβωκά Τροπαίων-Κοντοβάζαινας, Περιστεριώνα Ξανθοχωρίου στην Κορινθία και ποταμού Λούσιου στην Αρκαδία.

Η περιοχή συγκεντρώνει επίσης και μεγάλο αριθμό ενδιαφερόντων και αξιοποιήσιμων σπηλαίων, όπως τα σπήλαια Καπαρελίου και Κεφαλόβρυσου στην Αργολίδα, Κάψια, Καμενίτσας (νεολιθικό), Γκούρα Ηραίας, Ξηροκαρύταινας, Πανός και Ροεινού στην Αρκαδία, Σοπωλίου Ευρωστίνης και Ερμή Κυλλήνης στην Κορινθία.

2.2.1.2. Κλιματολογικές Συνθήκες

Το κλίμα της περιοχής είναι μεσογειακό έως ηπειρωτικό, με χιονοπτώσεις τον χειμώνα και μεγάλο ύψος βροχοπτώσεων. Σύμφωνα με την κλιματολογική διαίρεση της Ελλάδας με βάση την αποτελεσματικότητα της βροχής, το μεν μεγαλύτερο τμήμα της περιοχής έχει κλίμα υγρό, με εστίες στο κεντρικό κυρίως τμήμα του Νομού Αρκαδίας χαρακτηριζόμενες ως λίαν υγρές, το δε ανατολικό τμήμα (περιοχές Λυρκείας Αργολίδας και Νεμέας Κορινθίας) έχει κλίμα ημίυγρο. (Βλ. Χάρτη 1).

Στην Αργολίδα και Κορινθία το κλίμα, ως χερσαίο μεσογειακό, είναι πιο ήπιο και χαρακτηρίζεται από παρατεταμένο καλοκαίρι με υψηλές θερμοκρασίες και ανομβρία. Ο χειμώνας είναι σχετικά βροχερός και την αρχή της άνοιξης παρουσιάζεται (ιδιαίτερα στην περιοχή της Νεμέας) το φαινόμενο καταστροφικών παγετών, λόγω αναστροφής της θερμοκρασίας κατά τις πρωινές ώρες των ηλιόλουστων ημερών.

Στην Αρκαδία το κλίμα είναι περισσότερο ηπειρωτικό με ιδιαίτερα χαμηλές θερμοκρασίες τον χειμώνα, έτσι ώστε να θεωρείται ως το ψυχρότερο της Πελοποννήσου.

Η μέση ετήσια θερμοκρασία της περιοχής κυμαίνεται μεταξύ 18 και 19 βαθμών της κλίμακας Κελσίου, (Χάρτης 4) η δε μέση ετήσια σχετική υγρασία κυμαίνεται μεταξύ 65% και 68%. Η ετήσια ηλιοφάνεια θεωρείται από τις μεγαλύτερες στην Ελλάδα (Χάρτης 3). Στον Χάρτη 4 φαίνεται η μέση ετήσια διανομή της βροχής στην περιοχή.

Πολλοί μελετητές (Hehn, Heldreich, Neumann, Partch, Philippson, Αιγινήτης, Μαριολόπουλος κ.α.) διατείνονται ότι από τους αρχαίους χρόνους μέχρι σήμερα και

σε γενικές γραμμές το κλίμα έχει διατηρηθεί σταθερό. Έτσι, από κλιματολογική τουλάχιστον άποψη, το κλασικό τοπίο της περιοχής παραμένει αναλλοίωτο.

Οι κάτοικοι της περιοχής και ιδιαίτερα της Αρκαδίας (μεγάλο τμήμα της περιοχής ανήκε στην Αρχαία Αρκαδία) από τους αρχαίους χρόνους διακρίνονταν για την σωματική και πνευματική τους υγεία, την γενναιότητα και την φιλοπατρία τους.

Μεταναστεύοντας σε άλλα μέρη της Ελλάδας ή στο εξωτερικό ξεχώριζαν πάντοτε για την ευφυΐα και την απaráμιλλη δραστηριότητά τους. Εξ άλλου, λόγω των φυσικών καλλονών της χώρας, της αγνότητας των ηθών, της ειδυλλιακής ποιμενικής ζωής των κατοίκων της, της λιτότητας και της απλότητάς τους, η λέξη Αρκαδία μέχρι και σήμερα σημαίνει διεθνώς την ονειρώδη χώρα, όπου βασιλεύει η ευτυχία, η χαρά και η αγαθότητα. Παροιμιώδης άλλωστε παραμένει η φράση «et in Arcadia ego», σαν ευχή και επιλογή της Αρκαδίας ως ιδέας και μοναδικού τρόπου ζωής, που αποτυπώνεται σε δυτικά γραπτά κείμενα της Αναγέννησης.

2.2.1.3. Γεωμορφολογία- Έδαφος –Υπέδαφος- Ορυκτός Πλούτος

Από γεωλογική άποψη η Πελοπόννησος διαιρείται σε τέσσερις ορεινές ζώνες:

Α) Στην ζώνη Κεντρικής Πελοποννήσου η υποζώνη Τριπόλεως

Β) Στην ζώνη Ανατολικής Πελοποννήσου

Γ) Στην ζώνη Ολονού (Ερυμάνθου)- Πίνδου και

Δ) Στην Αδριατικοϊόνια ζώνη.

Το μεγαλύτερο μέρος της περιοχής αναφοράς ευρίσκεται στην ζώνη Κεντρικής Πελοποννήσου, η οποία εισχωρεί σαν «γλώσσα» ανάμεσα στις ζώνες Ολονού- Πίνδου (προς Δυσμάς της) και Ανατολικής Πελοποννήσου (προς Ανατολάς της).

Η ζώνη Κεντρικής Πελοποννήσου αποτελείται από κρυσταλλοσχιστώδη πετρώματα, κυρίως μέλανες, υποπράσινους ή ερυθρωπούς αργιλικούς μαρμαρυγιακούς σχιστόλιθους και μάρμαρα, γνωστά σαν «ασβεστόλιθοι Τριπόλεως». Πάνω από αυτούς υπάρχουν πετρώματα ηωκαινικού- ολιγοκαινικού φλύσχη, που καλύπτονται από μεσοζωικά πετρώματα (όρος Αρτεμίσιον). Στην Μεγαλόπολη συναντώνται και νεογενή πετρώματα με απολιθώματα θηλαστικών. Συναντώνται επίσης (όπως και στο υψίπεδο της Τρίπολης) τεταρτογενή και ολόκαινα προσχώματα.

Στο υπόλοιπο τμήμα της περιοχής αναφοράς (κατά μήκος του Ανατολικού της ορίου), που ανήκει στην ζώνη Ανατολικής Πελοποννήσου, απαντώνται μόνο νεογενή πετρώματα του καινοζωικού αιώνα (μάργες και κροκαλοπαγή) καθώς και τεταρτογενή πετρώματα και προσχώματα και ακολουθούν στρώματα ασβεστόλιθων, μέχρι και ανωτέρας κρητιδικής υποδιαπλάσεως (βαθμιδωτή χώρα Φλιούντος (Νεμέας)- Σικυωνίας). Στο Πιτσαδέϊκο Βουνό συναντώνται πετρώματα του μεσοζωικού, ασβεστόλιθοι και σχιστόλιθοι- κερατόλιθοι (Χάρτης 5).

Εξορύξεις γίνονται, περιορισμένα πλέον, μόνο μαρμάρων (στην περιοχή Βυτίνας Αρκαδίας) και πωρόλιθων ασβεστόλιθων που είναι διαδεδομένοι και αποτελούν σύνθητες και εύχρηστο οικοδομικό υλικό από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Στην περιοχή δε Γκρα, μεταξύ Σολωμού και Χιλιομοδίου Κορινθίας, λειτουργεί λατομείο αδρανών υλικών.

Από άποψη ορυκτού πλούτου η περιοχή δεν παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Δεν υπάρχουν αξιόλογα μεταλλοφόρα κοιτάσματα (δεδομένου ότι τα εκρηξιγενή πετρώματα της περιοχής είναι ελάχιστα), ούτε κοιτάσματα λιθανθράκων, διότι ελλείπει τελείως η λιθανθρακοφόρος διάπλαση. Υπάρχουν μόνο οι λιγνίτες της Μεγαλόπολης, που σχηματίσθηκαν κατά το τεταρτογενές και την πλειστοκαινο εποχή, όταν οι μεγάλες βροχερές περίοδοι ευνόησαν την δημιουργία εκτεταμένων λιμνών και ελών και τον σχηματισμό εντός αυτών λιγνιτών από υδροχαρή και ελόβια φυτά (απολελιθωμένη χλωρίδα των λιγνιτοφόρων κοιτασμάτων της Μεγαλόπολης, των οποίων γίνεται ευρεία και συστηματική εξόρυξη και αξιοποίηση από την ΔΕΗ, για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας). Τέλος, στο Σουσάκι Λουτρακίου υποδεικνύεται θέση παλαιού ανενεργού ηφαιστείου.

2.2.1.4. Κατολισθίσεις

Φαινόμενα κατολισθήσεων (περιορισμένης κλίμακας) έχουν παρατηρηθεί στις περιοχές Μεγαλόπολης Αρκαδίας (Μακρύσιο, Ανεμοδούρι, Εκκλησούλα) και ορεινής Δυτικής Κορινθίας (Άνω Τρίκαλα, Βρυσούλες, Μάννα, Κρυονέρι, Γοννούσα).

2.2.1.5. Σεισμικότητα

Η Πελοπόννησος είναι μία από τις πλέον σεισμογενείς και σεισμόπληκτες περιοχές της χώρας μας. Αυτό συνάγεται από την πληθώρα σεισμών, που από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα έχουν καταγραφεί, χωρίς να υπολογίζονται και αυτοί που ασφαλώς συνέβησαν και παραμένουν άγνωστοι. Οι περισσότεροι από αυτούς ήσαν καταστροφικοί, όπως της Ηλείας το 551 πΧ, κατά τον οποίο γκρεμίσθηκε ο ναός του Ολυμπίου Διός, της Σπάρτης (464 π Χ), του Κορινθιακού το 373 πΧ κατά τον οποίο εξαφανίσθηκαν οι πόλεις Βούρα και Ελίκη, της Σικυωνίας (227 π Χ), του Αιγίου (23 μΧ) της Κορίνθου το 79 μΧ. κλπ.

Πολλοί είναι και οι σεισμοί που έγιναν στα μεταγενέστερα χρόνια μέχρι και σήμερα:

Στις περιοχές Κορινθιακού Κόλπου (1858, 1910, 1928, 1953, 1954, 1931, 1964 και 1981), Αιγίου (1748, 1817, 1861, 1909 και 1994), Πατρών (1714, 1785, 1805, 1821, 1947), Ηλείας (1820, 1837, 1873, 1894, 1899, 1909, 1910, 1926, 1954, 1955 και πρόσφατα), Μεσσηνίας (1846, 1885, 1901, 1927, 1931, 1944, 1947, 1950, 1955, 1986 και 2000), Κεντρικής Αρκαδίας (1783 στην Στεμνίτσα, 1898 στην Μαντινεία, 1925 στα Μαζέικα), Μεγαλόπολης (1952), Λακωνίας (1842, 1867, 1949), Νεμέας (1876), και Αργολικού Κόλπου (1926, 1948, 1950, 1951 και 1952). Οι περιοχές αυτές είναι αυτόσειστες, υφίστανται δηλαδή δονήσεις από δικές τους εστίες και μπορούν να χαρακτηρισθούν σαν αυτοτελείς σεισμικές ζώνες. Παρ' όλα αυτά μπορούν να σεισθούν και από αλλοθιγενείς σεισμούς, δηλ. σεισμούς άλλων περιοχών. Σε όλες τις περιπτώσεις πρόκειται για τεκτονικούς σεισμούς που συνδέονται με τα μεγάλα γεωλογικά ρήγματα, που περιχαράκωνουν και διασχίζουν την Πελοπόννησο. Από τα σεισμογόνα ρήγματα της Πελοποννήσου πιο αξιόλογα είναι όσα έχουν γενική διεύθυνση ΒΔ- ΝΑ έως ΒΒΔ-ΝΝΑ.

Όπως φαίνεται στον Χάρτη 6 τα ρήγματα αυτά επηρεάζουν την περίμετρο κυρίως της περιοχής αναφοράς, με κυριώτερα εκείνο του Αργολικού Κόλπου (που συνεχίζεται

προς Νεμέα- Στυμφαλία και διασταυρώνεται με ζώνη μικρότερων ρηγμάτων που περνούν από την ορεινή περιοχή Ξυλοκάστρου) και το άλλο που ακολουθεί τον ποταμό Αλφειό στην ΒΔ κατεύθυνση προς την Ηλεία και που συνεχίζει προς την περιοχή ανατολικά του Λάδωνα.

Το πρόβλημα της σεισμικότητας της περιοχής και της Πελοποννήσου ευρύτερα είναι εντοπισμένο και από την Πολιτεία, η οποία έχει θεσπίσει την λήψη υποχρεωτικών μέτρων αντισεισμικής προστασίας και θωράκισης ιδιαίτερα των καινούργιων οικοδομών και λοιπών τεχνικών έργων. Πέραν βεβαίως της αυστηρότητας της κείμενης νομοθεσίας και των ελέγχων που πραγματοποιεί η Πολιτεία κατά την έκδοση των πολεοδομικών αδειών ανέγερσης νέων κτιρίων η διαρρύθμιση και επισκευής παλαιών, είναι γεγονός ότι η αναγκαιότητα αντισεισμικής θωράκισης των κατασκευών έχει γίνει πια συνείδηση των πολιτών, οι οποίοι δεν φείδονται δαπανών ώστε να την εξασφαλίσουν.

2.2.1.6. Υδατικό Δυναμικό

Την περιοχή διατρέχουν πέντε ποταμοί: Ο Αλφειός, ο Λούσιος, ο Ελισσώνας, ο Λάδωνας και ο Ασωπός. Μικρότεροι ποταμοί είναι ο Ερύμανθος και ο Μυλάωντας στην Αρκαδία, ο Ίναχος στην Αργολίδα, ο Όλβιος στο Φενεό και ο Σύθας στο Ξυλόκαστρο. Υπάρχουν επίσης τρεις φυσικές λίμνες (Στυμφαλίας, Δασίου και Βουλιαγμένης Λουτρακίου) και δύο τεχνητές (λίμνη Δόξα Φενεού και Λίμνη Λάδωνα, που τροφοδοτεί εργοστάσιο παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος της ΔΕΗ).

Υδρολογικά η περιοχή συμπληρώνεται από σημαντικό αριθμό πηγών και κεφαλαριών καθώς και μικρών ποταμών-ρεμάτων μη συνεχούς ροής (πχ. Ζαπάντης στο Σουληνάρι Κορινθίας) η δε ύδρευση των περισσότερων οικιστικών μονάδων της περιοχής γίνεται κατά κανόνα με γεωτρήσεις. Οι περιοχές λουτρακίου και Στυμφαλίας διαθέτουν πηγαία πόσιμα νερά άριστης ποιότητας, τα οποία διατίθενται στο εμπόριο εμφιαλωμένα. Με το νερό της Στυμφαλίας υδροδοτείται ο Δήμος Κορινθίων.

Ενδιαφέρουσα είναι η αναφορά στις υπόλοιπες (εκτός Στυμφαλίας) λίμνες:

α) Λίμνη Δόξα Φενεού (Κορινθία)

Πρόκειται για μικρή και γραφική τεχνητή λίμνη σε υψόμετρο περίπου 900 μ. και με περίμετρο περίπου 5 χλμ. Δημιουργήθηκε το 1996 με την κατασκευή μικρού φράγματος, για αρδευτικούς σκοπούς. Στο κέντρο της λίμνης Δόξα υπάρχει μία στενή χερσόνησος, στην άκρη της οποίας ευρίσκεται το μικρό εκκλησάκι του Αγ. Φανουρίου. Στην ίδια θέση υπήρχε η παλαιά μονή Αγίου Γεωργίου Φενεού που μεταφέρθηκε ψηλότερα στη σημερινή του θέση τον 17ο αιώνα, προς αποφυγή των πλημμυρών που ήσαν συνήθεις. Τη λίμνη τροφοδοτεί σήμερα με νερό ο χειμαρρος Δόξας.

β) Λίμνη Δασίου (Κορινθία)

Ευρίσκεται στο οροπέδιο της Ζήρειας στην Κορινθία και σε υψόμετρο 1480 μ, τροφοδοτείται δε από τα νερά που ρέουν από τις γύρω κορυφές του Όρους Ζήρεια. Γύρω της έχει πολλά έλατα, ενώ όλη η περιοχή είναι κατάφυτη.

γ) Λίμνη Βουλιαγμένης (Κορινθία)

Η Λίμνη Βουλιαγμένη είναι λιμνοθάλασσα που βρίσκεται 16 χιλιόμετρα βορειοδυτικά του Λουτρακίου, πολύ κοντά στην περιοχή του αρχαιολογικού χώρου του Ηραίου και

στον οικισμό Περαχώρα. Έχει μέγιστο μήκος 2 χλμ. και μέγιστο πλάτος περίπου 1 χλμ. Το βάθος της δεν υπερβαίνει τα 40 μέτρα. Διαθέτει παραλία με άμμο, σε αντίθεση με την παραλία του Λουτρακίου, που καλύπτεται με μικρά βότσαλα. Επικοινωνεί με τα νερά του Κορινθιακού κόλπου από ένα πολύ στενό κανάλι που το πλάτους 6 περίπου μέτρων. Στην αρχαιότητα ονομαζόταν Εσχατιώτις αλλά και Γοργωπίς, όνομα που πήρε από την Γόργη κόρη του Μεγαρέα που πνίγηκε στην λίμνη. Στην περιοχή κοντά στο στενό κανάλι της λίμνης έχουν εντοπιστεί ίχνη ανθρώπινης εγκατάστασης της πρωτοελλαδικής περιόδου, δείγμα ότι η περιοχή κατοικείται από την 3η χιλιετία π.Χ.

δ) Λίμνη Λάδωνα (Αρκαδία)

Πρόκειται για μαγευτική τεχνητή, που δημιουργήθηκε από τεχνητό φράγμα, μέσα σε μια άγρια χαράδρα των βουνών στην περιοχή της Γορτυνίας. Αποτελεί έναν από τους πιο σημαντικούς φυσικούς βιοτόπους της Πελοποννήσου. Η Λίμνη, σε σχήμα φρυδιού, έχει μήκος 15 χιλιομέτρων (στη μέγιστη στάθμη λειτουργίας της) και μέγιστο πλάτος 1,5 χιλιόμετρα σε στάθμη 420m. Το πιο επιβλητικό αξιοθέατο της Λίμνης είναι το Φράγμα του ποταμού Λάδωνα, κατασκευασμένο στην περιοχή Πήδημα, σε υψόμετρο 422,40m, με ύψος 56m, πλάτος στέψης 3,4m, μήκος 101,5m, και χωρητικότητα 49.000.000 κυβικά μέτρα νερού. Η κατασκευή του ολοκληρώθηκε το 1954, στα πλαίσια ιταλικών πολεμικών αποζημιώσεων. Η λίμνη του Λάδωνα τροφοδοτεί το υδροηλεκτρικό εργοστάσιο της ΔΕΗ, που βρίσκεται κοντά στο χωριό Σπάθαρη.

2.2.1.7. Φράγματα

Στην περιοχή παρέμβασης υπάρχουν δύο φράγματα, το ένα στη λίμνη του Λάδωνα και το άλλο στη λίμνη του Φενεού. Τα τελευταία χρόνια κατασκευάζεται, με πολύ αργούς ρυθμούς και φράγμα στον ποταμό Ασωπό, μεταξύ Παραδεισίου και Στιμάγκας Κορινθίας. Το φράγμα αυτό χαρακτηρίζεται ήπιο, καθώς προβλέπεται να γίνει χωμάτινο με αργιλικό πυρήνα, ύψος από το φυσικό έδαφος 68 μέτρα, πλάτος στέψης 10 μέτρα και μήκος στέψης 425 μέτρα. Η χωρητικότητα του ταμιευτήρα του φράγματος θα είναι είναι 29 εκατομμύρια κυβικά μέτρα. Το φράγμα αυτό, όταν ολοκληρωθεί, θα λύσει το πρόβλημα της άρδευσης της πεδινής Κορινθίας και θα αποτελέσει πόλο έλξης επισκεπτών, αφού η περιοχή γύρω από τον ταμιευτήρα του είναι δενδρόφυτη και προσφέρεται για ανάπτυξη δραστηριοτήτων περιβαλλοντικού τουρισμού.

2.2.1.8. Ιαματικές Πηγές

Λουτράκι

Το κοσμοπολίτικο Λουτράκι βρίσκεται δυτικά του Ισθμού, στο βόρειο μυχό του Κορινθιακού κόλπου και είναι χτισμένο στους πρόποδες των Γερανείων, στο τμήμα εκείνο της Στερεάς Ελλάδας που ανήκει διοικητικά στην Πελοπόννησο, κατά μήκος μιας μαγευτικής παραλίας 4 χλμ. Βρίσκεται ακριβώς απέναντι από την Κόρινθο, στη θέση που στην αρχαιότητα βρισκόταν η πόλη Θερμαί. Η κοντινή του απόσταση από την Αθήνα, μόλις 80 χλμ., αλλά και από τους σπουδαιότερους αρχαιολογικούς χώρους της Ν. Ελλάδας (Επίδαυρο, Μυκήνες, Ακρόπολη, Σούνιο, Ολυμπία, Μυστρά κ.ά.), το εύκρατο μεσογειακό του κλίμα κι οι πανέμορφες παραλίες του συνθέτουν την εικόνα

μιας μοναδικής πρότασης διακοπών. Επιπλέον, αποτελεί μια από τις πιο σημαντικές λουτροπόλεις της Ελλάδας, με μια πληθώρα από ξενοδοχεία, εστιατόρια, καφετέριες, αλλά και το Καζίνο Λουτρακίου, που το καθιστούν ένα κοσμοπολίτικο τουριστικό προορισμό. Την πρώτη γραπτή αναφορά στα νερά του Λουτρακίου τη συναντάμε στον Ξενοφώντα. Η ανάπτυξη του σαν λουτρόπολη οφείλεται βασικά στις θερμές και ιαματικές του πηγές, αλλά και στο ήπιο και ξηρό κλίμα του. Το 1928 καταστράφηκε ολοκληρωτικά από σεισμό, ανοικοδομήθηκε όμως αμέσως κι απέκτησε χρώμα ευρωπαϊκού παραθεριστικού κέντρου, με πολλά ξενοδοχεία, εστιατόρια και πανσιόν. Σε αυτήν την παραλιακή ζώνη βρίσκεται ένα από τα ωραιότερα κτίρια της νεότερης Ελλάδας. Το κτίριο της Πηγής (κέντρο ποσιθεραπείας), ένα άριστα συντηρημένο έργο του Πικιώνη. Φιλοτεχνημένο με ψηφιδωτά του Στέφανου Ξενόπουλου, είναι δείγμα μιας πρώιμης (και χωρίς μεγάλη συνέχεια) προσπάθειας δημιουργίας ενός εθνικού στυλ. Το εμβληματικό αυτό οικοδόμημα χτίστηκε μετά το μεγάλο σεισμό της Κορίνθου, όταν ξεπήδησε στο σημείο εκείνο μια ιαματική πηγή. Οι πλήρως ανακαινισμένες εγκαταστάσεις των λουτρών Θέρμαι Λουτράκι διατηρούν ακόμα την αύρα της δεκαετίας του '30, όταν και χτίστηκαν. Οι θερμές πηγές περιέχουν πολύ χλωριούχο νάτριο κι έτσι απέκτησαν θεραπευτική ικανότητα, κυρίως για παθήσεις των νεφρών, του στομαχιού αλλά και για αρθριτικές, νευραλγικές παθήσεις. Ακόμη και το πόσιμο νερό που βγαίνει από τα πηγάδια της περιοχής έχει μεγάλη σημασία για την υγεία και γι' αυτό το λόγο εμφιαλώνεται και πουλιέται στην αγορά. Οι θεραπευτικές του ιδιότητες οφείλονται κυρίως στη μικρή ποσότητα μαγνησίου που περιέχει.

Λουτρά Ηραίας

Οι γνωστές και από την αρχαιότητα Ιαματικές Πηγές Λουτρών Ηραίας Γορτυνίας, θεωρούνται από τις σημαντικότερες ιαματικές πηγές στην Ελλάδα, το δε υδροθεραπευτήριό τους είναι το παλιότερο στην ελληνική επικράτεια και λειτουργεί με βασιλικό διάταγμα από τις 4/7/1900. Τα θειούχα νερά των πηγών είναι ενδεδειγμένα ιατρικά, με αποδεδειγμένες θεραπευτικές ιδιότητες για: αρθρίτιδες, αυχενικό σύνδρομο, γυναικολογικά, κυκλοφορικό και νευρικό σύστημα, οστεοπόρωση, ρευματισμούς και ίσως τα καλύτερα για τη θεραπεία ήπατος και χολής.

Κόρινθος

Τα Λουτρά της Ωραίας Ελένης απέχουν 10 χλμ. από την Κόρινθο, ενώ η πηγή με το ιαματικό νερό της βρίσκεται προς το νότιο μέρος του αρχαίου λιμένα της Κορίνθου Κεγχρεές. Τον 5ο αιώνα π.Χ. η πηγή ονομαζόταν Ρείτον, ενώ η ονομασία Λουτρό Ελένης φαίνεται να δόθηκε από τη βασίλισσα της Σπάρτης Ελένη, η οποία πιστεύεται ότι λουζόταν εκεί. Η ιαματική πηγή χαρακτηρίζεται για τη μεγάλη της παροχή. Αναβλύζει σε ένα όμορφο και πευκόφυτο παραθαλάσσιο περιβάλλον, με υγιεινό κλίμα. Στην πηγή πολλοί επισκέπτες πραγματοποιούν λούσεις και απολαμβάνουν το θαλάσσιο αλλά και το ιαματικό νερό. Η θερμοκρασία του νερού είναι 19ο C, ενώ στη θάλασσα αναβλύζουν πηγές με θερμοκρασία 28ο – 29ο C. Προς το παρόν δε λειτουργούν εγκαταστάσεις θερμαλισμού. Η Αναγνώριση του φυσικού πόρου «νερό Λουτρών Ωραίας Ελένης» ως ιαματικού έγινε με την πρόσφατη Απόφαση (10784/Β /8-

6-16 – ΦΕΚ 1861/24.06.2016) Υπουργού Τουρισμού, με ενδεικνυόμενο τρόπο χρήσης την λουτροθεραπεία για νοσή-ματα μυοσκελετικού και νευρικού συστήματος, νοσήματα περιφερικού αγγειακού συστήματος και δερματικές και γυναικολογικές παθήσεις.

2.2.1.9. Θαλάσσιο Περιβάλλον

Κορινθιακός Κόλπος

Ο Κορινθιακός Κόλπος είναι μια βαθιά ασύμμετρη τεκτονική λεκάνη μεταξύ της Στερεάς Ελλάδας και της Πελοποννήσου. Έχει μήκος περίπου 140 χλμ. και πλάτος περίπου 40 χλμ. και βάθος το οποίο φτάνει τα 940,00 μέτρα, με συνήθη βάθη 600 – 700 μέτρα. Χωρίζεται προς Δυσμάς από τον Πατραϊκό Κόλπο μέσω των στενών του Ρίου – Αντιρρίου πλάτους 1.800,00 μ. και βάθος 65,00 μ. Λόγω του μεγάλου βάθους και των ρευμάτων εξασφαλίζεται η ανανέωση των υδάτων έτσι ώστε ο Κορινθιακός Κόλπος έχει ωκεανογραφικό χαρακτήρα ανοικτής θαλάσσης και όχι κλειστού κόλπου. Εκτενέστερη περιγραφή του Κορινθιακού Κόλπου γίνεται στο Παράρτημα 1.Δ

Σαρωνικός Κόλπος

Ο Σαρωνικός Κόλπος διαβρέχει τα παράλια των Δημοτικών Ενοτήτων Σαρωνικού και Σολυγείας του Δήμου Κορινθίων. Στην περιοχή του είναι εγκατεστημένες 17 μονάδες ιχθυοκαλλιέργειας, για τις οποίες υπάρχουν σοβαρές ενστάσεις του τοπικού πληθυσμού και του Δήμου Κορίνθου. Οι μονάδες αυτές, μαζί με μια ακόμα που είναι εγκατεστημένη στις Αλκυονίδες νησίδες, παράγουν ετησίως περί τις 3.500 τόνους ψάρια (τσιπούρα & λαυράκι (κυρίως), λίγες ποσότητες φαγκρί & μυτάκι).

Ισθμός της Κορίνθου

Η γεωγραφική συνέχεια της Πελοποννήσου με τη Στερεά Ελλάδα διακόπτεται με τη διώρυγα της Κορίνθου, που κατασκευάστηκε την δεκαετία του 1880 και συνδέει τον Κορινθιακό με το Σαρωνικό Κόλπο. Έχει μήκος 6.346 m, πλάτος στην επιφάνεια της θάλασσας 24,6 m και στο βυθό της 21,3 m, ενώ το βάθος της κυμαίνεται από 7,50 έως 8 m. Φέρει τέσσερες οδικές γέφυρες (εκ των οποίων οι δύο βυθιζόμενες, η μια στην Ποσειδωνία και η άλλη στην Ισθμία) και μια σιδηροδρομική.

Η κατασκευή της διώρυγας ήταν αποτέλεσμα της αναπτυξιακής πολιτικής του πρωθυπουργού Χαρίλαου Τρικούπη, ο οποίος με την κατασκευή μεγάλων έργων υποδομής στόχευε στη δημιουργία ενός σύγχρονου και οικονομικά ανεπτυγμένου κράτους. Στα αρχαία χρόνια μεταξύ του τείχους του Ισθμού και του περιβόλου του υπήρχε η δίοδος, οδός μέσω της οποίας μεταφέρονταν εμπορεύματα και μικρά πλοία για να αποφευχθεί ο περίπλους της Πελοποννήσου. Η ιδέα της διώρυγας υπήρχε ήδη από την εποχή του Περίανδρου, το 602 π.Χ. Ο πρώτος που προσπάθησε την υλοποίησή του ήταν ο Νέρων, το 66 μ.Χ., σε σχέδια του Ιούλιου Καίσαρα και του Καλιγούλα. Μετά το θάνατο του Νέρωνα, συνέχισε την προσπάθεια ο Ηρώδης ο Αττικός, ο οποίος όμως την εγκατέλειψε.

Οι εργασίες για τη διώρυγα άρχισαν το 1880, από την Διεθνή Εταιρεία της Θαλασσίου Διώρυγος της Κορίνθου. Λόγω έλλειψης κεφαλαίων το έργο ολοκληρώθηκε από εταιρεία του Ανδρέα Συγγρού το 1893.

Ο διάπλους της διώρυγας είναι πάρα πολύ ενδιαφέρων, διότι, πέραν των άλλων, προσφέρει στον διερχόμενο τη δυνατότητα να δει στα πρηνή της τα σημάδια των αρχαίων προσπαθειών διάνοιξής της. Στις άκρες της διώρυγας υπήρχαν κατά την αρχαιότητα τα δύο λιμάνια της Αρχαίας Κορίνθου, στις θέσεις Λέχαιο και Κεγχρεές.

2.2.1.10. Ακτές

Καθ' όλο το μήκος της ακτογραμμής του Κορινθιακού, και από την πλευρά της Πελοποννήσου και από την πλευρά Λουτρακίου-Περαχώρας, υπάρχει πληθώρα γραφικών και εύκολα προσβάσιμων για το κοινό παραλιών για λουόμενους. Μερικές από αυτές έχουν λάβει και τη σήμανση της «γαλάζιας σημαίας», που πιστοποιεί την ποιότητα των νερών και του περιβάλλοντός τους. Για το 2015 οι παραλίες αυτές είναι, κατά Δήμο, οι εξής:

Δήμος Λουτρακίου - Αγ. Θεοδώρων: Λουτράκι 1, Λουτράκι 2, Λουτράκι/Μπούτσι, Πευκάκια, Δήμος Βέλου – Βόχας: Κοκκώνι, Βραχάτι, Δήμος Σικυωνίων: Πευκιάς (Διμηνιού), Δήμος Ξυλοκάστρου – Ευρωστίνης: Ξυλόκαστρο/Πευκιάς, Μελίσσι, Συκιά, Δερβένη.

Εξαιρετικές, εκτός άλλων, είναι και οι παραλίες της Στέρνας, της Σκαλωσιάς και των Στραβών Λουτρακίου. Ομοίως και από την πλευρά του Σαρωνικού, υπάρχουν πολύ αξιολογες κορινθιακές παραλίες, επίσης εύκολα προσβάσιμες στους λουόμενους, όπως: Άγιοι Θεόδωροι, Κεγχριές Λουτρά Ωραίας Ελένης, Κάτω Αλμυρή, Κατακάλι, Αμόνι και Σιδερώνα και Κόρφος. Οι περισσότερες παραλίες και στους δύο κόλπους υποστηρίζονται από παραθαλάσσια καταστήματα εστίασης και αναψυχής και από δραστηριότητες θαλασσίων αθλημάτων, ενώ υπάρχουν και πολλοί ορμίσκοι και μικρές παραλίες για ιδιώτευση.

2.2.1.11. Προστατευόμενες Περιοχές

Στην περιοχή μελέτης, όπως προαναφέρθηκε, ανήκουν επτά περιοχές Natura, πέντε εξ ολοκλήρου και δύο κατά μεγάλο μέρος τους (βλέπε και σελ 22 έως 24 Παραρτήματος 1.Α.2). Επίσης, η περιοχή περιλαμβάνει και πέντε ΤΙΦΚ (Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους). Πρόκειται για το Ύψωμα Ελληνικού, τα Ύψώματα Λυγιάς, τον Λόφο της Παναγίας Νεμέας, τον Λόφο «Στόχος» Νεστάνης και την περιβαλλόμενη από πευκοδάσος λίμνη Βουλιαγμένης του Λουτρακίου. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και το αισθητικό Δάσος Μογγοστού Σικυώνος (ΦΕΚ 175Δ/ 2-6-77) που αποτελεί βιότοπο CORINE και το αισθητικό δάσος Πευκιάς Ξυλοκάστρου (ΦΕΚ 31/Α/1974). Η περιοχή διαθέτει ακόμα ένα Διατηρητέο Μνημεία Φύσης (ΦΕΚ 121Δ/ 21-2-1980), τον Πλάτανο της Δημητσάνας. Τέλος στην περιοχή μελέτης έχουν οριοθετηθεί τα εξής καταφύγια θηραμάτων: Λυρκείας, Νεμέας (2), Σικυωνίων, Ξυλοκάστρου, Βυτίνας και Φαλάνθου.

2.2.1.12. Χλωρίδα

Δάση: Απαντώνται στις ορεινές περιοχές, λόγω μεγαλύτερων επιπέδων ετήσιας βροχόπτωσης. Πιο συνηθισμένα είναι τα δάση κωνοφόρων (πεύκη, ελάτη) (Μαίναλο, Κυλλήνη) ενώ σε μικρότερη έκταση συναντάμε διάφορα είδη καστανιάς και δρυός (αριά, πουρνάρι και βελανιδιά) καθώς και πλατάνια, κέδρους και ιτιές (κοντά σε ποτάμια) κ.α.

Θάμνοι: Ένα πολύ μεγάλο κομμάτι της περιοχής καλύπτεται από διάφορα είδη θάμνων με κυριότερους τη κουμαριά, την αγριοκουμαριά, το σχίνο, το σπάρτο το ρέικι τη πικροδάφνη και τη μυρτιά στις πιο υγρές περιοχές, και τα διάφορα φρύγανα (θυμάρι αφάνα) στις περιοχές με πολύ χαμηλή ετήσια βροχόπτωση και υψηλές θερμοκρασίες κατά τους θερινούς μήνες. Σημαντικές εκτάσεις καλύπτουν επίσης οι ασφόδελοι, οι αγριελιές και τα καλάμια με τα τελευταία να απαντώνται κυρίως κοντά σε νερά (λίμνες, ποτάμια, έλη κα).

Καλλιεργούμενα φυτά: Το μεγαλύτερο κομμάτι της περιοχής καλλιεργείται με δημητριακά (κυρίως στάρι και κριθάρι), ψυχανθή (βίκος, μηδική και τριφύλλι) και ελαιόδεντρα. Σε μικρότερη έκταση καλλιεργούνται αμπέλια (ζώνες ΠΟΠ Νεμέας και Μαντινείας), γεώμηλα, σταφίδα (κορινθιακή και σουλτανίνα) εσπεριδοειδή, μηλιές, καρυδιές, βερικοκιές και διάφορα οπωροκηπευτικά. Τελευταία υπάρχει στροφή σε νέες καλλιέργειες όπως μύρτιλο, ιπποφαές κά.

2.2.1.13. Πανίδα

Η άγρια πανίδα της περιοχής είναι σχετικά φτωχή, αφού τα τελευταία χρόνια η εντατικοποίηση της γεωργίας, η αλόγιστη χρήση φυτοφαρμάκων, η σημαντική μείωση των δασικών εκτάσεων (πυρκαγιές, παράνομη υλοτόμηση) και το παράνομο κυνήγι έχει οδηγήσει πολλά είδη είτε στην οριστική εξαφάνιση (αρκούδες, λύκοι, ελάφια αγριόγατες κ.α) είτε στη σημαντική μείωση του πληθυσμού τους (αετοί γύπες, πέρδικες, τρυγόνια κ.α). Τα είδη που απαντώνται στις μέρες μας είναι λαγοί, αγριογούρουνα, αλε-πούδες, ωδικά πτηνά, διάφορα είδη φιδιών, σαύρες, χελώνες, ασβοί, μικρά αρπα-κτικά αιλουροειδή (νυφίτσες κουνάβια), αρπακτικά πουλιά (γεράκια, αετοί, γύπες) σε μικρούς πληθυσμούς καθώς και μικροί πληθυσμοί ψαριών στις λίμνες και τα ποτάμια της περιοχής.

Ζώα που εκτρέφονται είναι κυρίως αιγοπρόβατα και δευτερευόντως μοσχάρια πάχυνσης, αγελάδες γαλακτοπαραγωγής, χοίροι, κουνέλια και όρνιθες ενώ τα τελευταία χρόνια έχει αρχίσει η εκτροφή στρουθοκαμήλων και αγριόχοιρων.

2.2.1.14. Ιχθυοπανίδα

Στη μέση περίπου του Κορινθιακού υπάρχουν δύο μεγάλα επιφανειακά ρεύματα που μεταφέρουν διάφορα είδη ψαριών όπως ξιφίες, τόνους, παλαμίδες, δελφίνια και άλλα. Η ταχύτητα των ρευμάτων στον Ισθμό της Κορίνθου φθάνει τους 2,5 κόμβους, με αποκορύφωμα τους 3 κόμβους σε περίπτωση που πνέουν άνεμοι ίδιας διεύθυνσεως. Επίσης, στον Κορινθιακό κόλπο συναντώνται τα ζωνοδέλφια, αποκλειστικά σε μεικτές ομάδες με τα σταχοδέλφια και τα κοινά δελφίνια. Σε άλλες περιοχές του κόσμου, αυτό συμβαίνει μόνο περιστασιακά. Ο Κορινθιακός είναι πιθανότατα η μοναδική περιοχή στον κόσμο, όπου ένας πληθυσμός ζωνοδέλφινων ζει

σε κλειστό κόλπο, απομονωμένος από άλλες πελαγικές περιοχές. Τα μεγάλα και απότομα βάρη δημιουργούν ένα τέλειο κλειστό οικοσύστημα.

Εντός του Κορινθιακού Κόλπου έχουν ακόμα εντοπιστεί σημαντικά Λιβάδια Ποσειδωνίας και Ύφαλοι Κοραλλιγενών Ροδοψυκών, στους οποίους έχουν καταγραφεί διάφορα είδη, όπως *Eunicella cavolini*, Γνωστή και ως κίτρινη γοργόνια, *Paramuricea clavata*, κόκκινη γοργόνια και *Leptogorgia sarmentosa*, ροζ γοργόνια, η οποία αποτελεί το πιο σπάνιο είδος.

Όσον αφορά τα παράκτια οικοσυστήματα του Κορινθιακού κόλπου, αυτά αποτελούν τις πιο παραγωγικές θαλάσσιες ζώνες λόγω των ρηχών νερών που υπάρχουν, στα οποία η ακτινοβολία μπορεί να διεισδύσει ως το βυθό της θάλασσας και να παρέχει τις συνθήκες ώστε να επιτρέψει ένα ευρύ φάσμα πρωτογενούς παραγωγικότητας. Τα υψηλά επίπεδα πρωτογενούς παραγωγικότητας σε συνδυασμό με τους κλιματικούς παράγοντες με τη σειρά τους διατηρούν το συνολικό οικοσύστημα παρέχοντας πλούσια «βοσκοτόπια» και πολυσύχναστες περιοχές αναπαραγωγής.

Τα ρηχά, παράκτια νερά της περιοχής του Κορινθιακού κόλπου στηρίζουν μια σπάνια βιοποικιλότητα θαλάσσιας χλωρίδας και πανίδας, που απαρτίζεται από χιλιάδες είδη ψαριών, ασπόνδυλων οργανισμών και φυκών, καθώς και μεγάλες εκτάσεις από προστατευόμενα οικοσυστήματα, (βλ. Παράρτημα 1.Α.1. σελ. 25-28).

2.2.1.15. Απειλές για το περιβάλλον

Υπαρκτές εν δυνάμει απειλές για τη διατήρηση του περιβάλλοντος στην περιοχή είναι κατά κύριο λόγο οι πυρκαγιές και οι πλημμύρες που ακολουθούν. Οι πυρκαγιές το καλοκαίρι του 2007 και μικρότερες που ακολούθησαν αποτέλεσαν σοβαρή ένδειξη του κινδύνου από φυσικές καταστροφές που αντιμετωπίζει ολόκληρη η Περιφέρεια Πελοποννήσου. Επίσης, φαινόμενα κατολισθήσεων περιορισμένης κλίμακας έχουν παρατηρηθεί στις περιοχές της Μεγαλόπολης και της ορεινής Δυτικής Κορινθίας. Οι ανθρωπογενείς δραστηριότητες με τις μεγαλύτερες επιπτώσεις για το περιβάλλον είναι κατά σειρά σπουδαιότητας οι εξής:

- Η έλλειψη ικανοποιητικών συστημάτων διαχείρισης των οικιακών λυμάτων και απορριμμάτων, καθώς και των στερεών και υγρών αποβλήτων των παραγωγικών μονάδων της περιοχής, με πιο προβληματικά τα ελαιοτριβεία και τυροκομεία.
- Η αλόγιστη χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων, τα οποία εισχωρούν και στους υδροφόρους ορίζοντες.
- Η αυθαίρετη δόμηση.
- Η κατά τόπους υπερβόσκηση, η λαθραία θήρα και η εγκατάλειψη των γεωργικών γαιών.
- Η σε πολλές περιπτώσεις μη ορθολογική διαχείριση των υδάτινων πόρων.
- Η αυθαίρετη και ανεξέλεγκτη ρίψη απορριμμάτων συλλήβδην, η οποία συνιστά ενδημικό φαινόμενο στον ευρύτερο Ελληνικό χώρο.

Ειδικά για τον Κορινθιακό Κόλπο, εντοπίζονται οι εξής περιβαλλοντικές απειλές-κίνδυνοι:

1) Η χρήση καταστροφικών αλιευτικών εργαλείων (μηχανότρατες, γρι-γρι ημέρας, μεγάλης έκτασης ερασιτεχνική αλιεία) οδηγούν σε καταστροφή του βυθού, του γόνου

των ψαριών, των κοραλλιών, καθώς και σε σημαντικές απώλειες δελφινιών και χελωνών *Caretta Caretta*.

2) Το τροπικό επιθετικό φύκος *caulerpa racemosa*, που έχει ήδη εγκατασταθεί στη θαλάσσια περιοχή του Λουτρακίου, απειλεί να εκτοπίσει τα λιβάδια της Ποσειδωνίας.

3) Η απόρριψη της «κόκκινης λάσπης» στον κόλπο της Αντίκυρας, οδηγεί στην σταδιακή απονέκρωση μιας εκτεταμένης περιοχής, με αποτέλεσμα μια πλούσια και αποδοτική θαλάσσια περιοχή να τείνει να εξελιχθεί σε θαλάσσια ημίερημο.

4) Η ανεξέλεγκτη διάθεση αστικών, βιομηχανικών και γεωργικών λυμάτων όπου δεν υπάρχουν αποχετευτικά δίκτυα και βιολογικοί καθαρισμοί, προκαλεί φαινόμενα μόλυνσης των θαλασσίων υδάτων, και συγχρόνως υποβαθμίζει τις παραλιακές περιοχές.

5) Οι αμμοληψίες στους ποταμούς στερούν φερτά υλικά από τις ακτές και μαζί με τις ασχεδίαστες και μονομερείς επεμβάσεις σ' αυτές επιτείνουν το φαινόμενο της διάβρωσής τους, η δε παράνομη απόθεση απορριμμάτων στις όχθες ρεμάτων και ποταμών, δημιουργεί μία επιπλέον εστία μόλυνσης του Κόλπου, στον οποίο μεταφέρονται τα απορρίμματα.

Επίσης, μία εξαιρετικά σοβαρή απειλή αποτελούν και οι δασικές πυρκαγιές. Μάλιστα, κατά τη διαδικασία της διαβούλευσης ετέθη και το εξής σχετικό ζήτημα:

Ως γνωστόν, για την πρόληψη, κυρίως, αλλά και για την καταστολή, όταν απαιτείται, δασικών πυρκαγιών, δραστηριοποιούνται εθελοντικά ομάδες όπως οι δασοπυροσβέστες Χιλιομοδίου, Αθικίων, Σοφικού, Γαλατακίου, Κορίνθου, Αγίων Θεοδώρων και Λουτρακίου. Στους εθελοντές αυτούς, οι οποίοι είναι σε συνεχή συνεννόηση και συνεργάζονται άψογα με την Υπηρεσία πολιτικής προστασίας και την πυροσβεστική, διατίθενται από τον οικείο καλλικρατικό δήμο Κορίνθου αγροτικά αυτοκίνητα που φέρουν υδροφόρα με αντλία και είχαν παλαιότερα παραχωρηθεί δωρεάν στους αντίστοιχους καποδιστριακούς δήμους. Επειδή όμως τα οχήματα αυτά έχουν χαρακτηριστεί και αδειοδοτηθεί ως ΜΕ (Μηχανήματα Έργου), δεν επιτρέπεται στους εθελοντές δασοπυροσβέστες, οι οποίοι μάλιστα έχουν εκπαιδευτεί και πιστοποιηθεί από την Πυροσβεστική Υπηρεσία, να τα οδηγούν, ακόμα και αν κάποιος από αυτούς έχουν επαγγελματικό δίπλωμα οδήγησης. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, αφ' ενός την αποθάρρυνση των εθελοντών, αφ' ετέρου την αδυναμία ανταπόκρισής τους, σε περίπτωση ανάγκης.

2.2.2. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

2.2.2.1. Ιστορικά στοιχεία

Η περιοχή μελέτης, όπως άλλωστε και ολόκληρη η Πελοπόννησος, διαθέτει πλούσιο ιστορικό παρελθόν, που ξεκινά από την Παλαιολιθική εποχή (600.000- 10.000 π.Χ.). Βέβαια οι μέχρι τώρα έρευνες και ανασκαφές, ομολογουμένως λίγες και όχι συστηματικές, δεν έφεραν στο φως λείψανα του παλαιολιθικού ανθρώπου, υπάρχουν όμως θέσεις (όπως πχ η Μεγαλόπολη), στις οποίες έχουν ανακαλυφθεί σκελετοί και λείψανα προκατακλυσμιαίων θηλαστικών που συμβίωσαν με τον άνθρωπο εκείνης της μακρινής εποχής. Άλλωστε η αρχαία τοπική παράδοση, όπως καταγράφηκε από

τον περιηγητή Παυσανία, ανάγει την καταγωγή των κατοίκων της περιοχής σε χρόνο προγενέστερο του «κατακλυσμού του Δευκαλίωνα» και μάλιστα από γενάρχες «γηγενείς» και «αυτόχθονες».

Στην Μεσολιθική εποχή (10.000-7.000 π.Χ.) χρονολογούνται σημαντικοί οικισμοί της ευρύτερης περιοχής, ενώ η Νεολιθική εποχή (6.800-3.200 π.Χ.) αντιπροσωπεύεται από πυκνότερες εγκαταστάσεις σε θέσεις όπως η Τσούκιζα Νεμέας, η Φλιούντα, η Μακρυρράχη Κουτσοποδίου, οι πεδιάδες Καφυών, Ορχομενού και Μαντινείας, η Καμενίτσα, τα Αγιωργήτικα, η Ασέα κλπ. που πιστοποιούν την μετεξέλιξη του τροφосуλλεκτικού τρόπου ζωής και την μετάβαση προς τον οργανωμένο βίο της γεωργικής κοινωνίας. Αυτή η κοσμοϊστορική εξέλιξη δεν διέλαθε της προσοχής της αρχαιοελληνικής μυθολογικής παράδοσης, η οποία στις διάφορες τοπικές εκδοχές της, επεφύλαξε σε πολλούς ήρωές της (νεολιθικούς ανθρώπους της περιοχής) την αποκλειστικότητα της εισαγωγής των καινοτομιών και των ριζικών αλλαγών (στους Φενεάτες πχ αποδίδεται η παράδοση των οσπρίων από την ίδια την θεά Δήμητρα, στον Πελασό η επινόηση κατασκευής καλυβών, η κατασκευή χιτώνων, η διάκριση των βλαβερών και βρώσιμων χόρτων, η έψηση της τροφής, η άλεση του σίτου κλπ).

Κατά τον Ηρόδοτο πρώτοι κάτοικοι της περιοχής ήσαν οι Πελασγοί. Η μετάβαση στην εποχή του Χαλκού πραγματοποιήθηκε στις αρχές της 3ης π.Χ. χιλιετίας. Κατά την περίοδο αυτή αυξάνεται ο πληθυσμός, συστηματοποιείται η καλλιέργεια της γης και αναπτύσσεται το εμπόριο. Γύρω στο 2000 π.Χ. η περιοχή κατακλύσθηκε από επήλυδα φύλα. Πολεμικές αναταραχές διαφοροποιούν το μέχρι τότε ειρηνικό τοπίο και επέρχεται το τέλος των πρωτοελλαδικών οικισμών. Ακολουθεί η Μεσοελλαδική εποχή (2000-1600 π.Χ.) με την ανάδειξη νέων κέντρων και η Υστεροελλαδική (1600- 1100 π.Χ.) με την κυριαρχία των Μυκηνών και τον Τρωικό Πόλεμο, στον οποίο η περιοχή συμμετείχε καθολικά.

Γύρω στο 1100 π.Χ. αρχίζει σε αυτήν η εγκατάσταση των Δωριέων, που ακολουθείται από γενικές ανακατατάξεις και μια περίοδο, μέχρι τις αρχές του 8ου π.Χ. αιώνα (Γεωμετρική εποχή) μάλλον σκοτεινή. Το 776 π.Χ. εγκαινιάζονται οι Ολυμπιακοί αγώνες, που σηματοδοτούν την έναρξη των Ιστορικών χρόνων. Η περιοχή, όχι μόνο τροφοδότησε διαχρονικά τους αγώνες αυτούς με πλήθος νικητών (70 είναι ο αριθμός των καταγεγραμμένων Ολυμπιονικών που προέρχονται από αυτήν (βλ. Παράρτημα 1.Α.2 σελ. 29-31, Πίνακα Ολυμπιονικών), αλλά προσθέτως είχε καθιερώσει μέσα στα όριά της, τόσο Πανελλήνιους Αγώνες (Νέμεα) (βλ. Παράρτημα 1.Α.2 σελ. 32-36, Πίνακα Νεμενικών) και Ίσθμια (βλ. Παράρτημα 1.Α.2 σελ. 37-42, Πίνακα Ισθμιονικών) όσο και τοπικούς όπως τα Λύκαια, διάφορα Ηραία, αγώνες Φλιούντας, τα Σκιέρεια, αγώνες Κορίνθου όπως τα Σωτήρια και Σικυώνος κλπ.

Από τον 7ο π.Χ αιώνα η ανάπτυξη του εμπορίου και της βιομηχανίας επιφέρει, εκτός των άλλων, σημαντικές πολιτειακές μεταβολές και την ακμή πλειάδας πόλεων και κωμών στην περιοχή (Λύρκεια, Οινόη, Ορνεές, Κλεωνές, Φλιούντα, Σικυώνα, Πελλήνη, Στύμφηλος, Φενεός, Κόρινθος Καφυές, Μαντινεία, Ορχομενός, Κλείτωρ, Ψωφίδα, Τευθίς, Μεθύδριον, Θέλπουσα, Ηραία, Υψούς, Λυκόσουρα, Παλλάντιον, Γόρτυς, Τρικόλωνι, Μελαινεές, Μαίναλον, Μακαρία, Χαρισία, Κρομμυών κλπ.). Και στις πόλεις αυτές, όπως και στο ευρύτερο γεωγραφικό περιβάλλον τους (Άργος, Κόρινθος,

Τεγέα, Φιγάλεια, Μεσσήνη, Πύλος, Ολυμπία, Επίδαυρος κλπ) αρχίζει να παρατηρείται μεγάλη πνευματική και καλλιτεχνική ανάπτυξη. Πληθώρα δημιουργών στην αρχιτεκτονική, γλυπτική, ζωγραφική και αγγειοπλαστική, φιλόσοφοι (μεταξύ αυτών και γυναίκες όπως οι μαθήτρίες του Πλάτωνα Λασθένεια η Μαντινική και Αξιοθέα η Φλιασία), ιατροί, ποιητές, δραματουργοί, αθλητές κ.α. δίνουν το τοπικό στίγμα στην συνολική εικόνα του ελληνικού θαύματος των Κλασικών χρόνων.

Παρόλα αυτά η εποχή εκείνη συγκλονίζεται από δύο σημαντικά ιστορικά γεγονότα, στα οποία η περιοχή είχε πλήρη εμπλοκή και καθοριστική συμμετοχή: Τους Περσικούς Πολέμους και τον Πελοποννησιακό Πόλεμο.

Από τα μέσα του 4ου π.Χ. αιώνα, οπότε ρυθμιστής των ελληνικών πραγμάτων γίνεται ο βασιλικός οίκος της Μακεδονίας, στην περιοχή παρατηρούνται αυτονομιστικές διαθέσεις έναντι των Μακεδόνων και των επιγόνων του Μεγάλου Αλεξάνδρου, οι οποίοι τελικά επικρατούν μέχρι την ισοπεδωτική ρωμαϊκή κατάκτηση το 146 π.Χ.

Ακολουθεί, λόγω κακοδιοίκησης και παρά την ευνοϊκή στάση πολλών ρωμαίων αυτοκράτορων, περίοδος παρακμής και μααρασμού, η οποία σηματοδεύτηκε τόσο από τις πρώ-τες επιδρομές Γότθων και Ερούλων (το 267 μ.Χ.) και τον καταστροφικό σεισμό του 375 μ.Χ. όσο και από την εισβολή των υπό τον Αλάριχο Γότθων, οι οποίοι κατάφεραν το τελειωτικό πλήγμα. Την ίδια εποχή η περιοχή ασπάζεται τον Χριστιανισμό και από την έναρξη της Βυζαντινής περιόδου μέχρι τον 11ο αιώνα υπάγεται στο «Θέμα Ελλάδος» με πρωτεύουσα την Κόρινθο. Κατά την διάρκεια των Βυζαντινών χρόνων η περιοχή, όπως και ολόκληρη η Πελοπόννησος, δέχθηκε πολλές εχθρικές επιδρομές, με σημαντικότερη εκείνη των Αβάρων και Σλάβων επί αυτοκράτορα Μαυρικίου. Τον 8ο αιώνα εγκατα-στάθηκαν μόνιμα στην περιοχή Σλαβικά φύλα, τα οποία συν τω χρόνω αφομοιώθηκαν σε μεγάλο βαθμό από τον ντόπιο πληθυσμό, καταλείποντας από τα εθνικά γλωσσικά τους χαρακτηριστικά περιορισμένο αριθμό τοπωνυμίων κυρίως.

Μετά την κατάληψη της Κων/πολης από τους σταυροφόρους της Δ΄ Σταυροφορίας (1204) οι Φράγκοι του βασιλιά της Θεσσαλονίκης Βονιφάτιου Μομφερατικού, αφού συμάχησαν με τον Γοδεφρείδο Βιλεαρδουΐνο εισέβαλαν από Στερεά Ελλάδα στην Πελοπόννησο. Έτσι από το 1212 ολόκληρη η περιοχή περιήλθε στην κατοχή του Γοδεφρείδου και του Γουλιέλμου Σαμπλίτη και χτίσθηκαν επιβλητικά κάστρα (Αγίου Γεωργίου Πολυφέγγους, Ρούπελης, Φενεού, Ταρσού, Βασιλικών- Σικυώνος, Τσιπιανών- Νεστάνης, Αγγελόκαστρο Γρανίτσας (Μπεζενίκο), Καμινίτσας- Λάστας, Αργυρόκαστρο Μαγουλιάνων, Βαλτεσινίκου, Άκοβας, Βουτσίου (Θέλπουσας, γνωστό σαν το κάστρο της Μονοβύζας), Δαβιάς, Τρικόρφων, Πιάνας, Δημητσάνας, Βουφάγιο (Βλαχοράπη), Καρύταινας, Ασέας, Αγίου Γεωργίου Σκορτών (στην Λυκόσουρα), Αγίου Γεωργίου Καλτεζών, Παλιόπυργος Πελλήνης) καθώς και άλλες εγκαταστάσεις, όπως οδοφυλάκια κλπ. Η περιοχή, (όπως και όλη η Πελοπόννησος) υπαγόταν στο πριγκιπάτο της Αχαΐας και συγκεκριμένα, κατά τμήματά της στις όμορες βαρονίες Άκοβας, Καρύταινας, Βελιγοστής και Νικλίου.

Από τον 14ο αιώνα, μέχρι τα μέσα του οποίου διατηρήθηκε ισχυρό το Πριγκιπάτο της Αχαΐας, οι Βυζαντινοί κατέλαβαν βαθμιαία τις βαρονίες και έτσι εδραιώθηκε το Δεσποτάτο του Μυστρά και η περιοχή πέρασε στα χέρια των Παλαιολόγων, οι οποίοι

έφεραν στην Πελοπόννησο τους πρώτους Αλβανούς. Δυστυχώς οι Παλαιολόγοι δεν κατάφεραν να αποσοβήσουν την τουρκική απειλή. Πρώτα η εισβολή του Τουραχάν το 1423 και στην συνέχεια η διπλή εκστρατεία του ίδιου του Μωάμεθ του Β' (1458 και 1460), που διέσχισε όλη την περιοχή από Φενεό μέχρι Άκοβα μέσω Φλιούντας, προκάλεσαν ανεπανόρθωτες καταστροφές και κατέλυσαν το κράτος των Παλαιολόγων. Από το χρονικό αυτό σημείο αρχίζει η περίοδος της επαχθούς τουρκοκρατίας και στις αρχές του 16ου αιώνα εμφανίζονται οι πρώτοι κλέφτες και αρματολοί. Το 1685-87 ο Ενετός στρατηγός Μοροζίνι, υποστηριζόμενος και από Έλληνες απέσπασε από τους Τούρκους την Πελοπόννησο, η οποία έγινε κτήση της Βενετίας και αποτέλεσε το Βασίλειο του Μορέως μέχρι το 1715, οπότε και επανακατελήφθη από τους Τούρκους. Ακολούθησε αποτυχημένη εξέγερση των Πελοποννησίων το 1769 (Ορλωφικά), που είχε σαν αποτέλεσμα σοβαρές καταστροφές στην περιοχή και την αναγκαστική μετακίνηση πολλών αγωνιστών στα Επτάνησα.

Στην προετοιμασία της Ελληνικής Επανάστασης η περιοχή συμμετείχε ενεργά με την επάνδρωση της Φιλικής Εταιρείας και την διάδοση των επαναστατικών ιδεών από πληθώρα πατριωτών, οι οποίοι στην συνέχεια διακρίθηκαν στα πεδία των μαχών και συνέβαλαν τα μέγιστα στην επιτυχία του αγώνα (Κολοκοτρωναίοι, Πλαπούτας, Νικηταράς, Παπαφλέσσας, Αναγνωσταράς, Παλαιών Πατρών Γερμανός και τόσοι άλλοι επώνυμοι και ανώνυμοι λαϊκοί και κληρικοί). Στην περιοχή έλαβαν χώρα πολλά και σημαντικά πολεμικά γεγονότα (μάχες Βαλτετσίου, Δερβενακίων, Λεβιδίου, Τρίπολης, πολιορκίες Ακροκορίνθου κ.ά.) και οι καταστροφές ήταν βιβλικές, ιδιαίτερα κατά την επιδρομή του Ιμπραήμ.

Μετά την απελευθέρωση άρχισε η προσπάθεια εθνικής ανόρθωσης, στην οποία η περιοχή και ο πληθυσμός της συνέβαλαν σημαντικά, συμμετέχοντας ενεργά στις εξελίξεις και διατηρώντας ζωντανές τις παραδόσεις και ακμαίο το φρόνημα.

2.2.1.1.1. Διαχείριση Τοπίου - Κληρονομιάς

Η περιοχή μελέτης βρίθει κυριολεκτικά από αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία όλων των εποχών (προϊστορικές εγκαταστάσεις, ερείπια πόλεων, ιερά, ναοί, στάδια, θέατρα, νεκροταφεία, φρέατα, φρυκτωρίες, ίχνη αρχαίων δρόμων, ρωμαϊκές βίλλες και υδραγωγεία, πρωτοχριστιανικοί ναοί, βαπτιστήρια, βυζαντινά μνημεία, φραγκικές οχυρώσεις και κάστρα, ναοί- κρήνες- γεφύρια-λουτρά τουρκοκρατίας, νεώτερα μνημεία ιδιωτικού και δημοσίου ενδιαφέροντος (πετρόκτιστες κατοικίες, σχολεία, εκκλησίες κλπ), προβιομηχανικές εγκαταστάσεις, αλώνια, νερόμυλοι, νεροτριβές κλπ). Πολλοί από τους παραπάνω χώρους και μνημεία έχουν κηρυχθεί επισήμως και προστατεύονται από την κείμενη νομοθεσία και τις αρμόδιες δημόσιες Υπηρεσίες.

Τα τοπικά ευρήματα ανασκαφικών ερευνών φυλάσσονται η εκτίθενται στα Μουσεία, τόσο της περιοχής όσο και σε εκείνα όμορων πόλεων (όπως Άργους, Τρίπολης). Σήμερα οι ανασκαφές συνεχίζονται, συστηματικά μεν από την Ελληνική και ξένες Αρχαιολογικές Σχολές και Πανεπιστήμια την Αρχαιολογική Υπηρεσία, σε περιπτώσεις τυχαίων ευρημάτων η όταν απαιτείται έλεγχος κατά την θεμελίωση νέων κτιρίων σε θέσεις αρχαιο-λογικού ενδιαφέροντος.

Όσον αφορά την διαχείριση του πλούσιου λαογραφικού υλικού της περιοχής έχουν γίνει κατά καιρούς σοβαρές προσπάθειες συλλογής του, με σκοπό την φύλαξη και την ανάδειξή του, μέσα από την παρουσίαση των συλλογών σε λαογραφικά μουσεία.

Τέλος, πλούσια είναι και η συγκομιδή πονημάτων, εργασιών και βιβλίων που αφορούν την τοπική ιστορία, τα ήθη και τα έθιμα, τους θρύλους και τις παλαιότερες δοξασίες, την γαστρονομία και τον φυσικό πλούτο της περιοχής. Πολλά από αυτά, μαζί με άλλο πλούσιο βιβλιογραφικό υλικό, διατίθενται από τις υπάρχουσες βιβλιοθήκες (Βυτίνας, Νυμφασίας, Κακουρέικων, Λαγκαδίων, Γκούρας, Στεμνίτσας, Μεγαλόπολης, Άνω Καρυών, Τρίπολης, Δημοτική Κορίνθου, Εκκλησιαστική Κορίνθου, Ιδρύματος Κορινθιακών Μελετών στο Κιάτο κ.ά.), Αμερικανικής σχολής στην Αρχαία Κόρινθο, με σπουδαιότερη την ιστορική βιβλιοθήκη της Δημητσάνας.

2.2.2.2. Παραδοσιακοί –Ιστορικοί Οικισμοί

Στην Περιοχή Παρέμβασης υπάρχουν πολλοί παραδοσιακοί, ιστορικοί και διατηρητέοι χώροι, οι οποίοι περιλαμβάνονται στο Κεφάλαιο 2.2.4.4.

2.2.2.3. Ιστορικοί –Πολιτιστικοί πόροι

Στην περιοχή παρέμβασης υπάρχουν και λειτουργούν τα εξής Μουσεία:

Μουσεία Αρχαιολογικά:

1. Μυκηνών: Το Αρχαιολογικό Μουσείο Μυκηνών βρίσκεται εντός του αρχαιολογικού χώρου των Μυκηνών. Είναι διαμορφωμένο ώστε να εξυπηρετεί τόσο τη διαφύλαξη του υλικού που προέρχεται από τις ανασκαφές στην ακρόπολη των Μυκηνών, την άμεση περιοχή της και τον ευρύτερο περιβάλλοντα χώρο της, όσο και να λειτουργεί ως εκθεσιακός χώρος, για την ενημέρωση των επισκεπτών, συμπληρώνοντας την περιήγηση τους. Το μουσείο στεγάζεται σε ένα σύγχρονο κτήριο, το οποίο ανεγέρθηκε στους πρόποδες του λόφου των Μυκηνών και σε άμεση γειτνίαση με την ακρόπολη. Κτίστηκε με τρόπο που να εξασφαλίζει άμεση επικοινωνία με τα αρχαία κατάλοιπα, τμήματα των οποίων είναι ορατά από τα μεγάλα παράθυρα του και που ο επισκέπτης συναντάει στην πορεία του από την είσοδο του αρχαιολογικού χώρου, όπου βρίσκεται το εκδοτήριο. Είναι κτισμένο σε τρία επίπεδα και καλύπτει μία συνολική επιφάνεια 2000 τ.μ. Μεγάλη έκταση του μουσείου είναι αφιερωμένη στη φύλαξη του αρχαιολογικού υλικού που προέρχεται από τις ανασκαφικές έρευνες που διεξάχθηκαν στο παρελθόν και συνεχίζονται στις μέρες μας. Ο εκθεσιακός χώρος καλύπτει περίπου το ένα τέταρτο της έκτασης του μουσείου. Διαμορφώθηκε στην ανατολική πτέρυγα του κτηρίου, σε δύο επίπεδα και περιλαμβάνει τρεις αίθουσες. Η κεντρική του είσοδος βρίσκεται στη νοτιοδυτική του πλευρά. Πριν φτάσει στο προαύλιο όπου και η είσοδος της έκθεσης, ο επισκέπτης συναντά το «θολωτό τάφο των Λεόντων». Η είσοδος οδηγεί σε έναν ευρύχωρο προθάλαμο (165 τ.μ), στο κέντρο του οποίου έχει τοποθετηθεί μία μακέτα της ακρόπολης, ενώ πίνακες με κείμενα και εποπτικό υλικό παρουσιάζουν τις συνδεδεμένες με τις Μυκήνες, απεικονίσεις του χώρου από περιηγητές των περασμένων αιώνων, καθώς και το ιστορικό των ανασκαφών. Η επίσκεψη αρχίζει από την

αίθουσα που επικοινωνεί με τον προθάλαμο στη δεξιά του πλευρά. Οι άλλες δύο αίθουσες βρίσκονται σε χαμηλότερο επίπεδο και επικοινωνούν με την πρώτη με διπλό επικλινή διάδρομο. Μετά απ' αυτές ο επισκέπτης επιστρέφει στον προθάλαμο από άλλο επικλινή διάδρομο. Η έκθεση αναπτύσσεται σε τέσσερις αυτοτελείς ενότητες, ως επί το πλείστον σε μεγάλες περιμετρικές επιτοιχίες προθήκες. Οι δύο πρώτες αίθουσες του εκθεσιακού χώρου είναι αφιερωμένες η πρώτη στη ζωή των Μυκηναίων και η δεύτερη σε κατώτερο επίπεδο, στα ταφικά τους έθιμα. Στην πρώτη αίθουσα, που είναι και η μεγαλύτερη (150 τ.μ.), παρουσιάζονται εκθέματα από την πρώτη χρήση του χώρου ως το τέλος των προϊστορικών χρόνων, ανάλογα με τα κτιριακά συγκροτήματα, στα οποία βρέθηκαν. Στη δεύτερη αίθουσα (115 τ.μ.) παρουσιάζεται το υλικό που προέρχεται από τάφους, αρχίζοντας από τους Ταφικούς Κύκλους Α και Β και συνεχίζοντας με τα εκθέματα από τα διάσπαρτα νεκροταφεία των θαλαμωτών τάφων στην ευρύτερη περιοχή των Μυκηνών. Οι άλλες δύο ενότητες αποτελούν τα θέματα της τρίτης αίθουσας (115 τ.μ.) της έκθεσης. Η πρώτη αφορά στη χρήση του χώρου στις Μυκήνες κατά τους ιστορικούς χρόνους ενώ η δεύτερη και τελευταία είναι αφιερωμένη στις δραστηριότητες των Μυκηναίων, στις οποίες οφείλεται η μοναδικότητα του μυκηναϊκού πολιτισμού. Στις ευρύχωρες αποθήκες του μουσείου στεγάζεται επίσης υλικό που μεταφέρθηκε από το Μουσείο Ναυπλίου και το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο. Εξειδι-κευμένα εργαστήρια, κεραμικών και μετάλλινων αντικειμένων επιτρέπουν τη συντήρηση του υλικού επί τόπου ενώ υπάρχουν χώροι γραφείων και βιβλιοθήκη για τη διευκόλυνση των μελετητών, που ενασχολούνται με αυτό.

2. Νεμέας: Ευρίσκεται στην Αρχαία Νεμέα, ιδρύθηκε στα πλαίσια του ανασκαφικού προγράμματος του Πανεπιστημίου της Καλιφόρνιας στο Berkeley δωρήθηκε στο Ελληνικό Κράτος και λειτουργεί από το 1984. Στις συλλογές του περιλαμβάνονται ευρήματα από όλη την περιοχή Νεμέας, με σημαντικότερα εκείνα που σχετίζονται με τον αρχαιολογικό χώρο του Ναού του Νεμείου Διός, το Αρχαίο Στάδιο και τους Νέμεους Αγώνες, τον προϊστορικό οικισμό της Τσούκιζας, την αρχαία πόλη της Φλιούντας (ομηρική Αραιθυρέα) και το μυκηναϊκό νεκροταφείο των Αηδονίων. Λειτουργεί με ωράριο Μουσείων.

3. Ισθμίας: Το Μουσείο κτίσθηκε το 1970 και άνοιξε για το κοινό το 1978. Ανακαινίστηκε πρόσφατα και περιλαμβάνει Συλλογή ευρημάτων από το ιερό του Ποσειδώνα, Συλλογή ευρημάτων από το ιερό του Παλαίμονα, Συλλογή ευρημάτων από τον ελληνιστικό οικισμό Ράχης και Συλλογή ευρημάτων από το αρχαίο λιμάνι των Κεγχρεών.

4. Αρχαίας Κορίνθου: Το Μουσείο βρίσκεται στον αρχαιολογικό χώρο της Αρχαίας Κορίνθου, στο κέντρο του ομώνυμου χωριού, στην βόρεια πλαγιά του Ακροκορίνθου. Οικοδομήθηκε το 1931-32, με πρωτοβουλία της Αμερικανικής Σχολής Κλασικών Σπουδών, σε σχέδια του αρχιτέκτονα W. Stuart Thompson, μετά από δωρεά της αμερικανίδας Ada Small Moore. Την δεκαετία του 1950 προστέθηκε η Ανατολική

πτέρυγα του Μουσείου. Οι συλλογές του περιλαμβάνουν τεκμήρια από τη συνεχή κατοίκηση και λατρεία στην περιοχή της Αρχαίας Κορίνθου και επιλεγμένες θέσεις αρχαιολογικού ενδιαφέροντος της Κορινθίας, από τα προϊστορικά χρόνια μέχρι και τη βυζαντινή περίοδο. Σήμερα ο επισκέπτης μπορεί να επισκεφτεί τις αίθουσες με τις προϊστορικές και ρωμαϊκές αρχαιότητες, καθώς και την αίθουσα που είναι αφιερωμένη στο ιερό του Ασκληπιού, με την μοναδική συλλογή πήλινων αφιερωμάτων θεραπείας. Στο αίθριο επίσης μπορεί να θαυμάσει μια συλλογή από ρωμαϊκά γλυπτά, αρχιτεκτονικά μέλη, αλλά και επιγραφές σε ελληνική και λατινική γραφή, καθώς και αρχιτεκτονικά μέλη από την υστερορωμαϊκή εβραϊκή συναγωγή της Κορίνθου.

Πιο συγκεκριμένα, στις συλλογές του Αρχαιολογικού Μουσείου περιλαμβάνονται:

- Ευρήματα προϊστορικών χρόνων από την ευρύτερη περιοχή της Αρχαίας Κορίνθου, τον λόφο Κοράκου, καθώς και τις Ζυγουριές (Προϊστορική Αίθουσα).
- Ευρήματα γεωμετρικών - αρχαϊκών - κλασικών - ελληνοιστικών χρόνων από την περιοχή της Αρχαίας Κορίνθου (Κλασική Αίθουσα).
- Ευρήματα ρωμαϊκών - βυζαντινών χρόνων από την ρωμαϊκή και την μετέπειτα βυζαντινή πόλη, καθώς και από την εποχή Φραγκοκρατίας. Επιπλέον υπάρχει εμβόλιμη με τις κλαπείσες αρχαιότητες που επεστράφησαν στο Μουσείο το 2001 (Ρωμαϊκή Αίθουσα).
- Ευρήματα από το Ιερό του Ασκληπιού και το παρακείμενο πρωτοχριστιανικό Νεκροταφείο της πόλης (Αίθουσα Ασκληπιείου).
- Συλλογή ρωμαϊκών γλυπτών, ελληνικών και λατινικών επιγραφών στο Αίθριο του Μουσείου, καθώς και τεκμήρια της παρουσίας της κοινότητας των Ιουδαίων στην ρωμαϊκή πόλη.

5. Σικυώνας: Το Μουσείο της Σικυώνας στεγάζεται από το έτος 1935 σε τμήμα ενός ρωμαϊκού Βαλανείου (Θέρμες) και βρίσκεται βόρεια της αγοράς της ελληνοιστικής και ρωμαϊκής πόλης. Στον αίθριο χώρο του Μουσείου και στις τρεις αίθουσες εκτίθενται οι θησαυροί της Σικυώνας και των γύρω περιοχών καθώς και ευρήματα από τη πόλη Στύμφαλο, την πόλη Πελλήνη και το Σπήλαιο των Πιτσών και χρονολογούνται από τη μυκηναϊκή έως και την παλαιοχριστιανική περίοδο.

5. Φενεού: Πρόκειται για ισόγειο εκθεσιακό χώρο, στο εσωτερικό του οποίου (όπως και στον περιορισμένο αυλόγυρό του) εκτίθεται μία, μικρή μεν, αλλά σημαντική αρχαιολογική συλλογή ευρημάτων από την περιοχή της αρχαίας αρκαδικής πόλης Φενεού. Το Μουσείο παραμένει κλειστό και εκτός λειτουργίας.

6. Λυκόσουρας: Ευρίσκεται στην περιοχή Μεγαλόπολης, ιδρύθηκε στο τέλος του 19ου αιώνα και από το 1987 που ανακαινίσθηκε λειτουργεί με ελεύθερο ωράριο. Περιλαμβάνει συλλογές γλυπτών, επιγραφών και αναθεμάτων από το Ιερό της Δέσποινας στην Αρχαία Λυκόσουρα με σημαντικότερο έκθεμα μέρη από το γλυπτό σύνταγμα του Δαμοφώντα.

Μουσεία Λαογραφικά:

1. Στεμνίτσας: Το Λαογραφικό Μουσείο Στεμνίτσας ιδρύθηκε από τους Ιωάννη και Ειρήνη Σαββοπούλου και είναι Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου με μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα. Είναι ανεπτυγμένο σε τρία επίπεδα και περιλαμβάνει αναπαραστάσεις παραδοσιακών εργαστηρίων που έχουν πια εκλείψει (χρυσικού, κηροπλάστη, καμπανά, γανωτή κλπ.), αναπαραστάση του εσωτερικού παλιών σπιτιών της περιοχής και συλλογές αντικειμένων καθημερινής χρήσης, ενδυμάτων, εκκλησιαστικών ειδών και κειμηλίων, προϊόντων λαϊκής τέχνης κλπ. Λειτουργεί συστηματικά με ωράριο Μουσείων.

2. Πιάνας Φαλάνθου: Λειτουργεί στον οικισμό Πιάνας Δήμου Φαλάνθου, με εκθέματα από εργαλεία καθημερινής χρήσης άλλων εποχών (αργαλειός, άροτρο, πιθάρια κλπ.) και εκκλησιαστικά είδη.

3. Μουσείο Λαϊκού Πολιτισμού Δάρα: Φιλοξενεί, πέραν άλλων, και την αξιόλογη ξυλόγλυπτη μόνιμη συλλογή του Ι. Μπακόπουλου με θέματα από τη ζωή του τόπου και την αγροτική παράδοση. Ανοίγει κατόπιν προσυεννόησης. Παρόμοια Μουσεία υπάρχουν ακόμα στο **Βυζίκι** και στο **Σταυροδρόμι Τροπαίων**, στην **Λαύκα Κορινθίας**, στον **Φενεό Κορινθίας** (Ιδιωτικό), στα **Λαγκάδια** (επίσης Ιδιωτικό), στο **Βλαχορράπη Γόρτυνος**, στο **Λεβίδι**, στην **Βυτίνα** και στην πεδινή Κορινθία (**Καμάρι** κα.).

Άλλα

- **Υπαίθριο Μουσείο Υδροκίνησης Δημητσάνας:** Ιδρύθηκε από το Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα της ΕΤΒΑ και λειτουργεί τα τελευταία τέσσερα χρόνια, στην εξαιρετικού φυσικού κάλλους περιοχή Κεφαλάρι της Δημητσάνας. Σε έκταση ενός περίπου στρέμματος έχουν αναστηλωθεί τα κτίρια ενός νερόμυλου με την συστεγασμένη νεροτριβή, ενός βυρσοδεψείου με το σπίτι του βυρσοδέψη και ενός μπαρουτόμυλου, από αυτούς που τροφοδότησαν γενναία την Ελληνική Επανάσταση με πυρομαχικά. Στα κτίρια αυτά έχουν αποκατασταθεί και οι μόνιμοι εξοπλισμοί τους, στην αρχική μορφή λειτουργίας τους. Την εικόνα των αναρίθμητων επισκεπτών του υπαίθριου Μουσείου για τον αυθεντικό τρόπο λειτουργίας αυτών των προβιομηχανικών εγκαταστάσεων συμπληρώνουν οι προσεγμένες οπτικοακουστικές πληροφορίες και το λοιπό κατατοπιστικό υλικό, που τους προσφέρεται.

- **Μουσείο Δασικής Ιστορίας Μαινάλου:** Το Μουσείο Δασικής Ιστορίας Μαινάλου ιδρύθηκε σχετικά πρόσφατα και στεγάζεται στο Χρυσοβίτσι Φαλάνθου σε παλιό πριστηρίο ξυλείας, που ανακαινίστηκε κατάλληλα. Το εργοστάσιο αυτό παρήγαγε ηλεκτρικό ρεύμα, από την καύση των υπολειμμάτων του πριστηρίου και ηλεκτροδοτούσε έτσι το χωριό Χρυσοβίτσι. Το Μουσείο δέχεται επισκέπτες κατόπιν προσυεννόησης με το Δήμο Τρίπολης.

- **Μουσείο Περιβάλλοντος Στυμφαλίας:** Το Μουσείο Περιβάλλοντος Στυμφαλίας βρίσκεται στην πλαγιά ενός από τους κατάφυτους λόφους που περιβάλλουν τη Λίμνη Στυμφαλία. Εκεί απομάκρυνε ο Ηρακλής τις Στυμφαλίδες όρνιθες, σύμφωνα με τη μυθολογία. Στην πρώτη ενότητα του Μουσείου Περιβάλλοντος Στυμφαλίας προβάλλονται στοιχεία για το περιβάλλον της περιοχής και τη σημασία του. Ως γνωστόν, η Στυμφαλία ανήκει στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Προστατευόμενων Περιοχών NATURA 2000 και η λίμνη της, μαζί με το όρος Κυλλήνη (Ζήρεια) έχουν μεγάλη οικολογική αξία. Επικοινωνούν με υπόγειους αλλά και ορατούς δρόμους νερού, ορίζοντας την υδατική λεκάνη της Στυμφαλίας, τη μεγαλύτερη ορεινή υδατική λεκάνη της Πελοποννήσου, που αποτελεί και τον νοτιότερο ορεινό υδροβιότοπο των Βαλκανίων, με πλούσια χλωρίδα και πανίδα.

Στη δεύτερη ενότητα παρουσιάζεται το πώς το περιβάλλον της περιοχής επηρέασε την ανάπτυξη της ανθρώπινης δραστηριότητας, και ειδικότερα των παραδοσιακών επαγγελμάτων. Για την πληρέστερη κατανόηση της ιστορίας, της λαογραφίας, του περιβάλλοντος και της ζωής στη Στυμφαλία ανά τους αιώνες, το Μουσείο Περιβάλλοντος διαθέτει:

- Εικαστικά σύνολα για τη χρήση των αντικειμένων
- Πλούσιο εποπτικό υλικό εκπαιδευτικού χαρακτήρα
- Μακέτες
- Πρωτότυπες ψηφιακές αναπαραστάσεις
- Ταινίες τεκμηρίωσης

Στον εσωτερικό χώρο του Μουσείου Περιβάλλοντος Στυμφαλίας υπάρχει ένα σε ένα μοναδικό για τον ελληνικό χώρο έκθεμα: ανοιχτό ενυδρείο που αναπαριστά σε τομή τη λίμνη, με ζωντανά ψάρια και φυτά της περιοχής! Στην Αίθουσα Πολλαπλών Χρήσεων φιλοξενούνται περιοδικές εκθέσεις, οργανώνονται εκδηλώσεις και αναπτύσσονται δράσεις πολιτισμού.

- **Εκκλησιαστικό Μουσείο Δημητσάνας:** Λειτουργεί στο ανακαινισμένο σπίτι του Πατριάρχη Γρηγορίου του Ε΄, που ήταν Δημητσάνιτης. Στην **Βιβλιοθήκη** επίσης της Δημητσάνας, που στεγάζεται σε κτίριο του 19^{ου} αιώνα (στην θέση της φημισμένης **Σχολής** της πόλης) εκτίθενται σπάνιες εκδόσεις, κώδικες και πλούσιο λαογραφικό και ιστορικό υλικό, η σέλλα του αλόγου του Παπαφλέσσα και η λάρνακα με τα οστά του επίσης Δημητσάνιτη Παλαιών Πατρών Γερμανού.

- Στο **Λιμποβίσι** Δήμου Φαλάνθου έχει ανακαινισθεί το σπίτι των Κολοκοτρωναίων, που λειτουργεί σαν ανοικτό Μουσείο με σύγχρονο εικονογραφικό υλικό για τους χιλιάδες επισκέπτες που συρρέουν για να προσκυνήσουν στην διάρκεια όλης της χρονιάς.

- Στο Λεβίδι υπάρχει και λειτουργεί **Μουσείο Αρκαδικής Τέχνης και Ιστορίας** καθώς και το **Μουσείο Παπαναστασίου**, με εκθέματα από τη ζωή και το έργο του παλαιού Λεβιδιώτη Πρωθυπουργού Αλέξανδρου Παπαναστασίου (ανοίγει κατόπιν προσunenνόησης). Το τελευταίο χρειάζεται επιπλέον εκθετήρια και η ψηφιοποίηση

των γραπτών ντοκουμέντων του θα προσέφερε πολλά στη διάδοση της γνώσης για τη τοπική και εθνική ιστορία.

- **Ιστορικό - Λαογραφικό Μουσείο Κορίνθου:** Στην πόλη της Κορίνθου (εκτός περιοχής παρέμβασης) ευρίσκεται το Ιστορικό - Λαογραφικό Μουσείο Κορίνθου Ιστορικό - Λαογραφικό Μουσείο Κορίνθου, που έχει παγκορινθιακή αναφορά.

Ιδρύθηκε με σκοπό την ανεύρεση, συντήρηση και προβολή λαογραφικού υλικού καθώς και τη διάδοση με κάθε τρόπο των σχετικών γνώσεων και πληροφοριών στο ευρύ κοινό. Οι πλούσιες συλλογές του που τοποθετούνται χρονικά από τις αρχές του 19ου αι. ως τα μέσα του 20ού αι. περιλαμβάνουν γυναικείες και ανδρικές φορεσιές από πολλές περιοχές της Ελλάδας, κεντήματα, υφαντά, έργα αργυροχρυσοχοΐας, μεταλλοτεχνίας και ξυλογλυπτικής καθώς και αγροτικά εργαλεία και οικιακά σκεύη.

Το τριώροφο κτίριο βρίσκεται σε κεντρικό σημείο της πόλης της Κορίνθου, περιβάλλεται από πλατεία, στην οποία έχει στηθεί και προτομή της ιδρύτριας του. Στο ισόγειο παρουσιάζεται ο αγροτικός βίος της περιοχής της Κορινθίας με πλούσιο υλικό από εργαλεία για τις βασικές καλλιέργειες, δείγματα κατοικιών, οικιακά σκεύη και μικροαντικείμενα. Στον ημιώροφο εκτίθεται ένα σύνολο από αστικά έπιπλα του 19ου αι. καθώς και βιβλιοθήκη με βιβλία του 17ου, 18ου και 19ου αι. Το υλικό αυτό προέρχεται από δωρεά της οικογένειας του λογοτέχνη Αστέρη Κοββατζή. Στον 1ο και 2ο όροφο του Μουσείου παρουσιάζονται γυναικείες και αντρικές φορεσιές, γιορτινές και καθημερινές, μεμονωμένα τμήματα ενδυμασιών, κοσμήματα, κεντήματα. Ο 3ος όροφος προορίζεται για τα Εκπαιδευτικά Προγράμματα και τις περιοδικές εκθέσεις. Τα Εκπαιδευτικά Προγράμματα λειτουργούν καθημερινά για όλο το σχολικό έτος και εξυπηρετούν ετησίως περίπου 4.000 μαθητές και εκπαιδευτικούς, αλλά και ενήλικες, άτομα με ειδικές ανάγκες. Έχουν σκοπό τη δημιουργική και ευχάριστη επαφή του κοινού με το λαϊκό πολιτισμό και την καλλιέργεια της διάθεσης για προσωπική συμβολή και συμμετοχή στη διάσωση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Ως προς τις περιοδικές εκθέσεις, αυτές πραγματοποιούνται τουλάχιστον μια φορά κάθε χρόνο με διαφορετικό θέμα, ιστορικό ή λαογραφικό, οι οποίες συνοδεύονται συνήθως από έντυπο υλικό και τα ανάλογα Εκπαιδευτικά Προγράμματα.

Τέλος, το Μουσείο οργανώνει εκδηλώσεις συνεργαζόμενο με φορείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και προβαίνει σε εκδόσεις. Μέσα από τις δραστηριότητες αυτές και αξιοποιώντας τις πλούσιες συλλογές του, το Ιστορικό - Λαογραφικό Μουσείο Κορίνθου ανιχνεύει καταβολές από το ιστορικό παρελθόν του Ελληνισμού, αντιλήψεις και μαρτυρίες για τις κοινωνικές, οικονομικές, πολιτισμικές συνθήκες κατά τους τρεις τελευταίους αιώνες.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ

Αργολίδα

- **Μυκήνες:** Ο αρχαιολογικός χώρος Μυκηνών βρίσκεται στο χωριό Μυκήνες του Δήμου Άργους-Μυκηνών και σε απόσταση περίπου 1,5 χιλιόμετρο απ' αυτό. Ο αρχαιολογικός αυτός χώρος, που περιλαμβάνει το ανάκτορο των Μυκηνών, το σημαντικότερο κέντρο του Μυκηναϊκού πολιτισμού, του δεύτερου πολιτισμού επί

ευρωπαϊκού εδάφους, είναι ίσως το σημαντικότερο αξιοθέατο σ' ολόκληρη την Αργολίδα. Η άλλοτε μητρόπολη του μυκηναϊκού κόσμου, ο σημερινός αρχαιολογικός χώρος Μυκηνών, δεσπόζει μέσα στην αργολική πεδιάδα κι είναι ότι έχει απομείνει από τη ζωή και τα έργα των Μυκηναίων και των προγόνων τους, που μεταγενέστερα επηρέασαν τη διεθνή τέχνη και λογοτεχνία. Έτσι από το 1999, συμπεριλαμβάνεται στον **Κατάλογο Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO**. Ο αρχαιολογικός χώρος Μυκηνών, αποτελεί το σπουδαιότερο ανακτορικό κέντρο της Ύστερης Εποχής του Χαλκού που γέννησε έναν από τους σπουδαιότερους πολιτισμούς στην Ελλάδα. Οι ανασκαφές στον χώρο ξεκίνησαν το 1874-1876 από τον Ερρίκο Σλήμαν και συνεχίζονται ακόμη. Για τον αρχαιολογικό χώρο Μυκηνών η παράδοση αναφέρει ότι ο Περσέας, ένας από τους γιους του Δία, ίδρυσε τις Μυκήνες, καθώς για την κατασκευή τους χρησιμοποίησε μυθικά όντα από την Ασία, τους κύκλωπες, εξαιτίας των οποίων τα τείχη τους ονομάστηκαν κυκλώπεια. Τα τείχη αυτά κατασκευάστηκαν σε τρεις διαφορετικές φάσεις, ενώ η οχυρωμένη περιοχή έχει κάτοψη σχεδόν τριγωνικού σχήματος και καταλαμβάνει 30.000 τετραγωνικά μέτρα! Επιπλέον, με τον αρχαιολογικό χώρο Μυκηνών συνδέεται η δυναστεία των Ατρείδων, που επιβλήθηκε σ' όλους τους ηγεμόνες της Πελοποννήσου, ο αρχιστράτηγος της Τροίας, ο Αγαμέμνων, η Κλυ-ταιμνήστρα και ο Αίγισθος των ομηρικών επών. Το εντυπωσιακότερο δημιούργημα μυκηναϊκής αρχιτεκτονικής και έδρα της διοίκησης του κράτους στον αρχαιολογικό χώρο Μυκηνών αναμφισβήτητα αποτελεί η Ακρόπολη, όμως εξίσου σημαντικοί είναι και οι μικρότεροι οικισμοί που υπήρχαν εκτός αυτής. Κατά την επίσκεψή σας εκεί μπορείτε να δείτε διάσπαρτα και τα εξής μνημεία: την περίφημη Πύλη των Λεόντων, τη σιταποθήκη, τον Ταφικό Κύκλο Α' και Β', το αρχαίο θρησκευτικό κέντρο, ένα εργαστήριο καλλιτεχνικών, μια υπόγεια δεξαμενή, κορυφαίο μηχανικό έργο της εποχής, το προπύλαιο του ανακτόρου, αλλά και τ' απομεινάρια του ίδιου του βασιλικού ανακτόρου που μαρτυρούν την παλιά αίγλη της ζωής σ' αυτό.

Αρκαδία

1. Ιερό Λυκαίου Διός, στην θέση της φερόμενης ως η αρχαιότερη πόλη του κόσμου Λυκόσουρας (Άνω Καρυές Μεγαλόπολης Αρκαδίας (επισκέψιμος χώρος, ελεγχόμενος από την Εφορεία Αρχαιοτήτων) Αρκαδίας).

2. Καμενίτσα Βυτίνας: Σπήλαιο με νεολιθική κατοίκηση, νεολιθικός- μυκηναϊκός οικισμός στον λόφο Σακοβούνι, ερείπια οικισμού ελληνοιστικών χρόνων (πιθανόν της αρχαίας κώμης Τορθύνιον), και μεσαιωνικά λείψανα σε δύο θέσεις (είσοδος ελεύθερη).

3. Κάστρο Καρύταινας: Κτίσθηκε στα μέσα του 13^{ου} αιώνα από τους Φράγκους. Περιλαμβάνει, εκτός των άλλων, τον λεγόμενο Πύργο της Λεβένταινας, λείψανα βυζαντινής γέφυρας και ναούς ίδιας και μεταγενέστερης εποχής. Ο χώρος είναι επισκέψιμος κατόπιν συνεννόησης με την εποπτεύουσα τ. 5^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων.

4. Καφυές στην Χωτούσα Δήμου Λεβιδίου, με ελεύθερη είσοδο και σημαντικότερα μνημεία του χώρου αρχαία τείχη, αρχαίο Ιερό και παλαιοχριστιανική βασιλική.

5. Ιερό της Δέσποινας Λυκόσουρας: Ευρίσκεται στο ομώνυμο Δημοτικό Διαμέρισμα της Μεγαλόπολης και περιλαμβάνει Ναό, Βωμό, Μεγάλη Στοά και Αρχαία Κρήνη. Λειτουργεί σαν επισκέψιμος χώρος, με συγκεκριμένο ωράριο.

6. Αρχαία Μαντινεία: Δημόσιος χώρος 1000 στρεμμάτων, στην θέση της ομώνυμης αρχαίας πόλης, που στα ρωμαϊκά χρόνια ονομάστηκε Αντιγόνεια. Σημαντικότερα μνημεία του είναι το πρώιμο ελληνιστικό Θέατρο, το Βουλευτήριο, λείψανα της αρχαίας Αγοράς, Λουτρικό συγκρότημα ρωμαϊκής εποχής και ο Ναός της Μεσοπολίτιδας Αρτέμιδος. Λειτουργεί ως επισκέψιμος χώρος, με ωράριο.

7. Ιερό Ιππίου Ποσειδώνα: Αυτοτελής αρχαιολογικός χώρος στην Νεστάνη Μαντινείας, που ανασκάφθηκε στην δεκαετία 1985- 1995 και αποκάλυψε λείψανα αρχαϊκού ναού αφιερωμένου στον Ποσειδώνα. Η είσοδος στον χώρο κατόπιν συνεννόησης με την εποπτεύουσα Ε΄ Εφορεία Π. & Κ. Αρχαιοτήτων.

8. Μεταλλουργικοί Κλίβανοι Στενού- Αγιωργίτικων: Στην δεκαετία του 1980 αποκαλύφθηκαν στην περιοχή Στενού Δήμου Κορυθίου τέσσερις θερμο-μεταλλουργικοί κλίβανοι και εγκαταστάσεις πλυντηρίων μεταλλουργίας, που τοποθετούνται χρονικά στους προϊστορικούς αλλά και στους υστερορωμαϊκούς χρόνους, οπότε και επαναχρησιμοποιήθηκαν. Στα διπλανά Αγιωργίτικα αποκαλύφθηκε μεγάλος κλίβανος και εγκαταστάσεις πλυντηρίων, που προορίζονταν για καμίνευση και επεξεργασία χαλκούχου μεταλλεύματος που εξορυσσόταν στην περιοχή και χρονολογούνται στους πρωτοελλαδικούς και μεσοελλαδικούς χρόνους. Η είσοδος στους παραπάνω χώρους είναι επιτρεπτή κατόπιν συνεννόησης με την Ε΄ Εφορεία Αρχαιοτήτων (έδρα Τρίπολη).

9. Μεγαλόπολη: Στον χώρο της Αρχαίας Μεγαλόπολης, που ιδρύθηκε το 371 π. Χ. από συνοικισμό διαφόρων Αρκαδικών κωμών με την συνδρομή του Θηβαίου Επαμεινώνδα, οι ανασκαφές του προηγούμενου αιώνα που έγιναν από την Αγγλική Αρχαιολογική Σχολή αποκάλυψαν το αρχαίο Θέατρο, το Θερσίλειο Βουλευτήριο, την αρχαία Αγορά με τα Ιερά της και λείψανα των τειχών της πόλης. Η είσοδος στον χώρο είναι ελεύθερη.

10. Αρκαδικός Ορχομενός: Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα η Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή Αθηνών ανέσκαψε τα μνημεία των ιστορικών χρόνων του Ορχομενού, που είχε βέβαια ιδρυθεί στους προϊστορικούς χρόνους. Οι ανασκαφές αυτές, όπως και οι μεταγενέστερες του Δρ. Θ. Σπυρόπουλου αποκάλυψαν το αρχαίο Θέατρο, την αρχαία Αγορά, το Βουλευτήριο, προϊστορικό Τύμβο, Γέφυρα αρχαϊκών χρόνων, μυκηναϊκό οικισμό, παλαιοχριστιανική Βασιλική κλπ. Η είσοδος στον χώρο είναι ελεύθερη.

11. Μυκηναϊκό Νεκροταφείο Παλαιοκάστρου Γορτυνίας: Αποκαλύφθηκε τυχαία και ήδη αποτελεί περιφραγμένο χώρο, στον οποίο η είσοδος είναι επιτρεπτή κατόπιν συνεννόησης με την Ε΄ Εφορεία Αρχαιοτήτων. Από το 1955 έχουν εντοπισθεί 100 λαξευτοί τάφοι και έχουν ανασκαφεί τουλάχιστον δύο μυκηναϊκοί. Κατά τους ανασκαφείς πρόκειται για Νεκρομαντείο των ύστερων μυκηναϊκών χρόνων, που ταιριάζει μορφολογικά στην Ομηρική περιγραφή Νέκυια.

12. Ιερό Αφροδίτης Ερυκίνης: Βρίσκεται κοντά στην Κοντοβάζαινα και αποτελούσε Μαντείο. Η προσπέλαση είναι δύσκολη και η είσοδος ελεύθερη.

13. Τάφος του Επαμεινώνδα: Πρόσφατη ανασκαφή του Θ. Σπυρόπουλου στην θέση Μαρμαράκι της Μαντινείας, κοντά στην Νεστάνη, αποκάλυψε ταφικό οικοδόμημα, για το οποίο εκφράζεται η βεβαιότητα ότι αποτελεί τον τάφο του Θηβαίου στρατηγού Επαμεινώνδα, ο οποίος τραυματίστηκε στην μάχη της Μαντινείας, μεταξύ του κοινού των Βοιωτών και του κοινού των Αρκάδων, το 362 π.Χ και είναι γνωστό ότι πέθανε και τάφηκε στην περιοχή. Η είσοδος στον χώρο είναι ελεύθερη.

14. Αρχαία Γόρτυς: Η Γόρτυνα ή Γόρτυς ήταν αρχαία πόλη των Αρκάδων στην δεξιά όχθη του Λούσιου ποταμού. Ερείπια της αρχαίας πόλης βρίσκονται σήμερα κοντά στο χωριό Ατσίχολο Αρκαδίας στο μέσο της διαδρομής από Καρύταινα προς Δημητσάνα. Το 1941 έγιναν πρώτη φορά ανασκαφές από τη γαλλική αρχαιολογική σχολή των Αθηνών. Οι έρευνες έδειξαν ότι ήταν πανάρχαια Αρκαδική πόλη που μετά την δημιουργία και εποικισμό της Μεγαλόπολης μειώθηκε αισθητά σε πληθυσμό αλλά συνέχισε να υπάρχει μέχρι τους πρώτους Βυζαντινούς χρόνους. Σύγχρονες έρευνες δείχνουν ότι στην πόλη είχε εγκατασταθεί μακεδονική φρουρά και τείχη κτισμένα από τους Μακεδόνες. Η πόλη συνδεόταν με την Μεγαλόπολη με δημόσιο δρόμο. Σύμφωνα με τον Πλάτωνα η Γόρτυνα ίδρυσε και εποίκισε την Γόρτυνα στην Κρήτη. Η Γόρτυνα είχε ναό του Ασκληπιού με αγάλματα του Ασκληπιού και της Υγείας, καθώς και ιαματικά λουτρά. Ερείπια του Ασκληπιείου διασώζονται και σήμερα στον αρχαιολογικό χώρο.

Κορινθία

1. Αρχαία Κόρινθος: Τα ίχνη της ολβίας Κορίνθου είναι πολλά και ενδιαφέροντα. Σταχυολογούμε: Ο περίφημος και επιβλητικός ακόμη και σήμερα αρχαϊκός ναός του Απόλλωνα, με τους μονολιθικούς δωρικούς κίονες από τους οποίους εφτά παραμένουν όρθιοι σε περίοπτη θέση πάνω από τα ερείπια της αγοράς. Οι δωρικοί κίονες του πτερού ήταν 6 στις στενές πλευρές και 15 στις μακρές. Για τη στήριξη της οροφής υπήρχαν και εσωτερικές κιονοστοιχίες κατά μήκος του αρκετά επιμήκους σηκού, ο οποίος ήταν χωρισμένος σε δύο δωμάτια και επιπλέον σε πρόναο και οπισθόδομο που είχαν στην πρόσοψή τους ανά δυο κίονες ανάμεσα σε παραστάδες. Ο ναός χτίστηκε περί το 530 π.Χ. Η αγορά, η οποία είχε μορφή ορθογωνίου και διαστάσεις 160 μέτρα μήκος και 70 πλάτος. Τα κυριότερα κτίσματα που την περιβάλλουν είναι η νότια στοά, που σχηματίζεται από σειρά ομοιόμορφων καταστημάτων, καθένα από τα οποία ήταν χωρισμένο σε δύο δωμάτια. Μπροστά στα καταστήματα υπάρχει διπλή σειρά κιονοστοιχίας. Η εξωτερική ήταν δωρική, ενώ η εσωτερική ιωνική. Ανάμεσα σ' αυτή τη στοά παρεμβάλλεται το βουλευτήριο. Άλλη σειρά καταστημάτων της αγοράς είναι τα κεντρικά καταστήματα με το «βήμα του Αποστόλου Παύλου» ανάμεσά τους και μία άλλη σειρά είναι τα βορειοδυτικά καταστήματα, που περιλαμβάνουν το χαρακτηριστικό τοξωτό οικοδόμημα ανάμεσά τους. Αφήνοντας την αγορά και κατεβαίνοντας τα μνημειακά σκαλοπάτια των προπυλαίων, προσεγγίζουμε την οδό Λεχαιού. Κοντά της, βρίσκεται η Πειρήνη κρήνη με τα έξι ανοίγματα (τους χώρους που μοιάζουν σα σπηλιές), όπως μας λέει ο Πausανίας. Ενδιαφέρουσα είναι και η κρήνη Γλαύκη, σκαλισμένη σε βράχο.

Έξω από τον κυρίως αρχαιολογικό χώρο επισκέψιμα είναι τα εξής μνημεία: Το Ωδείο, το οποίο κατασκευάστηκε στο τέλος του 1ου αιώνα μ.Χ., ανακαινίστηκε από τον Ηρώδη τον Αττικό και δημιουργήθηκε τότε η αυλή του με στοές γύρω, η οποία έφερε το ωδείο πλησιέστερα στο θέατρο. Αυτό βρίσκεται λίγο χαμηλότερα. Βεβαιώθηκαν ίχνη ενός παλιότερου θεάτρου του τέλους του 5ου π.Χ. αιώνα με ξύλινη σκηνή. Τον 3ο π.Χ. αιώνα το θέατρο αποκτά χτιστή σκηνή. Το κοίλο του (κερκίδες) υπολογίζεται πως ήταν χωρητικότητας 18.000 θεατών. Στην αρχή του 3ου μ.Χ. αιώνα η ορχήστρα μετατράπηκε σε ρωμαϊκή αρένα για θηριομαχίες. Βόρεια του θεάτρου εντοπίζονται λείψανα του γυμνασίου. Τέλος, το Ασκληπιείο κοντά στην πηγή Λέρνα. Η ανασκαφή έδειξε πως το Ασκληπιείο είναι σκαλισμένο κατά το μέγα μέρος στο βράχο. Ο ναός είχε διαστάσεις 14,93Χ8,32 μέτρα με σηκό και πρόναο με τέσσερις δωρικούς κίονες μπροστά.

2. Στον Ακροκόρινθο, το κάστρο της Κορίνθου, οι ανασκαφές ξεκίνησαν το 1961 από την Αμερικανική αρχαιολογική Σχολή. Τα σημαντικότερα κτίσματα που ήρθαν στο φως είναι τα εξής: Ο ναΐσκος της Αφροδίτης, οι μικροί ναοί που ήταν αφιερωμένοι στη Δήμητρα και την Κόρη, βωμοί του Ήλιου, η κρήνη της «επάνω Πειρήνης». Επειδή το κάστρο ήταν σε διαρκή χρήση από την πρώιμη αρχαιότητα μέχρι και πρόσφατα, τα κατά καιρούς κτίσματα έχουν αποδομηθεί και αναδομηθεί διαφορετικά πολλές φορές, ενώ το οικοδομικό υλικό έχει χρησιμοποιηθεί πολλάκις για να καλύψει τις ανάγκες των εποχών. Έτσι, τα ευρήματα της αρχαιότητας είναι πραγματικά πενιχρά, παρά το γεγονός ότι το οικοδομικό υλικό αυτής της εποχής είναι διάσπαρτο στο χώρο και ξαναχρησιμοποιημένο σε νεότερα κτίρια.

3. Αρχαία Ισθμία: Ο Ισθμός, το στενό αυτό κομμάτι γης, που ενώνει τη Στερεά Ελλάδα με την Πελοπόννησο, αποτέλεσε, από την αρχαιότητα, μείζον ζήτημα για τους κατοίκους της Κορίνθου, αφού χώριζε το Σαρωνικό από τον Κορινθιακό κόλπο –και κατ' επέκταση το Αιγαίο από το Ιόνιο πέλαγος- και καθιστούσε τη μετάβαση από τη μία θάλασσα στην άλλη επικίνδυνη, κουραστική και χρονοβόρα. Έτσι, λοιπόν, στους χρόνους του Περίανδρου κατασκευάστηκε ο Δίολκος, ένας δρόμος λιθόστρωτος, από την παραλία του Σχοινούντα (Καλαμάκι) έως του δυτικού πέρατος του καναλιού. Ο δρόμος αυτός, ο οποίος κατά ένα μεγάλο μέρος αποκαλύφθηκε από τη σκαπάνη του Νικ. Βερδελή, δεν είχε χαραχτεί σε ευθεία γραμμή, με σκοπό να αποφευχθούν οι απότομες ανηφοριές και κατηφοριές, έχει πλάτος 3,5 – 5 μέτρα και είναι στρωμένος με κανονικούς, πώρινους κυβόλιθους. Δεξιά και αριστερά φαίνεται πως είχαν ισοπεδωθεί χωματόδρομοι, χρήσιμοι επίσης στο έργο της μεταφοράς των σκαφών. Στη μέση του λίθινου καταστρώματος υπάρχουν δυο βαθιές παράλληλες αυλακιές, που απέχουν 1,50 μέτρα η μία από την άλλη. Στις αυλακιές αυτές κινούνταν οι τροχοί μιας, μεγάλου μήκους, κατασκευής, η οποία έφερε πάνω της το σκάφος και η οποία ονομαζόταν ολκός. Η, πολύ κουραστική, αυτή διαδικασία χρησιμοποιούταν μόνο για ελαφρά πλοία και κυρίως πολεμικά, όταν ήταν πραγματικά ανάγκη να βρεθούν γρήγορα από τη μία θάλασσα στην άλλη.

Υπολείμματα υστερομυκηναϊκού τείχους, ή κατά άλλους ερευνητές αναλημματικού τοίχου, βρίσκονται σήμερα κοντά στο χώρο της αρχαίας Ισθμίας. Πρόκειται για ένα τείχος ακανόνιστου σχήματος, κατασκευασμένο με ογκόλιθους και εσωτερικό παραγέμισμα από μικρές πέτρες και χώματα (πάχους από 2 έως 3.5 μέτρα). Η χρονολογία κατασκευής του προσδιορίζεται στον 12ο π.Χ. αιώνα.

Στην περιοχή της αρχαίας Ισθμίας τα πλέον αξιοθέατα είναι το θέατρο και το στάδιο. Στα 1883 έγινε η πρώτη συστηματική αρχαιολογική έρευνα στην περιοχή, από τη Γαλλική αρχαιολογική Σχολή των Αθηνών. Ωστόσο, η προσπάθεια αυτή απέτυχε να προσδιορίσει τους δύο κύριους ναούς του ιερού: του Ποσειδώνα και του Παλαίμονα. Τη σωστή τους θέση ανακάλυψε στα 1952 ο καθηγητής Oscar Broneer, στις ανασκαφές της Αμερικανικής Αρχαιολογικής Σχολής. Τα πορίσματα δημοσιεύτηκαν έναν χρόνο αργότερα και σε γενικές γραμμές είναι τα εξής: Το τέμενος του Ισθμίου Ποσειδώνα, όπως φαίνεται από αναθήματα, υπήρχε κατά τον 7ο π.Χ. αιώνα. Κατά τα μέσα του ίδιου αιώνα ιδρύθηκε ο αρχαϊκός ναός, ο οποίος καταστράφηκε από φωτιά στις αρχές του 5ου αιώνα. Ξαναχτίστηκε ως δωρικός περίπτερος με τοπικό πωρόλιθο, είχε πτερό 6X13 κίωνων και διαστάσεις του στυλοβάτη περίπου 54X23 μέτρων. Καταστράφηκε, όμως, μετά από 70 χρόνια την άνοιξη του 390 π.Χ., επισκευάστηκε και συνέχισε να ακμάζει ως το 146 π.Χ., οπότε ο Μόμμιος κατέστρεψε ολοσχερώς την Κόρινθο. Μετά το 44 π.Χ., με τον επανοικισμό της Κορίνθου, ο ναός ανοικοδομήθηκε, ενώ τον 2 μ.Χ. αιώνα πιστεύεται πως έγινε ο τελευταίος πιο ευρύχωρος περίβολος με τις στοές και πρόπυλο παρά τη ΝΑ γωνία.

Από το θέατρο της αρχαίας Ισθμίας δε σώζονται παρά ελάχιστα λείψανα, διότι ήταν το πλησιέστερο από τα χτίσματα προς το μεσαιωνικό οχυρό και κυριολεκτικά ξεθεμελιώθηκε για να προμηθεύσει οικοδομικό υλικό στο οχυρό. Έχουν βρεθεί θεμέλια της σκηνής και του κοίλου, μερικά από τα θεμέλια της δυτικής παρόδου, η θεμελίωση του προσκηνίου και μερικοί λίθοι από τη θεμελίωση δύο βάθρων μεγάλων πλαστικών εικόνων. Το Παλαιμόνιο, ο ναός δηλαδή που ήταν αφιερωμένος στη θαλασσινή θεότητα με το όνομα Παλαίμονας, ρωμαϊκής εποχής, ανασκάφηκε από τον Ο. Broneer. Έχει προσανατολισμό ίδιο με αυτόν του ναού του Ποσειδώνα, το κρηπίδωμά του έχει μήκος 8,30 μέτρα και πλάτος 7,70 και ύψος 1,85 μέτρα. Ο ναός είχε ιδιαίτερο περίβολο, ενώ στα ανατολικά του σημειώνονται τρεις λάκκοι θυσιών. Το στάδιο της Ισθμίας, ήταν γνωστό και προ των ανασκαφών, πως βρισκόταν 300 μέτρα περίπου ΝΑ του ιερού του Ποσειδώνα. Στην ΝΑ γωνία, όμως, του ιερού ανακαλύφθηκε η αφετηρία του αρχαιότερου σταδίου, όπου διακρίνονται τα ίχνη 16 συνολικά βαλβίδων εκκίνησης. Το νεότερο στάδιο διαμορφώθηκε σε φυσική κοιλάδα και το μήκος του ήταν περίπου 181,15 μέτρα.

4. Ηραίο Περαιχώρας Λουτρακίου: Στην περιοχή του Ηραίου Περαιχώρας αποκαλύφθηκαν τα πιο σημαντικά λείψανα του πρώιμου κορινθιακού πολιτισμού. Κέντρο ήταν το ιερό της Ήρας, στο λιμανάκι κάτω από το εμφανές μικρό χτίσμα του σημερινού φάρου. Η Περαιχώρα, κατά τα προρρωμαϊκά χρόνια, αποτελούσε ζωτικό τμήμα της κορινθιακής γης. Η κορινθιακή τέχνη, των γεωμετρικών και των αρχαϊκών χρόνων, θα ήταν ατελέστατα γνωστή, χωρίς τα ευρήματα της Περαιχώρας. Με τις ανασκαφές, που

πραγματοποιήθηκαν κατά τα έτη 1930-1933, μελετήθηκε η περιοχή του Ηραίου και τα γειτονικά ιερά Έρας Ακραιάς και Λιμενίας. Η έρευνα επεκτάθηκε ως τη λιμνοθάλασσα της Βουλιαγμένης, όπου βεβαιώθηκαν κατάλοιπα από εγκαταστάσεις νεολιθικής, πρώιμης ελλαδικής αλλά και μυκηναϊκής εποχής, ενώ εικάζεται ότι υπήρχε μια σημαντική πόλη με το όνομα Ηραίον. Σύμφωνα με λείψανα που έχουν βρεθεί στην ευρύτερη περιοχή της Περαίας χώρας εκτιμάται ότι η γνωστή από διάφορες φιλολογικές πηγές πόλη Οινόη βρισκόταν στην περιοχή του σημερινού Σχοίνου, ενώ σύμφωνα με ευρήματα, που ήρθαν στο φως το 1972, μέσα στην πόλη του Λουτρακίου, τοποθετείται, εκεί, ο συνοικισμός, Θερμά.

5. Αρχαιολογικός χώρος Νεμέας

Ο Αρχαίο Στάδιο Νεμέας: Αποκαλύφθηκε κατά τις ανασκαφικές εργασίες της Αμερικανικής Σχολής Κλασικών Σπουδών (Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνιας), που πραγματοποιήθηκαν κατά τα έτη 1974-81, υπό την διεύθυνση του καθηγητή St. Miller. Κατασκευάστηκε στα τέλη του 4ου π.Χ. αιώνα στο πλαίσιο ευρύτερου οικοδομικού προγράμματος αναγεννήσεως του Ιερού του Νεμείου Διός και είχε χωρητικότητα 40.000 περίπου θεατών. Στο Στάδιο αυτό κάθε δύο χρόνια γίνονταν πανελλήνιοι αγώνες προς τιμήν του Οφέλτη. Σώζεται το μεγαλύτερο τμήμα του στίβου, που παισιωνόταν από λίθινο αγωγό και λεκάνες, η λίθινη αφητηρία με τις υποδοχές του συστήματος εκκίνησης (ύσπληγα), θολωτή Στοά εισόδου στον αγωνιστικό χώρο και λείψανα του κτιρίου προετοιμασίας αθλητών και κριτών (Αποδυτήριο), το μοναδικό ταυτισμένο αρχαίο κτίριο του είδους του στον κόσμο. Στο Στάδιο αυτό ανά γίνεται τετραετία η Αναβίωση των Αρχαίων Νεμέων Αγώνων. Είναι επισκέψιμο σε ημέρες και ώρες λειτουργίας Μουσείων.

Ο Ναός Νεμείου Διός: Ναός δωρικού ρυθμού, που κατασκευάστηκε στο πλαίσιο του ίδιου οικοδομικού προγράμματος του παρακείμενου Σταδίου στα τέλη του 4ου π. Χ αιώνα, και μάλιστα στην θέση παλαιότερου αρχαϊκού Ναού. Σώζονται στην θέση τους τρεις κίονες και ένα επιστύλιο, είναι δε σε εξέλιξη μεγάλο αναστηλωτικό πρόγραμμα, στα πλαίσια του οποίου έχουν αναστηλωθεί δύο κίονες. Κοντά στο αρχαίο Ναό έχουν αποκαλυφθεί αρχαία λουτρά, επιμήκης βωμός, κτίρια φιλοξενίας (οίκοι) των επισκεπτών Ιερού και αγώνων, θεμέλια παλαιοχριστιανικής βασιλικής, φρέατα κλπ, ενώ το από εικοσαετίας ανασκαφικό πρόγραμμα της Αμερικανικής Σχολής Κλασικών Σπουδών συνεχίζεται με ορατή προοπτική την αποκάλυψη του αρχαίου ιπποδρομίου. Ο χώρος είναι επισκέψιμος με εισιτήριο κατά τις καθορισμένες ώρες λειτουργίας των αρχαιολογικών χώρων και μουσείων (το Μουσείο Νεμέας ευρίσκεται κοντά στον Ναό και διαθέτει αίθουσα με θέα προς αυτόν).

6. Ηράκλειον (Ναός Ηρακλέους): Πρόκειται για τον μοναδικό αρχαίο Ναό του είδους του, που έχει αποκαλυφθεί σε όλο τον κόσμο. Ευρίσκεται κοντά στο χωριό των Αρχαίων Κλεωνών και αποτελεί την αφητηρία του «Κλεωναίου Αγώνα στα βήματα του Ηρακλή» που πραγματοποιείται σαν αγώνας αποστάσεως 7,5 χιλιομέτρων στα πλαίσια των σύγχρονων Νεμέων, σε ανάμνηση της μετάβασης του αρχαίου ήρωα από τις Κλεωνές στην Νεμέα, προκειμένου να την απαλλάξει από τον ομώνυμο λέοντα. Η

είσοδος στον χώρο με τα ερείπια του αφιερωμένου στον Ηρακλή αρχαίου Ιερού είναι ελεύθερη.

7. Ακρόπολη Αρχαίας Φλιούντας: Ευρίσκεται κοντά στον ποταμό Ασωπό της σημερινής Νεμέας, στον λόφο της Παναγίας Ραχιώτισσας. Οι κατά καιρούς λίγες και όχι συστηματικές ανασκαφές εντόπισαν επτά φάσεις καταστροφών και επανοικοδομήσεων, που φθάνουν μέχρι τον 10ο περίπου μ.Χ. αιώνα. Έχουν αποκαλυφθεί νεολιθικά ευρήματα, Θέατρο, Βουλευτήριο, Δημόσιο κτίριο γνωστό ως «παλάτι», αρχαία κτίσματα ιδιωτικά και δημόσια, εκτεταμένο νεκροταφείο, φρέατα, υπολείμματα υδραυλικών έργων και τμήματα αρχαίων τειχών. Στην κορυφή του λόφου η εκκλησία της Παναγίας (Ραχιώτισσα) έχει κτισθεί στην θέση αρχαίου Ναού (πιθανά του Ασκληπιού) με οικοδομικό υλικό από παρακείμενες αρχαίες κατασκευές. Η πρόσβαση στον χώρο είναι ελεύθερη.

8. Αρχαία Λατομεία Νεμέας: Πρόκειται για αρχαίες εγκαταστάσεις εξόρυξης πωρόλιθου, που αποτελούσε το κύριο τοπικό οικοδομικό υλικό της αρχαιότητας. Ευρίσκονται κοντά στις Αρχαίες Κλεωνές, ένα εκτεταμένο λατομείο στην αρχή του δρόμου που οδηγεί από την άσφαλτο στο ποδοσφαιρικό γήπεδο του χωριού, και ένα δεύτερο παρά τον αυτοκινητόδρομο Κορίνθου- Τρίπολης, όπου υπάρχει και χώρος στάθμευσης επισκεπτών. Τα κεραμικά και τα νομίσματα, που βρέθηκαν κατά τις ανασκαφές τοποθετούν τη χρήση του λατομείου από τον 5ο έως τον 3ο π.Χ. αιώνα. Η είσοδος είναι ελεύθερη.

9. Αδριάνειο Υδραγωγείο: Πρόκειται για μνημειώδες ρωμαϊκό υδραυλικό έργο της εποχής του αυτοκράτορα Αδριανού, με το οποίο μεταφερόταν νερό από την Στυμφαλία στην Κόρινθο. Από τα σωζόμενα τμήματα του υδραγωγείου ενδιαφέρουν παρουσιάζουν η έξοδος του πρώτου τμήματος στο πίσω μέρος του διάσελου Σιούρι, το ποδαρικό υδατογέφυρας δίπλα σε ίχνη γέφυρας κλασικών χρόνων κοντά στην Σκοτεινή, το υπόγειο και λαξευμένο μέσα σε βράχο όρυγμα στο Πλατάκι Αργολίδας, ερείπια υπέργειου τμήματος κοντά στο χωριό Γυμνό του ίδιου Νομού, καλά διατηρημένο τμήμα υδατογέφυρας με δύο επάλληλα και τοξωτά επίπεδα κοντά στην κόμβο οδικής σύνδεσης της Νεμέας με τον αυτοκινητόδρομο Κορίνθου- Τρίπολης και δεξαμενή στις υπώρειες του λόφου Τεπές στην Αρχαία Νεμέα. Εμφανή σημεία του υδραγωγείου υπάρχουν στα χωριά Άγιος Βασίλειος (στα πρηνή πλησίον του ναΐσκου της Ζωοδόχου Πηγής) και Κουταλά Κορινθίας. Όλα τα σημεία αυτά είναι εύκολα προσβάσιμα.

10. Αρχαία Στύμφαλος : Οι ανασκαφές στον χώρο της αρχαίας αρκαδικής πόλης του Στυμφάλου του 4ου π.Χ. αιώνα, που συνεχίζονται από ομάδα Καναδών αρχαιολόγων, έχουν φέρει στο φως ερείπια της Ακρόπολης, κρήνης, παλαιστρας, Βουλευτηρίου, βωμού, Αγοράς, οικιστικού ιστού οργανωμένου κατά το ιπποδάμειο σύστημα και τάφων. Οι ανασκαφές αυτές γίνονται, τόσο παρά την λίμνη της Στυμφαλίας, όταν το ύψος της στάθμης του νερού το επιτρέπει, όσο και στον περιφραγμένο χώρο του

Φράγκικου μοναστηριού των Κισκερκιανών (μονή Ζαρακά του 1225 μ.Χ. στα Κιόνια, χτι-σμένη για τις ανάγκες του Κισκερκιανού μοναχικού τάγματος). Η είσοδος στους χώρους είναι ελεύθερη.

11. Μυκηναϊκό Νεκροταφείο Αηδονίων Νεμέας: Πρόκειται για εκτεταμένο νεκροταφείο που πρέπει να ανήκε σε σημαντικότερο οικισμό της μυκηναϊκής εποχής. Έχουν ήδη ανασκαφεί δεκαεπτά θαλαμωτοί τάφοι (εκ των οποίων οι δύο ασύλητοι), δύο δρόμοι χωρίς θάλαμο ασύλητοι και ένας ορθογώνιος λακκοειδής τάφος, επίσης ασύλητος. Με βάση τα ευρήματα των τάφων (που εκτίθενται σε ειδική αίθουσα του Μουσείου Νεμέας ως ο «θησαυρός των Αηδονίων»), η χρήση του Νεκροταφείου αρχίζει πιθανότατα τον 16ο και φθάνει έως τον 13ο αι. π.Χ. Η είσοδος στον χώρο επιτρέπεται κατόπιν συνεννόησης με την εποπτεύουσα Εφορεία Αρχαιοτήτων Κορινθίας.

12. Ασκληπιείον Αρχαίας Τιτάνης: Θεωρείται ότι το Ασκληπιείο αυτό, ως χώρος παροχής υπηρεσιών υγείας, ήταν από τους πρώτους στον ελλαδικό χώρο. Στην θέση του σημερινού Νεκροταφείου της Τιτάνης (Βοϊβοντά) Σικυώνος σώζονται υπολείμματα αρχαίων τειχών και θεμελιώσεων, πλήθος διασκορπισμένων κεραμικών και αρχαίο υλικό ενσωματωμένο στο εκκλησάκι του Αγίου Τρύφωνα. Η λαϊκή παράδοση διέσωσε την δοξασία του κρυμμένου στην Τιτάνη θησαυρού των Σικυωνίων, οι οποίοι κατέφυγαν εκεί κατά τους χρόνους της ρωμαϊκής λαίλαπας. Η πρόσβαση στον ευρύτερο χώρο είναι ελεύθερη.

13. Αρχαία Τενέα: Η Τενέα ήταν η κυριότερη πολίχνη της τενεατικής πεδιάδας, η οποία αναπτύσσεται ανάμεσα στα χωριά Χιλιομόδι και Κλένια και εντοπίζεται η θέση της με ακρίβεια από τις πηγές (Ξενοφώντας, Πausανίας, Στέφανος Βυζάντιος). Λίγα λείψανα της αρχαίας πόλης είναι γνωστά μεταξύ Χιλιομοδίου και Κλένιας. Έχει ανασκαφεί στην περιοχή εργαστήριο ρωμαϊκών χρόνων ενώ έχουν επισημανθεί θεμέλια οικοδομημάτων, ίχνη αρχαίου τείχους, ορθογώνιοι ογκόλιθοι και κίονες από πωρόλιθο. Επίσης, στην απότομη πλαγιά της Νυφίτσας στην Πάνω Κλένια ανακαλύφθηκε το σημαντικότερο ίσως ιερό σε σπηλιά της αρχαίας Κορινθίας. Τα ευρήματα οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η ανθρώπινη παρουσία εκεί διαρκεί από τη νεολιθική ως και τη ρωμαϊκή εποχή. Τα όστρακα που βρέθηκαν είναι κυρίως μεσοελλαδικής (2000-1600 π.Χ.) και κλασικής εποχής. Ίχνη προϊστορικού οικισμού βρέθηκαν και στο λόφο των Αγίων Ασωμάτων Κλένιας, όπου συνελέγησαν όστρακα της εποχής και κομμάτια οψιδιανού.

14. Αρχαίες Κλεωνές: Τα λείψανα των Αρχαίων Κλεωνών κοντά στα χωριά Άγιο Βασίλειο και Κοντόσταυλο δυστυχώς είναι ελάχιστα: μόνο μερικά κομμάτια καλοχτισμένου πολυγωνικού τείχους και σε καλύτερη κατάσταση τα θεμέλια του ηρακλείου, όπου βεβαιώθηκε η ύπαρξη αρχαιότερου ναού πριν να χτιστεί ο σωζόμενος σήμερα ναός των ελληνοιστικών χρόνων.

15. Αρχαία Πελλήνη: Η αρχαία Πελλήνη τοποθετείται ανάμεσα στο Ξυλόκαστρο και τα Τρίκαλα, στην περιοχή του χωριού Ζούγγρα το οποίο μετονομάστηκε σε Πελλήνη. Εκεί έγιναν ανασκαφές το 1931-32 από τον καθηγητή Αναστάσιο Ορλάνδο και επιγραφικά ευρήματα επιβεβαίωσαν τη θέση της αρχαίας πόλης. Επίσης αποκαλύφθηκαν τάφοι, θεμέλια αρχαίων οικοδομημάτων, κρηπίδωμα ναού και ίχνος θεάτρου, όλα της κλασικής εποχής, ενώ κάποια νομίσματα που βρέθηκαν ήταν της ρωμαϊκής εποχής. Επίγειο της Πελλήνης ήταν οι Αριστοναύτες, λιμάνι το οποίο βρισκόταν στη θέση του σημερινού Ξυλόκαστρου, ενώ νοτιότερα στην περιοχή των σημερινών συνοικισμών των Τρικάλων τοποθετείται το Μύσαιο, όπου υπήρχε λατρεία της Δήμητρας παρόμοια με αυτή των Θεσμοφορίων.

16. Μαύρα Λιθάρια Δερβενίου: Η περιοχή των Μαύρων Λιθαριών είναι το δυτικό σύνορο της σημερινής Κορινθίας, ενώ κατά την αρχαιότητα αποτελούσε το επίγειο της αρχαϊκής πόλης Αιγείρας. Εκεί έχουν επισημανθεί λείψανα αρχαίου μώλου με τετράπλευρους ογκόλιθους, ενώ κατά το έτος 1916 τα μέλη της αυστριακής αποστολής επεσήμαναν και μία σειρά τάφων σκαλισμένων στους βράχους του υπερκείμενου βου-νού. Νοτίως του Δερβενίου, στο ημιορεινό χωριό Πύργος τοποθετείται η ομηρική πόλη Δονούσα, όπου σώζονται ερείπια από μικρό ναό των προρρωμαϊκών χρόνων.

17-18. Αρχαίο λιμάνι Λεχαιού- Βασιλική του Λεωνίδα: Το λιμάνι του Λεχαιού, ήταν το βασικό λιμάνι - επίγειο της Αρχαίας Κορίνθου, ένα θαύμα τεχνολογίας και τεχνολογίας, που αντιγράφηκε από τους Καρχηδονίους αρχικά και τους Ρωμαίους στη συνέχεια. Πήρε το όνομά του από τον Λέχη, γιό της Πειρήνης και του Ποσειδώνα. Βρίσκεται στον Κορινθιακό κόλπο και συνδεόταν με την πόλη της Κορίνθου με μακριά τείχη, συνολικού μήκους 2.300μ. Ανάμεσα στα τείχη, υπήρχε η διάσημη οδός του Λεχαιού. Το λιμάνι, που είχε δύο τμήματα, το εμπορικό και τον πολεμικό ναύσταθμο, ήταν εξ' ολοκλήρου τεχνητό. Είχε τρεις εσωτερικές λιμενολεκάνες και τρία εξωτερικά λιμάνια. Τα μπάζα από τις εκσκαφές, σωρεύτηκαν σε δύο λοφίσκους, έτσι ώστε να εξασφαλίζονται οι εσωτερικές λιμενολεκάνες από τους ισχυρούς βόρειους ανέμους, οι οποίοι υπάρχουν ακόμα. Κατά μήκος των λιμανιών κατασκευάστηκαν πέτρινες προβλή-τες, μώλοι, κυματοθραύστες, ράμπες, συνολικού μήκους 7χλμ, καθώς και μεγάλος αριθμός αποθηκών και άλλων λιμενικών εγκαταστάσεων για τους χιλιάδες τόνους εμπορευμάτων από και προ τις αποικίες της Κορίνθου και στα ΝΔ ένας τεράστιος αριθμός από ναυπηγικές εγκαταστάσεις, όπου ναυπηγούνται τριήρεις για λογαριασμό άλλων πόλεων-κρατών, δημιουργώντας την πρώτη ναυτική πολεμική βιομηχανία, η οποία προσομοιάζει της σημερινής. Η δυναμικότητα των ναυπηγείων αυτών ήταν αναμφίβολα αξιόλογη, αφού το 334 π.Χ. η Κόρινθος μπορεί να συνεισφέρει στον στόλο του Μ. Αλεξάνδρου 160 πλήρως εξοπλισμένες τριήρεις, όταν η αντίστοιχη αθηναϊκή συνεισφορά είναι μόλις 20! Στην ευρύτερη περιοχή του λιμανιού, υπήρχε η Έπαυλη του Περίανδρου, όπου τοποθετείται το Συμπόσιο των Επτά Σοφών της Ελλάδας, και περικαλλής ναός της Αφροδίτης και του Ολύμπιου Δία. Το λιμάνι του Λεχαιού χρησιμοποιήθηκε αδιάκοπα από τον 7ο π.Χ. αιώνα έως και το

1955, δηλ. για 2655 χρόνια. Στο δυτικό βραχίονα του αρχαίου λιμανιού του Λεχαίου σώζονται τα ερείπια παλαιοχριστιανικής βασιλικής μεγάλων διαστάσεων αφιερωμένη στον μάρτυρα Λεωνίδα και στις 7 γυναίκες που μαρτύρησαν μαζί του, γνωστή ως «**Βασιλική Λεχαίου**» (ή «**Βασιλική του Λεωνίδα**»). Η θεμελίωση του κυρίως ναού έγινε στους χρόνους του αυτοκράτορα Μαρκιανού (450-457 μ.Χ.) ή στα πρώτα χρόνια του διαδόχου του Λέοντα Α' (457-474 μ.Χ.) και ολοκληρώθηκε επί Ιουστίνου Α' (518-527 μ.Χ.). Δυστυχώς η αίγλη και το μεγαλείο που γνώρισε αυτό το επιβλητικό μνημείο δεν κράτησε πολύ καθώς το 551/552 μ.Χ. φοβερός σεισμός που έπληξε την περιοχή το κατέστρεψε ολοσχερώς. Πρόκειται για τρίκλιτη βασιλική διαστάσεων 91 x 27μ. αποτελούμενη από εξέχον εγκάρσιο πενταμερές κλίτος, δύο γωνιαία διαμερίσματα δυτικά των ακραίων κλιτών του, ημικυκλική αψίδα, πενταμερή νάρθηκα και δύο αίθρια. Εξωτερικά το μήκος του συγκροτήματος της βασιλικής ήταν 220 μ. και το πλάτος 59,29 μ.

19. Αρχαίο λιμάνι Κεγχρεών: Πρόκειται για το 2ο λιμάνι - επίγειο της Αρχαίας Κορίνθου, όπου επίσης εφαρμόστηκαν πρωτοποριακές μέθοδοι κατασκευής λιμενικών εγκαταστάσεων. Και σ' αυτό υπήρχαν δύο τμήματα, το εμπορικό και το πολεμικό. Πήρε το όνομά του από τον Κεγχρία, δίδυμο αδελφό του Λέχη, γιό της Πειρήνης και του Πο-σειδώνα. Αυτό το λιμάνι ήταν εν μέρει φυσικό, καθώς είχε βόρεια και νότια ακρωτήρια, και εν μέρει τεχνητό, αφού στην προέκταση των ακρωτηρίων κατασκευάστηκαν δύο κυματοθραύστες - μόλοι σαν πέταλο, ύψους περίπου 30μ από τον πυθμένα της θάλασ-σας, που δημιούργησαν μία μεγάλη λιμενολεκάνη, αφήνοντας μία είσοδο πλάτους 120μ. Το μεγαλύτερο πλάτος του λιμανιού ήταν 280μ και η μεγαλύτερη απόσταση από τον κεντρικό μόλο έως τους κυματοθραύστες της εισόδου 210-215μ. Στην ΒΑ πλευρά, κατασκευάστηκε προβλήτα πλάτος 17μ και μήκους 106μ και απέναντι άλλη προβλήτα ίδιου περίπου πλάτους και μήκους 170μ. Στην περιοχή σημειώθηκε ταυτόχρονα καθίζηση της ξηράς και ανύψωση της θάλασσας, με αποτέλεσμα τα μεν ρωμαϊκά κτίσματα να είναι στο επίπεδο της θάλασσας, τα δε αρχαϊκά και κλασικά, κάτω από αυτό. Έχουν διενεργηθεί εκτεταμένες αρχαιολογικές ανασκαφές στο λιμάνι και έχουν αποκαλύψει πλήθος πληροφορίες και πολλά ευρήματα, με πιο σπάνιο τη σειρά πινάκων από υαλοθετήματα (πρόδρομο των σημερινών βιτρό), που φυλάσσονται στο Μουσείο της Ισθμίας. Στο λιμάνι, πλέον των πολύ εκτεταμένων αποθηκών, κατά-στημάτων και δημοσίων κτηρίων, που είχαν την μεγαλύτερη ανάπτυξη κατά τη ρωμαϊκή εποχή, ανακαλύφθηκε ναός της Αφροδίτης, της Ίσιδας, καθώς και παλαιοχριστιανικοί ναοί. Από το λιμάνι αυτό ο Απ. Παύλος ταξίδεψε στην Ρώμη κατά τις μεγάλες περιόδους για την διάδοση του Χριστιανισμού.

20. Δίορκος Κορίνθου (βλ. σχετική αναφορά στο διώρυγα Κορίνθου).

21. Σικυώνα: Ο αρχαιολογικός χώρος της Αρχαίας Σικυώνας απλώνεται σε ένα πλάτωμα του λόφου του Βασιλικού. Αποτελείται από το ανασκαμμένο τμήμα της Αγοράς της ελληνιστικής και ρωμαϊκής πόλης, το Θέατρο, το Στάδιο και τις ρωμαϊκές Θέρμες (Βαλανείο), που έχουν μετατραπεί σε Μουσείο. Στην αγορά έχει ανασκαφεί

έναν ναό που χρονολογείται με βάση τις κατασκευαστικές φάσεις από την αρχαϊκή ως και την ελληνιστική εποχή. Την παλαιοχριστιανική εποχή μετατράπηκε σε Βασιλική. Στο νοτιοδυτικό τμήμα της αγοράς, στις υπώρειες της ελληνιστικής ακρόπολης δεσπόζει το Γυμνάσιο (;) Παλαίστρα, που χρονολογείται στην ελληνιστική και ρωμαϊκή εποχή. Το μνημειακό συγκρότημα απλώνεται σε δύο αναλήμματα (επίπεδα), που επικοινωνούν μεταξύ τους με τρεις κλίμακες ανόδου. Ξεχωρίζουν οι δύο κρηναίες κατασκευές, τοποθετημένες κατά μήκος του αναλημματικού τοίχου που συγκρατεί το ανώτερο επίπεδο του οικοδομήματος. Στο ανατολικό ανασκαμμένο τμήμα της αγοράς έχει ανασκαφεί το Βουλευτήριο και μια επιμήκης στοά, που κατασκευάστηκαν τον 4ο αι π.Χ. Κατά τη ρωμαϊκή εποχή το Βουλευτήριο μετατράπηκε σε Θερμές, (δημόσια λουτρά), ενώ και η στοά δέχτηκε επισκευές για εργαστηριακή χρήση. Το Θέατρο, λαξευμένο σε ένα φυσικό κοίλωμα στις υπώρειες της ελληνιστικής ακρόπολης, χρονολογείται στα τέλη του 4ου αι. π.Χ. Αποτελείται από το κοίλο, την ορχήστρα και τη σκηνή, ενώ μοναδικά δείγματα ελληνιστικής αρχιτεκτονικής αποτελούν οι δύο θολωτές δίοδοι στα άκρα του κοίλου για την είσοδο των θεατών. Κατά τη ρωμαϊκή εποχή δέχτηκε προσθήκες, κυρίως στο σκηνικό οικοδόμημα. Το Στάδιο, στα δυτικά του Θεάτρου, αν και δεν έχει ανα-σκαφεί, διαγράφεται λόγω της μορφολογίας του εδάφους. Στο νότιο άκρο του διακρίνεται η σφενδόνη, ενώ ο επιμήκης στίβος απολήγει σε αναλημματικούς τοίχους που συγκρατούσαν τις επιχώσεις στο βόρειο άκρο.

Κάστρα

Στην περιοχή παρέμβασης σώζονται ολόκληρα τμήματα ή ερείπια ενετικών και μεσαιωνικών κάστρων, τα οποία είχαν κατά κανόνα οπτική επαφή με τα γειτονικά τους, ώστε να υπάρχει η δυνατότητα οργανωμένης άμυνας σε περίπτωση που δέχονταν απειλές από επίδοξους κατακτητές.

Τα κυριότερα από αυτά είναι:

1. Κάστρο Καρύταινας: Το κάστρο της Καρύταινας, χτισμένο σε απόκρημνο βράχο σε υψόμετρο 700μ., στα νότια του ομώνυμου χωριού, είναι ένα μεσαιωνικό φράγκικο κάστρο με σημαντική ιστορική πορεία. Σημαντικό φυσικό οχυρό λόγω της στρατηγικής θέσης του και περισφιγμένο ολόγυρα από τα αρκαδικά βουνά υπήρξε ένα από τα πιο αξιολογα φρούρια της Πελοποννήσου, τόσο κατά την περίοδο της Φραγκοκρατίας, όσο και κατά την Τουρκοκρατία και την Επανάσταση του 21.

Χτίστηκε στα μέσα του 13ου αιώνα (1245) από το Γάλλο ηγεμόνα Ούγκο (Γοδεφρείδο) ντε Βριγιέρ. Σ' αυτά τα χρόνια της φραγκοκρατίας γνώρισε τη μεγαλύτερη ακμή της η Καρύταινα και το κάστρο χάρη στη στρατηγική του θέση θεωρείτο σαν ένα από τα σημαντικότερα της Πελοποννήσου. Ονομάστηκε μάλιστα Τολέδο της Ελλάδας. Το 1320 το Κάστρο εξαγόρασε από τον φράγκο φρούραρχο ο Ανδρόνικος Παλαιολόγος, οπότε και στολίστηκε με βυζαντινές εκκλησίες και μοναστήρια. Στα μέσα του 15ου αι. πέρασε στα χέρια των Τούρκων, για να περιέλθει το 1685 για λίγο στους Ενετούς και τελικά πάλι στους Τούρκους (1715) που το κράτησαν ως την επανάσταση του 1821, οπότε, όπως και όλη η Αρκαδία γίνεται το επαναστατικό ορμητήριο της Πελοποννήσου.

Ιδιαίτερο ρόλο έπαιξε το κάστρο έπαιξε το κάστρο και κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, οπότε και αποτελούσε από τα σημαντικότερα οχυρά και ορμητήρια των Τούρκων στην Πελοπόννησο. Στο ξεκίνημα της επανάστασης μάλιστα προσπάθησαν χωρίς επιτυχία να το καταλάβουν οι εξεγερμένοι Έλληνες. Μετά την κατάληψή του από τους επαναστάτες, στο κάστρο εγκαταστάθηκε ο Θ. Κολοκοτρώνης, ο οποίος το οχύρωσε, έχτισε σε αυτό σπίτι και εκκλησία και το χρησιμοποίησε σαν ορμητήριό του. Κατά την κάθοδό του στην Πελοπόννησο, ο Ιμπραήμ επεχείρησε να καταλάβει το κάστρο, χωρίς όμως επιτυχία.

Το εξωτερικό μέρος του κάστρου διατηρείται σήμερα σε αρκετά καλή κατάσταση, σε αντίθεση με το εσωτερικό του που είναι ερειπωμένο. Στο εσωτερικό σώζονται οι ξέσκεποι τοίχοι μιας ευρύχωρης αίθουσας με πολλά παράθυρα όπου φαίνεται να γίνονταν άλλοτε οι συγκεντρώσεις των ιπποτών. Η πρόσβαση στο κάστρο είναι εύκολη, αφού στην είσοδό του οδηγεί καλοσυντηρημένο κλιμακωτό μονοπάτι που αρχίζει από σημείο κοντά στην πλατεία της Καρύταινας. Στα δεξιά του μονοπατιού που οδηγεί στην πύλη του κάστρου υπάρχει η προτομή του Θ. Κολοκοτρώνη και πιο κάτω μνημείο αφιερωμένο στον οπλαρχηγό Λιάκο Λιακόπουλο από την Παλούμπα που έπεσε ηρωικά κατά την πολιορκία του Κάστρου στις 27-03-1821 (μάχη του Αγίου Αθανασίου). Λίγο πιο πέρα διακλάδωση του μονοπατιού οδηγεί στην παλιά εκκλησία της Παναγίας, κάτω από τα τείχη του κάστρου, εκκλησία που χτίστηκε από τον ίδιο. Το κάστρο προσφέρει υπέροχη και πανοραμική θέα στην περιοχή, το φαράγγι του

Λούσιου ΒΔ, την Καρύταινα από κάτω, το Μαίναλο ΒΑ, την πεδιάδα της Μεγαλόπολης δυτικά και τα βουνά Λύκαιο και Μύνθη ΝΑ.

2. Ακροκόρινθος: Κάστρο επί του απόκρημνου βράχου Ακροκορίνθου, που υψώνεται ΝΔ της Αρχαίας Κορίνθου. Αποτέλεσε την οχυρωμένη ακρόπολη της αρχαίας και μεσαιωνικής Κορίνθου. Η οχύρωση εξασφαλίζεται με σύστημα τριών περιβόλων, που χωρίζονται μεταξύ τους με τείχη, ενισχυμένα με πύργους και προμαχώνες. Τρεις επιβλητικοί πυλώνες οδηγούν στο εσωτερικό, όπου υπάρχουν ερείπια κτισμάτων όλων των εποχών. Διακρίνονται τμήματα του τείχους της κλασικής αρχαιότητας. Ανοικο-δόμηση και προσθήκες νέων οχυρώσεων της βυζαντινής περιόδου, εκτεταμένα οχυρω-ματικά έργα της εποχής της Φραγκοκρατίας και της Ενετοκρατίας. Επεμβάσεις κυρίως στο εσωτερικό έγιναν επί Τουρκοκρατίας. Η πρώτη οχύρωση του Ακροκορίνθου χρονο-λογείται στα τέλη 7ου-6ου π.Χ αι. στα χρόνια της τυραννίας των Κυψελιδών. Εκτεταμένα τμήματα κλασικής τοιχοποιίας ανάγονται στον 4ο π.Χ. αι. Από το 338 π.Χ. περνά στην κατοχή των Μακεδόνων, τους οποίους εξεδίωξε ο Άρατος και η πόλη έγινε μέλος της Αχαϊκής Συμπολιτείας. Μετά την καταστροφή από τον Λ. Μόμμιο (146 π.Χ.), το τοίχος ανοικοδομείται με το ίδιο αρχαίο υλικό από τον Ιούλιο Καίσαρα (44 π.Χ.). Η πρώτη χριστιανική φάση που διακρίνεται στην επισκευή του κλασικού τείχους ανήκει στα χρόνια του Ιουστινιανού (6ος αι.). Ανοικοδόμηση και προσθήκες νέων οχυρών εκτελέσθηκαν στην πρωτοβυζαντινή και μεσοβυζαντινή περίοδο (7ο-12ο αι.). Το 1210 το κάστρο καταλαμβάνεται από τους Φράγκους (Όθωμα de la Roche & Γολ. Βιλλαρδουίνο). Ο άρχοντας του Ναυπλίου Λέων Σγουρός αυτοκτονεί, έφιππος από τα τείχη. Στα μέσα του 13ου αι. γίνονται εκτεταμένες επισκευές των τειχών. Στις αρχές του 14ου αι. το κάστρο παραχωρείται στον πρίγκιπα Ιωάννη Γραβίνα και μετέπειτα στον Ν. Ακκιάμολι που επισκεύασαν τις παλιές οχυρώσεις και πρόσθεσαν νέες. Το 1395 κύριος του κάστρου έγινε ο Θεόδωρος Παλαιολόγος, που για οικονομικούς λόγους το πούλησε στους Ιωαννίτες, ιππότες της Ρόδου, που το κρατούν μέχρι το 1404, οπότε ο Παλαιολόγος το ξανακέρδισε. Το 1458 ο σουλτάνος Μωάμεθ Β' έκαμψε την αντίσταση του βυζαντινού διοικητή Ματθαίου Ασάν και κατέλαβε τον Ακροκόρινθο, στο εσωτερικό του οποίου κτίσθηκαν τέσσερα τζάμια.

Το 1687 οι Ενετοί κατέλαβαν το Κάστρο και εκτέλεσαν οχυρωματικά έργα που ολοκληρώθηκαν το 1711. Το 1715 ο Ακροκόρινθος παραδίδεται μετά από πολιορκία στους Τούρκους. Το 1823, η Κόρινθος απελευθερώθηκε και ο Αβδουλάχ-μπέη, παρέδωσε το κάστρο στα ελληνικά στρατεύματα.

Το κάστρο Ακροκορίνθου αποτελεί τυπικό δείγμα φρουριακής αρχιτεκτονικής, με κατασκευαστικές λεπτομέρειες και διακοσμητικά στοιχεία όλων των χρόνων της ιστορίας του. Τα τείχη ακολουθούν τη φυσική γραμμή του βράχου, είναι χτισμένα σε τρεις αμυντικές σειρές και ενισχύονται με πύργους προμαχώνες, επάλξεις διάτρητες με πολεμίστρες και κανονιοθυρίδες. Μπροστά από την Α' πύλη υπήρχε τάφος με ξύλινη κινητή γέφυρα. Λιθόστρωτο καλντερίμι οδηγεί στις τρεις διαδοχικές πύλες. Η Α' πύλη είναι τοξωτή και επιστέφεται μ' ένα τυφλό τόξο, όπου σώζεται βυζαντινή μαρμάρινη πλάκα, η δεύτερη είναι μια εντυπωσιακή πυργοειδής διώροφη κατασκευή. Το εσωτερικό της πέτρινης κλίμακας οδηγεί σε υπόγειες θολωτές αίθουσες. Η τρίτη

πύλη διακοσμείται με τυφλό πεταλόσχημο τόξο και πλαισιώνεται από δύο ισχυρούς πύργους. Στο εσωτερικό του κάστρου σώζονται ερείπια ναών (Αγ. Δημήτριος, τρίκλιτη ενετική βασιλική, τζαμιά με μιναρέ) κρήνες, υπόγεια βυζαντινή δεξαμενή με πεσσούς και καμάρες από πλίνθους, πηγή Άνω Πειρήνης με δύο υπόγειους θολοσκεπείς χώρους, ναός της Αφροδίτης 5ου -4ου π.Χ. αι.) με μεταγενέστερες διαδοχικές κατασκευές κ.ά. Στη ΝΔ πλευρά του κάστρου ορθώνεται ο διώροφος φράγκικος πύργος-παρατηρητήριο με βαθμιδωτή βάση και ένα παράθυρο-πολεμίστρα. Ο κάτω όροφος ήταν δεξαμενή. Στις βόρειες υπώρειες του λόφου Ακροκορίνθου, βρίσκονται τα ερείπια της Αγοράς της αρχαίας πόλης της Κορίνθου με μνημειακά κτίσματα (ιερά, κρήνες, ωδείο, θέατρο, καταστήματα, την πλακόστρωτη οδό Λεχαιού, τον επιβλητικό αρχαϊκό ναό του Απόλλωνα και το Μουσείο. Στην αρχαιότητα η Ακροκόρινθος συνδεόταν με την πόλη και το λιμάνι Λεχαιού με τα Μακρά Τείχη.

Η θέα από τον Ακροκόρινθο αυτό είναι εξαιρετικά μαγευτική καλύπτοντας τον Πατραϊκό και Κορινθιακό Κόλπο, τις νότιες ακτές της Στερεάς Ελλάδας, όλο το δυτικό τμήμα του Σαρωνικού, τη Σαλαμίνα και την Αίγινα.

3. Πεντεσκούφι: Το μικρό φράγκικο Κάστρο Πεντεσκούφι κτίστηκε το 1205 σε βράχο ύψους 475μ. απέναντι από τον Ακροκόρινθο, για να διευκολυνθούν οι Φράγκοι κατά την πολιορκία του Ακροκορίνθου. Χρησιμοποιήθηκε και από τους Έλληνες κατά τις πολιορκίες του Ακροκορίνθου στην Επανάσταση του 1821. Σήμερα δεν είναι σε καλή κατάσταση, αν και σώζονται κάποια ερείπια. Η είσοδος είναι ελεύθερη. Η πρόσβαση, όμως, είναι δύσκολη και επικίνδυνη.

Στον επόμενο πίνακα παρατίθενται άλλα 17 μικρότερα κάστρα της περιοχής παρέμβασης, ανά Νομό και Δήμο (τα κηρυγμένα ως μνημεία, συνοδεύονται από την σχετική απόφαση χαρακτηρισμού τους).

ΚΑΣΤΡΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΑΣ ΑΞΙΑΣ				ΣΥΝΟΛΟ
ΑΡΓΟΛΙΔΑ				1
ΑΡΓ 1	Κάστρο Μαλανδρενίου	Δ. Άργους-Μυκηνών	ΥΑ 16307/9-9-1965 (ΦΕΚ 605/Β/16-9-1965)	
ΑΡΚΑΔΙΑ				10
ΑΡΚ 1	Μπεζενίκο Βλαχέρνας (& Αγγελόκαστρο)	Δ. Τρίπολης	ΦΕΚ 482/Β/1-7-1993	
ΑΡΚ 2	Αγγελόκαστρο Καμενίτσας	Δ. Τρίπολης		
ΑΡΚ 3	Κάστρο Κανδύλας	Δ. Τρίπολης		
ΑΡΚ 4	Γουλάς Νεστάνης	Δ. Τρίπολης		
ΑΡΚ 5	Κάστρο Άκοβας	Δ. Γορτυνίας		
ΑΡΚ 6	Κάστρο Παλαιοπύργου Μαντινείας	Δ. Τρίπολης		
ΑΡΚ 7	Παλαιόκαστρο Βαλτεσινίκου	Δ. Γορτυνίας		

ΑΡΚ 8	Αράκλωβο Γόρτυνος	Δ. Μεγαλόπολης	
ΑΡΚ 9	Αργυρόκαστρο Μαγουλιάνων	Δ. Γορτυνίας	
ΑΡΚ 10	Μουχλί	Δ. Τρίπολης	
ΚΟΡΙΝΘΙΑ			6
ΚΟΡ 1	Φρούριο Αγγελοκάστρου	Δ. Κορινθίων	ΥΑ 15904/24-11-1962 (ΦΕΚ 473/Β/17-12-1962)
ΚΟΡ 2	Φρούριο Αγιονορίου	Δ. Κορινθίων	ΥΑ 161070/6491/24-12-1957 (ΦΕΚ 12/Β/17-1-1958)
ΚΟΡ 3	Κάστρο Αγίου Βασιλείου	Δ. Κορινθίων	
ΚΟΡ 4	Μεσαιωνικός οικισμός Φουκά	Δ. Βέλου- Βόχας	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ31/54771/ 8- 2-1993 (ΦΕΚ 131/Β/5-3- 1993)
ΚΟΡ 5	Πολύφεγγος	Δ. Νεμέας	ΥΑ 15904/24-11-1962 (ΦΕΚ 473/Β/17-12-1962)
ΚΟΡ 6	Ευαγγελίστρια (Θυαμία)	Δ. Βέλου- Βόχας	
ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ			17

Τα κάστρα αυτά δεν αξιολογούνται ως άμεσα και εύκολα αξιοποιούμενα, για οργανωμένη προσέλκυση επισκεπτών.

Αρχαίο Οδικό Δίκτυο, Άμυνα, κλπ : Διάσπαρτα υπάρχουν στην περιοχή λείψανα κυκλο-φοριακών έργων και αμυντικών εγκαταστάσεων (αρματοχιές, που είναι πολύ εμφα-νείς σε θέσεις κοντά στο Πλατάνι Αργολίδας και Κάψια Αρκαδίας, πλακόστρωτοι οδοί, γέφυρες, ατραποί, φυλακεία (φрукτώρια), πύργοι κλπ.). Υπάρχουν επίσης πολλά ευρή-ματα σχετικά με ελαιοτριβεία και άλεση δημητριακών (μυλόλιθοι κλπ) και όχι μόνον. Η υπεύθυνη διαχείρισή τους, με εντατικοποίηση της επιστημονικής έρευνας, πλήρη καταγραφή και μελέτη- πρόβλεψη των απαραίτητων ενεργειών διάσωσής τους, είναι η μόνη ικανή και αναγκαία συνθήκη για την διαφύλαξη, ανάδειξη και αξιοποίηση αυτού του αστείρευτου πολιτιστικού πλούτου.

Κηρυγμένοι Αρχαιολογικοί χώροι και μνημεία στην περιοχή εφαρμογής

Από το σύνολο των 288 κηρυγμένων αρχαιολογικών χώρων, μνημείων και ιστορικών παραδοσιακών κτιρίων της περιοχής παρέμβασης, τα 125 (δηλαδή ποσοστό 43%) αφορούν θρησκευτικά μνημεία, για τα οποία γίνεται αναλυτική αναφορά στη συνέχεια. Μεταξύ των παραπάνω μνημείων υπάρχουν και πολλά που σχετίζονται με την αγροτική κληρονομιά, για τα οποία γίνεται αναφορά στο Κεφάλαιο 2.2.3.4.

Θρησκευτικά στοιχεία

Η θρησκευτικότητα των κατοίκων της περιοχής, και σαν ένδειξη βαθιάς προσήλωσης στην παράδοση, είναι πάρα πολύ ανεπτυγμένη. Αυτό γίνεται αντιληπτό και από τον μεγάλο αριθμό μονών και ναών , που είναι διασκορπισμένοι σε όλη την περιοχή.

Υπάρχουν σε λειτουργία τουλάχιστον 1500 ναοί (εντός οικισμών, εξωκλήσια και μονές. Εξ αυτών 125 παρουσιάζουν εξαιρετικό ενδιαφέρον λόγω της ιστορικότητας και των ιδιαίτερων μορφολογικών τους στοιχείων και άλλοι 10 ευρίσκονται μέσα σε σπήλαια. Στο Παράρτημα 1.Α.2 (σελ 43-46) παρατίθεται Πίνακας με τους σημαντικότερους Ναούς και Μονές της ΠΠΠ.

Πέντε σημαντικοί Ναοί (στο Ζυγοβίσι, στη Στεμνίτσα, στη Ζάχολη και 2 στα Λαγκάδια) φαίνεται ότι κτίσθηκαν στην περίοδο εκείνη της Τουρκοκρατίας, κατά την οποία η ανοικοδόμηση χριστιανικών ναών επιτρεπόταν με την προϋπόθεση τήρησης αυστηρά ελάχιστων προθεσμιών (εν προκειμένω 40 ημέρες), προφανώς για την αποθάρρυνση των Ελλήνων. Αυτοί όμως φρόντισαν, πριν από την έναρξη του προθεσμιακού χρόνου, να έχουν ήδη έτοιμα τα απαραίτητα οικοδομικά υλικά (λαξευμένους λίθους, επεξεργασμένη ξυλεία κλπ) και επαρκές τεχνικό και βοηθητικό προσωπικό, ώστε να επιτύχουν τον στόχο της εμπρόθεσμης αποπεράτωσης των ναών. Η πληθώρα ιστορικών Ναών και Μονών της περιοχής παρέμβασης, ελκύει το ενδιαφέρον πολλών πιστών, οι οποίοι κατά μονάς ή σε οργανωμένες ομάδες επισκέπτονται τα θρησκευτικά μνημεία, δημιουργώντας κύμα προσκυνηματικού τουρισμού.

Οι πλέον επισκέψιμες θρησκευτικές εγκαταστάσεις είναι οι Μονές στον ποταμό Λούσιο (Φιλοσόφου και Αιμυαλών Δημητσάνας και Προδρόμου Στεμνίτσας), η Μονή Βαρσών Νεοχωρίου Κορυθίου, Μονή Βράχου Νεμέας, Μονή Φανερωμένης Χιλιομοδίου, Αγία Θεοδώρα Βάστας, Μονές Ζάχολης, Λουτρακίου και Πράθι Αγίων Θεοδώρων, Μονές Σολυγείας και Αγιονορίου, Ναοί Τρικάλων Κορινθίας, Μονή Αγίου Γεωργίου Φενεού, οι εκκλησίες Στεμνίτσας και Δημητσάνας, Ευρωστίνης, Λέχοβας Κρουονερίου Σικυωνίων κα.

Μυθολογικά στοιχεία

Η αγωνία των ανθρώπων να ερμηνεύσουν την φύση και η ανάγκη τους να οπλισθούν με μια λυτρωτική αντίληψη για τον κόσμο τους οδήγησε στο μεγαλείο της επινόησης των Μύθων. Η περιοχή βρίθκει κυριολεκτικά από μύθους.

Έξι Θεοί γεννήθηκαν σ' αυτήν: Ο Δίας στο Λύκαιον Όρος, ο Ερμής στην Κυλλήνη, η Ήρα στα Αρκαδικά όρη, η Αφροδίτη στην Ελευσίνα Γορτυνίας, ο γιός του Διονύσου Πάνας στο Μαίναλον και ο Ασκληπιός στη Θέλπουσα. Στην Μαντίνεια η Ρέα έκρυβε τον γιό της Ποσειδώνα, από τον παιδοφάγο πατέρα Κρόνο. Σε σπηλιά του Θαυμάσιου Όρους η ίδια Μητέρα πρόσφερε στον Κρόνο εσπαργανωμένη πέτρα αντί για τον άλλο γιό της Δία και έτσι σώθηκε από βέβαιο θάνατο ο Πατέρας των Θεών, που σε βρεφική ηλικία έλουζαν στον ποταμό Λούσιο. Όλοι σχεδόν οι Θεοί είχαν τις περιπέτειές τους σ' αυτά τα χώματα. Στην Τραπεζούντα, κοντά στην Καρύταινα, έγινε η περίφημη μάχη Θεών και Γιγάντων (Τιτανομαχία).

Ο Ποσειδώνας στο Όγκειον έσμιξε με την θλιμμένη Δήμητρα και στην Φλιούντα γέννησε τον ποταμό Ασωπό, σμίγοντας με την τοπική ηρωίδα Κηλούσα. Η Δήμητρα, συχνή επισκέπτρια και φιλοξενούμενη της περιοχής, την Φενεό διάλεξε για να παραδώσει στους ανθρώπους τα όσπρια. Άλλωστε, σε κοντινό χάσμα της Κυλλήνης διαπράχθηκε η αρπαγή της Κόρης της από τον Άδη. Ο Ερμής στην Χελυδορέα κατασκεύασε την λύρα του από όστρακο χελώνας, που βρήκε εκεί και την Ιερή της

έλαφο η Άρτεμις στα βουνά της Αρκαδίας εμπιστεύθηκε, όπου άλλωστε, με ευθύνη της, η Νύμφη Καλλιστώ μετατράπηκε στην ουράνια Μεγάλη Άρκτο. Μα και ο ντόπιος Πάνας αυτά τα βουνά περιδιαβαίνοντας με τη συνοδεία Σειλινών και Μαινάδων, δημιουργούσε στο πέρασμά του θρόισμα των δένδρων, που προκαλούσε στους ανθρώπους ιερό δέος και φόβο, αυτό δηλαδή που η γλωσσολογία καθιέρωσε παγκόσμια σαν πανικό (panic).

Ποτάμιες θεότητες όπως τα αδέλφια Αλφειός και Ίναχος, γιοί του Ωκεανού και της Θέτιδος, ο Λάδων, αδελφός του Λέοντα της Νεμέας, ο Ασωπός της Φλιασίας, γιός του Ποσειδώνα, γαμπρός του Λάδωνα και πατέρας είκοσι Νυμφών και ο γιός του Λυκάονα Ελισσών διέθεταν τον υγρό πλούτο τους για την ευτυχία των ανθρώπων. Δεκάδες Νύμφες, όπως η Ερατώ, η Δάφνη, η Νεμέα, η Κλεώνη, η Οινόη, η Αρέθουσα, η Σύριγγα, η Χρυσοπέλεια, η Θέλπουσα, η Σινόη, η Ανθρακία, η Αγχιρρόη, η Αγνώ, η Μυρτώεσσα, η Νομία, η Θεισοαία, η Γλαύκη, η Ίδη, η Αλκινόη, η Φρίξα, η Μερόπη και τόσες άλλες συντρόφευαν θεούς και θνητούς, εμπνέοντας στους τελευταίους κατορθώματα και σπουδαίες πράξεις. Απειράριθμοι Ήρωες έδρασαν εδώ, με πρώτο τον Ηρακλή, που διατηρούσε πολύ στενή σχέση με την περιοχή, στην περίμετρο της οποίας πραγματοποίησε τους έξι πρώτους άθλους του. Από εδώ πέρασαν ο Οδυσσεάς και ο Ιάσωνας, στις μυθικές εκστρατείες των οποίων (Τρωικό Πόλεμο και Αργοναυτική) συμμετείχε πλειάδα τοπικών ηρώων. Ο θεός Πάνας στη Λυκόσουρα, ο Αμφιάραος στην Φλιούντα και ο Μελάμπους στον Αλφειό βρήκαν το μυστικό της μαντικής.

Οι Ερινύες συνδέθηκαν με την Μεγαλόπολη και την Τιτάνη της Σικυωνίας, που πήρε το όνομά της από τον μυθικό Τιτάνα. Και ο Πέλοπας, που ονοματοδότησε την Πελοπόννησο, προκειμένου να κερδίσει την Ιπποδάμεια, διαγωνίσθηκε στην αρματοδρομία με τον πατέρα της Οινόμαο, σε διαδρομή που διασχίζει σαν άξονας συμμετρίας όλη την περιοχή, ξεκινώντας από την Ολυμπία και καταλήγοντας στην Ισθμία. Στην Φλιούντα έδειχναν με σεβασμό το άρμα του Οινόμαου και στην Φενεό τον τάφο του ηνιόχου του Μυρτίλου. Στις Κλεωνές ο Ηρακλής εκδικήθηκε τον Αυγεία σκοτώνοντας τους Μολιονίδες ανεψιούς του που μετέβαιναν στους αγώνες της Ισθμίας σαν εκπρό-σωποι των Ηλείων, προκαλώντας έτσι την για πολλά χρόνια αποχή των τελευταίων από τους Πανελλήνιους αυτούς αγώνες. Ο Ηρακλής είναι ο ίδιος ήρωας, στον οποίο από-δίδεται η ίδρυση δύο ακόμα Πανελληνίων Αγώνων:

Της Ολυμπίας (αφού νίκησε τον Αυγεία με στρατό από την Φενεό και την Φλιούντα) και της Νεμέας (αφού κατάφερε να πνίξει τον Λέοντά της). Η ίδρυση των Νεμέων Αγώνων αποδίδεται και στους Επτά επί Θήβας, συνδέοντας έτσι την περιοχή με τον Θηβαϊκό μυθικό κύκλο. Και στη Λυκόσουρα, που θεωρούνταν η αρχαιότερη πόλη του κόσμου, ο απόγονος του Πελασγού γενάρχη των Αρκάδων Λυκάων, πατέρας της Καλλιστούς και πενήντα αγοριών, ένα εκ των οποίων ίδρυσε την Ιταλία, καθιέρωσε τους αρχαιότατους αγώνες «Λύκαια». Όλοι οι αρχαίοι κάτοικοι της περιοχής διεκδικούσαν για τους εαυτούς τους τα πρωτεία της παλαιότητας των προγόνων τους: Οι Φλιάσιοι θεωρούσαν τον Γενάρχη τους Άραντα σύγχρονο του Προμηθέα και Αρκάδες ονομάζονται από τον Αριστοτέλη Προσέληνες, δηλαδή αυτόχθονες που γεννήθηκαν πριν από τη Σελήνη. Άλλωστε ο Ενδυμίων φέρεται σαν ο πρώτος που ανακάλυψε το Σεληνιακό έτος. Αυτή η πλούσια μυθολογική παρακαταθήκη,

διανθισμένη με παραλλαγές και υπεράριθμες λεπτομέρειες, δημιουργεί μια γοητευτική φόρτιση και συνιστά το δακτυλικό αποτύπωμα της περιοχής στην οντολογική της ταυτότητα.

2.2.2.4. Παραδοσιακά Επαγγέλματα

1. Κτιστάδες πέτρας: Η συμβολή των Λαγκαδινών κτιστών στην διαμόρφωση της παραδοσιακή αρχιτεκτονικής της Πελοποννήσου υπήρξε σημαντικότερη. Και σήμερα ακόμη τα Λαγκαδία μολονότι έχουν χάσει την παλιά τους μαστόρικη αίγλη είναι περισσότερο γνωστά ως μαστοροχώρι παρά ως πατρίδα των Δεληγιανναίων. Χαρακτηριστική είναι η φράση «οι Λαγκαδινοί με τα γαϊδούρια τους έκτισαν τον κόσμο». Χιλιάδες οικοδομικά έργα στην Πελοπόννησο φέρουν τη σφραγίδα της τέχνης των Λαγκαδινών χτιστών όπως καλύβια, αρχοντικά, γεφύρια, εκκλησίες, τζαμιά, σχολεία, βρύσες και άλλα. Χάρη στην πλούσια πείρα που διέθεταν πραγματοποιούσαν τολμηρούς συνδυασμούς, ωραία και αρμονικά σύνολα ακόμα και σε απρόσφορα για το σκοπό αυτό εδάφη. Η τεχνική των Λαγκαδινών δέχτηκε επιδράσεις και επιρροές από τους Ηπειρώτες μαστόρους οι οποίοι έρχονταν στην Πελοπόννησο για εργασία. Σήμερα η τέχνη των κτιστάδων έχει εκλείψει. Το ανερχόμενο όμως ενδιαφέρον αναστήλωσης παραδοσιακών κτισμάτων (κατοικιών, γεφυρών, βрусών κ.λπ.) ή κατασκευής νέων κτιρίων με ίδιο μορφολογικό χαρακτήρα επαναφέρει στο προσκήνιο το παραδοσιακό επάγγελμα των κτιστάδων πέτρας, την έλλειψη των οποίων καλύπτει σήμερα στην αγορά η παρουσία αλλοδαπών τεχνιτών, με αμφίβολες ικανότητες, πολλές φορές.

2. Τεχνίτες Ξυλογλυπτικής: Η ξυλογλυπτική κατά το παρελθόν άνθησε στην περιοχή, είτε ερασιτεχνικά (από επιτήδειους κτηνοτρόφους), είτε επαγγελματικά από τεχνίτες κυρίως στην περιοχή Βαλτεσινίκου (όπου υπήρχε και σχετική Σχολή). Ελάχιστοι είναι σήμερα οι τεχνίτες, που σε πείσμα των καιρών προσπαθούν να διατηρήσουν και να αναδείξουν λίγη από την αίγλη του παρελθόντος.

3. Βαρελάδες: Πρόκειται για τους κατασκευαστές ή συντηρητές ξύλινων βαρελιών κρασιού, τυριού κλπ. Έχουν πλήρως εκλείψει στην περιοχή καταλείποντας μόνο στην ανάμνηση ενός παλιού εργαστηρίου – βαρελάδικου στο ισόγειο ενός πετρόκτιστου παλαιού κτιρίου κοντά στην Καμενίτσα Βυτίνας, που παραμένει όπως το άφησε ο τελευταίος χρήστης του προ ετών.

4. Σαμαρτζήδες: Ο Σαμαρτζής είναι ο κατασκευαστής σέλλας για τα υποζύγια και τα άλογα. Η αντικατάσταση των ζώων ως μεταφορικών μέσων από τα σύγχρονα μηχανοκίνητα μέσα συμπαρέσυρε το επάγγελμα σε αφανισμό. Σήμερα υπάρχει μόνο ένας τέτοιος τεχνίτης στο Δήμο Κλείτορος, που καλύπτει και την απουσία και ενός άλλου συναφούς επαγγέλματος, του πεταλωτή.

5. Υφάντρες: Η εισαγωγή της τεχνολογίας στην κατασκευή των ταπήτων, κλινοσκεπασμάτων και ενδυμάτων αποδυνάμωσε τον κάποτε ακμαίο κλάδο της χειροποίητης υφαντουργίας. Η μόνη σημερινή σύνδεση με αυτήν αποτελεί η έκθεση σχετι-

κών εργαλείων του παρελθόντος (ρόκες, αργαλειοί κλπ) στα Λαογραφικά Μουσεία και ασφαλώς η ύπαρξη στα περισσότερα σπίτια μάλλινων κουβερτών, κουρελούδων κλπ. Η σύγχρονη τάση για αναζήτηση της αυθεντικότητας οδηγεί μοιραία στην ανάγκη αναβίωσης και αυτού του παραδοσιακού επαγγέλματος.

6. Αργυροχρυσοχόοι: Η λαϊκή παράδοση στο χώρο της χειροτεχνίας αντικειμένων από πολύτιμα μέταλλα συνεχίζεται ευτυχώς χάρις στην συνέχιση λειτουργίας της Σχολής Αργυροχρυσοχοΐας Στεμνίτσας, που εξακολουθεί να τροφοδοτεί τα σύγχρονα καταστήματα με επιτήδειους μαθητές της, που δεν αρκούνται στην πώληση προϊόντων αργυρο-χρυσοχοΐας βιομηχανικής παραγωγής, αλλά συνεχίζουν την παράδοση κατασκευής χει-ροποίητων αντικειμένων (κοσμήματα κλπ).

7. Λαϊκοί οργανοπαίκτες: Στο παρελθόν οι αυτοδίδακτοι επαγγελματίες, διασκεδαστές του κόσμου (βιολιτζήδες, κλαριντζήδες, νταουλιέρηδες κλπ.) μετακινούνταν συνεχώς από χωριό σε χωριό και με την ευκαιρία τοπικών γιορτών η χαρμόσυνων γεγο-νότων (βαπτίσεων, γάμοι κλπ) ήσαν η ψυχή κάθε γλεντιού. Σήμερα χωρίς να έχουν εντελώς εκλείψει και χωρίς ασφαλώς αποκλειστική επαγγελματική υπόσταση εντοπι-ζονται σε αριθμό μικρό μεν αλλά ικανό για να ξυπνά μνήμες και να παραπέμπει στον παραδοσιακό τρόπο διασκέδασης. Αξιέπαινη είναι η προσπάθεια του Συλλόγου Φίλων Παραδοσιακών Μουσικών Οργάνων Κιάτου (στη οποία ανήκουν και πολλοί πολίτες της περιοχής μελέτης) να κρατήσουν ζωντανή την παράδοση λαϊκών οργανοπαικτών.

8. Τσαγκάρηδες: Η γενίκευση της βιομηχανικής παραγωγής υποδημάτων αλλά και η έξαρση του καταναλωτισμού οδήγησαν το επάγγελμα των τσαγκάρηδων (κατασκευή ή επισκευή υποδημάτων) σε μαρασμό. Σήμερα διατηρούν στην περιοχή εργαστήρια ελάχιστοι τσαγκάρηδες, μόνο για επιδιορθώσεις παπουτσιών, οι οποίες ξαναέγιναν επίκαιρες λόγω της οικονομικής κρίσης.

9. Φαναρτζήδες: Πρόκειται για τους τεχνίτες του λευκοσιδήρου κυρίως, με τον οποίο κατασκεύαζαν δοχεία (λίμπες) λαδιού, σωλήνες για ξυλόσομπες, φανάρια κλπ. Η ύπαρξη τέτοιων έτοιμων προϊόντων στην αγορά έχει εκτοπίσει το επάγγελμα των φαναρτζήδων.

10. Σιδεράδες: Οι τεχνίτες επεξεργασίας μετάλλων, κυρίως σιδήρου κατείχαν κάποτε περίοπτη θέση, κατασκευάζοντας γεωργικά εργαλεία (τσάπες, ξινάρια, αλέτρια, αναρτήσεις κάρων κλπ) καθώς και σιδερένια κουφώματα και κιγκλιδώματα. Σήμερα που όλα τα παραπάνω διατίθενται στο εμπόριο, από βιομηχανική παραγωγή, οι ιδιοκατασκευές σιδηρών αντικειμένων (εξοπλισμός τζακιού, κάγκελα κλπ) γίνονται περιορι-σμένα σε λίγα από τα εργαστήρια σιδηρών κουφωμάτων και συνήθως κατόπιν παραγ-γελίας.

11. Παπλωματάδες: Και ο κλάδος αυτός εξέλιπε από την γενίκευση χρήσης ετοιμών εφapλωμάτων και άλλων κλινοσκεπασμάτων.

12. Πλανόδιοι έμποροι: Το απομακρυσμένο πολλών χωριών και η αδυναμία των κατοίκων τους να επισκέπτονται τακτικά λαϊκές αγορές ή καταστήματα κεφαλοχωρίων και πόλεων συντηρεί την ανάγκη ύπαρξης πλανόδιων εμπόρων, οι οποίοι φυσικά μετα-φέρουν τα εμπορεύματά τους με αυτοκίνητα. Προϊόντα αυτής της μορφής εμπορίου είναι κυρίως είδη μαναβικής και αρτοποιίας, είδη ρουχισμού και προικός, είδη καθημε-ρινής οικιακής χρήσης κλπ. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι πολλές φορές η μορφή συναλλαγής των κατοίκων με τον πλανόδιο έμπορο είναι ανταλλακτική (δίδονται αντί χρημάτων προϊόντα ίσης αξίας π.χ. μαλλί κλπ.)

13. Ραφτάδες-Μοδίστρες: Η στροφή της αγοράς στα έτοιμα ενδύματα επέφερε αποδυνάμωση του κλάδου των ραφτάδων και μοδιστρών. Ελάχιστα ραφεία υπάρχουν (που συνήθως πουλούν και υφάσματα) οι δε μοδίστρες έχουν προσανατολισθεί στην παραγωγή φασόν.

14. Μυλωνάδες: Η εισαγωγή των κυλινδρόμυλων στην άλεση και επεξεργασία των δημητριακών αχρήστευσε τους παραδοσιακούς υδρόμυλους. Ελάχιστοι υδρόμυλοι λειτουργούν, κυρίως με επιδεικτικό χαρακτήρα και όχι παραγωγικό.

15. Καρεκλάδες: Η ολοένα και αυξανόμενη χρησιμοποίηση καθισμάτων νέου τύπου βιομηχανικής παραγωγής έχει περιορίσει την χρήση ψάθινων καρεκλών, που μπορούσαν να επισκευασθούν πολλές φορές στην διάρκεια της ζωής τους. Έτσι σπάνια μπορεί κανείς να συναντήσει περιπλανώμενο καρεκλά, που έχοντας μαζί του τα δικής του προ-μήθειας υλικά, αναλαμβάνει την επισκευή καρεκλών.

16. Καλαθοπλέκτες: Τα καλαμένα καλάθια, πανέρια κοφίνια και λοιπά παρόμοια είδη φύλαξης και μεταφοράς προϊόντων ήσαν κάποτε σε καθημερινή χρήση. Σήμερα έχουν αντικατασταθεί από αντικείμενα άλλων υλικών (π.χ. πλαστικά κοφίνια μεταφοράς σταφυλιών, πλαστικές «κλούβες» για εσπεριδοειδή και οπωροκηπευτικά κ.οκ. Έτσι η καλαθοπλεκτική ακολούθησε την μοίρα πολλών παρόμοιων τεχνικών και επαγγελμάτων και πλέον σπανίζει.

17. Κουρείς (Μπαρμπέρηδες): Τα λαϊκά κουρεία παλαιότερων εποχών, που δημιουργούσαν θέσεις εργασίας πλήρους ή μερικής απασχόλησης μόνο για άνδρες και κατά κανόνα λειτουργούσαν στο πρότυπο των καταστημάτων της αγοράς των αρχαίων πόλεων (δηλ. ως χώρος συνάντησης, συζήτησης κλπ) τείνουν να εκλείψουν. Η περιποίηση πλέον της κόμης, ξεκινώντας από τα μεγαλύτερα χωριά με τάση εξάπλωσης και στα μικρότερα γίνεται είτε σε μικτά κομμωτήρια είτε σε ανδρικά που έχουν οργανωθεί όπως τα γυναικεία.

18. Ωρολογιάδες: Η εισαγωγή στην ζωή μας σύγχρονων ηλεκτρονικών και ψηφιακών ρολογιών κατήργησε ουσιαστικά το αποκλειστικό επάγγελμα επισκευής μηχανικών ρολογιών. Έτσι εξέλιπταν και οι «ρολογιάδες» και το όποιο σχετικά με ωρολόγια πρόβλημα αντιμετωπίζεται στα σημεία πώλησης σχετικών ειδών.

19. Γανωτζήδες (Γανωτές): Πρόκειται για τους περιπλανώμενους επαγγελματίες που αναλαμβάνουν την συντήρηση εσωτερικών επιφανειών σκευών όπως καζάνια, χύτρες κα με καλάι (κασσιτέρωση). Παρ' ότι τέτοια σκεύη παραμένουν σε περιορισμένη χρήση, οι συμπαθείς επαγγελματίες έχουν σχεδόν εκλείψει.

2.2.2.5. Σύλλογοι/ Πολιτιστικές Εκδηλώσεις

Πολιτιστικοί σύλλογοι

Η πλούσια πολιτιστική κληρονομιά και η πολύμορφη παράδοση της προτεινόμενης περιοχής αποτυπώνεται μέσα από τους πολυάριθμους πολιτιστικούς συλλόγους που δραστηριοποιούνται στην περιοχή (τουλάχιστον 178). Στο Παράρτημα 1.Α.2 (σελ. 47-51) παρατίθεται σχετικός Πίνακας.

Πολιτιστικές Εκδηλώσεις

Στην περιοχή μελέτης πραγματοποιούνται πάρα πολλές πολιτιστικές εκδηλώσεις, είτε σε ετήσια βάση, είτε με περιοδικότητα δύο ή τεσσάρων ετών. Οι εκδηλώσεις αυτές διοργανώνονται κατά κανόνα από φορείς Τοπικής Αυτοδιοίκησης και τοπικούς Συλλόγους και συγκεντρώνουν το ενδιαφέρον των τοπικών κοινωνιών και πλήθους επισκεπτών, είτε πρόκειται για μετανάστες εσωτερικού- εξωτερικού που επωφελούνται του γεγονότος για να επανακάμψουν, προσωρινά έστω, στην γενέτειρα, είτε πρόκειται για κατοίκους άλλων περιοχών και του εξωτερικού που επιδιώκουν για πρώτη ή για πολλοστή φορά την γνωριμία ή την διατήρηση της επαφής τους με την περιοχή. Οι περισσότερες εκδηλώσεις γίνονται συνήθως το καλοκαίρι, είναι συνδεδεμένες με την τοπικά γεγονότα και προϊόντα και παραπέμπουν ευθέως σε παρόμοιες γιορτές του πρόσφατου και του μακρινού παρελθόντος, ο απόηχος των οποίων έφθασε ως τις μέρες μας μέσα από την γραπτή και την προφορική λαϊκή παράδοση.

Τέτοιες εκδηλώσεις είναι οι εξής:

- **Αναβίωση Αρχαίων Νεμέων Αγώνων:** Διοργανώνεται κάθε τέσσερα χρόνια στο αρχαίο Στάδιο της Αρχαίας Νεμέας από τον ομώνυμο τοπικό Σύλλογο (που αριθμεί περί τα 1800 μέλη από όλο τον κόσμο) σε ανάμνηση των ανά διετία πραγματοποιούμενων κατά την αρχαιότητα Πανελλήνιων Αγώνων της Νεμέας. Μέχρι σήμερα έχουν διοργανωθεί έξι σύγχρονες Νεμεάδες (1996, 2000, 2004, 2008, 2012 και 2016) που στέφθηκαν με απόλυτη επιτυχία και εξασφάλισαν την παρουσία, είτε ως συμμετεχόντων- αθλητών είτε ως θεατών, χιλιάδων ανθρώπων, πολλές εκατοντάδες των οποίων ήρθαν για τους αγώνες από 100 και πλέον χώρες της υπόλοιπης Ευρώπης και των άλλων ηπείρων. Οι Αναβιώσεις των αρχαίων αγώνων συνδυάζονται τόσο με καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, όσο και με προβολή του τοπικού οίνου (το περίφημο κρασί της Νεμέας από την εκλεκτή μαύρη ποικιλία «αγιωργήτικο», γνωστό από την αρχαιότητα ως «φλιάσιος οίνος»).

- **Αγώνας υπεραποστάσεων Νεμέας- Ολυμπίας:** Πρόκειται για διεθνή αγώνα υπεραπόστασης 184 χιλιομέτρων, τύπου TRIAL (δηλαδή χωρίς εξατομικευμένη υποστήριξη των αθλητών), με αφιετηρία το αρχαίο Στάδιο της Αρχαίας Νεμέας και τερματισμό στο Στάδιο της Αρχαίας Ολυμπίας. Η διαδρομή του αγώνα έχει καθορισθεί έτσι ώστε να προσφέρεται στους συμμετέχοντες η δυνατότητα απόλαυσης του φυσικού περιβάλλοντος (διαδρομή μέσα από δάση κλπ) και προσέγγισης αρχαιολογικών χώρων και μνημείων. Η διαδρομή διασχίζει την περιοχή μελέτης κατά τον άξονα συμμετρίας της, έχει την κατεύθυνση της αρχαίας οδικής αρτηρίας που οδηγούσε τους πέραν του Ισθμού στην Κεντρική Αρκαδία και Ολυμπία μέσω Φλιούντας- Ορχομενού και συνδέεται συμβολικά με τον αγώνα αρματοδρομίας Πέλοπα- Οινόμαου, στον οποίο νίκησε ο Πέλοπας και κέρδισε έτσι τόσο την κόρη του Οινόμαου Ιπποδάμεια όσο και το βασίλειο της Ήλιδας, γεγονός που του έδωσε το δικαίωμα να χαρίσει στην Πελοπόννησο το όνομά του (Πέλοπος νήσος). Ο αγώνας διοργανώνεται κάθε δύο χρόνια κατά τον μήνα Μάιο από τον Σύλλογο ΑΕΘΛΙΟΣ, ο οποίος έχει μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα και παρότι εδρεύει στην Αθήνα περιλαμβάνει στα μέλη του πολλούς κατοίκους της περιοχής, με τους παράγοντες της οποίας συνεργάζεται στενά για την επιτυχία του αγώνα και την έμμεση προβολή και ανάδειξή της. Ο τελευταίος αγώνας διεξήχθη τον Μάιο του 2016, με μεγάλη επιτυχία και συμμετοχή 160 αθλητών από την Ελλάδα και 10 χώρες του εξωτερικού.

Λύκαια:

Αθλητικοί-Μουσικοί αγώνες: Πρόκειται για πολυήμερες εκδηλώσεις που διοργανώνονται κάθε τέσσερα χρόνια στο Λύκαιο Όρος από τον δραστήριο Πατριωτικό Σύλλογο Άνω Καρυωτών «Ο ΛΥΚΑΙΟΣ ΔΙΑΣ», με την συμμετοχή του Δήμου Μεγαλό-πολης και των όμορων ΟΤΑ και την συνεργασία τοπικών φορέων, Συλλόγων και του ΣΕΓΑΣ. Οι εκδηλώσεις αυτές, που τυγχάνουν της γενικής αποδοχής και υποστήριξης και διένυσαν την 11η τετραετία από την καθιέρωσή τους περιλαμβάνουν Αναβίωση αρχαίων αθλητικών, πνευματικών και μουσικών αγώνων στον αρχαιολογικό χώρο του Λυκαίου Όρους και παράλληλες καλλιτεχνικές δραστηριότητες στις γειτονικές θέσεις της Αρχαίας Λυκόσουρας, του Ναού του Επικούρειου Απόλλωνα και της Αρχαίας Μεγαλόπολης καθώς και στους όμορους Δήμους Γόρτυνος, Φαλαισίας, Ήρας και Ανδρί-τσαινας (εκ των οποίων μάλιστα οι δύο τελευταίοι ευρίσκονται εκτός των διοικητικών ορίων του Νομού Αρκαδίας). Τελευταίες πρόσφατες εκδηλώσεις ήσαν τα «ΛΥΚΑΙΑ 2013».

- **Γιορτές Κρασιού:** Από την αρχαιότητα τέσσερες είναι οι επί μέρους περιοχές που φέρεται να σχετίζονται με το κρασί: Φλιασία και Ορνεές (που σήμερα υπάγονται στον Δήμο Νεμέας), Μαντίνεια και Γόρτυς (Γορτυνία). Η μακραίωνη αυτή οινική παράδοση συνεχίζεται και σήμερα με την ετήσια διοργάνωση γιορτών κρασιού, που έχουν σαν στόχο την προβολή των τοπικών οίνων, την αναγνώριση της πολιτιστικής αξίας του προϊόντος και την σύνδεσή του με νέες δραστηριότητες, όπως ο οινικός τουρισμός. Οι γιορτές κρασιού περιλαμβάνουν γευσιγνωσίες, καλλιτεχνικά προγράμματα, παράλληλες εκδηλώσεις λόγου, εκθέσεις κλπ.

Στην Νεμέα η γιορτή διοργανώνεται από το Σύνδεσμο Οινοποιών Νεμέας, σε συνεργασία με το Δήμο Νεμέας, περί τα τέλη του καλοκαιριού, με τον τίτλο: «Μεγάλες Μέρες της Νεμέας». Στην Γορτυνία η γιορτή κρασιού γίνεται στο Σταυροδρόμι Τροπαίων κάθε καλοκαίρι, στην δε ζώνη της Μαντινείας οι εκδηλώσεις διοργανώνονται από το Δήμο Τρίπολης στα κεφαλοχώρια Κορυθίου και Μαντινείας.

- **Διαγωνισμός Δημοτικού Τραγουδιού:** Πρόκειται για επιτυχημένες εκδηλώσεις που πραγματοποιούνται στα Λαγκάδια κάθε και έχουν σκοπό να αναδείξουν την διαχρονική αξία των Δημοτικών Τραγουδιών και να καλλιεργήσουν στους νεώτερους την εξοικείωση με την δημόδη μουσική παράδοση. Ο διαγωνισμός που συγκεντρώνει πάντα το ενδιαφέρον ντόπιων και επισκεπτών προβάλλεται κατά κανόνα και από τα εθνικής εμβέλειας Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και συνοδεύεται από παραδοσιακό γλέντι. Στο διπλανό των Λαγκαδίων Λευκοχώρι γνωστή και σημαντική είναι η γιορτή των Γερόντων, ένα ετήσιο παραδοσιακό γλέντι απόδοσης σεβασμού και τιμής στους λόγω ηλικίας απόμαχους της ζωής.
- **Γιορτές του τσοπάνη:** Τοπικές πανηγύρεις που διοργανώνονται κάθε καλοκαίρι στο Δήμο Γορτυνίας (Νυμφασία Βυτίνας και Δημητσάνα) για να διατηρήσουν ζωντανή την σχέση των περιοχών με την παραδοσιακή κτηνοτροφία, που αποτελούσε, παλαιότερα τουλάχιστον, την κύρια επαγγελματική ενασχόληση των κατοίκων και αποκλειστική σχεδόν πηγή εσόδων. Στη ΔΕ Ηραίας η αντίστοιχη εκδήλωση χαρακτηρίζεται ως η γιορτή της προβατίνας, υπενθυμίζοντας την ιδιαίτερη θέση της αιγοπροβατοτροφίας στην περιοχή και την εξαιρετική ποιότητα του παραγόμενου ντόπιου πρόβειου κρέατος. Στην Ηραία υπάρχει επίσης και η γιορτή του καλαμποκιού.
- **Γιορτή της γκιόσας:** Πραγματοποιείται κάθε καλοκαίρι στα Αθήικια Κορινθίας, προβάλλοντας την τοπική παράδοση σε παραγωγή και προσφορά αιγοπρόβειου κρέατος.
- **Γιορτή των πουλιών:** Πρόκειται για εκδηλώσεις που καθιέρωσε ο τ. Δήμος Στυμφαλίας σε συνεργασία με περιβαλλοντικές οργανώσεις και είναι αφιερωμένες στην πλούσια και σπάνια ορνιθοπανίδα της ομώνυμης λίμνης. Η λίμνη Στυμφαλίας, γνωστή από την αρχαιότητα για τις μυθικές της Στυμφαλίδες Όρνιθες που σκότωσε ο Ηρακλής, πέραν του ότι έχει ενταχθεί στο Δίκτυο Natura 2000 για την απaráμιλλη φυσική ομορφιά της, έχει το πανάρχαιο προνόμιο να γειτνιάζει με τον ενδιαφέροντα και υπό ανασκαφική έρευνα αρχαιολογικό χώρο της αρχαίας Στυμφάλου. Έτσι η γιορτή των πουλιών, πέρα από την δυνατότητα που δίνει στους συμμετέχοντες να παρατηρήσουν τα πουλιά και να επιχειρήσουν να εξερευνήσουν τα μυστικά του παράξενου κόσμου τους, τους προσφέρει και μια πρώτης τάξεως ευκαιρία να περιπλανηθούν στα μονοπάτια της Ιστορίας και να αφεθούν στην ομορφιά του τοπίου και στην του μύθου.
- **Εκδηλώσεις ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ:** Πραγματοποιούνται κάθε καλοκαίρι στον χώρο του Αστεροσκοπείου Κρουονερίου Κορινθίας από τους νέους της περιοχής και καταφέρνουν να συγκεντρώνουν πάρα πολλούς επισκέπτες, νέους κυρίως, από όλη την Κορινθία και όχι μόνο.
- **Νοστιμιές της γιαγιάς:** Εκδηλώσεις στο Ψάρι Τρικολώνων που επικεντρώνονται στη γαστρονομία και στοχεύουν στην ανάδειξη της παραδοσιακής τοπικής μαγειρικής

και ζαχαροπλαστικής και στην ενθάρρυνση ιδιαίτερα των νέων να τις γνωρίσουν και να τις αγαπήσουν.

- **Φεστιβάλ της Άκοβας:** Γίνεται σε ετήσια βάση στο Βυζίκι Τροπαίων και διαρκεί μία εβδομάδα το καλοκαίρι. Αποκορύφωμα των εκδηλώσεων αποτελεί η θεατρική παράσταση της τελευταίας ημέρας, που κλείνει με τοπικό παραδοσιακό γλέντι.
- **Απάντημα Λεβιδιωτών:** Σημαντική εκδήλωση που πραγματοποιείται στο Λεβίδι ανά δύο χρόνια, δίνοντας τη δυνατότητα στους μετανάστες να διατηρούν στενές σχέσεις με την γενέτειρα.
- **Παζάρι γυναικών:** Εκδηλώσεις που λαμβάνουν χώρα στην Καρύταινα κάθε χρόνο τον δεκαπενταύγουστο, με κύριο χαρακτηριστικό την διάθεση προς πώληση, εκ μέρους των γυναικών της περιοχής, τοπικών προϊόντων που παρασκευάζουν οι ίδιες χειροποίητα (παραδοσιακά ζυμαρικά-χυλοπίτες, τραχανάδες, γλυκά του κουταλιού κα).
- **Αναπαράσταση αλώνισματος:** Γίνεται κάθε χρόνο σε πετρόστρωτο αλώνι του Βαλτεσινίκου, με την χρήση αλόγων, παραπέμποντας σε παλαιότερες εποχές κατά τις οποίες ο θερισμός των δημητριακών και το παραδοσιακό αλώνισμα που ακολουθούσε αποτελούσαν σημαντικό χρονικό σημείο της γεωργικής ζωής της τοπικής κοινωνίας. Την αναπαράσταση ακολουθεί παραδοσιακό γλέντι.
- **Εμποροπανήγυρις Στυμφαλίας:** Κάθε Αύγουστο στα Κιόνια Στυμφαλίας ξαναζεί για ένα τετραήμερο η πατροπαράδοτη εμποροπανήγυρις, η οποία, στις εποχές που προηγήθηκαν της εισαγωγής μηχανών στην γεωργία και στις μεταφορές, ήταν σημαντικότερη ζωοπανήγυρις της ευρύτερης περιοχής, κατά την οποία επικρατούσε η αγοραπωλησία ζώων, είτε για εκτροφή, είτε για γεωργικές δουλειές και μεταφορές.
- **Γιορτή του σκόρδου:** Η περιοχή Τρίπολης είναι γνωστή για τα εξαιρετικής ποιότητας σκόρδα της. Στα γειτονικά προς το Κορύθιο Λιθοβούνια Τεγέας και με συμμετοχή παραγωγών της ευρύτερης περιοχής διοργανώνεται κάθε χρόνο, στα τέλη Ιουλίου, γιορτή σκόρδου, κατά την οποία προσφέρονται συνδυασμοί φαγητών με σκορδαλιά. Στα πλαίσια της γιορτής διεξάγεται και διαγωνισμός για την βράβευση ποικιλιών και της μεγαλύτερης (κατά μέγεθος και βάρος) πλεκτής κοτσίδας σκόρδων. Η γιορτή συγκεντρώνει το ενδιαφέρον των ντόπιων και πολλών επισκεπτών.
- **Γιορτή πατάτας:** Γίνεται κατά το τρίτο δεκαήμερο του Αυγούστου στο Κορύθιο και έχει σαν στόχο την προβολή των εξαιρετικής ποιότητας τοπικών ποικιλιών πατάτας (μορφόνα και σπούντα). Στη διάρκεια της γιορτής προσφέρονται δωρεάν και ωμές πατάτες, για κατ' οίκο κατανάλωση και περί τα 15 είδη φαγητών με βάση την ωμή πατάτα. Και η γιορτή αυτή, με τη μορφή του τοπικού γλεντιού, συγκεντρώνει μεγάλο αριθμό επισκεπτών από την περιοχή και αλλού.
- **Γιορτές σταφίδας:** Πραγματοποιούνται το καλοκαίρι σε πολλές σταφιδοπαραγωγές Κοινότητες της Κορινθίας, όπως οι Αρχαίες Κλεωνές, το Ψάρι, η Στιμάγκα κα. Άλλες εκδηλώσεις που απευθύνονται στον ντόπιο πληθυσμό αλλά και σε επισκέπτες (ενδεικτικά):
- **Ποδηλατικοί Αγώνες** (Τρίπολη, Γορτυνία, Νεμέα, Ορεινή Κορινθία, Μπολάτι Κορινθίας, Ξυλόκαστρο, Λουτράκι κ.α.). Πρόκειται για καθιερωμένους τακτικούς αγώνες που πραγματοποιούνται συστηματικά με ευθύνη τοπικών σωματείων φίλων

της ποδηλασίας, που συγκεντρώνουν πολύ μεγάλο ενδιαφέρον και από ποδηλάτες εκτός περιοχής.

- **Αγώνες δρόμου ημιαντοχής για κάθε ενδιαφερόμενο** (Αγιοργήτικος δρόμος Νεμέας, Μυκηναϊκός Αργειακός Δρόμος κ.α.). Ομοίως συγκεντρώνουν ενδιαφερόμενους δρομείς και από άλλες περιοχές.
- **Διεθνές τουρνουά beach soccer και beach volley στο Ξυλόκαστρο.** Το Ξυλόκαστρο έχει δημιουργήσει παράδοση σχετικών αθλητικών εκδηλώσεων, που προσελκύουν πλήθος επισκεπτών.
- **Αθλητικά τουρνουά στο Λουτράκι.** Ο Δήμος Λουτρακίου-Αγίων Θεοδώρων, διοργανώνει κατά περιόδους διεθνή, ευρωπαϊκά και μεσογειακά αθλητικά τουρνουά και πρωταθλήματα καθώς επίσης και το ράλλυ ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ- ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Η προτεινόμενη περιοχή παρέμβασης παρουσιάζει αξιόλογο φυσικό περιβάλλον. Η ποικιλομορφία και ο πλούτος των φυσικών χαρακτηριστικών της περιοχής, σε συνδυασμό με τους ιδιαίτερα χαρακτηρισμένους πόρους (περιοχές NATURA, ΤΙΦΚ, βιό-τοπος CORINE) καθιστούν την περιοχή ως ιδιαίτερα ελκυστικό προορισμό εγκατάστασης ή/και επίσκεψης. Ωστόσο, παρατηρούνται ελλείψεις σε υποδομές για την προστασία του περιβάλλοντος από πυρκαγιές και πλημμύρες που πλήττουν συχνά την περιοχή LEADER, και πλήθος ανθρωπίνων δραστηριοτήτων απειλούν με υποβάθμιση την ποιότητα των διαθέσιμων φυσικών πόρων. Η αδυναμία διαχείρισης των φυσικών καταστροφών και ο κίνδυνος αλόγιστης επέκτασης των λιγνιτωρυχείων της Μεγαλόπολης προς τουριστικά αξιοποιήσιμες περιοχές, μπορούν να ακυρώσουν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της περιοχής LEADER ως προς την αναπτυξιακή της προοπτική.

Η θέσπιση κατάλληλων μέτρων περιβαλλοντικής προστασίας και η οργάνωση ενημερωτικών εκδηλώσεων προς τους κατοίκους και τοπικούς επιχειρηματίες για τα οφέλη της προστασίας του περιβάλλοντος, της διαχείρισης των απορριμμάτων και των ωφελειών της ανακύκλωσής τους, θα μπορούσαν να συμβάλλουν σημαντικά στην ανάδειξη και την αξιοποίηση του φυσικού πλούτου της περιοχής LEADER, με σκοπό την αύξηση του βαθμού ελκυστικότητάς της και έμμεσα την ενδυνάμωση των τοπικών κοινωνιών και οικονομιών.

2.2.2. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

2.2.2.1. Επίπεδο και Εξέλιξη Πληθυσμού (2001-2011)

Σύμφωνα με την Απογραφή Πληθυσμού (2011, βλ. Πίνακα 1 Παραρτήματος Ι.Γ.) ο μόνιμος πληθυσμός της περιοχής παρέμβασης είναι 149.985 άτομα, τα οποία αποτελούντο 25,95% του συνολικού πληθυσμού της Περιφέρειας Πελοποννήσου και το 1,39% του συνολικού πληθυσμού της χώρας.

Όπως φαίνεται στο Πίνακα 2 του Παραρτήματος Ι.Γ, στο Αργολικό τμήμα της ΠΠΠ κατοικεί το 6,25% του συνολικού Πληθυσμού της Π.Π.Π ενώ στο Αρκαδικό το 18,28% και στο Κορινθιακό το 75,47%. Η κατανομή αυτή απεικονίζεται στο Γράφημα 21.

Στο Πίνακα 3 του Παραρτήματος Ι.Γ, φαίνεται ότι ο πληθυσμός της Π.Π.Π., κατά τη δεκαετία 2001-2011, μειώθηκε κατά 4,12% (6.449 κάτοικοι), ποσοστό μεγαλύτερο από τα αντίστοιχα Περιφέρειας Πελοποννήσου (3,30%) και Χώρας (1,08%).

Η μείωση αυτή διαμορφώθηκε ως εξής:

Περιφερειακές Ενότητες περιοχών παρέμβασης	2001	2011	Μείωση
Αργολικό Τμήμα	11.270	9.378	-16,79%
Αρκαδικό Τμήμα	32.439	27.412	-15,50%
Κορινθιακό Τμήμα	112.725	113.195	0,42%
Συνολικά	156.434	149.985	-4,12 %

Στο Κορινθιακό Τμήμα της ΠΠΠ παρατηρείται μικρή αύξηση του πληθυσμού κατά 0,42% ενώ στα άλλα τμήματα (Αργολικό και Αρκαδικό) της ΠΠΠ παρατηρούνται μειώσεις 16,79% και 15,50%, αντίστοιχα (βλ. Πινακα 9 Παραρτήματος 1.Γ).

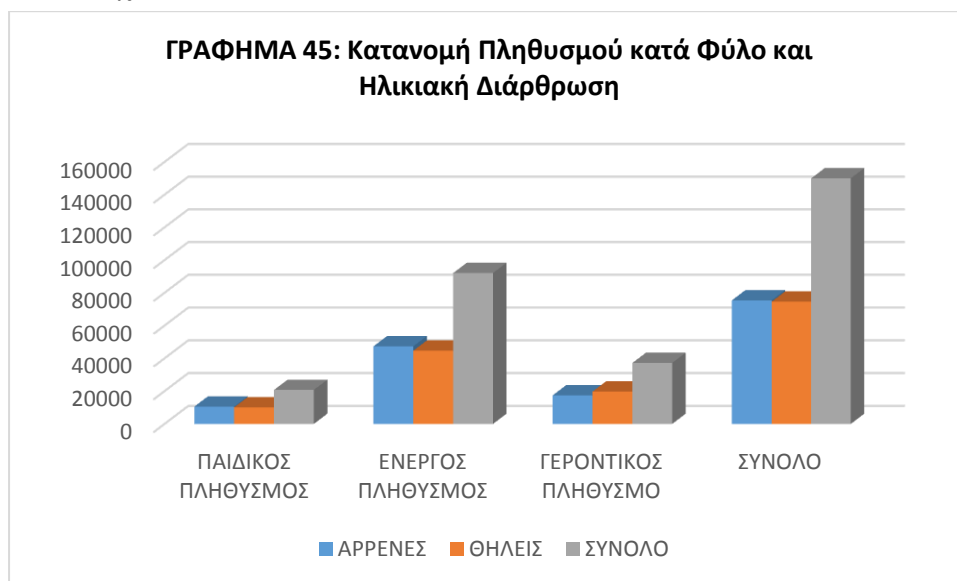
Η μεγαλύτερη μείωση στο νομό Αργολίδας παρατηρείται στη Δ.Ε. Λυρκείας (29,11%), στην οποία η κοινότητα Κεφαλοβρύσου παρουσιάζει τη μεγαλύτερη μείωση (58,65%). Ακολουθεί η Δημοτική Ενότητα Μυκηναίων με 18,73%, στην οποία όμως δύο πεδινές κοινότητες (Νέο Ηραίο και Φίχιτι) παρουσιάζουν αύξηση 136,64% και 30,31%. Στην ΔΕ Αλέας η μείωση είναι μόνο 2,8% αφού η Κοινότητα Φρουσούνας παρουσιάζει ακραία αύξηση 105,88%. Η ΔΕ Κουτσοποδίου παρουσιάζει μείωση 7,02% (μεγαλύτερη μείωση (23,94%) παρατηρείται στο Σχινοχώρι). Ακολουθεί σε μείωση το αρκαδικό τμήμα της ΠΠΠ. Τη μεγαλύτερη μείωση παρουσιάζει ο Δήμος Τρίπολης (21,29%) και ακολουθούν οι Δήμοι Γορτυνίας (19,08%) και Μεγαλόπολης (7,34%). Δημοτικές Ενότητες με τη μεγαλύτερη μείωση είναι του Φαλάνθου (36,69%), Τρίπολης (34,71%) και Μαντινείας (32,72 %) του Δήμου Τρίπολης και ακολουθούν εκείνες της Κοντοβάζαινας και των Λαγκαδίων του Δήμου Γορτυνίας με αντίστοιχα ποσοστά (29,65% και 28,29%, αντί-στοιχα). Σε καμία ΔΕ του αρκαδικου τμήματος της ΠΠΠ δεν παρατηρείται αύξηση πλη-θυσμού αν και μεμονομένα σε πολύ μικρού πληθυσμού κοινότητες παρατηρούνται αυ-ξήσεις που δεν αξιολογούνται.

Στο Νομό Κορινθίας, ο Δήμος με τη μεγαλύτερη μείωση είναι ο Δήμος Νεμέας (11,02%) και ακολουθούν ο Δήμος Ξυλοκάστρου-Ευρωστίνης με 4,71% , ο Δήμος Σικυωνίων με 1,76% και ο Δήμος Κορινθίων με 1,4% μειώσεις. Δημοτική Ενότητα με τη μεγαλύτερη μείωση παρουσιάζουν η ΔΕ Φαινεού Δήμου Σικυωνίων (33,61%), και η Δημοτική Ενότητα Άσσου- Λεχαιίου Δήμου Κορινθίων (23,84%). Αντιθέτως, οι Δήμοι Βέλου-Βόχας και Λουτρακίου - Αγίων Θεοδώρων παρουσιάζουν αύξηση του πληθυσμού τους κατά 10,30% και 5,69%, αντίστοιχα, με τις ΔΕ Βόχας και Λουτρακίου-Περαχώρας να παρου-σιάζουν τις μεγαλύτερες αυξήσεις (14,88% και 7,70%, αντίστοιχα).

2.2.2.2. Κατανομές Πληθυσμού κατά φύλο και ηλικιακή διάρθρωση

Στο Πίνακα 10 του Παραρτήματος 1.Γ φαίνεται αναλυτικά η κατανομή του πληθυσμού 2011 ανά φύλο και ηλικιακή ομάδα σε επίπεδο Κοινοτήτων, Δημοτικών Ενοτήτων, Δήμων και Νομών. Σύμφωνα με αυτόν, το σύνολο των θηλέων (74.576) αντιστοιχεί στο 49,72% του συνολικού πληθυσμού, ενώ το σύνολο των αρρένων (75.409), ελαφρώς μεγαλύτερο, αντιστοιχεί στο 50,28% του συνολικού πληθυσμού (αντίστοιχα εθνικά ποσοστά 51% για θήλεις και 49% για άρρενες). Τα αντίστοιχα ποσοστά της ΠΠΠ για το 2001 ήσαν των θηλέων 48,66% και των αρρένων 51,34% (βλ. Πίνακα 11 Παραρτήματος 1.Γ). Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι στην δεκαετία 2001-2011 αυξήθηκε ελαφρά κατά 1,06% το ποσοστό του πληθυσμού των θηλέων και μειώθηκε αντιστοίχως το ποσοστό των ανδρών. Παρά ταύτα, οι άρρενες παραμένουν το πολυπληθέστερο φύλο, με διαφορά ποσοστού 1,62%.

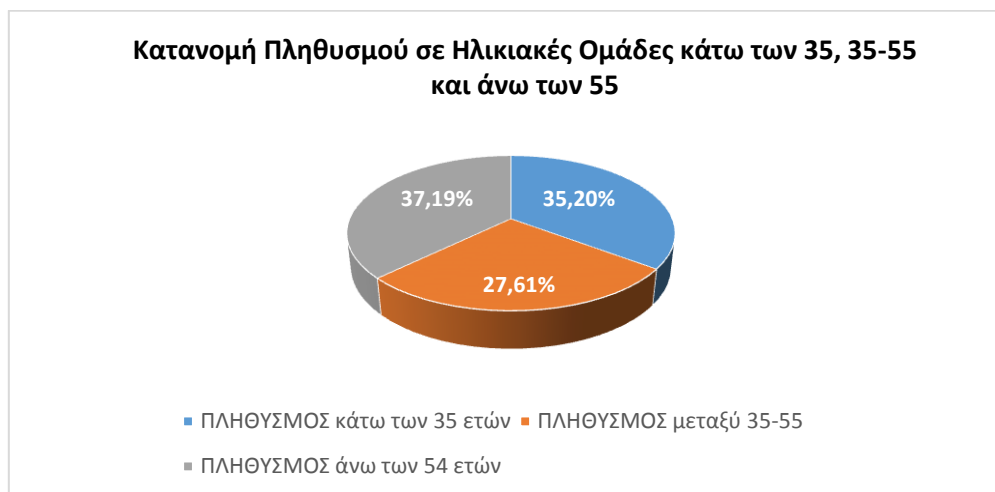
Στο σύνολο της περιοχής πολυπληθέστερη είναι η ηλικιακή ομάδα 15-64 (ενεργός πληθυσμός) με ποσοστό 61,39 %. Ακολουθεί η ηλικιακή ομάδα 65+ (γεροντικός πληθυσμός) με ποσοστό 13,82% ενώ η ομάδα ηλικίας έως 14 (παιδικός πληθυσμός) αποτελεί μόνο το 13,82% του συνολικού πληθυσμού. Στην ηλικιακή ομάδα του ενεργού πληθυσμού περισσότεροι είναι οι άρρενες (47.372 άτομα, δηλαδή ποσοστό 31,58% του συνόλου) ενώ ο ενεργός πληθυσμός θηλέων είναι 44.699 άτομα, που αντιστοιχούν στο 29,8% του συνόλου.

Στον Πίνακα 12 του Παραρτήματος 1.Γ φαίνεται συγκεντρωτικά η κατανομή του πληθυσμού κατά φύλο και ηλικιακή ομάδα σε επίπεδο Δημοτικής Ενότητας, Δήμου και Νομού. Στον Πίνακα 13 του Παραρτήματος 1.Γ, φαίνεται ο μέσος όρος ηλικίας του πληθυσμού ανά Τοπική Κοινότητα. Οι υψηλότεροι Μ.Ο. ηλικίας (που φθάνουν την τάξη των 70 ετών) εμφανίζονται σε τοπικές κοινότητες του Δήμου Γορτυνίας και της ΔΕ Γόρτυνος του Δήμου Μεγαλόπολης. Στους υπόλοιπους Δήμους, και κυρίως σε εκείνους της Αργολίδας και της Κορινθίας, οι Μ.Ο. ηλικίας είναι θεαματικά μικρότεροι, της τάξεως περίπου των 50 ετών (ο Μ.Ο. ηλικίας είναι 44 έτη σε επίπεδο Περιφέρειας Πελοποννήσου και 41,9 σε επίπεδο Χώρας).

Στον ίδιο Πίνακα φαίνεται ότι ο λόγος του πληθυσμού με ηλικία κάτω των 35 ετών προς τον πληθυσμό με ηλικία μεγαλύτερη των 55 ετών είναι : $52.793/55.775 = 94,65\%$, έναντι αντιστοίχου εθνικού ποσοστού 126,4%. Για την απασχόληση σε αυτές τις ηλικιακές ομάδες γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στο Κεφαλαίο 2.2.4.5.

2.2.2.3. Δημογραφικοί Δείκτες

Δείκτης Εξάρτησης:

Ο Δείκτης Εξάρτησης δείχνει πόσοι συντηρούμενοι (παιδιά και γέροντες) αντιστοιχούν σε 100 άτομα του ενεργού πληθυσμού (15-64) και λειτουργεί ως ένδειξη του βάρους που φέρει ο ενεργός πληθυσμός. Ο δείκτης αυτός για το σύνολο της ΠΠΠ το 2011 ήταν 62,9% (βλ. Πίνακα 10 Παραρτήματος 1.Γ) αυξημένος κατά 4,66% έναντι του αντιστοίχου του έτους 2001 που ήταν 58,24% (βλ. Πίνακα 14 Παραρτήματος 1.Α.). Ο δείκτης αυτός είναι μεγαλύτερος κατά 21,67% από τον αντίστοιχο δείκτη της χώρας (41,23%) Ο υψηλότερος δείκτης εξάρτησης (77,1%) αφορά το αρκαδικό τμήμα της ΠΠΠ και ακο-λουθούν το αργολικό (72,42%) και το κορινθιακό (59,07%). Μεγαλύτερο δείκτη εξάρ-τησης εμφανίζει ο Δήμος Γορτυνίας (105,09%) και ακολουθούν ο Δήμος Τρίπολης (105,09%) και ο Δήμος Μεγαλόπολης (57,92%). Το μικρότερο ποσοστό εμφανίζει ο Δήμος Βέλου-Βόχας Κορινθίας (56,7%).

Δείκτης Γήρανσης:

Ο δείκτης γήρανσης δείχνει πόσοι συντηρούμενοι γέροντες αναλογούν σε 100 άτομα του συνολικού πληθυσμού και αποτελεί το λόγο των ατόμων 65+ ετών προς τον πληθυσμό των παιδιών ηλικίας 0-14 ετών. Για το σύνολο της ΠΠΠ, ο δείκτης αυτός ήταν (βλ. Πίνακα 10 Παραρτήματος 1.Γ) ήταν 24,79%, αυξημένος κατά 2,27% από τον αντίστοιχο δείκτη του 2001 (22,52%)(βλ. Πίνακα 10 Παραρτήματος 1.Γ). Ο δείκτης αυτός είναι υψηλότερος από τον αντίστοιχο εθνικό (19,49%) κατά 5,3%. Ο υψηλότερος δείκτης γήρανσης παρατηρείται στο αρκαδικό τμήμα της Π.Π.Π. (32,31%) και ακολουθούν το αργολικό (30,15 %) και το κορινθιακό (22,53 %). Σε επίπεδο δήμου, τα υψηλότερα ποσοστά γήρανσης σημειώθηκαν στους Δήμους Τρίπολης

(43,95%) και Γορτυνίας (43,04%) ενώ χαμηλότερος δείκτης γήρανσης παρατηρήθηκε στο Δήμο Βέλου-Βόχας (20,51%).

Δείκτης Νεανικότητας:

Ο δείκτης νεανικότητας δείχνει πόσα άτομα ηλικίας 0-14 ετών αναλογούν σε 100 άτομα του συνολικού πληθυσμού. Για την περιοχή παρέμβασης η τιμή του δείκτη νεανικότητας για το 2011 είναι 13,82%, έχοντας μειωθεί κατά 0,51% από το 2001 (14,33%). Ο δείκτης αυτός ήταν υψηλότερος κατά 4,11% από τον αντίστοιχο δείκτη της χώρας (9,71%). Ο υψηλότερος δείκτης νεανικότητας παρατηρείται στις περιοχές του κορινθιακού τμήματος της ΠΠΠ (14,87%), με τις περιοχές του αργολικού τμήματος (11,86%) και αρκαδικού τμήματος (11,86%) να ακολουθούν. Οι Δήμοι με τους μεγαλύτερους δείκτες νεανικότητας είναι ο Δήμος Κορινθίων (16,67%), ο Δήμος Βέλου-Βόχας (15,75%) και ο Δήμος Τρίπολης (15,50%). Αντίθετα, ο μικρότερος δείκτης παρατηρήθηκε στο Δήμο Γορτυνίας (8,20%).

Οι μεταβολές των παραπάνω δεικτών για το διάστημα 2001-2011 παρουσιάζεται στο Πίνακα 15 του Παραρτήματος 1.Γ.

2.2.2.4. Κοινωνικά Χαρακτηριστικά Προτεινόμενης Περιοχής Παρέμβασης

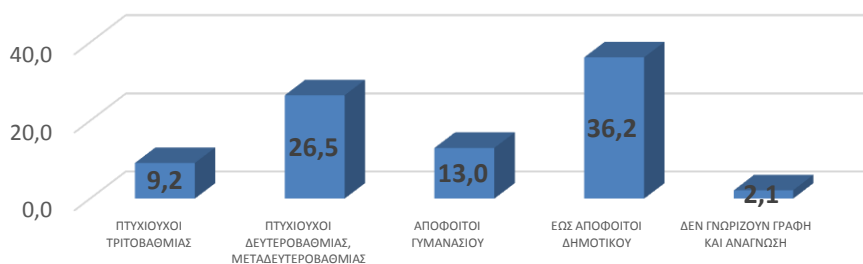
2.2.2.4.1. Επίπεδο Εκπαίδευσης πληθυσμού

Σύμφωνα με το Πίνακα 16 του Παραρτήματος 1.Γ, το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού 2011 της περιοχής παρέμβασης (30,92%) είναι απόφοιτοι δημοτικού, το 13,03% απόφοιτοι Γυμνασίου, το 22,90% είναι απόφοιτοι Λυκείων και Επαγγελματικών Σχολών ενώ οι πτυχιούχοι μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης αποτελούν το 2,43% μόνο του πληθυσμού και οι αποφοιτοι ΑΕΙ και ΑΤΕΙ είναι αθροιστικά το 9,17% (από το ποσοστό αυτό, μόνο το 0,373% αφορά κατόχους μεταπτυχιακών τίτλων σπουδών). Σημαντικά θεωρούνται και τα ποσοστά όσων εγκατέλειψαν το Δημοτικό (5,27%, ίσο με το αντίστοιχο ποσοστό Περιφέρειας Πελοποννήσου) και όσων είναι αναλφάβητοι (2,14%).

Η αναλυτική παρουσίαση των ανωτέρω στοιχείων ανά νομαρχιακά τμήματα της ΠΠΕ γίνεται στο Πίνακα 17 του Παραρτήματος 1.Γ.

Από τα παραπάνω προκύπτει υστέρηση της περιοχής παρέμβασης σχετικά με το επίπεδο εκπαίδευσης των κατοίκων της. Παρά ταύτα, το επίπεδο αυτό προσιδιάζει με το εκπαιδευτικό επίπεδο σε επίπεδο Χώρας.

Επίπεδο Εκπαίδευσης στην Προτεινόμενη Περιοχή Παρέμβασης

2.2.2.4.2. Θέση στο επάγγελμα

Σύμφωνα με τα στοιχεία 2011 του Πίνακα 18 του Παραρτήματος 1.Γ., στη ΠΠΕ, οι απασχολούμενοι (48.575¹) αποτελούν το 32,39% του συνολικού πληθυσμού. **Οι απασχολούμενοι αυτοί κατανέμονται κατά ποσοστό κατά 25,12% στο πρωτογενή τομέα (γεωργία- κτηνοτροφία-δασοπονία και αλιεία)** και κατά μικρότερα ποσοστά στους άλλους τομείς (ενδεικτικά αναφέρονται: 13,17% στο χονδρικό λιανικό εμπόριο, 7,21% στις κατασκευές, 6,99% στη μεταποίηση, 6,58% στη δημόσια διοίκηση, 6,33 % στις υπηρεσίες καταλυμάτων και εστίασης, 4,7% στην εκπαίδευση και 2,02% στις τέχνες, διασκέδαση, ψυχαγωγία).

Σύμφωνα με το Πίνακα 19 του Παραρτήματος 1.Γ, το 2011, οι μισθωτοί αποτελούσαν με μεγάλη διαφορά, τη πολυπληθέστερη ομάδα απασχολουμένων στη ΠΠΠ (ποσοστό 20,89% επί του συνολικού πληθυσμού). Ακολουθούν οι αυτοαπασχολούμενοι με ποσοστό 10,34%, οι εργοδότες με 1,62% και οι βοηθοί οικογενειακών επιχειρήσεων με 0,57%. Στη περιοχή, είχαν καταγραφεί και νέοι άνεργοι με ποσοστό 2,38% και ποσοστό 8,98% αλλοδαποί, οι οποίοι στη συντριπτική τους πλειοψηφία είναι εργάτες γης.

Στο Πίνακα 20 του Παραρτήματος 1.Γ φαίνονται οι απασχολούμενοι κατά επάγγελμα στους Δήμους της ΠΠΠ. Τα στοιχεία αυτά, σε σχέση με τη ΠΠΠ, ισχύουν για όλους τους Δήμους πλην των Δήμων Άργους-Μυκηνών, Τρίπολης, Κορινθου και Μεγαλόπολης εκ των οποίων οι δύο πρώτοι περιλαμβάνουν μεγάλες πόλεις και ΔΕ που δεν περιλαμβάνονται στη ΠΠΠ, ο τρίτος περιλαμβάνει την εξαιρούμενη πόλη της Κορίνθου και ο τέταρτος περιλαμβάνει την – εκτός ΠΠΠ- Δ.Ε. Φαλαισίας.

2.2.2.4.3. Εθελοντισμός

¹ Το σύνολο απασχολουμένων του Πίνακα 19 διαφέρει ελαφρά (κατά 766 άτομα, δηλ. - 1,57%) από το αντίστοιχο σύνολο του ομοειδούς Πίνακα 28.

Στην περιοχή παρέμβασης έχει αναπτυχθεί μια αξιοσημείωτη και ελπιδοφόρα τάση εθελοντικής συστράτευσης πολιτών, με διαφορετικούς αλλά εξίσου σημαντικούς σκοπούς. Πέραν των πολιτών που προσφέρουν εθελοντική υπηρεσία στη διοργάνωση τοπικών εκδηλώσεων πολιτισμού και αθλητισμού (εθελοντές Αναβίωσης Νεμέων Αγώνων και Αέθλιου, εθελοντές δρόμων ημιαπόστασης, ποδηλατικών γύρων κλπ), υπάρχουν πολλοί που προσφέρουν εθελοντική εργασία για περιβαλλοντικούς και κοινωνικούς σκοπούς.

Στην Κορινθία υπάρχουν τουλάχιστον 6 τυπικές ή άτυπες ομάδες δασοπυροσβεστών, οι οποίοι, σε συνεργασία με την Πυροσβεστική Υπηρεσία και την Υπηρεσία Πολιτικής Προστασίας, εποπτεύουν συστηματικά τα δάση της περιοχής τους προκειμένου να προληφθεί ο κίνδυνος πυρκαγιάς ή βοηθούν αφιλοκερδώς στην καταστολή της, όταν και όπου εμφανιστεί (πρόκειται για Συλλόγους ή απλές ομάδες εθελοντών Χιλιομοδίου, Αθικίων, Γαλατακίου, Σοφικού, Κορίνθου, Αγίων Θεοδώρων και Λουτρακίου. Διαδεδομένη είναι και η εθελοντική συνεισφορά στον καθαρισμό οικοσυστημάτων, όπως ο Ασωπός ποταμός, λίμνη Ηραίου Λουτρακίου, παραλίες κ.λπ. Μεγάλη είναι η κοινωνική συνεισφορά και των εθελοντών αιμοδοτών, οι οποίοι προσφέρουν αίμα συστηματικά, προκειμένου να καλύπτονται οι ανάλογες ανάγκες του τοπικού πληθυσμού. Ενδεικτικά αναφέρονται οι εθελοντές αιμοδότες των ενοριών του Δήμου Νεμέας, των Συλλόγων “ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΗΣ ΖΩΗΣ” Ξυλοκάστρου, «Άξιον Εστί» Αρκαδίας και Ο ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΣ Συρναίων Αρκαδίας καθώς και οι αιμοδότες της Τράπεζας Αίματος του Δήμου Κορινθίων, του Δήμου Μεγαλόπολης κ.α. Κατά τις αιμοδοσίες που διοργανώνονται δύο φορές το χρόνο, συμμετέχουν οργανωμένα και πολλοί μαζικοί τοπικοί φορείς, όπως ο Σύλλογος ΡΕΑ Άσσου, οι εργαζόμενοι του Club Hotel Kazino Λουτρακίου, οι εργαζόμενοι στη ΔΕΗ Μεγαλόπολης, ο Ορειβατικός Σύλλογος Τρίπολης, Ενώσεις Εκπαιδευτικών, η Αγωνιστική Λέσχη Αυτοκινήτου Μεγαλόπολης κ.α.

Στην Κορινθία και την Αργολίδα δραστηριοποιούνται ακόμα δύο ομάδες εθελοντών διασωστών, που προσφέρουν υπηρεσίες σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης και όχι μόνο, στην ευρύτερη περιοχή. Σημαντική ακόμα είναι η προσφορά εθελοντών στο «Χαμόγελο του Παιδιού», Κόρινθο, στο Κέντρο Πρόληψης των Εξαρτήσεων και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας Π.Ε. Αρκαδίας «Ανέλιξη» και στο ΟΚΑΝΑ Κέντρο Πρόληψης Ν. Κορινθίας «Διολκός», που παρέχουν σοβαρές υπηρεσίες στον αγώνα κατά των εξαρτησιογόνων ουσιών.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Με βάση τα παραπάνω, είναι εμφανές ότι η προτεινόμενη περιοχή παρέμβασης αντιμετωπίζει έντονα δημογραφικά προβλήματα, καθώς ο πληθυσμός της συνεχώς γηράσκει και ο δείκτης εξάρτησης είναι υψηλός. Το μόνο ενθαρυντικό είναι ότι ο δείκτης νεανικότητας που αφορά τον παιδικό πληθυσμό είναι αρκετά υψηλός.

Αποθαρρυντικό όμως είναι το γεγονός ότι κατά το διάστημα 2011-2011 ο πληθυσμός μειώθηκε κατά 4,12% και η δηλωμένη ανεργία των νέων είναι υπολογίσιμη (2,38%). Επίσης, σημαντική αδυναμία της ΠΠΠ αποτελεί το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των

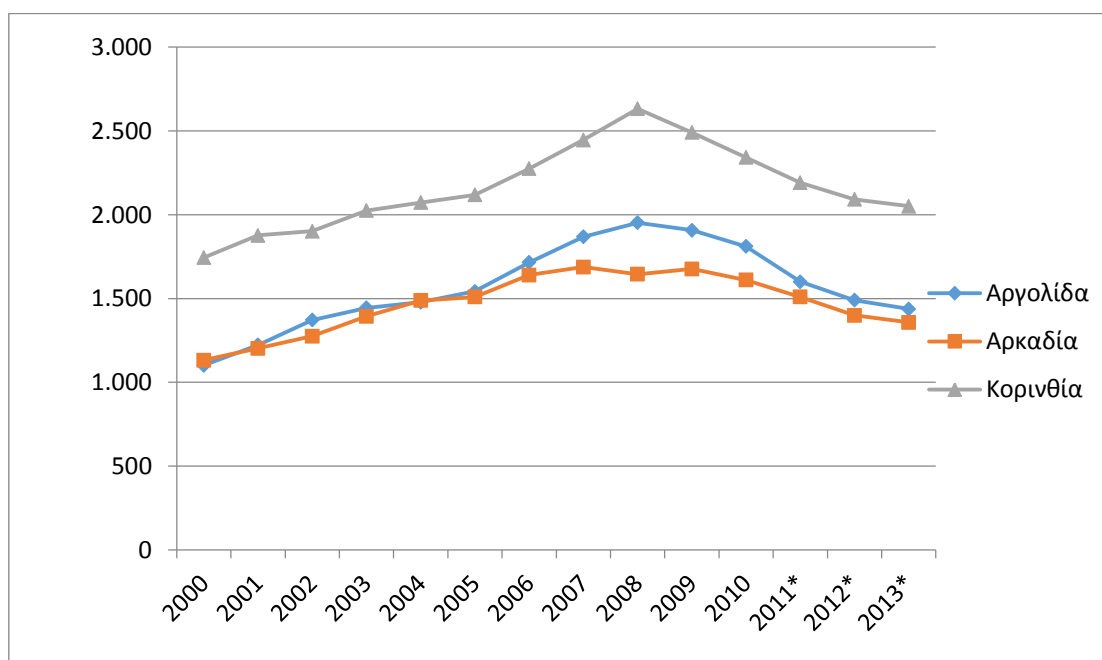
κατοίκων της και το υψηλό ποσοστό μισθωτών, των οποίων τα εισοδήματα βαίνουν μειούμενα.

2.2.3. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

2.2.3.1. ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

2.2.3.1.1. Ενδεικτικά Στοιχεία ΑΕΠ (σε Επίπεδο Περιφερειακής Ενότητας)

Το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν Περιφέρειας Πελοποννήσου και Περιφερειακών Ενοτήτων που συμμετέχουν στην ΠΠΠ, από το 2001 έως το 2013, παρουσιάζει διακυμάνσεις (βλ. Πίνακες 21 και 22 του παραρτήματος 1.Γ) που φαίνονται στο επόμενο Γράφημα.

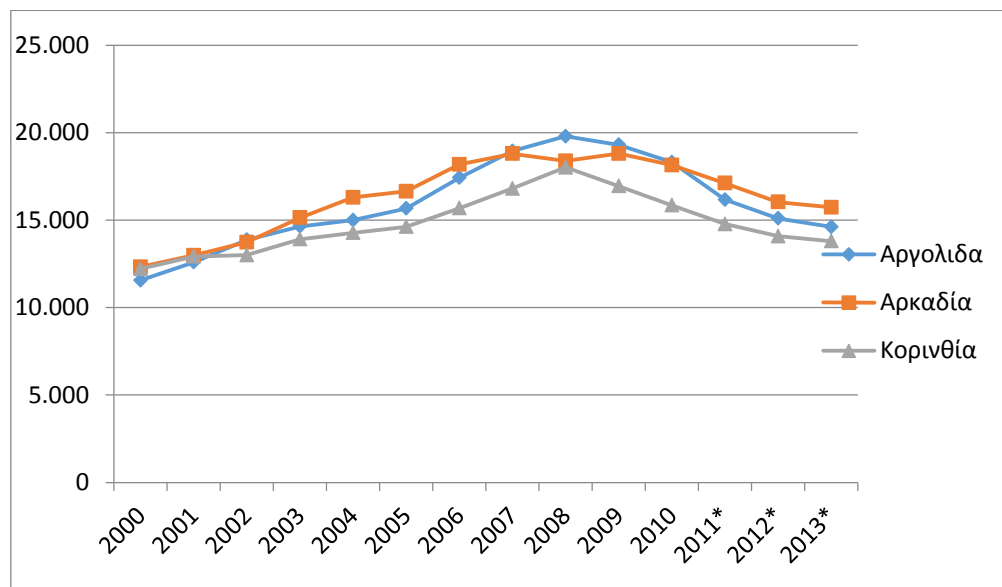

Σύμφωνα με αυτό, από το 2000 έως και το 2008, υπήρξε ανοδική πορεία του Α.Ε.Π., η οποία διακόπηκε και αντιστράφηκε έκτοτε μέχρι το 2013. Το Α.Ε.Π. ανά Νομό κατά το 2013 διαμορφώθηκε περίπου στα επίπεδα του 2005. Μεγαλύτερο Α.Ε.Π. διαχρονικά εμφανίζει ο Νομός Κορινθίας και ακολουθούν ο Νομός Αργολίδας και ο Νομός Αρκαδίας. Πάντως, στη δεκαετία 2001 -2011, το ΑΕΠ κατά Νομό αυξήθηκε σημαντικά στην Αργολίδα (30,83%) και λιγότερο στην Αρκαδία (25,52%) και Κορινθία (16,78%). Η αύξηση ΑΕΠ στην Αργολίδα ήταν μεγαλύτερη από εκείνη στην Πελοπόννησο, αλλά μικρότερη από την αύξηση σε επίπεδο Χώρας, στους δε Νομούς Αρκαδίας και Κορινθίας, οι ποσοστιαίες αυξήσεις του ΑΕΠ υπολείπονται των αντιστοίχων Πελοποννήσου και Χώρας για το ίδιο διάστημα (βλ. Πίνακα 21 Παραρτήματος 1.Γ).

2.2.3.1.2. Ενδεικτικά Στοιχεία κατά κεφαλήν ΑΕΠ (σε Επίπεδο Π.Ε)

Την ίδια διαχρονική εικόνα με το ΑΕΠ παρουσιάζει, για το διάστημα 2001-2011 και το κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. των Νομών της ΠΠΠ, δηλαδή αυξητική πορεία μέχρι το 2008 και

έκτοτε σταδιακή μείωση, φθάνοντας το 2013 στα επίπεδα του 2005, όπως φαίνεται στο επόμενο Γράφημα που προέκυψε από το Πίνακα 23 του Παραρτήματος 1.Γ.

Μέχρι το 2007, το μεγαλύτερο κατά κεφαλήν εισόδημα είχε η Αρκαδία (18.789 ευρώ) και ακολουθούσαν Αργολίδα και Κορινθίας. Για το διάστημα 2006 -2009, το μεγαλύτερο κατά κεφαλήν εισόδημα παρουσίασε η Αργολίδα και το μικρότερο η Κορινθία. Κατά το 2013, και η κατάταξη και οι τιμές επανέρχονται στα επίπεδα του 2005 (πρώτη η Αρκαδία με 15.725 ευρώ και ακολουθούν Αργολίδα με 14.614 και Κορινθία με 13.792). Και οι τρεις Νομοί κατά το 2013 είχαν μέσο κατά κεφαλήν εισόδημα μεγαλύτερο από το αντίστοιχο της Περιφέρειας Πελοποννήσου (13.497) αλλά μικρότερο από το αντίστοιχο της Χώρας (16.451).

Οι μεταβολές (αυξήσεις) του κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. ανά Νομό για τη δεκαετία 2001-2011 φαίνονται αναλυτικά στο Πίνακα 24 του Παραρτήματος 1.Γ.. Οι αυξήσεις αυτές ήταν 31,82% για την Αρκαδία, 28,41 % για την Αργολίδα και 14,33% για τη Κορινθία, έναντι αντίστοιχων ποσοστών 27,85% της Περιφέρειας Πελοποννήσου και 33,06% της Χώρας. Σημειώνεται ότι οι τιμές συνολικού και κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Αρκαδίας επηρεάζονται θετικά από την ύπαρξη και λειτουργία των εγκαταστάσεων της ΔΕΗ στη Μεγαλόπολη.

2.2.3.1.3. Ενδεικτικά Στοιχεία ΑΕΠ (σε Επίπεδο Περιφερειακής Ενότητας)

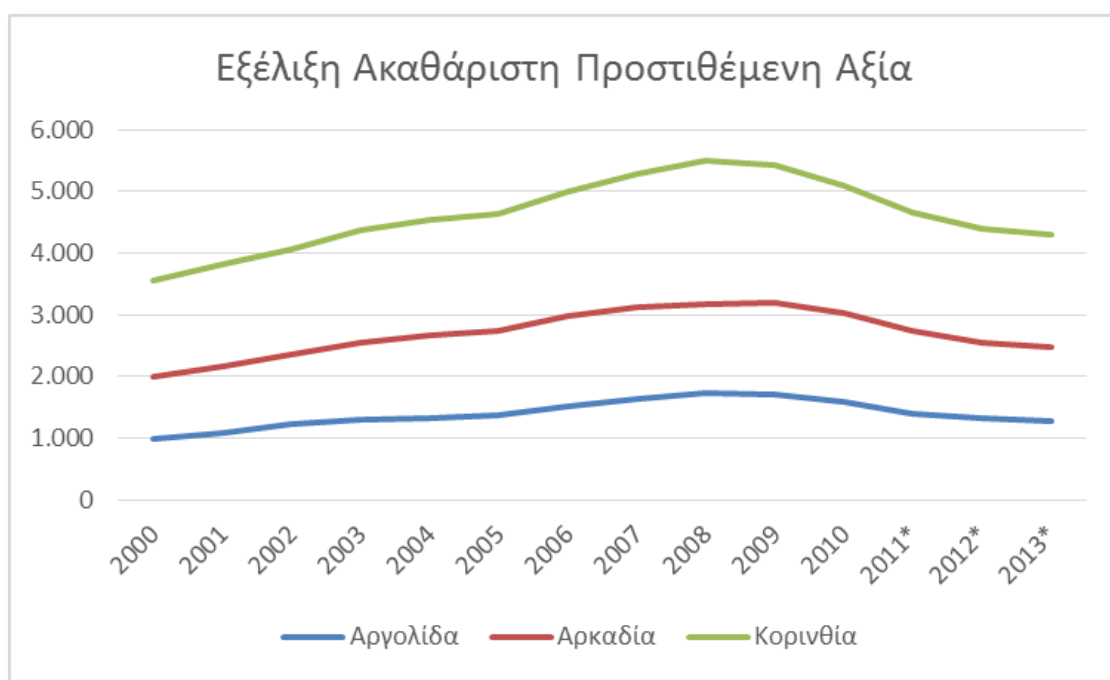
Επειδή δεν διατέθηκαν από την ΕΛΣΤΑΤ στοιχεία για το ΑΕΠ κατά κλάδο, η παρούσα ανάλυση γίνεται με τα διατιθέμενα στοιχεία Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία (Α.Π.Α.) του Πίνακα 25 του Παραρτήματος 1.Γ.

Στον πίνακα 26 του Παραρτήματος 1.Γ. εμφανίζονται τα ποσοστά συμμετοχής της Ακαθάριστη Προστιθέμενης Αξίας ανά Κλάδο στη συνολική ΑΠΑ κατά νομό για το διάστημα 2001- 2011.

Η μεγαλύτερη συνεισφορά προέρχεται από το κλαδο Ορυχείων, λατομείων, βιομηχανίας, παροχής ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού, κλιματισμού και νερού, επεξεργασίας λυμάτων, διαχείρισης αποβλήτων και δραστηριότητες εξυγίανσης (η διακύμανση των ποσοστών ανά έτος φαίνονται στο Γράφημα 42).

Δεύτερος σε συνεισφορά κλάδος είναι του Χονδρικο-λιανικού εμπορίου, επισκευής μηχανοκίνητων οχημάτων/μοτοσυκλετών, μεταφορών και αποθήκευσης (βλ. Γράφημα 43) και έπεται - ο ενδιαφέρων για τη ΠΠ- κλάδος των υπηρεσιών καταλυμάτων και εστίασης, με ενδεικτικά ποσοστά συμμετοχής στο ΑΠΑ των τριών Νομών 23,52% (το 2001) και 20,77% (το 2011) (βλ. Γράφημα 44).

Στον επίσης ιδιαίτερα σημαντικό για τη ΠΠΠ κλάδο της Γεωργίας, Αλιείας και Δασοπονίας, υπήρξε από το 2000 έως το 2011 σταδιακή μείωση από 10,7% στο 6,69% στο σύνολο των τριών Νομών (βλ. Γράφημα 45). Η εξέλιξη αυτής της μείωσης ανά νομό φαίνεται στο Γράφημα 51 (σε απόλυτες τιμές προηγείται σταθερά η Αργολίδα για όλη τη δεκαετία 2001- 2011 και έπονται Κορινθία και Αρκαδία, οι οποίες όμως συγκλίνουν μετά το 2010).

2.2.3.1.4. Εξέλιξη Απασχόλησης (Συνολική και κατά Κλάδο) 2001-2011

Ο συνολικός πληθυσμός των απασχολούμενων 2011 της ΠΠΠ ήταν 49.431 κάτοικοι που αντιστοιχούν στο 32,9% του συνολικού Πληθυσμού (βλ. Πίνακα 27 Παραρτήματος 1.Α.). Από το σύνολο των απασχολούμενων, οι άνδρες είναι 31.926, (ποσοστό 64,70%) έναντι 17.415 γυναικών (ποσοστό 35,30%). Το μεγαλύτερο μέρος (54,83%) απασχολείται σε μισθωτή εργασία ενώ οι αυτοαπασχολούμενοι και οι εργοδότες κατέχουν ποσοστά 34,49% και 7,90% αντιστοίχως. Σε όλες τις κατηγορίες απασχόλησης, οι άρρενες επικρατούν αριθμητικά με ποσοστά από 71,67% (ως εργοδότες) έως 59,78% (ως μισθωτοί) ενώ τα ποσοστά των γυναικών στις αντίστοιχες κατηγορίες είναι πολύ μικρότερα και κυμαίνονται μεταξύ 28,33% και 40,22%. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί η κατηγορία όσων απασχολούνται ως βοηθοί στην οικογενειακή επιχείρηση, όπου οι γυναίκες υπερ-τερούν των ανδρών με ποσοστο 22,51% (61,26% γυναίκες- 38,74% άνδρες).

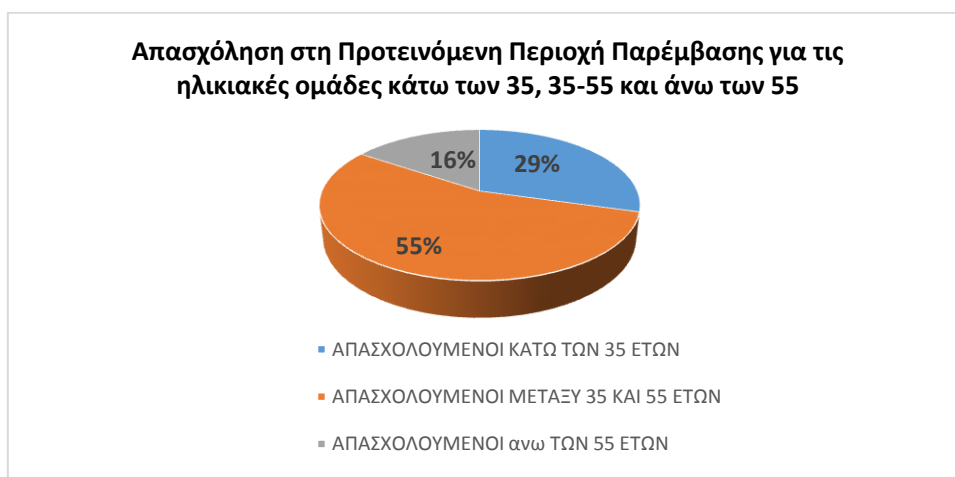
Η ηλικιακή διάρθρωση των απασχολούμενων, κατά φύλο, φαίνεται αναλυτικά και συνοπτικά στον Πίνακα 28 και 29 του Παραρτήματος 1.Α. Σύμφωνα με τα διατιθέμενα αυτά στοιχεία 2011, οι απασχολούμενοι κάτω των 35 ετών αποτελούν το 29,4% του

συνόλου των απασχολουμένων που επιμερίζεται σε 18,71% (άρρηνες) και 10,69% (θήλεις). Πολυπληθέστερη είναι η κατηγορία απασχολουμένων ηλικίας 35-55 ετών που εμφανίζει ποσοστό 55,03% (άρρηνες 35,31% και γυναίκες 19,72%).

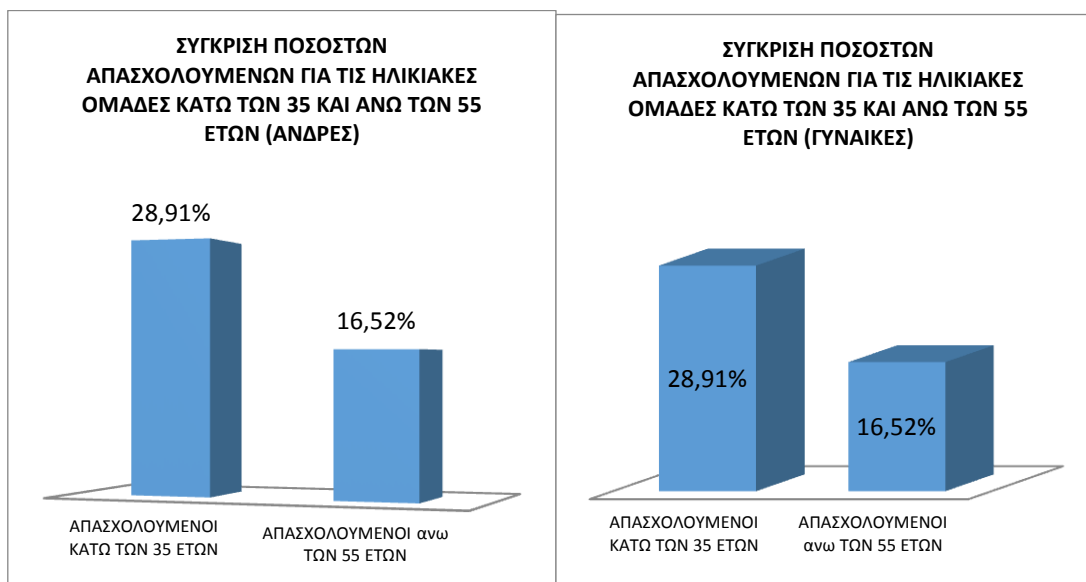
Οι απασχολούμενοι ανω των 55 αποτελούν το 15,57% του συνόλου (άρρηνες 10,69% και γυναίκες 4,88%). Από το σύνολο των απασχολουμένων, 742 άτομα (δηλαδή ποσοστό 1,51%) είναι ηλικίας άνω των 65 ετών (542 άνδρες και 204 γυναίκες) και 352 (ποσοστό 0,71% του συνόλου) είναι ηλικίας 15-19 ετών (283 άνδρες και 69 γυναίκες). Όπως αναφέρθηκε και στο Κεφάλαιο 2.2.3.3.2. (Θέση στο Επάγγελμα), οι πιο ενδιαφέροντες κλάδοι α) γεωργίας- κτηνοτροφίας-δασοπονίας, β) υπηρεσιών καταλυμάτων και εστίασης και γ) μεταποίησης απασχολούν συνολικά το 38,44% του συνόλου.

Στο Πίνακα 31 του Παραρτήματος 1.Γ υπολογίζονται οι ποσοστιαίες μεταβολές απασχολουμένων από το 1991 έως το 2011 σε αντιπροσωπευτικές ΔΕ. Οι μεταβολές του αριθμού απασχολουμένων για το διάστημα 2001-2011 όλες οι εξεταζόμενες ΔΕ παρουσιάζουν μειώσεις απασχολουμένων που κυμαίνονται από 85,47% (ΔΕ Λουτρακίου-Περαχώρας, χωρίς το Λουτράκι και τη Περαχώρα) έως 7,43% (ΔΕ Βόχας). Αντιθέτως, στη ΔΕ Τρίπολης παρατηρείται αύξηση 54,88% λόγω της βιομηχανικής ζώνης του Αγίου Κωνσταντίνου.

Για το διάστημα 1991-2011, παρατηρούνται μειώσεις που κυμαίνονται από 74,95% (ΔΕ Φαλάνθου), έως 4,12 (ΔΕ Βέλου). Αντιθέτως, ποσοστιαίες αυξήσεις παρατηρούνται στη ΔΕ Τρίπολης (62,44%) για το λόγο που εξηγήθηκε παραπάνω, στη ΔΕ Κορίνθου (23,23%), στη ΔΕ Βόχας (25,7%) στη ΔΕ Άσσου-Λεχαιού (3,64%) και στη ΔΕ Σικυωνίων (3,28%). Οι Κοινότητες που παρουσίασαν τη μεγαλύτερη αύξηση είναι εκείνες των Εξαμλίων (31,94%) και ακολουθεί η Κοινότητα της Αρχαίας Κορίνθου (28,93%) και της Ισθμίας (15,21%).

2.2.3.1.5. Εξέλιξη Οικονομικά Ενεργού Πληθυσμού (2001-2011)

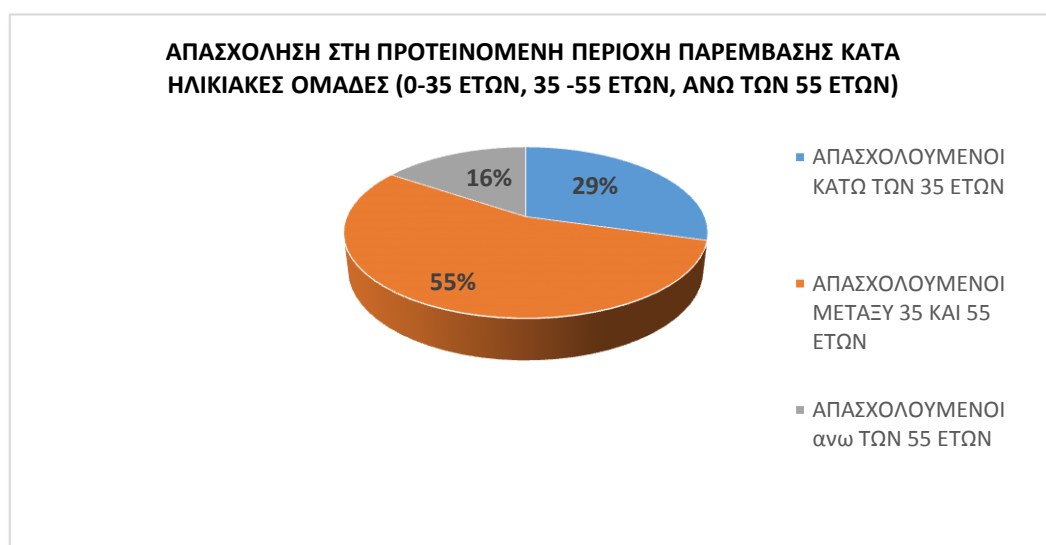
Ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός της ΠΠΠ είναι 57.473 άτομα και αντιστοιχεί στο 38,32% του συνολικού πληθυσμού. Σε επίπεδο τμημάτων της ΠΠΠ, το υψηλότερο ποσοστό παρατηρείται στο κορινθιακό τμήμα (39,55%) και ακολουθούν το αργολικό και το αρκαδικό με αντίστοιχα ποσοστά 37,5% και 33,51%. Η κατανομή του ενεργού πληθυσμού της ΠΠΠ ανά ΠΕ φαίνεται στο Γράφημα 55.

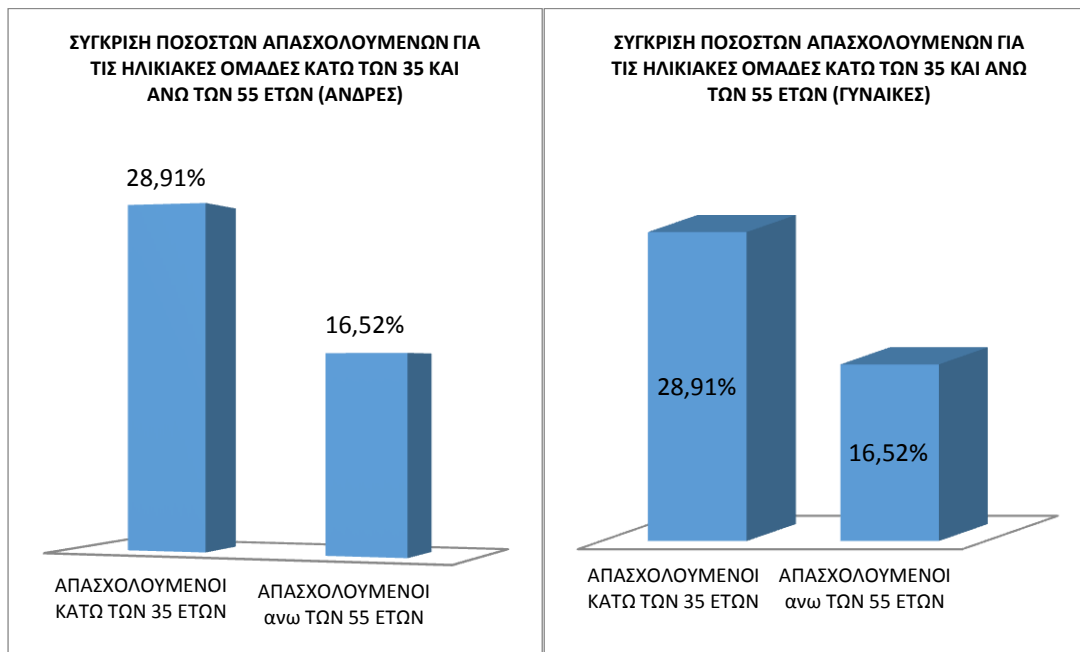

Στη δεκαετία 2001-2011, ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός μειώθηκε κατά 6.685 κατοίκους δηλαδή κατά 10,70% (βλ. Πίνακα 32, Παραρτήματος 1.Γ). Στο διάστημα αυτό, η μεγαλύτερη μείωση (25,09%) σημειώθηκε στο αργολικό τμήμα της ΠΠΠ ενώ στα κορινθιακό και το αρκαδικό τμήμα της ΠΠΠ οι μειώσεις ήσαν σαφώς μικρότερες 9,91% και 7,84% αντιστοίχως. Οι μεγαλύτερες μειώσεις ενεργού πληθυσμού παρατηρήθηκαν στις ΔΕ Λαγκαδίων (49,44%), Λυρκείας (41,47%) και Κοντοβάζαινης (33,65%). Αντίθετα, αυξήσεις υπήρξαν μόνο στις ΔΕ Τρίπολης (67,87%) λόγω της βιομηχανικής της ζώνης και Βέλου (35,04%).

2.2.3.1.6. Εξέλιξη Ανεργίας –Προσέγγιση Επιπέδου Υποαπασχόλησης

Σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής (2011)(βλ. Πίνακα 33 του Παραρτήματος Ι.Γ), ο συνολικός αριθμός των ανέργων (10.058 κάτοικοι) ανήλθε σε ποσοστό 6,71% του συνολικού πληθυσμού της ΠΠΠ (βλ. Πίνακα 34 στο Παράρτημα Ι.Γ). Το ποσοστό αυτό είναι μικρότερο από το αντίστοιχο ποσοστό του 2001 (8,4%) κατά 1,69%. Το 58,66% των ανέργων ήταν άνδρες και το 41,34% γυναίκες. Και για τους άνδρες και για τις γυναίκες, η πολυπληθέστερη ηλικιακή ομάδα ανέργων ήταν αυτή των κάτω των 35, με ποσοστό 32,48% για τους άνδρες και 25,65% για τις γυναίκες. Συνολικά, το 58,13% του συνόλου των ανέργων έχει ηλικία μικρότερη των 35 ετών ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τους ανέργους με ηλικία μεγαλύτερη άνω των 55 ήταν 7,31%. Σε επίπεδο ΠΕ, το μεγαλύτερο ποσοστό ανέργων στο σύνολο του πληθυσμού τους (7,15%) είχε το κορινθιακό τμήμα της ΠΠΠ, με τις ΔΕ Κορίνθου και Βόχας να εμφανίζουν τα υψηλότερα ποσοστά (12,73% και 10,26% αντίστοιχα, με μεγαλύτερη ανεργία στους άνδρες). Τα αντίστοιχα ποσοστά ανέργων στο αργολικό και αρκαδικό τμήμα της ΠΠΠ είναι πολύ μικρότερα (5,89% και 5,15%). Μικρότερο ποσοστό ανέργων στο σύνολο του πληθυσμού τους εμφανίζουν οι ΔΕ Ηραίας και Αλέας (2,45% και 2,79%), οι οποίες όμως είναι ορεινές περιοχές με πολύ μικρό πληθυσμό. Η ΔΕ Λεβιδίου που αποτελεί τυπική περιοχή της ΠΠΠ έχει ποσοστό 2,91%. Στα επόμενα Γραφήματα (52, 53 και 54 του Παραρτήματος 1.Γ) απεικονίζονται η ανεργία κατά φύλο και ηλικιακές ομάδες κάτω των 35 ετών και άνω των 55 ετών, στο σύνολο της ΠΠΠ.

Συγκρίνοντας τα ποσοστά ανεργίας του 2001 και 2011 σε αντιπροσωπευτικές ΔΕ της ΠΠΠ προκύπτει ότι στις περισσότερες από αυτές σημειώθηκαν μεγάλες αυξήσεις (243,9% στη ΔΕ Κορίνθου, 173,58 ΔΕ Άσσου-Λεχαίου, 118,52% στη Τρίπολη, 110,43% στη ΔΕ Βόχας και 73,04% στο ΔΕ Κουτσοποδίου). Σε υπόλοιπες σημειώθηκαν, είτε μικρότερα ποσοστά αυξήσεων (70,83 στη ΔΕ Ευρωσίνης, και 63,9% στη Μεγαλόπολη, 33,33% στη ΔΕ Κορυθίου και 26,68% στη ΔΕ Ξυλοκάστρου) είτε μειώσεις (ΔΕ Τρικολώνων 55,77, ΔΕ Φαλάνθου 50%, ΔΕ Βυτίνας 44% και ΔΕ Νεμέας 36,84%). Πάντως, σε σύγκριση με το 1991, η απογραφή του 2011 κατεγραψε γενικευμένη αύξηση της ανεργίας που κυμαίνεται από 530% (ΔΕ Κορίνθου) μέχρι 92% (ΔΕ Ξυλοκάστρου). Μόνη εξαίρεση αποτελούν οι ΔΕ Γόρτυνος και Φαλάνθου που σημείωσαν μείωση ανεργίας κατά 42% και 62%, αντίστοιχα και οι ΔΕ Λεβιδίου, Τρικολώνων και Βυτίνας που διατήρησαν τα ίδια επίπεδα ανεργίας με το 1991.

Το σύνολο των ανέργων του 2011 (10.058 άτομα) στη ΠΠΠ αποτελούν το 17,5% του ενεργού πληθυσμού της (57.473 άτομα). Το αντίστοιχο ποσοστό σε επίπεδο Περιφέρειας Πελοποννήσου είναι 14,25%, (μικρότερο κατά 3,25%) και σε επίπεδο Χώρας 17,65% που είναι πολύ κοντινό στο ποσοστό της ΠΠΕ.

Ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός της ΠΠΠ, το 2011, ήταν 57.473 άτομα, εκ των οποίων είχαν δηλώσει απασχολούμενοι 49.341 δηλαδή το 85,85%. (βλ. Πίνακα 33 του Παραρτήματος 1.Γ). Ως εκ τούτου, ο υπόλοιπος ενεργός πληθυσμός (8.132 άτομα, δηλαδή 16,48%) μπορεί να θεωρηθούν άνεργοι (*). Το ποσοστό αυτό ανέργων (2011) επί του συνολού του οικονομικά ενεργού πληθυσμού είναι, σε σχέση με το 2001, αυξημένο κατά 8,08%. Πάντως, είναι μικρότερο από το αντίστοιχο της Χώρας (14,25%), αλλά μεγαλύτερο από το αντίστοιχο της Περιφέρειας. Σε επίπεδο Νομών, όπως φαίνεται στο Πίνακα 34 του Παραρτήματος 1.Γ, το μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας παρατηρείται στο αργολικό τμήμα της ΠΠΠ (18,62%) παρουσιάζοντας αύξηση ποσοστιαία αύξηση 8,22%. Ακολουθούν το αρκαδικό τμήμα της ΠΠΠ (18,54%) με αύξηση του ποσοστού ανεργίας κατά 9,14% και το κορινθιακό τμήμα (15,90%) με αύξηση 7,7 %.

Σύμφωνα με επεξεργασία στοιχείων της ΕΛΣΤΑΤ (ΕΕΔ 2012 Β΄ Τριμήνου 2012) που έκανε το ΙΝΕ ΓΣΕΕ, στην Περιφέρεια Πελοποννήσου το ποσοστό των απασχολούμενων με μερική απασχόληση αντιστοιχεί στο 7% του συνόλου των απασχολούμενων ενώ αυτοί που απασχολούνται προσωρινά αποτελούν το 12,7% των μισθωτών (αντιστοιχία σε άτομα από: 2.768 έως 3.246).

Σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, ο δείκτης ανεργίας στη Χώρα κατά το πρώτο τρίμηνο του 2016 διαμορφώθηκε στο 24,9% έναντι ποσοστού 26,6% του αντίστοιχου τριμήνου του 2015. Το ποσοστό ανεργίας των γυναικών (29,5%) είναι σημαντικά υψηλότερο έναντι των ανδρών (21,2%), ενώ όσον αφορά τις ηλικιακές ομάδες η ανεργία στους νέους 15 -24 ετών ανήλθε στο 50,9% και στις νέες γυναίκες στο 55,1%.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Με βάση όλα τα παραπάνω, αναδεικνύεται ο έντονος αγροτικός χαρακτήρας της προτεινόμενης περιοχής παρέμβασης, δεδομένου του υψηλού ποσοστού του τοπικού πληθυσμού, το οποίο εξακολουθεί να ασχολείται με το κλάδο της γεωργίας, της αλιείας και της δασοπονίας, παρά τη μείωση που παρατηρήθηκε μεταξύ 2001 και 2011. Ωστόσο, ιδιαίτερα ανησυχητικό είναι το γεγονός ότι η παραγωγή από το συγκεκριμένο κλάδο συνεισφέρει όλο και λιγότερο στην ακαθάριστη παρούσα αξία της περιοχής παρέμβασης, όπως αναλύθηκε στην αντίστοιχη παράγραφο. Ταυτόχρονα, παρατηρείται μία στροφή του τοπικού πληθυσμού προς εργασίες που σχετίζονται κατά κύριο λόγο με το δευτερογενή τομέα καθώς και το τριτογενή τομέα και ειδικότερα με το χονδρικό και λιανικό εμπόριο καθώς και τη παροχή υπηρεσιών εστίασης και παροχής καταλυμάτων ενώ παρατηρείται μείωση του οικονομικά ενεργού πληθυσμού και αύξηση των ποσοστών ανεργίας, σύμφωνα με τα δεδομένα της Εθνικής Απογραφής του 2011. Τα χαμηλά ποσοστά ανεργίας δεν επιτρέπουν εφησυχασμό λόγω του ότι ο αριθμός των νέων ανέργων, το 2011, όποτε και η οικονομική κρίση ήταν σε πρώιμη φάση ακόμα, ο αριθμός των ανέργων καταλάμβανε το 2,35% του συνολικού πληθυσμού της περιοχής παρέμβασης.

2.2.3.2. ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Κύρια χαρακτηριστικά (κυριότερες μορφές δραστηριότητας)

Οι κυριότερες μορφές οικονομικής δραστηριότητας στην προτεινόμενη περιοχή παρέμβασης είναι η γεωργική και η κτηνοτροφική, με αποτέλεσμα, ο χαρακτήρας της περιοχής να είναι καθαρά αγροτικός. Κύριοι τομείς απασχόλησης αποτελούν η καλλιέργεια ελιάς, εσπεριδοειδών (λεμονιές, πορτοκαλιές και μανταρινιές) και άλλες δενδρώδεις καλλιέργειες (μηλιές, βερικοκιές, κερασιές, κλπ). Σε μικρότερη κλίμακα καλλιεργούνται επίσης δημητριακά και ψυχανθή για την παραγωγή ζωοτροφών, κηπευτικά, ιδίως στις περιοχές χαμηλού σχετικά υψομέτρου με επάρκεια νερού και αμπελοειδή στις ζώνες Νεμέας, Σικυωνίων και Στυμφαλίας. Προοπτικές παρουσιάζει ο κλάδος της μελισσοκομίας, ιδίως στους Δήμους Βυτίνα (όπου παράγεται μέλι Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης – ΠΟΠ), Μεγαλόπολης και Κορινθίας.

Τα κύρια προβλήματα που αντιμετωπίζει η περιοχή παρέμβασης είναι σε πολλές περιπτώσεις όμοια με αυτά των περισσότερων αγροτικών περιοχών της χώρας, όπως για παράδειγμα η αύξηση του κόστους παραγωγής λόγω του πολυτεμαχισμού του κλήρου. Επίσης, όπως προαναφέρθηκε, ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα της προτεινόμενης περιοχής εφαρμογής είναι η γήρανση του αγροτικού πληθυσμού, εξαιτίας της σταδιακής εγκατάλειψης της περιοχής από τους οικονομικά ενεργούς κατοίκους, λόγω γειτνίασης με μεγάλα αστικά κέντρα όπως η Τρίπολη, η Κόρινθος, αλλά και η Αθήνα. Σοβαρό πρόβλημα αποτελεί επίσης η διάθεση προϊόντων όπως τα σιτηρά.

Οι κυριότερες επιπτώσεις των παραπάνω φαινομένων για τον πρωτογενή τομέα είναι οι ακόλουθες:

- Λόγω της έλλειψης προγραμματισμού και εναλλακτικών λύσεων στην παραγωγή, το αγροτικό εισόδημα φθίνει διαχρονικά
- Οι αγροτικές εκμεταλλεύσεις, αν και προβληματικές, συντηρούνται μέσω των πρόσθετων εισοδημάτων, που προέρχονται από τις παρεχόμενες ενισχύσεις
- Η υπο-απασχόληση και η ανεργία συνεχώς αυξάνουν, με περισσότερο πληττόμενους τους νέους και τις γυναίκες της περιοχής παρέμβασης
- Η εποχιακή απασχόληση των κατοίκων της περιοχής αυξάνει
- Παρατηρούνται ελλείψεις στον εκσυγχρονισμό των υφιστάμενων κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων
- Παρατηρούνται ελλείψεις στην τεχνική και συμβουλευτική στήριξη των παραγωγών, λόγω των περιορισμένων μεταποιητικών μονάδων και της ελλιπούς εμπορίας των παραγόμενων προϊόντων

Ωστόσο, ο πρωτογενής τομέας εμφανίζει σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα, καθώς η περιοχή πληροί μεγάλο αριθμό προϋποθέσεων για την αποτελεσματική εφαρμογή προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης. Έτσι:

- Οι περισσότερες καλλιέργειες απαιτούν μικρά ποσά εισροών σε φυτοφάρμακα και λιπάσματα, με αποτέλεσμα να είναι σχετικά εύκολη η ένταξή τους σε προγράμματα βιολογικής Γεωργίας. Εξάλλου η βιολογική γεωργία στη περιοχή είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένη, όπως και στο σύνολο της Πελοποννήσου.
- Η κτηνοτροφία στην περιοχή είναι στην πλειοψηφία της εκτατική, μία τάση που εμφανίζεται πλέον συστηματικά στις αγροτικές ευρωπαϊκές περιοχές, και ως τέτοια θα μπορούσε να αναπτυχθεί περαιτέρω. Σημειώνεται ωστόσο ότι απαραίτητη προϋπόθεση για αυτό είναι η βελτίωση και ο εκσυγχρονισμός των σταυλικών εγκαταστάσεων, ώστε να τηρούνται οι Εθνικές και Κοινοτικές Νομοθεσίες για την υγιεινή των ζώων και τη σωστή διαχείριση των βοσκοτόπων.
- Στη περιοχή καλλιεργούνται δύο από τις σημαντικότερες ποικιλίες αμπελιού για την παραγωγή οίνων ονομασίας προέλευσης ανωτέρας ποιότητας (Αγιωργήτικο στη ζώνη της Νεμέας και Μοσχοφύλερο στη ζώνη της Μαντινείας). Το παραγόμενο προϊόν ακολουθεί ανοδική πορεία τα τελευταία χρόνια συμπαρασύροντας και τις τοπικές οικονομίες. Έτσι, μέσω ενεργειών υποστήριξης και παροχής ολοκληρωμένης παιδείας στους παραγωγούς, υπάρχει η δυνατότητα σταθεροποίησης της ποιότητας των προϊόντων αυτών για την ενίσχυση της τοπικής παραγωγής.

- Στην προτεινόμενη περιοχή LEADER καλλιεργούνται και άλλα προϊόντα εξαιρετικής ποιότητας όπως η κορινθιακή σταφίδα, η σουλτανίνα σταφίδα, η επιτραπέζια σουλτανίνα, τα κεράσια της Τρίπολης, τα μήλα της Τρίπολης και της ορεινής Κορινθίας, εσπερι-δοειδή Κορινθίας και Αργολίδας, φασόλια Φενεού, καρυδιές, βερικοκιές και διάφορα οπωροκηπευτικά, που μέσα από μια οργανωμένη προσπάθεια να πιστοποιηθούν ως προϊόντα ΠΟΠ, ΠΓΕ κλπ, θα μπορούσαν να πετύχουν καλύτερη θέση στην αγορά.

Τελευταία εμφανίζονται νέες καλλιέργειες όπως μύρτιλο, ιπποφαές κά.

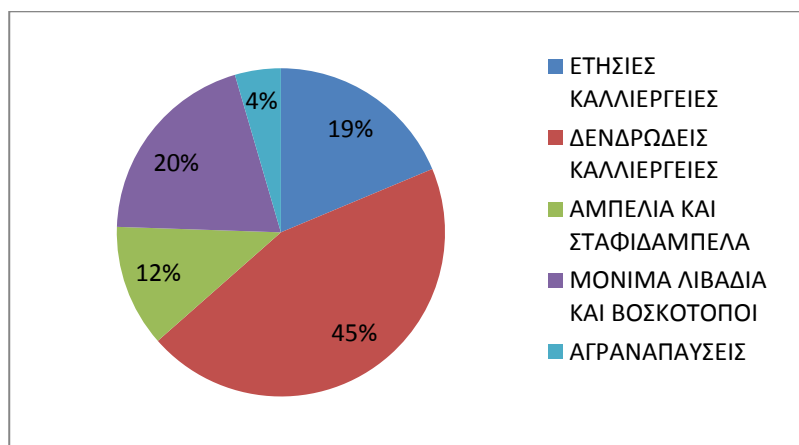
Κύριες χρήσεις αγροτικής γης

Η περιοχή μελέτης εμφανίζει ποικιλία χρήσεων γης, λόγω των διαφοροποιήσεων στα χαρακτηριστικά του εδάφους όπως η γονιμότητα, η υγρασία και η υφή, αλλά και στις κλιματολογικές συνθήκες λόγω των μεταβολών του υψομέτρου.

Κυρίαρχη θέση στη γεωργική εκμετάλλευση της περιοχής παρέμβασης (βλ. Πίνακα 35 του Παραρτήματος Ι.Γ), κατέχουν οι δενδρώδεις καλλιέργειες, με σημαντικότερη την ελαιοκαλλιέργεια, και τα εσπεριδοειδή και δευτερεύουσες τις καλλιέργειες μηλιάς, κερασιάς, ροδακινιάς κλπ. Ακολουθούν οι ετήσιες καλλιέργειες. Τα αμπέλια και οι σταφιδάμπελοι κατέχουν επίσης σημαντικό ποσοστό επί του συνόλου της χρησιμοποιούμενης γεωργικής γης, γεγονός που σχετίζεται με την ύπαρξη δύο σημαντικών ζωνών οίνων ΠΟΠ στη χώρα, της Νεμέας και της Μαντινείας. Αναλυτικότερα, στο σύνολο της χρησιμοποιούμενης γεωργικής γης της περιοχής παρέμβασης (732.930,3 στρέμματα), η κατανομή των ομάδων καλλιεργειών είναι η ακόλουθη:

Δενδρώδεις καλλιέργειες	39,9% επί της καλλιεργούμενης γης
Ετήσιες καλλιέργειες:	20,4% επί της καλλιεργούμενης γης
Αμπέλια και σταφιδάμπελα:	13,1% επί της καλλιεργούμενης γης
Μόνιμα λιβάδια και βοσκότοποι:	21,7% επί της καλλιεργούμενης γης
Αγροναπαύσεις:	4,9% επί της καλλιεργούμενης γης

Στο επόμενο Γράφημα 58 απεικονίζεται η κατανομή των κύριων χρήσεων γης στη ΠΠΠ.

Σε επίπεδο νομού, οι δενδρώδεις καλλιέργειες επικρατούν στο νομό Αργολίδας (64,2% επί της καλλιεργούμενης γης) και ακολουθούν τα λιβάδια και οι βοσκότοποι (22,6%). Στο νομό Αρκαδίας, το ποσοστό καλλιέργειας δενδρωδών ειδών ανέρχεται στο 16,4%

ενώ τα λιβάδια και οι βοσκότοποι καταλαμβάνουν σχεδόν το ένα τρίτο του συνόλου της χρησιμοποιούμενης γεωργικής έκτασης του νομού. Στο νομό Κορινθίας, οι δενδρώδεις καλλιέργειες καταλαμβάνουν ποσοστό 39,9% και ακολουθούν τα αμπέλια και οι σταφιδάμπελοι με ποσοστό 23,6% (βλ. Γραφήματα Γ58, Γ59, Γ60, Γ61 όπως απεικονίζονται στο Παράρτημα 1.Δ).

Οι δενδρώδεις καλλιέργειες, μόνο στο νομό Αργολίδας καταλαμβάνουν ποσοστό κοντινό προς εκείνο της Περιφέρειας Πελοποννήσου (63,2%), σε αντίθεση με τους νομούς Κορινθίας και Αρκαδίας, των οποίων τα αντίστοιχα υπολείπονται σημαντικά εκείνου της Περιφέρειας. Οι δε ετήσιες καλλιέργειες, τόσο σε επίπεδο νομών όσο και σε επίπεδο ΠΠΠ, συμμετέχουν στις χρήσεις γης με ποσοστά κατά πολύ μικρότερα από το αντίστοιχο ποσοστό σε επίπεδο Χώρας (52,2%).

A. ΓΕΩΡΓΙΑ

Παραγωγή αγροτικών προϊόντων

Όσον αφορά στα παραγόμενα προϊόντα της περιοχής, λόγω του εξαιρετικά ευνοϊκού κλίματος, της απόστασης της περιοχής από τη θάλασσα και των διαφοροποιήσεων των βαθμών ευφορίας των εδαφών, έχει δοθεί η διαχρονική δυνατότητα παραγωγής ποιοτικών φυτικών προϊόντων στους τοπικούς καλλιεργητές.

Εξέχουσα θέση στην παραγωγή κατέχουν οι δενδρώδεις καλλιέργειες (βλ. Πίνακα 36 του Παραρτήματος Ι.Γ), με πρώτη την ελαιοκαλλιέργεια (150.751,05 στρέμματα και 53.684,32 κιλά αντίστοιχα). Το ποσοστό των δενδρωδών καλλιεργειών που καλύπτεται από ελαιόδενδρα είναι το 79,5%, ενώ τα εσπεριδοειδή καλύπτουν μόνο το 11,7%. Στην περιοχή υπάρχουν επίσης 130.594,2 στρέμματα αμπελοειδών (βλ. Πίνακα 37 του Παραρτήματος Ι.Γ), που παράγουν οίνο 137.503,6 τόνων και σταφίδα 94.820,6 τόνων αντίστοιχα. Στο παράρτημα 1Δ παρατίθεται το Γράφημα Γ62 με την κατανομή των δενδρωδών καλλιεργειών κατά καλλιεργούμενο είδος.

Ακολουθεί περιγραφή των σημαντικότερων προϊόντων της περιοχής παρέμβασης.

Ελιά – Λάδι

Η ελαιοκαλλιέργεια αποτελεί την κυριότερη δενδρώδη καλλιέργεια της περιοχής, αφού υπερκαλύπτει το 79,5% (βλ. Πίνακα 38 του Παραρτήματος Ι.Γ), της συνολικής έκτασης των δενδρωδών. Ο κύριος όγκος παραγωγής αφορά στις ποικιλίες λαδοελιά, μανάκι κορωνέϊκη και χωραϊτική (τοπική ποικιλία στους Δήμους Γόρτυνος, Δημητσάνας, Τρικολώνων και Βυτίνας). Στη περιοχή είναι διαπιστωμένη η υστέρηση σε μονάδες τυποποίησης. Στον δυναμικό κλάδο της ελαιοκαλλιέργειας βρίσκει γόνιμο έδαφος η ιδέα της βιολογικής καλλιέργειας. Με βάση τον Πίνακα 23, όσο αναφορά τη περιοχή παρέμβασης οι ελαιοκαλλιέργειες αφορούν το 62,%, ενώ σε επίπεδο νομών αφορούν περίπου το 42,4% των συνολικών βιολογικά καλλιεργήσιμων εκτάσεων των νομών Αργολίδας, Αρκαδίας και Κορινθίας συνολικά.

Κεράσια

Τα προϊόντα αυτά παράγονται σε επαρκείς και ποιοτικές ποσότητες τόσο στην ορεινή Κορινθία (Δ.Ε. Ευρωστίνης κλπ), όσο και στις Δ.Ε. Κορυθίου, Σικυωνίων και Φαλάνθου. Ιδιαίτερα τα κεράσια (ποικιλίες κυρίως πετροκέρασα και Βοδενών) έχουν ίδια χαρακτηριστικά με εκείνα της Τεγέας, για τα οποία υπάρχει φήμη στην αγορά.

Πρόκειται για προϊόντα που προσφέρονται, τόσο για κατανάλωση ως νωπά, όσο και για μεταποίηση και τυποποίηση, διαδικασία που γίνεται πολύ περιορισμένα και μάλιστα εκτός περιοχής (στην Αθήνα).

Μήλα

Η καλλιέργεια μήλων στην περιοχή είναι σημαντική, τόσο όσο αφορά το μέγεθος της παραγωγής, όσο την ποιότητα και φήμη του συγκεκριμένου προϊόντος ως τοπικού (ποικιλίες Ντελίσιους και Στάρκιν). Οι περιοχές στις οποίες κυρίως εντοπίζεται η καλλιέργεια μηλιάς είναι:

- 1). Δ.Ε. Κορυθίου και Μαντινείας (τα «Μήλα Ντελίσιους πιλαφά Τριπόλεως» έχουν αναγνωριστεί ως Προϊόντα Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης – ΠΟΠ).
- 2). Περιοχές Δάρα Λεβιδίου, Φαλάνθου, Λυκαίου Μεγαλόπολης και Νεοχωρίου Λυρκεί-ας.
- 3). Περιοχή Ευρωστίνης Κορινθίας (όπου και τα φημισμένα «Πυργιώτικα» μήλα).
- 4). Περιοχή Ξυλοκάστρου (όπου και τα περίφημα «Μαρκασέϊκα» μήλα, με την εντυπωσιακή ποιοτική παραγωγή των 3.000 τόνων ετησίως).

Για το προϊόν αυτό δεν υπάρχουν εγκαταστάσεις μεταποίησης ή τυποποίησης και η διάθεσή του γίνεται κυρίως στο λιανικό εμπόριο και τις λαϊκές αγορές. Καλής ποιότητας είναι και τα παραγόμενα στις ίδιες περιοχές αχλάδια, τα οποία παράγονται σε μικρό-τερες ποσότητες.

Πατάτα

Η παραγωγή του προϊόντος εντοπίζεται κυρίως στις περιοχές Φενεού, Στυμφαλίας, Μαντινείας, Λεβιδίου, Τριπόλεως, Αλέας, Μεγαλόπολης, Κουταλά και Σπαθοβουνίου Κορινθίας.

Φασόλια

Με το προϊόν αυτό συνδέεται ιδιαίτερα η Δ.Ε. Φενεού καθώς και η ΔΕ Ευρωστίνης όπου παράγονται τα «Ζαχολίτικα» Φασόλια.

Κορινθιακή Σταφίδα - Σουλτανίνα Σταφίδα

Στη περιοχή μελέτης, εκτός από τις οινοποιήσιμες ποικιλίες Αμπέλου, καλλιεργούνται και δύο ποικιλίες, η Κορινθιακή σταφίδα και η Σουλτανίνα, για την παραγωγή αποξηραμένων σταφυλιών. Η παραγόμενη σταφίδα είναι υψηλής θρεπτικής αξίας και το μεγαλύτερο ποσοστό της εξάγεται σε χώρες της Ευρώπης με κυριότερες την Μ. Βρετανία και την Ολλανδία, όπου χρησιμοποιείται στη παρασκευή γλυκισμάτων. Και τις δύο ποικιλίες τις συναντάμε κυρίως στη περιοχή της Νεμέας και στις Δ.Ε. Σικυωνίων, Στυμφαλίας, Ξυλοκάστρου και Ευρωστίνης. Σημειώνεται επίσης ότι εκτός

από την παραγωγή, και η τυποποίηση γίνεται στη περιοχή αφού στη Νεμέα βρίσκεται μια από τις μεγαλύτερες μονάδες επεξεργασίας και τυποποίησης σταφίδας.

Επιτραπέζια Σουλτανίνα

Η ποικιλία Σουλτανίνα έχει διπλή χρήση και έτσι εκτός από την παραγωγή σταφίδας καλλιεργείται και για την παραγωγή επιτραπέζιων σταφυλιών. Η μεγαλύτερη παραγωγή συναντάται στη παραλιακή Κορινθία λόγω των υψηλών απαιτήσεων σε νερό, καλλιεργείται όμως και στα ορεινά του Νομού (Δ.Ε. Σικωνίων, Δ.Ε. Ξυλοκάστρου, Δ.Ε. Νεμέας και Δ.Ε. Ευρωστίνης). Τα παραγόμενα σταφύλια θεωρούνται πολύ υψηλής ποιότητας και εκτός από την εσωτερική αγορά προωθούνται σε μεγάλες ποσότητες και σε χώρες της Βόρειας Ευρώπης. (Μ Βρετανία, Ολλανδία, Γερμανία κλπ). Τα τελευταία χρόνια, η στροφή του καταναλωτικού κοινού της Βόρειας Ευρώπης σε προϊόντα πιστο-πονημένα αλλά και η είσοδος στην αγορά σταφυλιών από τρίτες Χώρες (κυρίως από την Τουρκία) σε χαμηλότερες τιμές, έχει οδηγήσει τους παραγωγούς της Κορινθίας στην πιστοποίηση των παραγόμενων σταφυλιών, δίνοντας έτσι μία άλλη δυναμική στο προϊόν και καθιστώντας το ένα από τα πιο ανταγωνιστικά νωπά φρούτα που εξαγει η Ελλάδα. Και σε αυτή την περίπτωση σημειώνεται ότι η επεξεργασία και η τυποποίηση του προϊόντος γίνεται στην περιοχή, όπου υπάρχει μεγάλος αριθμός μονάδων τυπο-ποίησης.

Εσπεριδοειδή

Αν και η Πελοπόννησος είναι η περιφέρεια με την μεγαλύτερη παραγωγή εσπεριδοειδών στην Ελλάδα, στη περιοχή μελέτης τα συναντάμε περισσότερο στους παραλιακούς δήμους του νομού Κορινθίας, καθώς και στις Δ.Ε. Κουτσοποδίου, Λυρκείας και Μυκηναίων, αφού το μεγάλο υψόμετρο και οι χαμηλές θερμοκρασίες νωρίς την Άνοιξη, είναι αποτρεπτικοί παράγοντες για την καλλιέργειά τους στα ορεινά σημεία της προτεινόμενης περιοχής παρέμβασης. Όπως προαναφέρθηκε, οι πορτοκαλιές αποτελούν το 69,3% των εσπεριδοειδών και σχεδόν το 10% επί των συνολικών δενδρωδών καλλιεργειών της ΠΠΠ παρέμβασης, ενώ σε σύγκριση με τα εσπεριδοειδή το 69,3%. (βλ. Πίνακα 39 του Παραρτήματος Ι.Γ).

Βερίκοκα

Καλλιεργείται η ποικιλία «Μπεμπέκου» στα τοπικά διαμερίσματα της ΔΕ Κουτσοποδίου και σε πολύ μικρό ποσοστό στους Δήμους Νεμέας, Σικωνίων και Ξυλοκάστρου – Ευρωστίνης και Κορίνθου (περιοχή Χιλιομοδίου). Η σημαντική πτώση της τιμής του τα τελευταία χρόνια καθώς και η ευαισθησία του δένδρου στις ιώσεις έχει μειώσει πολύ την παραγωγή.

Άλλα δένδρα

Σε περιορισμένες εκτάσεις καλλιεργούνται Δαμάσκηνα στην Ευρωστίνη, Ροδάκινα στις περιοχές Λεχάιου, Τενέας και Μυκηναίων του Νομού Κορινθίων ενώ σε μικρές συστάδες ή και μεμονωμένα συναντώνται Βυσσινιές, Κυδωνιές και Συκιές.

Κηπευτικά

Στην περιοχή μελέτης καλλιεργούνται κηπευτικά από τα οποία το κυριότερο είναι η ντομάτα της Δ.Ε. Ευρωστίνης, ενώ πολύ καλής ποιότητας είναι και η ποικιλία του Αγίου Βασιλείου στην Τρίπολη. Σημαντικές καλλιέργειες κηπευτικών συγκεντρώνονται επίσης στους πεδινούς δήμους του νομού Αργολίδας και περισσότερο στο Δήμο Άργους - Μυκηνών, καθώς και στη Δ.Ε. Τενέας, στο Δήμο Σικυωνίων και στο Δήμο Στυμφαλίας του νομού Κορινθίας.

Μεταποίηση και εμπορία γεωργικών προϊόντων

Ο τρόπος διάθεσης και πώλησης των γεωργικών προϊόντων διαφοροποιείται στην περιοχή ανάλογα με το είδος των παραγομένων ειδών.

Η μεγαλύτερη ποσότητα σταφυλιού οινοποιείται και διατίθεται κατόπιν χύμα ή εμφιαλωμένη σε μπουκάλια, που προωθούνται στην εσωτερική και διεθνή αγορά, ενώ το λάδι στην πλειοψηφία των περιπτώσεων προωθείται στην αγορά χύμα.

Τα υπόλοιπα γεωργικά προϊόντα όπως τα μήλα, η πατάτα, τα φασόλια, τα σκόρδα κλπ, είτε πωλούνται από τους ίδιους τους παραγωγούς στις κατά τόπους λαϊκές αγορές, είτε προωθούνται στην αγορά μέσω εμπόρων. Πολλά από τα διαθέσιμα είδη γεωργικής παραγωγής χρησιμοποιούνται επίσης για ιδιοκατανάλωση.

Ποιοτική παραγωγή

Κρασί

Στην περιοχή μελέτης περιλαμβάνονται δύο θεσμοθετημένες ζώνες Ονομασίας Προέλευσης Ανωτέρας Ποιότητας (ΟΠΑΠ – τώρα ΠΟΠ), η Νεμέα και η Μαντινεία. Επίσης, με την Υπουργική Απόφαση 340584/1989-ΦΕΚ 694B/15/9/89 έχουν καθοριστεί οι προϋποθέσεις για τη χρησιμοποίηση των ενδείξεων «Τοπικός οίνος» στις πλαγιές της ορεινής Κορινθίας, «Κορινθιακός οίνος» και Πελοποννησιακός οίνος». Το σύνολο των οίνων ποιότητας της Περιφέρειας Πελοποννήσου παράγεται αποκλειστικά στην περιοχή, η οποία σε εθνικό επίπεδο συγκεντρώνει το 21% των συνολικών εκτάσεων αμπελώνων για οίνους ποιότητας.

Στο Γράφημα Γ63 του παρατήματος 1.Δ απεικονίζεται η διάρθρωση των αμπελώνων της ΠΠΠ. Ακολουθεί αναλυτική αναφορά στις δύο αμπελουργικές ζώνες ΠΟΠ.

A. NEMEA

Οι αμπελώνες στην περιοχή της Νεμέας έχουν ζωή τουλάχιστον 500 χρόνια. Στην Αρχαιότητα ωστόσο, η φήμη ανήκε στην παρακείμενη κοιλάδα του Φλιούντος, με τον φλιάσιο οίνο. Οι αμπελώνες της περιοχής αυτής επέζησαν και μετά την τουρκική κατοχή. Την εποχή εκείνη το σημαντικότερο κέντρο οινοπαραγωγής ήταν το χωριό Άγιος Γεώργιος, που εξακολουθεί να λειτουργεί ως τέτοιο και σήμερα, αλλά έχει μετονομαστεί σε Νεμέα από τις αρχές του αιώνα.

Η Νεμέα είναι ο κυριότερος τόπος καλλιέργειας της εκλεκτής ελληνικής ερυθρής ποικιλίας, του Αγιωργήτικου. Προσπάθειες πλήρους ευδοκίμησης του προϊόντος σε άλλες ελληνικές περιοχές έχουν αποτύχει. Το Αγιωργήτικο μπορεί να δώσει κρασί με βαθύ ρουμπινί χρώμα, επιδεχόμενο παλαίωσης. Ως φρέσκο έχει φρουτώδες άρωμα, ενώ με την παλαίωση αποκτά πλούσιο μουκέτο.

Από το 1971 έχει εγκριθεί η ζώνη ΟΠΑΠ Νεμέα, στην οποία περιλαμβάνονται ακόμα 15 χωριά της περιοχής. Οι αμπελώνες της περιοχής μπορούν να διακριθούν σε τρεις υψομετρικές ζώνες. Στις χαμηλότερες πλαγιές και τα πεδινά με υψόμετρο έως 250 μ όπου τα σταφύλια ωριμάζουν πιο γρήγορα, φτάνουν σε 14-15 αλκοολικούς βαθμούς και μπορούν να δώσουν γλυκό κρασί. Και τα κρασιά από αυτή τη ζώνη μπορούν να λέγο-νται Νεμέα, αλλά στην "καθομιλουμένη" το κρασί ΟΠΑΠ Νεμέα είναι ξηρό. Η δεύτερη αμπελουργική ζώνη συναντάται σε υψόμετρο 450-650 μέτρα (ημιορεινή περιοχή). Η ζώνη αυτή δίνει τα καλύτερα κρασιά, με βαθύ χρώμα, πλούσιο μπουκέτο και γεμάτο σώμα. Από το χρώμα του κρασιού αυτής της ζώνης, το νεμεάτικο κρασί ονομάστηκε "αίμα του Ηρακλή" και αίμα του λιονταριού". Τα κρασιά αυτά φτάνουν τους 13 βαθμούς οινοπνεύματος και προσφέρονται για παλαίωση σε βαρέλι. Στα μεγαλύτερα υψόμετρα συναντά κανείς την τρίτη αμπελουργική ζώνη (750-800 μέτρα, υψίπεδο του Ασπρο-καμπου). Τα κρασιά εδώ είναι πιο ανοιχτόχρωμα, με χαμηλότερη αλκοολικότητα (περί-που 11,5 βαθμοί) δροσερή γεύση και χαρακτηριστικό φρουτώδες άρωμα Αγιωργή-τικού.

Ο Αμπελώνας της ζώνης της Νεμέας έχει συνολική έκταση 28.439,4 στρέμματα, με ετήσιες παραγωγές που κυμαίνονται από 18.000 έως 23.000 τόνους. Από αυτά, τα 2.214,2 στρέμματα καλλιεργούνται βιολογικά. (ποσοστό 7,8%). Τελευταία έχουν αυξηθεί οι πωλήσεις του προϊόντος και έχει ενισχυθεί ο εξαγωγικός χαρακτήρας του.

Στην ζώνη ΟΠΑΠ Νεμέας ανήκουν ακόμα τα Τοπικά Διαμερίσματα Νεμέας, Αρχ. Νεμέας, Αρχ. Κλεωνών, Κουτσίου, Πετρίου, Λεοντίου, Δάφνης, Καστρακίου, Αηδονίων, Γαλατά της Δ.Ε. Νεμέας, Γυμνού της Δ.Ε. Λυρκείας, Μαλαντρενίου της Δ.Ε. Κουτσοποδίου και Μποζικά, Τιτάνης της Δ.Ε. Σικωνίων. Πέραν της εκτεταμένης χωρικής οινοποίησης, δραστηριοποιούνται επίσης περισσότερες από 25 επιχειρήσεις μεταποίησης, εκ των οποίων οι 17 τυποποιούν το προϊόν. Το 60% του προϊόντος διαχειρίζεται ο Οινοποιη-τικός Συνεταιρισμός Νεμέας, ο οποίος αριθμεί 2500 μέλη και διαθέτει σύγχρονες εγκαταστάσεις μεγάλης δυναμικότητας. Την τελευταία διετία παρατηρείται το φαινόμενο εγκατάστασης στην περιοχή νέων και μεγάλων οινοποιητικών μονάδων από οινικές επιχειρήσεις που δραστηριοποι-ούνται και σε άλλες περιοχές της χώρας.

B. ΜΑΝΤΙΝΕΙΑ

Η Μαντινεία απέκτησε το δικαίωμα χρήσης ΟΠΑΠ Μαντινεία το 1971, για την περιοχή που ορίζεται από τους δήμους Τριπόλεως και Λεβιδίου και 9 ακόμα χωριά ή κοινότητες. Η ζώνη περιλαμβάνει αμπελώνες περίπου 3740,4 στρεμμάτων σε υψόμετρο 650 μέτρων (οροπέδιο). Το οικοσύστημα της περιοχής που περιβάλλεται από δυο μεγάλες οροσειρές, χαρακτηρίζεται από καλοκαιρινές βροχές και από χαμηλές θερμοκρασίες και ευνοεί κατά μοναδικό τρόπο την παραγωγή του Μοσχοφίλερου, που καλύπτει περίπου το 70-75% των αμπελώνων της περιοχής. Στα κρασιά ΟΠΑΠ Μαντινεία, μπορεί να συνυπάρχει και η Ασπρούδα. Το Μοσχοφίλερο είναι ερυθρωπού χρώματος με ιδιαίτερα έντονο χαρακτηριστικό άρωμα και διαφέρει σημαντικά από την ποικιλία Φιλέρι που παράγεται στη Νότια Πελοπόννησο.

Το Μοσχοφίλερο δίνει χαρακτηριστικό κρασί, λευκό ξηρό, με χαμηλούς αλκοολικούς βαθμούς, υψηλή οξύτητα και θαυμάσιο λεπτό άρωμα. Με το όνομα Ασπρούδες οι αμπελουργοί της περιοχής ονομάζουν διάφορες λευκές ποικιλίες που συνυπάρχουν με το Μοσχοφίλερο. Η σημαντικότερη ασπρούδα είναι η Γλυκοασπρούδα ή Γλυκερίθρα, γλυκύτερη από τις άλλες ποικιλίες.

Το κρασί της Μαντινείας σήμερα βρίσκεται σε ανοδική πορεία και έχουν ενισχυθεί οι εξαγωγές του. Στη ζώνη ΟΠΑΠ Μαντινείας ανήκουν όλη η ΔΕ Μαντινείας, τις Τοπικές Κοινότητες Αγ. Κων/νου και Αγ. Βασιλείου Τρίπολης, Αγιωργίτικα, Στενό, Ζευγολατιό, Νεοχώρι, Παρθένι Κορυθίου, Λεβιδί, Κανδήλα, Ορχομενός, Παλαιόπυργος Λεβιδίου.

Στη ζώνη ΟΠΑΠ Μαντινείας υπάρχουν εγκατεστημένες τουλάχιστον 10 οινοποιητικές επιχειρήσεις, εκ των οποίων στις 5 λαμβάνει χώρα και τυποποίηση του προϊόντος.

Τόσο η Νεμέα όσο και η Μαντινεία, σε συνεργασία με τις περιοχές Porto της Πορτογαλίας και Tokaz Της Ουγγαρίας, είχαν περιληφθεί στο πλαίσιο του Β΄ ΚΠΣ στο πρόγραμμα TWINS – ECOS OUVERTURE, που αφορούσε τον σχεδιασμό και τη σήμανση των Δρόμων του Κρασιού, ως Διαδρομών οινικού τουρισμού (βλ. σελ 52-55 Παραρτήματος 1.Α).

Αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά

Αν και η περιοχή προσφέρεται λόγω κλιματολογικών συνθηκών (υψόμετρο, χαμηλή σχετική υγρασία) για την παραγωγή υψηλής ποιότητας αρωματικών φυτών, δεν υπάρχει ακόμη οργανωμένη καλλιέργεια, παρά μόνο εμπόριο αυτοφυών αρωματικών φυτών σε πρωτογενή μορφή (αποξηραμένα φυτά), όπως ρίγανη, χαμομήλι, τσάι, λεβάντα κλπ. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια στην περιοχή έχει αυξηθεί το ενδιαφέρον των κατοίκων για την τοπική παραγωγή αυτών των προϊόντων και φαίνεται ότι είναι θέμα χρόνου η δημιουργία μιας μονάδας παραγωγής και επεξεργασίας αρωματικών φυτών. Τελευταία, επίσης, υπάρχει στροφή σε νέες καλλιέργειες όπως μύρτιλο, υποφαές κά., με ενθαρρυντικές προοπτικές.

Βιολογικές καλλιέργειες

Η άσκηση της βιολογικής γεωργίας στην περιοχή παρέμβασης βρίσκεται σε ικανοποιητικό στάδιο σε σχέση και με το σύνολο της Περιφέρειας, ωστόσο παρουσιάζει σημαντική μείωση κατά την τελευταία δεκαετία, λόγω του ότι έχουν αυξηθεί οι τιμές των βιολογικών αγροτικών εφοδίων και παράλληλα έχουν μειωθεί οι επιδοτήσεις στον εν λόγω τομέα, με αποτέλεσμα την αποθάρρυνση των παραγωγών και την εγκατάλειψη της βιολογικής καλλιέργειας.

Με βάση την Ετήσια Γεωργική Έρευνα της ΕΣΥΕ για το έτος 2009 και (βλ. Πίνακα 40 του Παραρτήματος Ι.Γ), το σύνολο των βιολογικών καλλιεργειών που έχουν εισαχθεί στο σύστημα ελέγχου και πιστοποίησης στην περιοχή παρέμβασης, και κατά τους νομούς τρεις νομούς της, είναι 22.957,4 στρ. Η εν λόγω έκταση αντιστοιχεί στο 13,9% των συνολικών εκτάσεων βιολογικής καλλιέργειας της Περιφέρειας Πελοποννήσου και στο 1,8% της ανάλογης έκτασης σε επίπεδο χώρας.

Σε επίπεδο νομών, στην Αργολίδα, την συντριπτική πλειοψηφία των βιολογικά καλλιεργ-γούμενων εκτάσεων αποτελούν οι ελιές (66,8%). Ακολουθεί η καλλιέργεια

των αμπελιών με 18%, ενώ η καλλιέργεια εσπεριδοειδών καταλαμβάνει το 8,6% των συνολικών βιολογικών καλλιεργειών της περιοχής. Κυρίαρχη θέση στις βιολογικά καλλιεργούμενες εκτάσεις της περιοχής παρέμβασης στο νομό Αρκαδίας κατέχει η καλλιέργεια της ελιάς, ενώ οι υπόλοιπες καλλιέργειες είναι σχεδόν ανύπαρκτες. Στο νομό Κορινθίας, ο οποίος παρουσιάζει τη μεγαλύτερη φυτική βιολογική ενασχόληση, επικρατούν οι ελιές με 55,6% και ακολουθούν τα αμπέλια με 25,9% (βλ. Γράφημα Γ64 στο Παράρτημα 1.Δ με τις κυριότερες βιολογικές καλλιέργειες στη ΠΠΠ).

B. ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

Κατανομή ζωικού κεφαλαίου

Αναφορικά με την κτηνοτροφία της περιοχής παρέμβασης (στοιχεία 2009), σημαντικό μέγεθος παρουσιάζει ο κλάδος της αιγοπροβατείας με ποσοστό 49,5% επί του συνολικού αριθμού ζώων στην περιοχή (βλ Πίνακα 41 του Παραρτήματος Ι.Γ.). Ακολουθούν οι χοίροι με ποσοστό 31,7% καθώς και τα πουλικά με ποσοστό 14,8%. Άλλα είδη ζώων που εκτρέφονται στην προτεινόμενη περιοχή παρέμβασης αποτελούν τα κουνέλια (2,2%), ενώ σε μικρότερα ποσοστά εκτρέφονται βοοειδή (1,7%) και άλλα. Επίσης παρατηρείται η ενασχόληση με τη μελισσοκομία, όπου συγκεκριμένα σε επίπεδο νομών το μεγαλύτερο ποσοστό σε εκτροφές μελισσιών παρουσιάζουν η Αρκαδία και η Αργολίδα.

Κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις

Οι κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις είναι μικτού τύπου και κατανέμονται σε όλα τα δημοτικά διαμερίσματα της περιοχής μελέτης. Το μεγαλύτερο ποσοστό εκμεταλλεύσεων και κεφαλών αιγοπροβάτων απαντάται στην περιοχή μελέτης της Αρκαδίας λόγω του ορεινού χαρακτήρα της περιοχής και ακολουθούν οι περιοχές Κορινθίας και Αργολίδας. Αντίθετα, η συντριπτική πλειοψηφία των εκτροφών πουλερικών όπως και χοιρινών συγκεντρώνεται στο νομό Κορινθίας.

Σε επίπεδο Τοπικών Κοινοτήτων, το μεγαλύτερο ποσοστό πουλερικών στην περιοχή εκτρέφεται στα Εξαμίλια της ΔΕ Κορίνθου. Σημαντική συγκέντρωση απαντάται και στις Τοπικές Κοινότητες Βέλου του νομού Κορινθίας και Ελαιοχωρίου του νομού Αρκαδίας. Το μεγαλύτερο ποσοστό αιγοπροβάτων στο Νομό Αργολίδας απαντάται στη Τοπική Κοινότητα Λιμνών, ενώ στο Νομό Αρκαδίας στις Τοπικές Κοινότητες Κανδήλας, Νεστάνης και Αρτεμισίου. Στο Νομό Κορινθίας αιγοπρόβατα συναντώνται σε κυρίως στις Τοπικές Κοινότητες Σοφικού, Λουτρακίου-Περαχώρας, Νεμέας και Ματίου.

Το μεγαλύτερο ποσοστό προβάτων είναι ποιμενικού τύπου (κοπαδιάρικα), ενώ οι αίγες είναι οι περισσότερες νομαδικού τύπου. Στην εκτροφή χοίρων στη περιοχή παρέμβασης, πρώτες θέσεις κατέχουν οι οι Τοπικές Κοινότητες Λουκά του Νομού Αρκαδίας καθώς και Ζευγολατιού, Εξαμιλιών και Αρχαίων Κλεωνών του Νομού Κορινθίας.

Παραγωγή κτηνοτροφικών προϊόντων

Η εκτεταμένη εκτροφή πουλερικών, χοίρων, αιγών και προβάτων καθιστά την κτηνοτροφία καθοριστικό παράγοντα για την ανάπτυξη της ΠΠΠ. Ωστόσο, αν και στην

περιοχή παρέμβασης παράγονται προϊόντα εξαιρετικής ποιότητας, συνήθως διοχετεύονται στην αγορά ακατέργαστα, χωρίς κατά κανόνα να αποκτούν προσθετική αξία.

Το παραγόμενο κρέας προέρχεται κυρίως από πουλερικά, χοίρους και αιγοπρόβατα και σε μικρότερο ποσοστό από βοοειδή και κουνέλια. Τα τελευταία χρόνια ανάπτυξη γνωρίζει επίσης η εκτροφή στρουθοκαμήλων και αγριογούρουνων. Λόγω της εκτατικής ως επί το πλείστον εφαρμοζόμενης κτηνοτροφίας, το παραγόμενο κρέας έχει αποκτήσει ιδιαίτερη φήμη, ενώ μεγάλες μεταποιητικές μονάδες θεωρούν την περιοχή ως σημα-ντική ευκαιρία για την παραγωγή προϊόντων βιολογικής κτηνοτροφίας (βλ. Γραφήματα Γ64 και Γ65 του παραρτήματος 1.Δ).

Με βάση την Ετήσια Γεωργική Έκθεση της ΕΣΥΕ για το έτος 2009, τα κτηνοτροφικά προϊόντα έχουν ως ακολούθως:

Αυγά

Η συνολική παραγωγή αυγών είναι 333.128.030 αυγά και κατανέμεται κατά 79,7% στο Νομό Κορινθίας, 14,4% στο Νομό Αργολίδας και 5,9% στο Νομό Αρκαδίας (βλ. Πίνακα 42.2 του Παραρτήματος 1.Γ). Η Τοπική Κοινότητα με τη μεγαλύτερη παραγωγή είναι τα Εξαμίλια Κορινθίας. Ακολουθούν οι Τοπικές Κοινότητες Χιλιομοδίου Κορινθίας, Φιχτίου Αργολίδας και Βέλου, Σοφικού, Αγίου Βασιλείου, Άσσου και Αγίων Θεοδώρων Κορινθίας.

Γάλα

Η συνολική παραγωγή γάλακτος ήταν 38.565.659 κιλά και προερχόνταν κατά 45,7% από το Νομό Αρκαδίας, κατά 36,35% από το Νομό Κορινθίας και κατά 18,0% από το Νομό Αργολίδας. Οι Τοπικές Κοινότητες με τη μεγαλύτερη παραγωγή είναι αυτές του Λουτρακίου-Περαχώρας και Σοφικού Κορινθίας και ακολουθούσαν οι Τοπικές Κοινότητες Λιμνών, Καρυάς Αργολίδας, Βαλτεσινίκου Αρκαδίας και Άγιων Θεόδωρων Κορινθίας. Να σημειωθεί ότι η παραγωγή βοείου γάλακτος στη περιοχή είναι πολύ μικρή (βλ. Πίνακα 42.1 του Παραρτήματος 1.Γ).

Τυρί

Σημαντικό μέρος του αιγοπρόβειου γάλακτος της περιοχής χρησιμοποιείται για την παραγωγή τυριών. Στη περιοχή λειτουργούν 13 τυροκομεία, τα περισσότερα σύγχρονα που παράγουν τυροκομικά προϊόντα υψηλών προδιαγραφών. Στο νομό Αρκαδίας συγκεντρώνονται οι μεγαλύτερες ποσότητες παραγωγής σκληρού τυριού (56,0%) και μυζήθρας (65,6%) (βλ. Πίνακα 42.2 του Παραρτήματος 1.Γ). Μεγάλη παραγωγή σκληρού τυριού έχει η Η ΔΕ Φενεού και ακολουθούν οι Τοπικές Κοινότητες Κλένιας και Καλλιάνων, όπου παράγεται και η εξαιρετική φέτα ΠΟΠ «Στυμφαλία». Στο Νομό Κορινθίας παράγεται το μισό περίπου της συνολικής ποσότητας μαλακού τυριού στη ΠΠΠ.

Μέλι

Μέλι παράγεται σε όλη σχεδόν την ΠΠΠ από σποραδική μελισσοτροφία και παράγονται 1.814,49 τόνοι μέλι. Μεγαλύτερη παραγωγή μελιού έχει το αρκαδικό τμήμα της ΠΠΠ με 68,9% της συνολικής παραγωγής και ακολουθούν το κορινθιακό τμήμα με 23,5% και το αργολικό με 7,6% (βλ. Πίνακα 42.2 Παραρτήματος 1.Γ). Μεγάλες συγκριτικά ποσότητες παράγουν οι ΔΕ Μεγαλόπολης και Βυτίνας. Στη

τελευταία παράγεται μέλι Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης (ΠΟΠ), το γνωστό μέλι «Ελάτης-Μαινάλου-Βανίλια» που προέρχεται κατά τουλάχιστον 80% από έλατο και κατά 20% από άνθη. Σημαντική είναι η παραγωγή μελιού και στις Τοπικές Κοινότητες Μυγδαλιάς Κλείτορος, Λεβιδίου, Καισαρίου Κορινθίας, Βλαχέρνας Λεβιδίου και Τσελεπάκου Φαλάνθου. Στη περιοχή λειτουργούν 2 τυποποιητήρια μελιού, ένα στο Κάψια και ένα στη Βυτίνα και πρόκειται να τεθεί σε λειτουργία και ένα τρίτο μικρότερο στη περιοχή του Λεβιδίου.

Μεταποίηση και εμπορία κτηνοτροφικών προϊόντων

Το μεγαλύτερο μέρος του παραγόμενου γάλακτος της περιοχής επεξεργάζεται στα τυροκομεία της περιοχής, ενώ το υπόλοιπο προορίζεται για ιδιοκατανάλωση. Ανησυχητικό ωστόσο είναι το γεγονός ότι σε σημαντικό ποσοστό των μεταποιητικών μονάδων της περιοχής δεν τηρούνται επαρκώς οι βασικοί κανόνες υγιεινής, με αποτέλεσμα να μην ικανοποιούνται συχνά οι νέες προδιαγραφές ποιότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Παραδοσιακά και πιστοποιημένα προϊόντα

Η περιοχή έχει παράδοση στη παραγωγή τυροκομικών προϊόντων υψηλής ποιότητας όπως φέτα, κασέρι, κεφαλοτύρι, γραβιέρα, γιαούρτι κλπ. Εντούτοις, σε πολύ μικρό ποσοστό υφίστανται διαδικασίες πιστοποίησης των παραγόμενων τροφίμων της περιοχής παρέμβασης. Όπως προαναφέρθηκε, στους Καλλιάνους Κορινθίας παράγεται φέτα ΠΟΠ.

Βιολογική κτηνοτροφία – προϊόντα

Η βιολογική κτηνοτροφία στην προτεινόμενη περιοχή παρέμβασης βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο, καθώς τα τελευταία μόλις χρόνια έχουν ξεκινήσει οι διαδικασίες ένταξης των τοπικών κτηνοτρόφων σε συστηματοποιημένη βιολογική παραγωγή. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι παρά τον μικρό βαθμό πιστοποίησης των κτηνοτροφικών προϊόντων της περιοχής, το μεγαλύτερο ποσοστό της παραγωγής γίνεται εκ των πραγμάτων με βιολογικό τρόπο. Έτσι, μια οργανωμένη ενημερωτική καμπάνια για τα οφέλη και τα πλεονεκτήματα της βιολογικής κτηνοτροφίας θα μπορούσε να κινητοποιήσει περισσότερους παραγωγούς να ενταχθούν στα συστήματα βιολογικής καλλιέργειας, με σκοπό την καλύτερη προώθηση των τοπικών προϊόντων της περιοχής. Δράση η οποία είχε λάβει χώρα στο παρελθόν και συγκεκριμένα με τη συνεργασία μεταξύ της Ένωσης Βιοκαλλιεργητών Αρκαδίας με την ΑΝ.ΒΟ.ΠΕ. ΑΕ. Αξίζει να σημειωθεί ότι τελευταία στην Ορεινή Κορινθία έχει ξεκινήσει, με τη συνεργασία τυρο-κομείων και κτηνοτρόφων, σοβαρή προσπάθεια καθιέρωσης ποιοτικά ελεγχόμενου «σιτηρεσίου» των αιγοπροβάτων, για τη βελτίωση του παραγόμενου γάλακτος και κρέατος.

Δ. ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΙΣ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΙΣ

Κατά το έτος 2009, οι απασχολούμενοι (οικογένειες και κάτοχοι) στις αγροτικές εκμεταλλεύσεις της περιοχής παρέμβασης ήταν 40.935 (βλ. Πίνακα 44 του

Παραρτήματος Ι.Γ.) αποτελώντας ποσοστό 27,3% του συνολικού πληθυσμού. Το ποσοστό αυτό ήταν αντίστοιχο εκείνου της Περιφέρειας Πελοποννήσου (26,80%), και σημαντικά υψηλότερο από το αντίστοιχο της Χώρας (μόλις 11,0%).

Στο αργολικό τμήμα της ΠΠΠ, σχεδόν το μισό ποσοστό του πληθυσμού (49,7%) είχε τις αγροτικές εκμεταλλεύσεις ως κύρια απασχόληση. Χαμηλότερα του νομαρχιακού ποσοστού εμφάνισαν οι Δ.Ε. Κοντοποδίου και Μυκηναίων, με ποσοστά 41,2% και 44,4% αντιστοίχως.

Στο αρκαδικό τμήμα της ΠΠΕ νομό ποσοστό των απασχολούμενων στις αγροτικές εκμεταλλεύσεις ήταν περίπου 33% περίπου του πληθυσμού. Το μεγαλύτερο ποσοστό απασχόλησης εμφάνιζε η Δ.Ε. Φαλάνθου (90%) και ακολουθούσαν οι Δ.Ε. Τροπαίων, Γόρτυνος, Λαγκαδίων και Κλείτορος. Οι ΔΕ Κορυθίου και Μαντινείας είχαν ίδιο αντίστοιχο ποσοστό (40,5%), ενώ στις ΔΕ Δημητσάνας, Ηραίας, Κοντοβαζαίνης, Τρικολώνων και Λεβιδίου τα ποσοστά κυμαίνονταν στα μέσα επίπεδα της Αρκαδίας (31,4%), ενώ πολύ μικρότερο ήταν στη Δ.Ε. Μεγαλόπολης (μόλις 15,1%) και στις περιοχές Τριπόλεως και Βυτίνας (μεταξύ 11,2% και 11,6%).

Τα μικρότερα ποσοστά απασχόλησης του πληθυσμού στον εξεταζόμενο τομέα εμφανίζονται στο νομό Κορινθίας, με μέσο ποσοστό 24,4%. Σημαντική συγκέντρωση εργαζομένων στις αγροτικές εκμεταλλεύσεις παρουσίαζε ο Δήμος Νεμέας, κυρίως λόγω της έκτασης του αμπελώνα της, καθώς και η Δ.Ε. Φενεού. Στις Δ.Ε. Ευρωστίνης, Ξυλοκάστρου, Σολυγείας, Στυμφαλίας και Τενέας, Κορίνθου, Σαρωνικού, Βέλου, Βόχας και Σικιωνίων τα μερίδια απασχόλησης στις αγροτικές εκμεταλλεύσεις κυμαίνονταν από το ένα τρίτο έως το ένα τέταρτο του πληθυσμού. Χαμηλότερα ήταν τα αντίστοιχα ποσοστά στις Δ.Ε. Αγίων Θεοδώρων, Λουτρακίου - Περαχώρας και Άσσου-Λεχαιού (διακύμανση από 7,5% έως 6,1%), λόγω δραστηριοποίησης στις περιοχές αυτές σε άλλους κλάδους (βιομηχανίες, εμπόριο, τουρισμός, κλπ).

Η αναλογία ανδρών – γυναικών απασχολούμενων στις αγροτικές εκμεταλλεύσεις στην ΠΠΠ ήταν, το 2009, περίπου 60% - 40%, όσο δηλαδή και σε επίπεδα περιφέρειας και Χώρας. Πιο υγκεκριμένα το ποσοστό των γυναικών που απασχολούνταν στις αγροτικές εκμεταλλεύσεις στο Νομό Αργολίδας κυμαινόταν μεταξύ 38,8% και 41,6% στο αργολικό τμήμα της ΠΠΠ, μεταξύ 30,7% και 44,4% στο αρκαδικό τμήμα και μεταξύ 35,4% και 43,4% στο κορινθιακό.

το ποσοστό των απασχολούμενων στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις με ηλικία άνω των 50 ετών (βλ. Πίνακα 45 του Παραρτήματος Ι.Γ.) είναι το μεγαλύτερο (61,40%), ελαφρά μεγαλύτερο από το αντίστοιχο ποσοστό σε επίπεδο Χώρας (61,0%) και μικρότερο από εκείνο της Περιφέρειας (63,4%). Σε αντίθεση, το ποσοστό των νέων ηλικίας 15-29 ετών που ασχολούνται με τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις, είναι δυσανάλογα μικρότερο (6,9%), και πάντως μεγαλύτερο από εκείνο της Περιφέρειας Πελοποννήσου (5,9%). (βλ. Γραφήματα Γ67, Γ68, Γ69 του Παραρτήματος 1.Δ).

Ε. ΠΟΛΥΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΟΝ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

Από το σύνολο των απασχολούμενων στον αγροτικό τομέα (40.935), 5.608 δηλαδή ποσοστό 13,7% είχαν άλλη δραστηριότητα ως κύρια πέραν της γεωργίας (βλ. Πίνακα 46 του Παραρτήματος Ι.Γ) και 630 δηλαδή ποσοστό 1,5% είχαν άλλη δραστηριότητα

ως δευτερεύουσα πέραν της γεωργίας. Συνεπώς εξάγεται το συμπέρασμα ότι ο μικρός κλήρος και τα μικρά εισοδήματα που προκύπτουν από τον αγροτικό τομέα έχουν ως αποτέλεσμα την ενασχόληση των αγροτών – κτηνοτρόφων και με άλλες δραστηριότητες προκειμένου να συμπληρωθεί το εισόδημα τους. (βλ. γράφημα Γ70 του Παραρτήματος 1.Δ).

Συμπεράσματα - προοπτικές

Η περιοχή παρέμβασης έχει έντονο γεωργικό και κτηνοτροφικό χαρακτήρα και σχετικά μεγάλο ποσοστό του οικονομικά ενεργού πληθυσμού (12,3%) απασχολείται στον πρωτογενή τομέα (Γεωργία, Δασοκομία & Αλιεία). Η αξιόλογη παραγωγή προϊόντων στην περιοχή όπως η ελιά, τα εσπεριδοειδή, τα σπυροφόρα, τα ψυχανθή, τα κηπευτικά και αμπελοειδή προϊόντα, καθώς και η παραγωγή παραδοσιακών και βιολογικών προϊόντων, όπως οι σταφίδες, το μέλι, τα μήλα, το σκόρδο, ο οίνος ποιότητας, τα τυροκομικά καθιστούν την περιοχή ως σημαντικό αγροτικό χώρο της Ελλάδας. Ωστόσο, η περιοχή αντιμετωπίζει πρόβλημα μικρού μεγέθους γεωργικών εκμεταλλεύσεων, όπως συμβαίνει και στο σύνολο της χώρας, που οδηγεί σε πτώση της παραγωγικότητας, ενώ επιπλέον παρατηρείται μια τάση εγκατάλειψης της γεωργικής γης, ιδίως στα ορεινά σημεία και μείωση της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα, λόγω της σταδιακής γήρανσης του πληθυσμού και της αναζήτησης εναλλακτικών ευκαιριών εργασίας από τους νέους της περιοχής στα μεγαλύτερα αστικά κέντρα.

Στην κτηνοτροφία, η περιοχή παρουσιάζει εκτεταμένη εκτροφή πουλερικών, χοίρων και αιγοπροβάτων καθώς και παραγωγή εξαιρετικών τυροκομικών προϊόντων, μελιού κλπ. Όμως σε μεγάλο ποσοστό των μεταποιητικών μονάδων της περιοχής εμφανίζονται ελλείψεις στην τήρηση των βασικών κανόνων υγιεινής και των προτύπων ποιότητας, ενώ πολλά προϊόντα διοχετεύονται στην αγορά ακατέργαστα, με αποτέλεσμα να μην αποκτούν προσθετική αξία.

Τέλος, αν και ενδιαφέρον παρουσιάζει το σύμπλεγμα Μαινάλου που καλύπτεται από ελατόδασα, σημαντικά προβλήματα για την ανάπτυξη της δασοπονίας της περιοχής αποτελούν η χαμηλή ποιότητα ξύλου, η έλλειψη οργανωμένων δασικών συνεταιρισμών, η απουσία εξειδίκευσης και τεχνογνωσίας, η μη εφαρμογή προγραμμάτων προστασίας των δασών από φυσικές καταστροφές και η περιορισμένη φυσική αναγέννηση των δασών εξαιτίας της βόσκησης των αιγοπροβάτων της περιοχής.

ΔΑΣΟΠΟΝΙΑ

Κύρια χαρακτηριστικά του τομέα

Οι ορεινοί όγκοι της περιοχής καλύπτονται από δάση, η εκμετάλλευση των οποίων μπορεί να αποτελέσει πηγή σημαντικών εσόδων. Παρόλα αυτά, με βάση στοιχεία των κατά τόπους δασαρχείων, δεν υφίσταται επί του παρόντος συστηματική προσπάθεια οικονομικής εκμετάλλευσης του δασικού πλούτου, κυρίως λόγω έλλειψης δασεργατών. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον ωστόσο παρουσιάζει η Αρκαδική περιοχή και το σύμπλεγμα του Μαινάλου το οποίο καλύπτεται από ελατόδασα.

Το σημαντικότερο πρόβλημα για την ανάπτυξη της δασοπονίας της περιοχής είναι η χαμηλή ποιότητα ξύλου, η έλλειψη οργανωμένων δασικών συνεταιρισμών και η εμφάνιση ασθενειών που προσβάλλουν τα δάση και ιδίως τα έλατα του Μαινάλου. Σημαντικές άλλες δυσκολίες που αντιμετωπίζει ο κλάδος αποτελούν η έλλειψη μηχανημάτων για την μεταφορά ξυλείας, η ανεπάρκεια εργατικών χεριών για δασικές εργασίες, η απουσία εξειδίκευσης και ανεπτυγμένης τεχνογνωσίας, η μη εφαρμογή προγραμμάτων αναδασώσεων – αντιπλημμυρικών και αντιπυρικών έργων, αλλά και ο περιορισμός της φυσικής αναγέννησης των υφισταμένων δασών εξαιτίας της βόσκησης (κυρίως από αιγοπρόβατα)

Ιδιοκτησιακό καθεστώς δασών

Όλες οι δασικές εκτάσεις της προτεινόμενης περιοχής παρέμβασης βρίσκονται υπό δημόσιο ιδιοκτησιακό καθεστώς. Μοναδική εξαίρεση, εντός των ορίων παρέμβασης, αποτελούν τα ιδιωτικά δάση, τα οποία βρίσκονται στις ευρύτερες περιοχές του Λουτρακίου και της Σολυγείας.

Παραγωγή, μεταποίηση και εμπορία δασοκομικών προϊόντων

Ξυλεία

Τα βασικότερα δασοκομικά προϊόντα της περιοχής παρέμβασης προέρχονται κυρίως από τα ελατοδάση του Μαινάλου του Δήμου Φαλάνθου, στο νομό Αρκαδίας και αποτελούν κυρίως καυσόξυλα, οικοδομική ξυλεία και λιγότερο ξυλεία για έπιπλα. Ωστόσο ο βαθμός μεταποίησης και εμπορίας των δασικών προϊόντων της περιοχής είναι χαμηλός, καθώς η περιοχή δεν εμφανίζει συστηματοποιημένη εκμετάλλευση του δασι-κού πλούτου.

Ρητίνη

Ένα ιδιαίτερα σημαντικό προϊόν της δασοπονίας αποτελεί η ρητίνη, η οποία συλλέγεται από κωνοφόρα δένδρα. Η χρήση και παραγωγή της είναι γνωστή στον άνθρωπο από την αρχαιότητα ενώ, πλέον, χρησιμοποιείται ως πρώτη ύλη παραγωγής ποικιλίας βιομηχανικών προϊόντων, όπως είναι το τερεβινθέλαιο (κοινώς νέφτι), το οποίο αποτελεί το υγρό απόσταγμα της ρητίνης και το κολοφώνιο, το οποίο αποτελεί το στερεό απόσταγμα της ρητίνης και χρησιμοποιείται στην τυπογραφία, υφαντουργία, μεταλλουργία, καθώς και στην παρασκευή ποικιλίας προϊόντων όπως είναι αντιδιαβρωτικά, αρωματικά κεριά, αδιάβροχα υλικά, τεχνητά δόντια, έμπλαστρα, συντηρητικά, προσθετικά γεύσης, χρώματα, φάρμακα, χαρτόκολλες, διάφορα γαλακτώματα, τσίχλες κλπ.

Στη χώρα μας, η ρητινοσυλλογή ρυθμίζεται από το Β.Δ 439/68 ΦΕΚ (150/Α/1968).

ΑΛΙΕΙΑ

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Τμήματος Αλιείας της ΔΑΟΚ Κορινθίας, τα αλιευτικά σκάφη της Κορινθίας που περιλαμβάνονται στο Εθνικό Αλιευτικό Μητρώο (ΕΑΜ) είναι 235, τα οποία κατανέμονται ως εξής:

ΑΛΙΕΥΤΙΚΑ ΣΚΑΦΗ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ (Ε.Α.Μ*)	
Είδος	Πλήθος
Γρι-γρι	3
Μηχανότρατες	1
Βιντζότρατες	2
Παράκτια σκάφη	229
Σύνολο	235

Συνολικά, απασχολούνται 493 άτομα και η ετήσια παραγωγή αλιευμάτων ανέρχεται στους 305 τόννους.

Για την υποστήριξη της αλιευτικής δραστηριότητας, στη Περιφερειακή Ενότητα Κορινθίας, υπάρχουν πέντε λιμάνια και επτά σημεία επιβίβασης, εκ των οποίων τα τρία αποτελούν αλιευτικά καταφύγια. Στη Περιφερειακή Ενότητα Κορινθίας, λειτουργούν δεκοοκτώ μονάδες ιχθυοκαλλιέργειας, η ετήσια παραγωγή των οποίων ανέρχεται στους 3.500 τόννους αλλιευμάτων (κυρίως τσιπούρα, λαυράκι και μικρότερες ποσότητες σε φαγκρί και μυτάκι).

2.2.3.3. ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Κύρια χαρακτηριστικά

Η περιοχή μελέτης χαρακτηρίζεται κυρίως από την ύπαρξη επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στο χώρο της μεταποιητικής βιομηχανίας, κυρίως του αγροδιατροφικού τομέα και των κατασκευών. Η οικονομικοκοινωνική διάρθρωση του ανθρώπινου δυναμικού (χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, έλλειψη ατόμων σε παραγωγική ηλικία, γήρανση του πληθυσμού) ευνοεί την εγκατάσταση και ανάπτυξη μικρομεσαίων οικογενειακών επιχειρήσεων περιορισμένης δυναμικότητας, γεγονός που δημιουργεί προβλήματα πρόσβασης των επιχειρήσεων αυτών στο επιχειρηματικό περιβάλλον.

Στη περιοχή δραστηριοποιούνται κυρίως οινοποιεία, χυμοποιεία, ελαιοτριβεία, τυροκομεία, εργοστάσια σταφίδας, συσκευαστήρια εσπεριδοειδών και φρούτων γενικότερα, τυποποιητήρια μελιού, ξηραντήρια, οξοποιίας, πετιμεζιού κλπ. Οι περισσότερες βιοτεχνικές επιχειρήσεις είναι σιδηρουργεία, ξυλουργεία, εργαστήρια παραγωγής άρτου, ζυμαρικών, ειδών διατροφής μετά την πρώτη μεταποίηση κλπ, βασικό χαρακτηριστικό των οποίων είναι η μονοπρόσωπη λειτουργία τους.

Πάντως, το παλαιότερα εντοπισμένο πρόβλημα ελλειπούς τεχνογνωσίας και περιορισμένης τεχνικής και συμβουλευτικής υποστήριξης στις μεταποιητικές επιχειρήσεις, φαίνεται ότι σταδιακά αντιμετωπίζεται, αφού πολλές από αυτές, κυρίως, οινοποιεία, ελαιοτριβεία, συσκευαστήρια φρούτων και τυροκομεία, συνεχώς εκσυγχρονίζονται, χρησιμοποιούν νέες σύγχρονες τεχνολογίες και υποστηρίζονται όλο και περισσότερο τόσο σε θέματα παραγωγής όσο και σε θέματα εμπορίας από ειδικούς.

Αριθμός, μέγεθος και διάρθρωση των επιχειρήσεων

Με βάση τα Μητρώα Επιχειρήσεων της ΕΛΣΤΑΤ, για το έτος 2010, (βλ. Πίνακα 47 Παραρτήματος 1.Γ) ο αριθμός των επιχειρήσεων του δευτερογενή τομέα των Δήμων που συμμετέχουν εξ ολοκλήρου ή με τμήμα τους στην ΠΠΠ, ήταν συνολικά 5.443 επιχειρήσεις (23,85% του συνόλου των επιχειρήσεων). Από αυτές, οι 1.747 είναι επιχειρήσεις του κλάδου της μεταποίησης, 162 επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται στο τομέα της παραγωγής και διανομής ενέργειας και 88 στο τομέα της παροχής νερού, επεξεργασίας λυμμάτων και διαχείρισης απορριμμάτων. Με τις κατασκευές ασχολούνταν 3.446 επιχειρήσεις, που αντιστοιχούν στο 15,10% του συνολικού αριθμού των επιχειρήσεων. Πολλές από αυτές τις επιχειρήσεις βρίσκονται στις πόλεις Κορίνθου, Τρίπολης και Άργους, που δεν περιλαμβάνονται στη ΠΠΠ, καθώς και σε ΔΕ των Δήμων Άργους-Μυκηνών και Τρίπολης, που ομοίως δεν περιλαμβάνονται στην ΠΠΠ. Επομένως, για τους Δήμους αυτούς δεν μπορεί να υπάρχει πλήρης εικόνα της επιμέρους κατανομής των επιχειρήσεών τους στην ΠΠΠ.

Στους υπόλοιπους Δήμους που ανήκουν καθ' ολοκληρία στην ΠΠΠ, ο κλάδος της μεταποίησης αγροτικών προϊόντων συγκεντρώνει το μεγαλύτερο αριθμό επιχειρήσεων που κατανέμονται σύμφωνα με τις παραγωγικές επιδόσεις κάθε περιοχής. Συγκεκριμένα, όπως παρουσιάζεται στον Πίνακα 47 του Παραρτήματος 1.Γ, στην ΠΠΠ, δραστηριοποιούνται 72 οινοποιεία, 71 ελαιοτριβεία, 13 τυροκομεία, 11 συσκευαστήρια φρούτων και λαχανικών, 7 οξοποιεία, 2 μονάδες παραγωγής πετιμεζιού και 5 μονάδες επεξεργασίας αποξηραμένων φρούτων και σταφίδας και μία μονάδα παραγωγής παστού και λουκάνικου. Οι περισσότερες από αυτές (125 από τις 183) βρίσκονται στο κορινθιακό τμήμα της ΠΠΠ.

Μεγάλο μερίδιο του δευτερογενή τομέα καταλαμβάνει ο τομέας του χονδρικού και λιανικού εμπορίου. Ιδιαίτερα το λιανικό εμπόριο ασκείται στους μεγαλύτερους οικισμούς, οι επιχειρήσεις των οποίων εξυπηρετούν και τις όμορες μικρές Κοινότητες.

Ο δευτερογενής τομέας στην ΠΠΠ απασχολεί 7.858 άτομα, τα οποία αποτελούν το 25,38% του συνολικού απασχολούμενου πληθυσμού σε αυτήν (βλ. Πίνακα 18).

Εξαγωγική δραστηριότητα της περιοχής

Από την ΠΠΠ εξάγονται κυρίως οίνοι, σταφίδα και φρούτα και χυμοί εσπεριδοειδών. Οι οίνοι Νεμέας και Μαντινείας εξάγονται σε πολλές χώρες της Ευρώπης και στην Αμερική πρόσφατα δε έχει εκδηλωθεί ενδιαφέρον για εξαγωγές σε Κίνα, Ιαπωνία κλπ. Οι εξαγωγές σταφίδας απευθύνονται κυρίως στην Αγγλία, τα δε εσπεριδοειδή και φρούτα έχουν αγορές στην Ευρώπη και σε όμορες προς βορράν χώρες.

Οι εξαγωγές που πραγματοποιούνται σε επίπεδο Περιφέρειας φαίνονται στο Πίνακα 48 του Παραρτήματος 1.Γ.

Στον κλάδο της ποτοποιίας (που περιλαμβάνει και τους οίνους της περιοχής παρέμβασης) παρατηρείται αύξηση της αξίας των εξαγωγών κατά 5% (από 12.072.119 ευρώ το 2005 σε 17.065.697, το 2012). Ομοίως, στους τομείς παρατηρείται αύξηση της αξίας των εξαγωγών κατά 5% (από 157.358.172 ευρώ το 2005 σε 165.547.059, το 2012).

2.2.3.4. ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Κύρια χαρακτηριστικά (κυριότερες μορφές δραστηριότητας).

Στους Δήμους που συμμετέχουν στην περιοχή παρέμβασης, καταγράφηκαν το 2010, 16.975 επιχειρήσεις του τριτογενή τομέα (βλ. τον αναλυτικό Πίνακα 49 Παραρτήματος 1.Γ). Σε αυτές βέβαια τις επιχειρήσεις περιλαμβάνονται και εκείνες των πόλεων Άργους, Κορίνθου και Τρίπολης καθώς και ΔΕ των Δήμων Τρίπολης και Άργους Μυκηνών, που στο σύνολό τους δεν ανήκουν στην περιοχή παρέμβασης και έχουν συνολικό αριθμό επιχειρήσεων που δεν μπορεί να εκτιμηθεί). Παρά ταύτα, από την κατανομή του συνόλου των επιχειρήσεων ανά κλάδο προκύπτει ότι οι περισσότερες αφορούν το χονδρικό-λιανικό εμπόριο (28,30% του συνόλου), επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες (11,10%), υπηρεσίες καταλυμάτων και εστίασης (10,24%), μεταφορές-αποθηκεύσεις (6,95%). Με μικρότερα ποσοστά ακολουθούν οι κλάδοι: εκπαίδευση, τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία ενημέρωση και επικοινωνία, χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες, δημόσια διοίκηση και κοινω-νική ασφάλιση, διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες, δραστηριότητες σχετι-κές με την ανθρώπινη υγεία και την κοινωνική μέριμνα, και άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών.

Οι επιχειρήσεις αυτές κατανέμονται κατά 19,17% στην Αργολίδα, κατά 24,50% στην Αρκαδία και κατά 56,77% στην Κορινθία.

Σε επίπεδο επαγγελμάτων (βλ. Πίνακα 50) το μεγαλύτερο ποσοστό των επαγγελματιών, στο σύνολο των Δήμων της ΠΠΠ, απασχολούνται στη παροχή υπηρεσιών και στο τομέα των πωλήσεων (19,6 %), ενώ, μεγάλο είναι και το ποσοστό των ελεύθερων επαγγελ-ματιών (12,9%) των ανειδίκευτων εργατών και μικροεπαγγελματιών (10,9 % μαζί).

Αριθμός, Μέγεθος και Διάρθρωση Επιχειρήσεων ανά κλάδο.

Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ από την απογραφή του 2011 (βλ. Πίνακα 51), στον τριτογενή τομέα της περιοχής παρέμβασης καταγράφηκαν 16.725 απασχολούμενοι, που αποτελούσαν το 34,43% του συνόλου των απασχολουμένων στην περιοχή (48.575 άτομα). Το μεγαλύτερο ποσοστό απασχολείται στη δημόσια διοίκηση και κοινωνική ασφάλιση (ποσοστό 19,13% των απασχολουμένων στον τριτογενή τομέα και 6,58% του συνόλου των απασχολουμένων στην ΠΠΕ). Ακολουθούν οι απασχολούμενοι στις υπη-ρεσίες καταλυμάτων και εστίασης (με αντίστοιχα ποσοστά εκπαίδευση 18,40% και 6,33%), οι απασχολούμενοι στην εκπαίδευση (με αντίστοιχα ποσοστά 13,60% και 4,70%), οι ελεύθεροι επαγγελματίες (περιλαμβανομένων επιστημόνων και τεχνικών, με αντίστοιχα ποσοστά 8,51% και 2,92%) και οι απασχολούμενοι σε δραστηριότητες σχετικές με την υγεία και κοινωνική μέριμνα (αντίστοιχα ποσοστά 8,28% και 2,84%).

Σε όλες τις δραστηριότητες, ο μεγαλύτερος αριθμός απασχολουμένων (14.391) (δηλαδή ποσοστό 86,06% του συνόλου των απασχολουμένων στον τριτογενή τομέα της ΠΠΠ και 29,31% του συνόλου των απασχολουμένων στην ΠΠΠ). Ακολουθούν το αρκαδικό τμήμα της περιοχής παρέμβασης (με αντίστοιχα ποσοστά 11,41% και 3,93%) και το αργολικό (με αντίστοιχα ποσοστά 2,54% και 0,87%).

Κλάδοι σε κρίση – αναδυόμενοι κλάδοι.

Όλοι οι κλάδοι του τριτογενούς τομέα βρίσκονται σε κρίση, λόγω της συνεχιζόμενης κακής οικονομικής συγκυρίας και της γενικότερης επιδείνωσης της κατάστασης. Αναδυόμενος κλάδος μπορεί να θεωρηθεί εκείνος του θεματικού τουρισμού, που απευθύνεται σε ειδικές ομάδες ενδιαφερομένων από την Ελλάδα και το εξωτερικό (οινόφιλοι, αρχαιόφιλοι, φυσιολάτρες, θρησκευόμενοι, αθλούμενοι, οικολόγοι κ.ά) και έχει ακόμα πολλά περιθώρια ανάπτυξης, λόγω του ότι η περιοχή παρέμβασης προσφέρεται για την περαιτέρω ανάπτυξη εξειδικευμένων μορφών τουριστικών δραστηριοτήτων).

Τουριστικά Καταλύματα, Κέντρα Αναψυχής και Ψυχαγωγίας και χωροταξική κατανομή τους.

Στην ΠΠΠ υπάρχει πολύ μεγάλος αριθμός καταλυμάτων και εγκαταστάσεων εστίασης-αναψυχής, που κατανέμονται στις περισσότερες Δημοτικές Ενότητες της.

Καταλύματα (γενικώς)

Τα καταλύματα είναι κυρίως συγκεντρωμένα σε θελκτικές περιοχές, οι οποίες προσελκύουν το τουριστικό κοινό. Σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα στοιχεία (Βλ. Πίνακα 52 παραρτήματος 1.Γ), στην περιοχή παρέμβασης υπάρχουν 214 καταλύματα με 9.197 κλίνες. Από τα καταλύματα αυτά, τα 136 (δηλ. ποσοστό 63,55%) είναι ξενοδοχεία και διαθέτουν 8.111 κλίνες (δηλ. ποσοστό 88,28% του συνόλου των κλινών της ΠΠΠ) και τα υπόλοιπα 78 (ποσοστό 36,45% του συνόλου) είναι ξενώνες και επιπλωμένες κατοικίες-διαμερίσματα με 1.076 κλίνες που αντιστοιχούν στο 11,71% των συνολικών κλινών της ΠΠΠ.

Το κορινθιακό τμήμα της ΠΠΠ συγκεντρώνει το 60,75% του συνολικού αριθμού καταλυμάτων και το 79,36% του συνολικού αριθμού κλινών, ενώ για το αρκαδικό τμήμα τα αντίστοιχα ποσοστά είναι 35,98% και 19,02% και για το αργολικό (που έχει καταλύματα μόνο στις Μυκήνες) τα αντίστοιχα ποσοστά είναι 3,26% και 1,62%.

Στην Κορινθία, ο μεγαλύτερος αριθμός καταλυμάτων (78) και κλινών (5.009) ευρίσκεται στην παραλιακή ζώνη του Κορινθιακού που περιλαμβάνει και το Λουτράκι. Ακολουθούν η παραλιακή ζώνη του Σαρωνικού με 12 καταλύματα και 1.399 κλίνες και η Ορεινή Κορινθία (Τρίκαλα, Στυμφαλία, Γκούρα και Φενεός) με 38 καταλύματα και 767 κλίνες. Τα μεγέθη αυτά θεωρούνται ικανοποιητικά και καλύπτουν την προσφερόμενη ζήτηση. Στην ημιορεινή όμως Κορινθία (Νεμέα), παρότι η ζήτηση είναι αυξημένη λόγω της αυξημένης επισκεψιμότητας των οινοποιείων και του αρχαιολογικού χώρου της, υπάρχουν 2 μόνο καταλύματα, με 26 κλίνες, που δεν καλύπτουν την προσφερόμενη ζήτηση.

Στην Αργολίδα, όπως προαναφέρθηκε, καταλύματα υπάρχουν μόνο στις Μυκήνες, τα οποία ενίοτε καλύπτουν και τη ζήτηση τουριστών της Νεμέας.

Στην Αρκαδία υπάρχουν 77 καταλύματα, που αποτελούν το 35,98% του συνολικού αριθμού καταλυμάτων της ΠΠΠ, με 1.747 κλίνες (19,02% του συνόλου της ΠΠΠ). Από αυτά, τα περισσότερα (18) είναι στη Βυτίνα, με 667 κλίνες, 20 στη Δημητσάνα με 359 κλίνες, 9 στο Λεβίδι με 196 κλίνες, 5 στη Στεμνίτσα με 86 κλίνες και 6 στα Λαγκάδια με

107 κλίνες. Τα υπόλοιπα είναι κατεσπαρμένα στις ΔΕ Φαλάνθου (Πιάνα και Αλωνίσταινα), Μεγαλόπολης (Μεγαλόπολη, Ίσαρη), Γόρτυνος (Καρύταινα) Τροπαίων (Σταυροδόμιο), Ηραίας (Λουτρά Ηραίας), Κλείτορος (Θεόκτιστο, Βαλτεσινίκο), Κοντοβάζαινας (Δήμητρα) με 276 συνολικά κλίνες.

- **Ξενοδοχεία**

Από τις 136 ξενοδοχειακές μονάδες (βλ. Πίνακα 53 Παραρτήματος 1.Γ) το 10,57% είναι 1*, το 38,97 είναι 2**, το 27,21% είναι 3***, το 12,50% είναι 4****, το 2,21% είναι 5*****, το 6,62% Α΄ τάξης και το 2,21% Β΄τάξης. Τα ξενοδοχεία 1* και 2** διαθέτουν το 32,57% των συνολικών κλινών, τα ξενοδοχεία 3*** και 4**** το 48,27%, τα ξενοδοχεία 5***** το 16,89% και τα ξενοδοχεία Α΄ και Β΄ τάξης το 2,27% μόλις των συνολικών κλινών.

Η Κορινθία διαθέτει 6.675 κλίνες ξενοδοχείων που αντιστοιχούν στο 82,67% του συνολικού αριθμού κλινών της ΠΠΠ. Από αυτές, οι 4.840 κλίνες (ποσοστό 59,67% του συνόλου της ΠΠΕ διατίθενται από τα ξενοδοχεία της παραλιακής ζώνης κορινθιακού, όπου και το Λουτράκι, όπου διατίθενται οι περισσότερες κλίνες (3.4840, εκ των οποίων 688 σε ξενοδοχεία 3 αστέρων και 1.525 σε ξενοδοχεία τεσσάρων και πέντε αστέρων. Στην παραλιακή ζώνη του Σαρωνικού διατίθενται 1.346 κλίνες, εκ των οποίων 724 σε ξενοδοχεία τριών αστέρων και 530 σε ξενοδοχεία τεσσάρων αστέρων. Στην ορεινή Κορινθία διατίθενται 473 κλίνες, εκ των οποίων 371 στα Τρίκαλα (194 σε ξενοδοχεία σε ξενοδοχεία τριών και τεσσάρων αστέρων) οι υπόλοιπες στις ΔΕ Στυμφαλίας και Φενεού.

Στην Αρκαδία διατίθενται 1.353 ξενοδοχειακές κλίνες (δηλ. το 16,68% του συνολικών κλινών της ΠΠΠ), εκ των οποίων 367 σε ξενοδοχεία τριών και τεσσάρων αστέρων (Βυτίνα, Λαγκάδια, Λεβίδι, Κάψια, Πιάνα, Αλωνίσταινα, Στεμνίτσα) και 184 σε ξενοδοχεία Α΄ και Β΄ τάξης (Δημητσάνα, Στεμνίτσα). Τις περισσότερες μονάδες και κλίνες διαθέτουν, κατά σειράν, η Βυτία, η Δημητσάνα και το Λεβίδι.

- **Ξενώνες-επιπλωμένα διαμερίσματα**

Στην περιοχή παρέμβασης υπάρχουν, και πολλά εξ΄ αυτών έχουν χρηματοδοτηθεί από προγράμματα Αγροτικής Ανάπτυξης, 78 Ξενώνες -επιπλωμένα διαμερίσματα, με 441 δωμάτια και 1.076 κλίνες (βλ. Πίνακα 54 Παραρτήματος 1.Γ). Εξ αυτών, 44 είναι στην Κορινθία και διαθέτουν 616 κλίνες, που αντιστοιχούν στο 57,25% των συνολικών κλινών της ΠΠΠ σε αυτή της κατηγορία. Οι κλίνες αυτές διατίθενται κατά το μεγαλύτερο ποσοστό τους και τα το ήμισυ σχεδόν στην ορεινή Κορινθία και στην παραλιακή ζώνη του Κορινθιακού. Στην Αργολίδα (Μυκήνες) υπάρχουν 5 Ξενώνες -επιπλωμένα διαμερίσματα, με 33 δωμάτια και 66 κλίνες, που αντιστοιχούν στο 6,13 % των συνολικών αντίστοιχων κλινών. Στην Αρκαδία υπάρχουν 29 Ξενώνες -επιπλωμένα διαμερίσματα, με 176 δωμάτια και 394 κλίνες, που αντιστοιχούν στο 36,62% των συνολικών κλινών της κατηγορίας αυτής. Οι κλίνες αυτές διατίθενται ως εξής: Δημητσάνα 135, Βυτίνα 97, Βαλτεσινίκο 58, Λαγκάδια 36, Λεβίδι 26, Καρύταινα 23, Θεόκτιστο 10 & Αλωνίσταινα 8.

Εγκαταστάσεις εστίασης – αναψυχής

Στην περιοχή παρέμβασης, για την κάλυψη των αναγκών κατοίκων και επισκεπτών, υπάρχουν κατεσπαρμένες 625 επιχειρήσεις εστίασης και 707 αναψυχής (1.332 συνολικά). Από αυτές, 850 εδρεύουν στο κορινθιακό τμήμα της ΠΠΠ (ποσοστό 63,81% του συνόλου), οι 394 στο αρκαδικό τμήμα (ποσοστό 29,58%) και οι 88 στο αργολικό (6,61%). Οι Δήμοι, κατά φθίνουσα σειρά του αριθμού των εγκαταστάσεων εστίασης και ανα-ψυχής που διαθέτουν, είναι: Ξυλοκάστρου-Ευρωστίνης (213), Σικυωνίων (181), Λουτρα-κίου-Περαχώρας (171), Γορτυνίας (158), Κορινθίων (137), Μεγαλόπολης (131), Τρίπολης (105), Άργους-Μυκηνών (88), Βέλου-Βόχας (72) και Νεμέας (44). Πολλές από αυτές τις μονάδες λειτουργούν ικανοποιητικά, αρκετές όμως άλλες χρήζουν βελτιώ-σεων και εκσυγχρονισμού. Για τις μονάδες αυτές απαιτούνται κίνητρα, προκειμένου να στραφούν στην ανάδειξη της τοπικής γαστρονομίας και στην μεγαλύτερη αξιοποίηση των τοπικών προϊόντων ποιότητας (κρασί ΠΟΠ, φέτα και άλλα τυροκομικά, μέλι, βούτυρο κλπ).

Ειδικές τουριστικές υποδομές

- Ορεινά μονοπάτια - παρατηρητήρια της φύσης

Τα μεγάλα όρη Μαίναλο, Κυλλήνη και Γεράνεια καθώς και μικρότερα (Φαρμακάς, Γαβριάς, βουνά Ευρωστίνης κλπ) προσφέρονται για την ανάπτυξη ορειβατικού τουρισμού. Στο Μαίναλο υπάρχει ήδη χαραγμένο και με κατάλληλη σήμανση δίκτυο μονοπατιών, που συγκεντρώνει την προτίμηση πολλών ορειβατών (βλ. σελ 56 Παραρτήματος 1.Α.2). Τέτοιο δίκτυο υπάρχει ήδη και στα Ροζενά Ευρωστίνης (Ρέμα Μύλων και Παναγιά Καταφυγιώτισσα) ενώ παρόμοιο έχει σχεδιαστεί από το Δήμο Λουτρακίου-Περαχώρας για τα Γεράνεια όρη.

Στη λίμνη Στυμφαλίας, τόσο περιμετρικά της όσο και στο κοντινό Μουσείο Περιβάλλοντος υπάρχουν επιλεγμένες θέσεις θέας, από τις οποίες μπορεί κανείς να παρακολουθήσει με τηλεσκόπιο την ορνιθοπανίδα του εξαιρετικού αυτού οικοσυστήματος.

- Μουσεία

Εκτενής αναφορά στα Μουσεία της ΠΠΕ έχει ήδη γίνει στο Κεφάλαιο 2.2.2.3 .

- Θεματικές διαδρομές

Σημαντικότερες θεματικές διαδρομές, πέραν εκείνων που αφορούν τα αρχαιολογικά και θρησκευτικά μνημεία και τους ιστορικούς-παραδοσιακούς οικισμούς, είναι οι «Δρόμοι του κρασιού», τόσο σε επίπεδο Πελοποννήσου, όσο και εξειδικευμένα σε επίπεδο της αμπελουργικής ζώνης της Νεμέας. Με ευθύνη και φροντίδα της Ένωσης Οиноπαραγωγών Αμπελουργών Πελοποννήσου (ΕΝΟΑΠ) παλαιότερα και του Συνδέσμου Οινοποιών Νεμέας πρόσφατα, έχουν χαραχθεί και σημανθεί διαδρομές που διατρέχουν τα οινοποιεία των περιοχών αντιστοίχως και διευκολύνουν τους οινόφιλους επισκέπτες να επιλέξουν εκείνα της αρεσκείας τους. Στα επισκέψιμα οινοποιεία, που είναι πολλά (βλ. σελ. 52-55 του Παραρτήματος 1.Α.2), οι επισκέπτες έχουν τη δυνατότητα να γνωρίσουν το τοπικό κρασί (με δοκιμές γευσιγνωσίας) και να μνηθούν στην τοπική ιστορία και την ντόπια οινική παράδοση. Οι επισκέπτες των

δρόμων του κρασιού συνδυάζουν κατά κανόνα την περιήγησή τους και με τους αρχαιολογικούς χώρους (βλ. παρακάτω στην παράγραφο: οινικός τουρισμός).

Στο παράρτημα 1. Α.2 (σελ. 57 έως 94) παρουσιάζονται επίσης, ως προτεινόμενες, δέκα κύριες και δέκα δευτερεύουσες τουριστικές διαδρομές στην ενδοχώρα της περιοχής παρέμβασης, με διαφορετικές θεματικές ονομασίες, τις οποίες διαδρομές, τόσο οι Τοπικές Κοινότητες όσο και ενδιαφερόμενοι επαγγελματίες του τουρισμού μπορούν να λάβουν υπ' όψη, είτε αυτοτελώς είτε σε συνδυασμούς μεταξύ τους, προκειμένου να σχεδιάσουν τουριστικά πακέτα, μέσω των οποίων θα προσέλκυαν μεγαλύτερο τουριστικό ενδιαφέρον για την περιοχή παρέμβασης.

- Αναπτύξεις θεματικών / ειδικών ενδιαφερόντων

Σχετική παρουσίαση γίνεται παρακάτω στην παράγραφο του εναλλακτικού τουρισμού.

- Προπονητικά/αθλητικά κέντρα, κ.λπ.

Στο Λουτράκι λειτουργεί ειδική αθλητική κατασκήνωση (Sport Camp), στην οποία υπάρχουν εκτενείς αθλητικές υποδομές (γήπεδα όλων των ειδών, γυμναστήρια κατάλληλα εξοπλισμένα κ.λπ.) και εγκαταστάσεις σίτισης και διανυκτέρευσης. Τις εγκαταστάσεις αυτές, πέραν άλλων, χρησιμοποιούν και οι εθνικές ομάδες Στίβου για την προετοιμασία τους. Επίσης, στο Σοφικό Κορινθίας υπάρχει η επιχείρηση Ranch, η οποία, πέραν κατασκηνωτικών εγκαταστάσεων εστίασης και διανυκτέρευσης, διαθέτει σύγχρονες αθλητικές εγκαταστάσεις (γήπεδα, πισίνα, ιπποστάσιο κ.λπ.) που προσφέρονται για άθληση, ιππασία, τοξοβολία, αναρρίχηση κ.α.). Τέτοια κατασκηνωτική μονάδα, μικρότερης όμως έκτασης και με πιο περιορισμένες προσφερόμενες δραστηριότητες, υπάρχει και λειτουργεί στο δάσος Χιλιομοδίου. Πέραν τούτων, στη περιοχή παρέμβασης υπάρχουν και οι αθλητικές εγκαταστάσεις, τουλάχιστον, που αναφέρονται παρακάτω στην παράγραφο του αθλητικού τουρισμού.

Λοιπές υπηρεσίες και δραστηριότητες του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα που σχετίζονται άμεσα με τον τουρισμό

Στην πόλη της Τρίπολης, δηλαδή σε προσιτή για την περιοχή παρέμβασης θέση, λειτουργεί Περιφερειακή Υπηρεσία του ΕΟΤ, που επιλαμβάνεται όλων των σχετικών θεμάτων. Επιπλέον η Ελληνική Αστυνομία, τμήματα της οποίας υπάρχουν σε πολλές πρώην πρωτεύουσες των Δημοτικών Ενοτήτων της περιοχής παρέμβασης, έχει την ευθύνη τήρησης της τουριστικής νομοθεσίας. Στο Δήμο Λουτρακίου-Αγίων Θεοδώρων με τις περισσότερες τουριστικές υποδομές και κίνηση, έχει συσταθεί από τους τουριστικοί φορείς και οι επιχειρήσεις της περιοχής και λειτουργεί ο Μη Αστικός Κερδοσκοπικός Οργανισμός Τουριστικής Προβολής και Ανάπτυξης Λουτρακίου, που στοχεύει στην ανάδειξη του Λουτρακίου σε διεθνή τουριστικό προορισμό.

Σε επίπεδο ιδιωτικών υποδομών, που εξυπηρετούν τον τοπικό τουρισμό, η ΠΠΠ διαθέτει 57 σχετικές επιχειρήσεις (Βλ. Πίνακα 55 Παραρτήματος 1.Γ), ως εξής:

- Καταστήματα λιανικού εμπορίου με είδη λαϊκής τέχνης.

Υπάρχουν 36 καταστήματα, 12 στην Αρκαδία (Βυτίνα, Δημητσάνα, Μεγαλόπολη, Στεμνίτσα και Λεβίδι), 13 στην Αργολίδα (στις Μυκήνες) και 17 στην Κορινθία (Ξυλόκαστρο, Κιάτο, Λουτράκι, Νεμέα).

- Γραφεία ενοικίασης αυτοκινήτων

Αντιστοίχως, υπάρχουν 8 γραφεία ενοικίασης αυτοκινήτων στην ΠΠΕ (Κουτσοπόδι, Δημητσάνα, Λαγκάδια, Λουτράκι και Ξυλόκαστρο) και ένα ακόμα στην πόλη της Κορίνθου, που στο σύνολό τους μπορούν να εξυπηρετήσουν τη ζήτηση σε ικανοποιητικό βαθμό.

- Ταξιδιωτικά γραφεία

Υπάρχουν 16 συνολικά ταξιδιωτικά γραφεία, 4 στο αρκαδικό τμήμα της ΠΠΠ (Μεγαλόπολη, Καρύταινα και Λεβίδι) και 12 στο αντίστοιχο κορινθιακό (Βόχα, Λουτράκι, Νεμέα, Ξυλόκαστρο και Κιάτο). Στην ΠΠΠ όμως δραστηριοποιούνται και ταξιδιωτικά γραφεία που εδρεύουν σε μεγάλες όμορες πόλεις της περιοχής (Κόρινθος, Άργος, Ναύπλιο και Τρίπολη), που είναι εκτός ΠΠΠ.

- Υπηρεσίες Περιηγήσεων

Στη Νεμέα λειτουργεί επιχείρηση παροχής υπηρεσιών περιηγήσεων στους δρόμους του κρασιού και στις αρχαιότητες της ευρύτερης περιοχής (VENIKOS) .

Τουριστική ζήτηση

- Διανυκτερεύσεις

Οι διανυκτερεύσεις κατά το έτος 2014 στους Δήμους της ΠΠΠ, σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ, φαίνονται στον Πίνακα 56 Παραρτήματος 1.Γ (Διανυκτερεύσεις-Δήμο 2014). Στις διανυκτερεύσεις που πραγματοποιήθηκαν στους Δήμους Άργους-Μυκηνών, Κορίνθου και Τρίπολης, περιλαμβάνονται και εκείνες των πόλεων Άργους, Κορίνθου και Τρίπολης καθώς και ΔΕ των Δήμων Τρίπολης και Άργους Μυκηνών, που στο σύνολό τους δεν ανήκουν στην περιοχή παρέμβασης. Επομένως για το τμήμα της περιοχή παρέμβασης που ανήκει στους Δήμους αυτούς, τα συμπεράσματα από τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ είναι απλώς. Σύμφωνα με αυτά, επί συνόλου 1.571.831 διανυκτερεύσεων, οι 826.600 (ποσοστό 52,72%) αφορούν ημεδαπούς (εσωτερικός τουρισμός) και 743.231 (ποσοστό 47,28%) αλλοδαπούς. Λαμβανομένου υπ' όψη ότι τα αντίστοιχα ποσοστά της Περιφέρειας Πελοποννήσου είναι 55,75% και 44,25%, συνάγεται το συμπέρασμα ότι στους Δήμους της ΠΠΠ οι διανυκτερεύσεις αλλοδαπών είναι ποσοστιαία μεγαλύτερες από εκείνες σε επίπεδο Περιφέρειας. Οι περισσότερες διανυκτερεύσεις (485.524 δηλαδή το 30,89% του συνόλου) σημειώθηκαν στο είναι Δήμος Δήμο Λουτρακίου-Αγίων Θεοδώρων, ο οποίος έχει και τη μεγαλύτερη αναλογία (1,5) διανυκτερεύσεων αλλοδαπών προς διανυκτερεύσεις ημεδαπών. Τις μικρότερες αναλογίες διανυκτερεύσεων αλλοδαπών προς διανυκτερεύσεις ημεδαπών έχουν οι Δήμοι της Αρκαδίας και ακολουθούν οι Δήμοι Ξυλοκάστρου- Ευρωστίνης και Σικυωνίων (διακύμανση από 0,23 έως 0,10, στο Δήμο Γορτυνίας. Δήμος με τις λιγότερες συνολικές διανυκτερεύσεις είναι ο Δήμος Μεγαλόπολης (10.125) και

ακολουθούν οι Δήμοι Σικυωνίων (12.901) και Γορτυνίας (26.020). Οι διανυκτερεύσεις στο Δήμο Νεμέας, λόγω του ότι υπήρχε εκεί ένα μόνο ξενοδοχείο μικρής τάξης, έχουν περιληφθεί, για λόγους απορρήτου, σε εκείνες κάποιου όμορου Δήμου.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ για το διάστημα 2010-2014 (βλ.Πίνακες 57-58-59) του Παραρτήματος 1.Γ Διανυκτερεύσεις 2010-14 (μεταβολές), οι διανυκτερεύσεις ημεδαπών στους Δήμους της περιοχής παρέμβασης μειώθηκαν κατά 33,39%, ενώ των αλλοδαπών, αντιθέτως, αυξήθηκαν κατά 14,18%, με αποτέλεσμα η συνολική μείωση διανυκτερεύσεων να περιορισθεί στο 17,54%. Τα μεγέθη αυτά αντικατοπτρίζουν τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης των τελευταίων ετών, που είναι πολύ εμφανείς και στον τουρισμό.

- **Αφίξεις**

Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ για το διάστημα 2010-2014 (βλ.Πίνακες 57-58-59) του Παραρτήματος 1.Γ Αφίξεις ανά Δήμο 2010-14 μεταβολές ομοίως και οι αφίξεις ημεδαπών στους Δήμους της περιοχής παρέμβασης μειώθηκαν κατά 33,76%, ενώ των αλλοδαπών, αντιθέτως, αυξήθηκαν κατά 8,33%, με αποτέλεσμα η συνολική μείωση αφίξεων να περιορισθεί στο 24,66%, για τους ίδιους λόγους που αναφέρθηκαν προηγουμένως.

- **Εποχικότητα**

Για την εποχικότητα δεν διατίθεται στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ σε επίπεδο Νομών και Δήμων. Ως εκ τούτου, χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία αφίξεων και διανυκτερεύσεων σε επίπεδο Περιφέρειας (Πιν. 56 και 57 του Παραρτήματος 1.Γ) και Χώρας (βλ. Πίνακα 56) έτους 2014.

Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά, σε επίπεδο Χώρας, οι διανυκτερεύσεις ημεδαπών, για το διάστημα Ιανουαρίου-Μαΐου παρουσιάζουν διακύμανση από 5,40% έως 7,48% (τον μήνα Απρίλιο που ήταν το Πάσχα), από Ιούνιο έως Αύγουστο παρουσίασαν ανοδική πορεία (από 9,09% σε 19,29% τον μήνα Αύγουστο) και από Σεπτέμβριο έως Δεκέμβριο παρουσίασαν καθοδική πορεία (από 8,58% στο 6,10%).Οι διανυκτερεύσεις αλλοδαπών ήταν ποσοστιαία κάτω της μονάδας για τα διαστήματα Ιανουαρίου-Μαρτίου και Νοεμβρίου-Δεκεμβρίου και για το ενδιάμεσο διάστημα Μαΐου-Οκτωβρίου, ξεκίνησαν με 2,96%, κορυφώθηκαν στο 20,97% τον Ιούλιο και 20,77% τον Αύγουστο και μειώθηκαν σε 16,24% τον Σεπτέμβριο.

Στο σύνολο των διανυκτερεύσεων παρατηρείται αντίστοιχη κατανομή των διανυκτερεύσεων στους μήνες αντίστοιχη με εκείνη των ημεδαπών (μήνας αιχμής ο Αύγουστος και όχι ο Ιούλιος, που είναι για τις διανυκτερεύσεις αλλοδαπών).

Η ίδια εικόνα παρουσιάζεται και στις διανυκτερεύσεις σε επίπεδο Περιφέρειας. Στην Περιφέρεια όμως, το ποσοστό διανυκτερεύσεων ημεδαπών τον μήνα αιχμής Αύγουστο είναι 24,80%, αρκετά μεγαλύτερο του αντιστοίχου σε επίπεδο Χώρας (19,29%). Για τους αλλοδαπούς, οι μήνες Ιούλιος και Αύγουστος παρουσίασαν σχεδόν ίδια ποσοστά (21,95% και 21,97%), ελαφρώς μεγαλύτερα από τα αντίστοιχα σε επίπεδο Χώρας (20,97% και 20,77%).

Εξετάζοντας τις αφίξεις σε επίπεδο Περιφέρειας (Βλ. Πιν .....), διαπιστώνεται ότι οι αυτές των ημεδαπών για το 1ο πεντάμηνο κυμαίνονται από 4,90% έως 6,90%, με εξαίρεση το μήνα Απρίλιο που υπερτερεί λόγω Πάσχα (9,02%), παρουσιάζουν ανοδική πορεία (από 10,28% έως 14,34%) τους θερινούς μήνες και στη συνέχεια βαίνουν μειούμενες, από 8,91% έως 4,73% τον Δεκέμβριο. Στις αφίξεις αλλοδαπών, υπάρχει μια κλιμακούμενη αύξηση από Μάρτιο έως Αύγουστο (4,07% έως 17,21%) και ακολουθεί μέχρι τέλους του χρόνου σταδιακή μείωση από 14,43% (Σεπτέμβριο) έως 1,32% το Δεκέμβριο. Πάντως οι αφίξεις αλλοδαπών το Σεπτέμβριο ήταν περισσότερες από τις αντίστοιχες Ιουνίου και Ιουλίου.

Από τα ανωτέρω εξάγεται το συμπέρασμα ότι, σε επίπεδο Χώρας και Περιφέρειας) μήνες με τις μεγαλύτερες τιμές διανυκτερεύσεων και αφίξεων είναι οι θερινοί, ενώ από τους υπόλοιπους, αυξημένες τιμές παρουσιάζει ο μήνας του Πάσχα για τους ημεδαπούς και οι μήνες Μάιος και Σεπτέμβριος για τους αλλοδαπούς.

Σε επίπεδο περιοχής παρέμβασης, θα πρέπει να παρατηρηθεί ότι η εποχικότητα της τουριστικής κίνησης είναι διαφορετική στα καταλύματα των ορεινών περιοχών σε σχέση με τα υπόλοιπα. Κατόπιν σχετικής έρευνας της ΟΤΔ και συνεργασίας με επαγγελματίες και τοπικούς φορείς του κλάδου τους, στις ορεινές περιοχές, ο μεγαλύτερο αριθμός αφίξεων και διανυκτερεύσεων εμφανίζεται κυρίως κατά τους φθινοπωρινούς και χειμερινούς μήνες, περιλαμβανομένων του τέλους Δεκεμβρίου και των αρχών του Ιανουαρίου, που συνδυάζονται με τις διακοπές Χριστουγέννων-Πρωτοχρονιάς και αφορούν κυρίως ημεδαπούς (σε επίπεδο Περιφέρειας και Χώρας, η περίοδος αυτή δεν φάνηκε να επηρεάζει σημαντικά τους αντίστοιχους δείκτες).

• **Πληρότητα καταλυμάτων**

Η πληρότητα των καταλυμάτων, σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ ήταν κατά το 2014 πολύ χαμηλή (Βλ. Πίνακα 60 Παραρτήματος 1.Γ). Μεγαλύτερη πληρότητα εμφανίζεται στα καταλύματα των δήμων Βέλου-Βόχας και Νεμέας αθροιστικά, Άργους-Μυκηνών και Λουτρακίου-Αγίων Θεοδώρων (42,00%, 30,5% και 27,60% αντίστοιχα) και η μικρότερη στο Δήμο Γορτυνίας (9%) (τα αντίστοιχα ποσοστά σε επίπεδο Περιφέρειας και Χώρας είναι 27,3% και 47,3%).

Από τον Πίνακα 60 του παραρτήματος 1.Γ Πληρότητα ανά Δήμο 2010-14 στον οποίο έχουν καταγραφεί τα ποσοστά πληρότητας ανά Δήμο για το διάστημα 2010-2014, συμπεραίνεται ότι σε όλους τους Δήμους η πληρότητα μειώθηκε κατά μέγιστο ποσοστό 12,3% στο Δήμο Κορινθίων και κατά ελάχιστο ποσοστό 0,7% στο Δήμο Άργους-Μυκηνών. Και αυτή η μείωση θα πρέπει να αποδοθεί στην επιδεινωθείσα κατά το χρονικό αυτό διάστημα οικονομική κρίση.

Αξιολόγηση των υφιστάμενων τουριστικών πόρων ως πόρων προσέλκυσης επισκεπτών

Οι αξιόλογοι φυσικοί και ανθρωπογενείς πόροι της προτεινόμενης περιοχής παρέμβασης, που αποτελούν τη βάση για την προσέλκυση επισκεπτών και την εν γένει τουριστική της ανάπτυξη, είναι οι εξής:

ΦΥΣΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ

Ακτές

Το σύνολο των ακτών της περιοχής παρέμβασης (ακτές Κορινθίας στον Κορινθιακό και Σαρωνικό κόλπο) προσφέρονται για κολύμβηση. Στο μεγαλύτερο μήκος τους χαρακτηρίζονται ως πολύ καλές και περιλαμβάνουν 7 με σήμανση (σημαία) «γαλάζιων ακτών» (Λουτράκι 1, Λουτράκι 2, Λουτράκι/Μπούτσι, Πευκάκια Λουτρακίου, Κοκκώνι, Βραχάτι Δ. Βέλου-Βόχας και Πευκιάς Δ. Σικυωνίων).

Μαρίνες – τουριστικά αγκυροβόλια

Στο μόνο παραθαλάσσιο Νομό της περιοχής παρέμβασης (Κορινθία), ελλιμενισμός σκαφών μπορεί να γίνει στα λιμάνια Κορίνθου, Κιάτου, Ξυλοκάστρου, Μαύρων Λιθαρίων και Κάτω Άσσου, ενώ δυνατότητα επιβίβασης δίνεται και στον Κόρφο, Αγίους Θεοδώρους, Καλαμάκι, Λίμνη Βουλιαγμένης, Λουτράκι, Βραχάτι και άλλες παραλίες της Βόχας.

Λίμνες

Στην περιοχή παρέμβασης υπάρχουν τρεις φυσικές λίμνες (Στυμφαλίας, Δασίου και Βουλιαγμένης Λουτρακίου) και δύο τεχνητές (λίμνη Δόξα Φενεού και Λίμνη Λάδωνα), που στο σύνολό τους είναι εύκολα επισκέψιμες. Η λίμνη Λάδωνα προσφέρεται για την πραγματοποίηση λιμναίων αθλητικών δραστηριοτήτων.

Περιοχές Natura και λοιπές προστατευόμενες περιοχές

Στην περιοχή παρέμβασης περιλαμβάνονται, εξ ολοκλήρου ή τμηματικά, 7 περιοχές Natura, έξι χερσαίες (όρη Μαίναλο, Ολίγυρτος, Χελμός, Γεράνεια και Ακροκόρινθος, εκ των οποίων οι δύο πρώτες ανήκουν και στους βιοτόπους CORINE) και μια λιμναία που περιλαμβάνεται στις Ζώνες προστασίας για την Ορνιθοπανίδα (λίμνη Στυμφαλία). Υπάρχουν επίσης πέντε ΤΙΦΚ (Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους) (Υψωμα Ελληνικού, Υψώματα Λυγιάς, Λόφος Παναγίας Νεμέας, Λόφο «Στόχος» Νεσάνης και λίμνη Βουλιαγμένης του Λουτρακίου), δύο αισθητικά Δάση (Πευκιάς Ξυλοκάστρου και δάσος Μογγοστού Σικυώνας, που αποτελεί και βιότοπο CORINE) και ένα χαρακτηρισμένο μνημείο της Φύσης (Πλάτανος της Δημητσάνας). Οι περιοχές αυτές προσφέρονται για την ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων, με γνώμονα πάντα τη διαφύλαξη και προστασία τους.

Ιαματικές πηγές

Στην περιοχή παρέμβασης υπάρχουν τρεις θέσεις Ιαματικών πηγών (Λουτράκι, Λουτρά Ηραίας Αρκαδίας και Λουτρά Ωραίας Ελένης Κορίνθου). Το Λουτράκι είναι γνωστό ως κοσμοπολίτικο κέντρο θερμαλικού τουρισμού, τα δε Λουτρά Ηραίας συγκεντρώνουν ενδιαφερόμενους χαμηλότερων εισοδημάτων. Στα Λουτρά Ωραίας Ελένης δεν υπάρχει ακόμα καμία αξιοποίηση.

Σπήλαια

Η περιοχή τέλος συγκεντρώνει ένα μεγάλο αριθμό ενδιαφερόντων και αξιοποιήσιμων σπηλαίων, όπως τα σπήλαια Καπαρελίου και Κεφαλόβρυσου στην Αργολίδα, Κάψια, Καμενίσσας (νεολιθικό), Γκούρας Ηραίας, Ξηροκαρύταινας, Πανός και Ροεινού στην Αρκαδία, Σοπωλίου Ευρωστίνης και Ερμή Κυλλήνης στην Κορινθία.

Εξ αυτών έχει ήδη αξιοποιηθεί και είναι επισκέψιμο το σπήλαιο Κάψια Αρκαδίας.

Φαράγγια αισθητικού και περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος

Στην περιοχή παρέμβασης υπάρχουν όμορφα φαράγγια, όπως Γκούρα Ηραίας, Γρανίτσα- Ντρούλα Βυτίνας, Ρεντζέλα Κλείτορος, Ξηροκαρύταινας, Ροεινού, Φαλάν-θου, Μυλάονα, Τουθόα, Κλειβωκά Τροπαίων - Κοντοβάζαινας, Περιστεριώνα Ξανθο-χωρίου και Ευρωστίνης στην Κορινθία και του ποταμού Λούσιου στην Αρκαδία. Τα φαράγγια αυτά διαθέτουν βατές διαδρομές για την πραγματοποίηση ευχάριστων περιηγήσεων, στον δε ποταμό Λούσιο λαμβάνουν χώρα ποτάμιες δραστηριότητες αθλητισμού και αναψυχής.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ

Παραδοσιακοί οικισμοί

Στην περιοχή παρέμβασης περιλαμβάνονται 10 οικισμοί και χώροι που έχουν χαρακτηριστεί ως ιστορικοί-διατηρητέοι, 28 οικισμοί χαρακτηρισμένοι ως παραδοσιακοί και άλλοι 23 που χαρακτηρίζονται ως αξιόλογοι και ενδιαφέροντες.

Από όλους αυτούς τους οικισμούς, σπουδαιότεροι, από πλευράς επισκεψιμότητας και δυνατότητας παροχής υπηρεσιών εστίασης, αναψυχής και διανυκτέρευσης είναι, τουλάχιστον, οι εξής, κατά νομό:

Αργολίδα: Καρυά, Αρκαδία: Δημητσάνα, Καρύταινα, Λαγκάδια, Βαλτεσινικό, Βυτίνα, Κοντοβάζαινα, Μαγούλιανα, Στεμνίτσα, Αλωνίσταινα, Καρδαράς, Πιάνα και Ίσαρη και Κορινθία: Τρίκαλα, Φενεός, Γκούρα, Στυμφαλία, Εβροστία, Χελυδóri.

Αρχαιολογικοί χώροι

Στην περιοχή παρέμβασης υπάρχουν 36 αρχαιολογικοί χώροι προϊστορικής, κλασικής και ρωμαϊκής εποχής (1 στην Αργολίδα, 14 στην Αρκαδία και 21 στην Κορινθία). Από αυτούς, πλέον αναδεδειγμένοι και με μεγαλύτερη επισκεψιμότητα είναι οι αρχαιολογικοί χώροι: Μυκηνών στην Αργολίδα, Μεγαλόπολης στην Αρκαδία και Αρχαίας Κορίνθου, Σικυώνας, Ισθμίας και Νεμέας στην Κορινθία.

Εύκολα προσβάσιμα είναι ακόμα το Ηράκλειον (Ναός Ηρακλέους στις Αρχαίες Κλεωνές Νεμέας). Η Αρχαία Μαντινεία, ο Αρχαίος Αρκαδικός Ορχομενός, οι Μεταλλουργικοί Κλίβανοι Στενού- Αγιωργίτικων Κορυθίου, η Αρχαία Γόρτυς κοντά στο Ελληνικό Τρικολώνων, η Αρχαία Στύμφαλος, το Μυκηναϊκό Νεκροταφείο Αηδονίων Νεμέας, το Ασκληπιείον Αρχαίας Τιτάνης, το Αδριάνειο Υδραγωγείο (υδατογέφυρα στη θέση Τουρκόβρυση Νεμέας), τα Αρχαία Λατομεία Νεμέας (επί του αυτοκινητοδρόμου Κορίνθου-Τρίπολης), το Αρχαίο λιμάνι Λεχαιού και η Βασιλική του Λεωνίδα, η αρχαία Δίορκος Κορίνθου, και το Αρχαίο λιμάνι Κεγχρεών.

Μουσεία

Στην περιοχή παρέμβασης υπάρχουν 7 αρχαιολογικά Μουσεία, (εκ των οποίων τα 5 (Μουσεία Μυκηνών, Αρχαίας Κορίνθου, Νεμέας, Σικυώνας και Ισθμίας) ευρίσκονται σε πλήρη λειτουργία, εμφανίζοντας μεγάλο αριθμό επισκεπτών κυρίως, τα τρία πρώτα. Υπάρχουν επίσης και πολλά Λαογραφικά Μουσεία, με πιο οργανωμένα εκείνα της Στεμνίτσας και του Δάρα, ενώ τα περισσότερα από τα υπόλοιπα λειτουργούν ευκαιριακά ή υπολειτουργούν.

Ιδιαίτερη σημασία για την περιοχή και μεγαλύτερη επισκεψιμότητα έχουν τα εξής θεματικά Μουσεία: Υπαίθριο Μουσείο Υδροκίνησης Δημητσάνας, Μουσείο Περιβάλλοντος Στυμφαλίας, Μουσείο Αρκαδικής Τέχνης και Ιστορίας στο Λεβίδι, Μουσείο Κολοκοτρωναίων στο Λιμποβίτσι Αρκαδίας και Εκκλησιαστικό Μουσείο Δημητσάνας. Άλλα παρεμφερή Μουσεία (Δασικής Ιστορίας Μαινάλου στο Χρισσοβίτσι Φαλάνθου και Παπαναστασίου στο Λεβίδι) ανοίγουν για το κοινό μόνο κατόπιν συνεννόησης.

Κάστρα

Στην περιοχή παρέμβασης υπήρχε κατά τα βυζαντινά και ενετικά χρόνια πυκνό δίκτυο κάστρων, από τα οποία τα καλύτερα σωζόμενα είναι το Κάστρο Καρύταινας, ο Ακροκόρινθος και το Πεντεσκούφι. Από αυτά, επισκέψιμα, κατά σειρά ευκολίας, είναι ο Ακροκόρινθος και το Κάστρο Καρύταινας, ενώ το Πεντεσκούφι δεν είναι εύκολα προσιτό.

Κηρυγμένα διατηρητέα μνημεία και τόποι

Οι κηρυγμένοι αρχαιολογικοί χώροι, μνημεία και ιστορικά παραδοσιακά κτίρια της περιοχής παρέμβασης (περιλαμβανόμενων όσων αναφέρθηκαν παραπάνω καθώς και των θρησκευτικών μνημείων, για τα οποία γίνεται ιδιαίτερη μεία σε επόμενη παράγραφο), ανέρχονται συνολικά σε 288.

Ιδιαίτερη σημασία για την προσέλκυση επισκεπτών στην περιοχή έχει η αξιοποίηση και ανάδειξη των περιλαμβανομένων παραπάνω **μνημείων αγροτικής κληρονομιάς**, τα σπουδαιότερα των οποίων είναι:

Υδατογέφυρα Δερβενίου, Κτίριο σταφιδαποθήκης στην οδό Σπ. Παπαγεωργίου στο Ξυλόκαστρο, Παλιός Αλευρόμυλος Αθικίων, Ανεμόμυλος ιδιοκ. Κληρονόμων Κυριαζή στο Γαλατάκι, Αλευρόμυλος, Βυρσοδεψείο και Μπαρουτόμυλος στην Δημητσάνα (στο Μουσείο Υδροκίνησης), Συγκρότημα της Γεωργικής Σχολής Βυτίνας και οι πέτρινες γέφυρες: στον ποταμό Ασωπό Σικυώνας (Βασιλικού) Κορινθίας, στον ποταμό Λούσιο (Δημητσάνα και Ζάτουνα), στον ποταμό Γορτύνιο και παρά τον μύλο Κόκορη (Ατσίχολο Γόρτυνος), Παλιό γεφύρι Μπούτουνα (θέση Άσπρο Λαγκάδι ΔΔ Λυκαίου Μεγαλόπολης) και Παλαιά γέφυρα επί του Αλφειού (κοντά στην Καρύταινα) και οι παρακάτω βρύσες: κοντά στο παλιό Δημοτικό Σχολείο Λαγκαδαίκων Κορινθίας, στην Άνω Γειτονιάς Κορφιώτισσας Κορινθίας, στις θέσεις "Ζούλα" και "Λούτσα" στο Σαρακίνιο Καρύταινας, στη θέση Χάνια Σουλίου Μεγαλόπολης και στη Χωτούσσα Λεβιδίου (θολωτή βρύση με δύο γούρνες).

Εκτός των ανωτέρω κηρυγμένων μνημείων αγροτικής κληρονομιάς, υπάρχουν και πολλά άλλα κατεσπαρμένα σε όλη την περιοχή παρέμβασης, των οποίων η αξιοποίηση

θα συνέβαλε στην κατανόηση της αγροτικής παράδοσης της περιοχής (ιπήλατα ελαι-οτριβεία και νεροτριβές Κοντοβάζαινας, νερόμυλοι Στυμφαλίας, Χιλιομοδίου, Πετρίου Νεμέας κ.α, παλαιά οινοποιεία και ληνοί Νεμέας κ.α, πέτρινα γεφύρια Δάρα, Ερυμάνθου, Μονοπόρης, Πυργακίου, Στενού Φενεού κ.α.

Λόγω της κατάρτησης της μετρικής σιδηροδρομικής γραμμής Πελοποννήσου, ιστορική είναι πλέον η αξία των σιδηροδρομικών σταθμών Μυκηνών, Παρθενίου, Μεγαλόπολης, Τριποτάμου και Παραδεισίων Μεγαλόπολης που είναι κηρυγμένα μνημεία και αξίζει να δεχθούν παρεμβάσεις ώστε να λειτουργήσουν ως επίσκεψιοι μουσειακοί χώροι μνήμης, καθώς και άλλων (σταθμών Χιλιομοδίου και Νεμέας) που διατηρούν το ίδιο χρώμα, παρότι δεν έχουν επίσημο χαρακτηρισμό.

Θρησκευτικά Μνημεία [εκκλησίες/μοναστήρια]

Οι πλέον επισκέψιμες θρησκευτικές εγκαταστάσεις είναι οι Μονές στον ποταμό Λούσιο (Φιλοσόφου και Αιμυαλών Δημητσάνας και Προδρόμου Στεμνίτσας), η Μονή Βαρσών Νεοχωρίου Κορυθίου, Μονή Βράχου Νεμέας, Μονή Φανερωμένης Χιλιομοδίου, Αγία Θεοδώρα Βάστας, Μονές Ζάχολης, Λουτρακίου (Παναγία Γιάτρισσα και Μονή Οσίου Παταπίου) και Πράθι Αγίων Θεοδώρων, Μονές Σολυγείας και Αγιονορίου, Ναοί Τρικάλων Κορινθίας, Μονή Αγίου Γεωργίου Φενεού, οι εκκλησίες Στεμνίτσας και Δημητσάνας, Λέχοβας Κρυονερίου Σικυωνίων κ.α. Μεγάλο θρησκευτικό ενδιαφέρον παρουσιάζει και η επίσκεψη πιστών στο «Βήμα του Αποστόλου Παύλου» που ευρίσκεται μέσα στον αρχαιολογικό χώρο της Αρχαίας Κορίνθου και υποδεικνύεται ως η θέση από την οποία ο Απόστολος Παύλος εκήρυξε στους Κορίνθιους τη νέα θρησκεία.

Τοπικές εκδηλώσεις

Οι πλέον αξιόλογες τοπικές εκδηλώσεις με διεθνή εμβέλεια, που συγκεντρώνουν το ενδιαφέρον προσέλευσης και ανθρώπων εκτός περιοχής πραγματοποίησής τους είναι η Αναβίωση των Νεμέων και Λυκαίων Αγώνων και ο Αγώνας υπεραπόστασης Αρχαίας Νεμέας-Αρχαίας Ολυμπίας «Αέθλιος», που διοργανώνονται με πρωτοβουλία οργανωμένων εθελοντών, οι διεθνείς διοργανώσεις “beach volley” του Δήμου Ξυλοκάστρου-Ευρωστίνης καθώς και οι αθλητικές εκδηλώσεις του Δήμου Λουτρακίου- Αγίων Θεοδώρων. Το «αναπτυξιακό άρωμα» τέτοιων εκδηλώσεων μπορεί να λειτουργήσει παραδειγματικά για την επινόηση και σχεδιασμό παρόμοιων τοπικών δραστηριοτήτων και σε άλλες περιοχές.

Ενδιαφέρον έχουν επίσης αρκετές εκδηλώσεις που εστιάζουν σε τοπικά προϊόντα όπως το κρασί (Μεγάλες Μέρες της Νεμέας, γιορτές κρασιού Μαντινείας), η σταφίδα Αρχαίες Κλεωνές, Στιμάγκα κ.ά.), το λάδι (Ελαιοχώρι Κορυθίου κ.ά. καθώς και μουσικές εκδηλώσεις στους αρχαιολογικούς χώρους, σε ημέρες θερινών πανσελήνων. Στις Αρχαίες Κλεωνές Κορινθίας λειτουργεί υπαίθριο θέατρο, το οποίο κατά τους θερινούς μήνες διοργανώνει θεατρικά φεστιβάλ στα οποία συμμετέχουν και παραστάσεις τις Επιδάουρου. Οι εκδηλώσεις αυτές συγκεντρώνουν το ενδιαφέρον θεατρόφιλου κοινού από όλη τη περιοχή.

ΑΥΤΟΤΕΛΗ ΑΞΙΟΘΕΑΤΑ

Ανεξάρτητα από την οποιαδήποτε κήρυξη ή μη κήρυξή τους ως διατηρητέων μνημείων ανθρώπινης επινόησης, στην περιοχή παρέμβασης υπάρχουν και τα εξής αυτοτελή αξιοθέατα:

- Ο Ισθμός της Κορίνθου και η Δίοικος
- Ο φάρος Ηραίον στην Άκρα Μελαγκάβι του Λουτρακίου
- «Κυράς το Γεφύρι» στη λίμνη Λάδωνος (κοντά στη Μυγδαλιά Κλείτορος)
- Παλαιά γέφυρα επί του Αλφειού στην Καρύταινα (εικονιζόταν παλαιότερα στα πεντοχίλιαρα)
- Καταρράκτες Βρόντου (κοντά στο Κοτύλιο Γόρτυνος)
- Άγιος Σώστης στα στενά Δερβενακίων
- Αγία Θεοδώρα Βάστας Μεγαλόπολης (με δένδρα στην στέγη του)
- Σπήλαιο Κάψιας

ΛΟΙΠΟΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ (ΜΟΡΦΕΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ)

Εκτός του θρησκευτικού-προσκυνηματικού τουρισμού, για τον οποίο έχει ήδη γίνει λόγος, και του αρχαιολογικού τουρισμού, που ανθεί στην περιοχή λόγω των σημαντικών επισκέψιμων μνημείων που αναφέρονται πιο πάνω στο Κεφάλαιο 2.2.2.3., στην περιοχή παρέχονται δυνατότητες ανάπτυξης θεματικού τουρισμού, ως εξής:

Οινικός Τουρισμός

Στην περιοχή έχουν σχεδιαστεί και σημανθεί, με συνεργασία των οινοποιών και των ενώσεών τους με την τοπική αυτοδιοίκηση, οι «Δρόμοι του κρασιού», τόσο σε επίπεδο Περιφέρειας Πελοποννήσου (που περιλαμβάνει τη ζώνη Μαντινείας), όσο και σε αυτότελές επίπεδο Νεμέας. Ιδιαίτερα στην τελευταία, τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται σημαντική κίνηση οινόφιλων, που μετακινούνται είτε οργανωμένα με τουριστικά λεωφορεία είτε αυτοτελώς με ΙΧ, και επισκέπτονται τα οινοποιεία για γευσιγνωσία και αγορά προϊόντος. Οι επισκέπτες αυτοί, κατά κανόνα, επισκέπτονται και τον αρχαιολογικό χώρο της Νεμέας και συχνά συνδυάζουν την εκδρομή τους με εστίαση στα καταστήματα της περιοχής. Πέραν των απλών επισκεπτών, πολύ συνήθεις είναι και οι επισκέψεις ειδικών του χώρου (οιολόγοι, γευσιγνώστες, επαγγελματίες της εστίασης κλπ), είτε από την Ελλάδα, είτε και από το εξωτερικό. (βλ. Δρόμους Κρασιού στις σελίδες 52-55 του Παραρτήματος 1.Α.2).

Χιονοδρομικός Τουρισμός

Στην περιοχή παρέμβασης λειτουργούν δύο χιονοδρομικά κέντρα, του Μαινάλου στην Οστρακίνα και της Κυλλήνης, κοντά στα Τρίκαλα Κορινθίας. Τα τελευταία χρόνια είχαν περιορισμό της κίνησής τους, λόγω αραιών χιονοπτώσεων. Στα βουνά τους υπάρχει και από ένα ορειβατικό καταφύγιο.

Ιαματικός Τουρισμός

Όπως έχει ήδη αναφερθεί (Κεφ. 2.2.1.8) στην περιοχή υπάρχουν και λειτουργούν ιαματικά λουτρά στο Λουτράκι και τα Λουτρά Ηραίας. Ιδιαίτερα οι εγκαταστάσεις του

Λουτρακίου είναι πολύ διαδεδομένες και αποτελούν τον κύριο μοχλό που βοήθησε στην τουριστική ανάπτυξη της περιοχής, σε συνδυασμό με το ΚΑΖΙΝΟ που λειτουργούσε προπολεμικά και επαναλειτουργεί τα τελευταία χρόνια.

Καταδυτικός Τουρισμός

Ο Κορινθιακός πρωτίστως και ο Σαρωνικός επίσης, διαθέτουν φυσικό θαλάσσιο πλούτο που μπορεί να προσελκύσει και να καλύψει ενδιαφέρον για καταδύσεις, χωρίς να παραβλέπεται και το ενδιαφέρον που δημιουργούν βυθισμένες στη θάλασσα αρχαίες εγκαταστάσεις, όπως τα λιμάνια Λεχαίου και Κεγχρεών, τα οποία όμως εμπίπτουν στη δικαιοδοσία της Υπηρεσίας Ενάλιων Αρχαιοτήτων. Στο Λουτράκι υπάρχει και λειτουργεί σχολή κατάδυσης (CROSTACEO), που συνδυάζει τις δραστηριότητές της και με θαλάσσια αθλήματα. Ομοίως και στο Κιάτο (Sikion Diving Center).

Ορειβατικός Τουρισμός

Το Μαίναλο, η Κυλλήνη και τα Γεράνεια προσφέρονται για ορεινές πεζοπορικές διαδρομές. Στο Παράρτημα 1.Α.2 (σελ 56) παρατίθενται χαρακτηριστικές διαδρομές (μονοπάτια) του Μαινάλου. Στην Τρίπολη δραστηριοποιείται τμήμα του Ελληνικού Ορειβατικού Συλλόγου, το οποίο διοργανώνει, σε συνεννόηση με άλλους ορειβατικούς Συλλόγους, συχνές αναβάσεις στο Μαίναλο. Επίσης, ο Δήμος Λουτρακίου-Αγίων Θεοδώρων, έχει στις άμεσες προτεραιότητές του, την υλοποίηση μελέτης του για κατασκευή μονοπατιών στα Γεράνεια Όρη.

Τουρισμός ποτάμιων και λιμναίων δραστηριοτήτων

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, οι ποταμοί Λούσιος και Αλφειός προσφέρονται για Rafting και Kayak, συγκεντρώνοντας στις περιοχές Στεμνίτσας, Δημητσάνας και Καρύταινας, όπου είναι εγκατεστημένοι αρκετοί παροχείς τέτοιων υπηρεσιών, πολλούς επισκέπτες. Το ίδιο συμβαίνει, σε μικρότερη κλίμακα στη Λίμνη του Λάδωνα, από την πλευρά όμως της Αχαΐας.

Συνεδριακός Τουρισμός

Η γειτνίαση με τις μεγαλουπόλεις Αθήνα και την Πάτρα, που αποτελούν ταυτόχρονα και τις από αέρος και από θάλασσα εισόδους ξένων επισκεπτών στην περιοχή και η ύπαρξη καταλλήλων υποδομών σε αυτήν, καθιστούν εφικτή την ανάπτυξη συνεδριακού τουρισμού, τόσο για Έλληνες, όσο και για αλλοδαπούς. Ενδεικτικά αναφέρονται οι συνεδριακές εγκαταστάσεις του Λουτρακίου (Αλεξάνδρειο Συνεδριακό κέντρο και συνεδριακές αίθουσες πολυτελών ξενοδοχείων), το αντίστοιχο Συνεδριακό Κέντρο «Άγγελος Σικελιανός» στο Ξυλόκαστρο, κατάλληλες αίθουσες και αμφιθέατρα σε Λε-βίδι, Δημητσάνα, που έχουν δυνατότητα πλήρους φιλοξενίας συνέδρων, εφόσον υπάρξει φορέας που θα αναλάβει επαγγελματικά την διοργάνωση.

Αθλητικός Τουρισμός

Στην περιοχή διατίθενται κατάλληλες υποδομές, για την υποδοχή φίλων του αθλητισμού. Ενδεικτικά αναφέρονται οι εγκαταστάσεις του Δήμου Ξυλοκάστρου-

Ευρωστίνης (για beach volley κλπ) και ευρύ δίκτυο κλειστών και ανοικτών γηπέδων μπάσκετ, βόλεϊ και ποδοσφαίρου στο πάρκο δεξαμενής Ι. Λέκκα – Δημ. Μάτση Λουτρακίου, το οποίο έχει φιλοξενήσει σημαντικά διεθνή ευρωπαϊκά και μεσογειακά αθλητικά τουρνουά και πρωταθλήματα καθώς επίσης και το ράλλυ ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ. Υπάρχουν επίσης τα κλειστά Γυμναστήρια Νεμέας, Βέλου, Λουτρακίου κ.ά. Γήπεδα μπάσκετ Βυτίνας και Δημητσάνας καθώς και πλειάδα γηπέδων 5Χ5 και συναφών εγκαταστάσεων, σε Νεμέα, Ζευγολατειό, Κορινθίας, Κιάτο και αλλού. Επιπλέον, στην περιοχή του Ισθμού και στο Λουτράκι υπάρχουν εγκαταστάσεις με νεροτσουλήθρες (water parks), συγκεντρώνουν το ενδιαφέρον κυρίως νεαρών ηλικιών. Όπως προαναφέρθηκε (στη παράγραφο Προπονητικά/αθλητικά κέντρα) στην περιοχή διατίθενται και δύο προπονητικά κέντρα, το Sport Camp στο Λουτράκι, που χρησιμοποιούν και οι Εθνικές Ομάδες στίβου και το Ranch στο Σοφικό, το οποίο πέραν άλλων έχουν χρησιμοποιήσει παλαιότερα και ευρωπαϊκές ποδοσφαιρικές ομάδες (π.χ. Άγιαξ Ολλανδίας).

Αξιοποίηση ευκαιριών που προσφέρονται από τη θάλασσα

Η θάλασσα ήταν και είναι για την Ελλάδα πηγής ζωής και ευημερίας διαχρονικά. Στην αρχαιότητα, η ανάπτυξη της ναυτιλίας έδωσε την ευκαιρία εμπορικών, ναυτικών και πολιτιστικών επιτυχιών σε παράλιες ελληνικές πόλεις, πολλές των οποίων ακολούθησαν εξωστρεφή προσανατολισμό, ιδρύοντας αποικίες στην περίμετρο της Μεσογείου. Πρώτη από αυτές η Κόρινθος, στην οποία αποδίδεται η επινόηση της τριήρους και η οποία κατέστη ναυτικό κέντρο του αρχαίου κόσμου. Και σήμερα η θάλασσα προσφέρει εξαιρετικές ευκαιρίες, που περιλαμβάνουν και την προσέλκυση επισκεπτών για αναψυχή και ξεκούραση.

Η ΠΠΠ βρέχεται κατά το κορινθιακό τμήμα της από δύο σημαντικούς κόλπους: το Σαρωνικό και τον Κορινθιακό. Ο Σαρωνικός αποτελεί τη θαλάσσια οδό σύνδεσης της Πελοποννήσου με τα νησιά του Αργοσαρωνικού και το λιμάνι του Πειραιά. Ο δε Κορινθιακός, συγκεντρώνοντας το παγκόσμιο επιστημονικό ενδιαφέρον ως «γεωλογικό εργαστήριο» παρακολούθησης των τεκτονικών ανακατατάξεων της γης και ως οικότοπος μεγάλης αξίας και διαθέτοντας στην παράκτια ζώνη του πληθώρα φυσικών, αρχαιολογικών, ιστορικών και πολιτιστικών πόρων, απίστευτη εναλλαγή τοπίων και σημαντικά προϊόντα, προσφέρεται για τη διαμόρφωση ενός τοπικού τουριστικού προϊόντος υψηλών ποιοτικών προδιαγραφών και χαρακτηριστικής τοπικής ταυτότητας, που θα απευθύνεται θεματικά σε επισκέπτες ποικίλων ενδιαφερόντων. Η γειτνίαση με την Αττική και η εγγύτητα με την ευρωπαϊκή πύλη της Πελοποννήσου (Πάτρα), καθιστούν τον Κορινθιακό πόλο έλξης τόσο για Έλληνες, όσο και για ξένους επισκέπτες. Οι υπάρχουσες ναυτικές και τουριστικές υποδομές και οι ήδη πραγματοποιούμενες θαλάσσιες δραστηριότητες, έφ' όσον προσαυξηθούν και βελτιωθούν όπου υπάρχει τέτοια ανάγκη, μπορούν να αναδείξουν τον Κορινθιακό σε τουριστικό προορισμό παγκόσμιας αναγνωρισιμότητας και εμβέλειας. Άλλωστε ο Κορινθιακός, συνδεδεμένος άρρηκτα με δύο μεγάλα ανθρώπινα έργα που προκαλούν θαυμασμό, ένα παλαιότερο, τον Ισθμό του Κορίνθου, και ένα πιο σύγχρονο, τη

γέφυρα Ρίου-Αντιρρίου, ευστόχως θεωρείται η μεσόγειος της Μεσογείου», δημιουργώντας συνειρμό που παραπέμπει σε προτιμητέα τουριστική περιοχή.

Ήδη στον Κορινθιακό δραστηριοποιούνται, πέραν άλλων φορέων που γεωγραφικά ανήκουν σε άλλους Νομούς, οι τοπικοί ναυτικοί όμιλοι Κορίνθου, Αλεποχωρίου, Κιάτου, Λουτρακίου (Αρίων), Άσσου και Ξυλοκάστρου, που διοργανώνουν ιστιοπλοϊκούς αγώνες και άλλες θαλάσσιες δραστηριότητες, όπως θαλάσσια ταξίδια αναψυχής (Yachting). Από την άλλη πλευρά, η τοπική επιχειρηματικότητα στον τομέα του τουρισμού, ευρίσκεται σε πολύ καλό επίπεδο και δημιουργεί βάσιμες ευοίωνες προοπτικές για το μέλλον.

Έχοντας υπόψη αυτή τη δυναμική, οι ΟΤΔ ΑΝΒΟΠΕ, ΑΧΑΪΑ, ΦΩΚΙΚΗ, ΑΙΤΩΛΙΚΗ και ΕΛΙΚΩΝΑΣ-ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ υλοποίησαν, στο πλαίσιο του Άξονα 4 του ΠΑΑ 2007-2013 σχέδιο διατοπικής συνεργασίας, που αποτελεί βάση για την περαιτέρω αξιοποίηση και καθιέρωση του Κορινθιακού Κόλπου ως θελκτικού τουριστικού προορισμού.

2.2.4. ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗ –ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ

2.2.4.1. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΣΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Η περιοχή μελέτης είναι εύκολα προσπελάσιμη τόσο από το τμήμα Πατρών –Κορίνθου – Αθηνών της ΠΑΘΕ (κόμβοι Δερβενίου, Ξυλοκάστρου, Κιάτου, Αρχαίας Κορίνθου, Κορίνθου, Εξαμυλίων - προς Λουτράκι, Ισθμία, Σολυγεία, Επίδαυρο - και Αγίων Θεοδώρων της Ολυμπίας Οδού) όσο και από τον αυτοκινητόδρομο Κορίνθου- Τρίπολης-Καλαμάτας, που αποτελεί τον κεντρικό οδικό άξονα της Περιφέρειας Πελοποννήσου. Ο άξονας αυτός καθορίζει την διεύθυνση της προς Νότον οριογραμμής της περιοχής, διασχίζοντας ένα μικρό μόνο τμήμα των όμορων Δήμων Λυρκείας και Μαντινείας, Τρίπολης, Βαλτετσίου και Μεγαλόπολης. Η υπόλοιπη περιοχή κείται Βόρεια και Βορειοανατολικά του αυτοκινητοδρόμου, η δε σύνδεσή της με αυτόν γίνεται με τους παρακάτω οδικούς συγκοινωνιακούς κόμβους, κατά σειρά εμφάνισής τους στην κατεύθυνση από Κόρινθο προς την ενδοχώρα της Πελοποννήσου:

Α) Κόμβος Αρχαίας Κορίνθου (σύνδεση με την παλιά ΕΟ Κορίνθου-Άργους).

Β) Κόμβος Αρχαίας Νεμέας με εξόδους (και αντίστοιχες εισόδους) προς την Παλαιά Εθνική Οδό Κορίνθου- Άργους και προς Αρχαία Νεμέα και Νεμέα απ' όπου η μεν Εθνική οδός Νεμέας- Κανδήλας- Λεβιδίου (χαραγμένη πάνω σχεδόν σε βασική οδική αρτηρία της Αρχαιότητας) οδηγεί στην Κεντρική Αρκαδία, η δε Εθνική οδός Νεμέας-Γαλατά οδηγεί στην ορεινή Κορινθία (Στυμφαλία- Φενεό) και μέσω αυτής, είτε στην Αρκαδία (στα όριά της με την Αχαΐα), είτε στην Δυτική πεδινή Κορινθία, με υπάρχον δίκτυο επαρχιακών οδών που διασταυρώνονται στην ορεινή Δυτική και Βορειοανατολική Κορινθία.

Γ) Κόμβος Νεμέας, ο οποίος εξυπηρετεί την ομώνυμη κωμόπολη και μέσω αυτής τους προορισμούς που περιγράφηκαν παραπάνω. Έχει σχεδιασθεί και σύντομα θα αρχίσει η κατασκευή του παρά τον ποταμό Ασωπό επαρχιακού δρόμου Νεμέας- Κιάτου, μέσω του οποίου θα παροχετεύεται ο μεγαλύτερος όγκος του κυκλοφοριακού φόρτου από την Πάτρα και το λιμάνι της προς την Κεντρική Πελοπόννησο και αντιστρόφως.

Δ) Κόμβος Στέρνας, που εξυπηρετεί την σύνδεση με τον αυτοκινητόδρομο, τόσο των αργολικών Δήμων της περιοχής μελέτης, όσο και των υπολοίπων υποπεριοχών του Νομού Αργολίδας και της Αρκαδικής Επαρχίας Κυνουρίας.

Ε) Κόμβος Νεοχωρίου, με τον οποίο εξασφαλίζεται άμεση πρόσβαση στις Αργολικές περιοχές Λυρκείας και Αλέας.

ΣΤ) Κόμβος Νεστάνης, ο οποίος πέραν της τοπικής εξυπηρέτησης των όμορων Δήμων, εκτρέπει την πορεία από τον Αυτοκινητόδρομο Κορίνθου- Τρίπολης στην κατεύθυνση προς Ολυμπία, μέσω Γορτυνίας, διά της Εθνικής Οδού Τρίπολης- Ολυμπίας. Η οδός αυτή διασταυρώνεται στο ύψος της γεωγραφικής ενότητας του Δήμου Βυτίνας, τόσο με οδούς που οδηγούν σε Δημητσάνα- Στεμνίτσα- Καρύταινα και από εκεί στην Μεγαλόπολη και πάλι στον Αυτοκινητόδρομο Τρίπολης- Καλαμάτας, όσο και με άλλες που οδηγούν είτε στην Αχαΐα (η λεγόμενη οδός «111») και Ηλεία (μέσω Λάμπειας), είτε στην ορεινή Κορινθία.

Ζ) Κόμβος Τρίπολης, στο ύψος της Παλαιάς Οδού Άργους- Τρίπολης μέσω Αχλαδόκαμπου, που εξυπηρετεί τόσο την Αρκαδική Πρωτεύουσα, όσο και την γύρω περιοχή.

Η) Κόμβος Τρίπολης - Σπάρτης που εξυπηρετεί την σύνδεση του Αυτοκινητοδρόμου με την οδό προς Λακωνία, η οποία διασταυρώνεται με την ορεινή διαδρομή προς την παραλιακή Κυνουρία, μέσω του Πάρνωννα.

Θ) Τέλος, στο ύψος της Μεγαλόπολης υπάρχει ο τελευταίος Κόμβος που εξυπηρετεί την περιοχή μελέτης, διευκολύνοντας την πρόσβαση στην Επαρχία Μεγαλόπολης και μέσω αυτής στις όμορες περιοχές Καρύταινας, Στεμνίτσας, Δημητσάνας κ.ο.κ.

Ο μεγάλος οδικός άξονας της Κορίνθου- Τρίπολης- Καλαμάτας, παρ' ό,τι δεν διασχίζει κεντρικά την περιοχή μελέτης, δίδει στην ενδοχώρα της την δυνατότητα μερικής άρσης της απομόνωσής της και εύκολης πρόσβασης στην ΠΑΘΕ (Αρτηρία Πατρών, Αθήνας, Θεσσαλονίκης, Ευζώνων), η οποία αποτελεί και την ραχοκοκκαλιά του Εθνικού Οδικού Δικτύου.

2.2.4.2. ΑΠΟΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΑΠΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΟΙΚΙΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ - ΑΓΟΡΕΣ

Όλα τα οι Κοινότητες της περιοχής μελέτης και των τριών νομών Αργολίδας Κορινθίας και Αρκαδίας συνδέονται συγκοινωνιακά με τις πρωτεύουσες των νομών καθώς και με άλλες μεγάλες πόλεις είτε μέσα στον νομό είτε σε γειτονικούς. Χιλιομετρικά οι αποστάσεις από σχεδόν το σύνολο της περιοχής είναι μεσαίου μεγέθους, βέβαια από νομό σε νομό οι αποστάσεις μεγαλώνουν και αν συνυπολογιστεί οι περιορισμένης ταχύτητας δρόμοι και του δύσβατου του ορεινού δικτύου οδηγούν σε απομόνωση ορισμένα απομακρυσμένα δημοτικά διαμερίσματα.

Τόσοι οι δρόμοι των οικισμών, όσο και οι επαρχιακοί δρόμοι που συνδέουν τα δημοτικά διαμερίσματα μεταξύ τους είναι ασφαλισμένοι. Η περιοχή μελέτης βρίσκεται στην «καρδιά» της Πελοποννήσου με αποτέλεσμα να βρίσκεται κοντά σε μεγάλα αστικά κέντρα όπως αυτό των Αθηνών, της Πάτρας καθώς και σε μικρότερα

όπως της Τρίπολης, της Καλαμάτας, της Σπάρτης, του Πύργου, του Άργους και του Ναυπλίου.

Παρατίθεται πίνακας με τις χιλιομετρικές αποστάσεις των πρωτεύουσών των κατοικιστρίων δήμων (σημερινών Δημοτικών Ενοτήτων) από τα πλησιέστερα αστικά κέντρα της Πελοποννήσου και την Αθήνα.

ΑΠΟΣΤΑΣΕΙΣ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ ΑΠΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΟΙΚΙΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ ΚΑΙ ΑΓΟΡΕΣ

Νομός/Δήμος/ ΔΕ	ΧΙΛΙΟΜΕΤΡΙΚΗ ΑΠΟΣΤΑΣΗ ΑΠΟ						
	ΝΑΥΠΛΙΟ	ΑΡΓΟΣ	ΚΟΡΙΝΘΟΣ	ΤΡΙΠΟΛΗ	ΑΘΗΝΑ	ΠΑΤΡΑ	ΚΑΛΑΜΑΤΑ
ΝΟΜΟΣ ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ							
ΑΡΓΟΥΣ	12,1	0	47,7	53,7	126	171	138
ΚΟΥΤΣΟΠΟΔΙΟΥ	23	6,7	41,7	49,1	120	165	130
ΛΥΡΚΕΙΑΣ	33	21,8	49	34,8	128	172	124
ΜΥΚΗΝΑΙΩΝ	21,8	13,9	40,1	57,7	119	161	139
ΑΛΕΑΣ	71,1	56,7	85,2	44,3	164	182	125
ΝΟΜΟΣ ΑΡΚΑΔΙΑΣ							
ΒΥΤΙΝΑΣ	90,2	79	104	36,3	183	145	132
ΓΟΡΤΥΝΟΣ	108	96,9	122	49,1	201	198	82,5
ΔΗΜΗΤΣΑΝΗΣ	110	98,9	124	53,6	203	164	94,5
ΚΟΡΥΘΙΟΥ	46,3	46,8	84,6	11,1	163	182	92
ΛΕΒΙΔΙΟΥ	71,2	60	85,2	24,9	164	144	113
ΜΑΝΤΙΝΕΙΑΣ	59,6	48,4	73,7	13,3	152	158	105
ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΗΣ	98,5	95,1	120	32	199	196	55,5
ΤΡΙΚΟΛΩΝΩΝ	91,4	88,3	114	34,1	192	170	85,7
ΤΡΙΠΟΛΕΩΣ	56,8	53,7	79	0	158	169	86,5
ΦΑΛΑΝΘΟΥ	75,3	68,9	94,2	14,7	173	167	96,2
ΝΟΜΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ							
ΑΓΙΩΝ ΘΕΟΔΩΡΩΝ	83,5	72,8	22,7	104	68,4	157	185
ΑΣΣΟΥ ΛΕΧΑΙΟΥ	60,3	40,4	11,2	80,3	92,2	121	162
ΒΕΛΟΥ	74,7	64	18,3	94,7	103	112	175
ΒΟΧΑΣ	71	40,9	19	84,7	99,1	123	156
ΕΥΡΩΣΤΙΝΗΣ	112	101	71,4	95,8	150	82,6	182
ΚΟΡΙΝΘΙΩΝ	59,1	76,5	0	95,2	134	109	160
ΛΟΥΤΡΑΚΙΟΥ ΠΕΡΑΧΩΡΑΣ	69,6	70,7	19,2	101	93,2	155	170
ΝΕΜΕΑΣ	40,8	30,1	37,4	50,9	116	142	135
ΞΥΛΟΚΑΣΤΡΟΥ	92	81,3	40,1	102	120	94,5	188

ΣΙΚΥΩΝΙΩΝ (ΚΙΑΤΟ)	66,6	55,4	39,6	74,1	122	131	178
ΣΑΡΩΝΙΚΟΥ	48,2	42,6	16,7	81,8	95,8	139	157
ΣΟΛΥΓΕΙΑΣ	51	43,6	33	94	102	162	190
ΣΤΥΜΦΑΛΙΑΣ	71,6	60,4	60,1	59,3	144	132	142
ΦΕΝΕΟΥ	103	90,8	91,9	76,6	174	106	163

Επίσης, η ΠΠΠ, λόγω γειτνίασης και στενών σχέσεων με την Αθήνα, εξαιτίας του μεγάλου αριθμού εσωτερικών μεταναστών που έχουν εγκατασταθεί στην πρωτεύουσα, έχει ισχυρούς εμπορικούς δεσμούς με την Αθηναϊκή Αγορά (προώθηση τοπικών προϊόντων και προμήθεια αγαθών). Το φαινόμενο αυτό έχει ισχυροποιηθεί περισσότερο τελευταία, λόγω του προαστιακού σιδηρόδρομου που συνδέει το μητροπολιτικό συγκρότημα της Αθήνας με την Κόρινθο και το Κιάτο. Όμως πρόσφατα έχουν αναβαθμιστεί εμπορικά και οι γειτονικές μεγάλες πόλεις και πρωτεύουσες Νομών, ώστε να απορροφούν μεγάλο τμήμα τοπικών εισροών – εκροών. Στα περισσότερα δημοτικά διαμερίσματα της περιοχής μελέτης οι εσωτερικές εμπορευματικές ροές δεν είναι σημαντικές, με εξαίρεση τα ημιαστικά κέντρα (Μεγαλόπολη – Νεμέα – Κουτσόποδι – Άγιοι Θεόδωροι, Χιλιόμοδι και κωμοπόλεις της παραλιακής Κορινθίας) και κεφαλοχώρια (όπως Κρουνέρι και Γκούρα Κορινθίας, Τρόπαια Αρκαδίας κλπ) που στηρίζονται εμπορικά και από τα γύρω τους δημοτικά διαμερίσματα.

Όσον αφορά στις συστηματικές μετακινήσεις πληθυσμών για εργασία, εντοπίζονται οι παρακάτω ροές:

- Μετακινήσεις για εργασία στο ΑΗΣ Μεγαλόπολης (από την ευρύτερη περιοχή Τρίπολης και Καρύταινας).
- Μετακινήσεις για εργασία στη Βιομηχανική ζώνη Τρίπολης (από Μαντινεία και Δήμο Κορυθίου – περίπου 100 εργαζόμενοι ημερησίως).
- Μετακινήσεις για εργασία προς Κόρινθο (από την υπόλοιπη Κορινθία).

Μεμονωμένες μετακινήσεις εντός και εκτός της περιοχής (κυρίως προς τις έδρες των νομών) αφορούν δημόσιους υπαλλήλους (πχ εκπαιδευτικούς) και υπαλλήλους Οργανισμών.

2.2.4.3. ΟΙΚΙΣΤΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ

Η προτεινόμενη περιοχή παρέμβασης περιλαμβάνει 290 Κοινότητες, οι οποίες απαρτίζονται από συνολικά 475 συνολικά οικισμούς. Οι 186 είναι ορεινές, οι 61 ημιορεινές και οι 43 πεδινές. (Βλ. Πίνακα 61 Παραρτήματος 1.Γ).

2.2.4.3.1. Χωρική Κατανομή Κοινοτήτων- Οικισμών

Οι Κοινότητες και οι οικισμοί τους, αθροιστικά ανά Νομό, Δήμο και Δημοτική Ενότητα απεικονίζονται στο Πίνακα 62 του Παραρτήματος 1.Γ. Ο μεγαλύτερος αριθμός Κοινοτήτων και Οικισμών τους εμφανίζεται στην Αρκαδία (145 Κοινότητες με 234 οικισμούς και αντίστοιχα ποσοστά επί των συνόλων περιοχής παρέμβασης: 50,00% και 49,26%). Ακολουθούν Κορινθία (122 Κοινότητες με 196 οικισμούς - αντίστοιχα ποσοστά: 42,07% και 41,26%) και Αργολίδα (23 Κοινότητες με 45 οικισμούς - αντίστοιχα ποσοστά: 7,93% και 9,47%).

Ο Δήμος με τον μεγαλύτερο αριθμό Κοινοτήτων (70) είναι ο Δήμος Γορτυνίας Αρκαδίας και ακολουθούν οι Δήμοι Μεγαλόπολης (με 41), οι Δήμοι Ξυλοκάστρου-Ευρωστίνης και Σικυωνίων Κορινθίας (από 36) και ο Δήμος Τρίπολης Αρκαδίας (34). Τις λιγότερες (4 μόνο) Κοινότητες έχει ο Δήμος Λουτρακίου-Αγίων Θεοδώρων, στις οποίες όμως περιλαμβάνεται η πολυπληθέστερη Κοινότητα της περιοχής παρέμβασης (ΔΚ Λουτρακίου-Περαχώρας με 13.314 κατοίκους) και η Κοινότητα Αγίων Θεοδώρων με πληθυσμό 4.643. Ακολουθεί ο Δήμος Νεμέας, με 10 μόνο Κοινότητες, εκ των οποίων όμως η μία (Δημοτική Κοινότητα Νεμέας) έχει πληθυσμό 3.853 κατοίκους. Οι υπόλοιποι Δήμοι, έχουν μεν μικρό σχετικά πλήθος Κοινοτήτων, οι Κοινότητες όμως αυτές έχουν κατά κανόνα μεγαλύτερο πληθυσμό.

2.2.4.3.2. Ορεινότητα

Όπως προαναφέρθηκε, από τις 290 Κοινότητες της περιοχής παρέμβασης, οι 186 (το 64,14%) είναι ορεινές, οι 61 (το 21,03%) είναι ημιορεινές και οι 43 (το 14,83%) είναι πεδινές. Η κατανομή των χαρακτηρισμένων αυτών Κοινοτήτων ανά Νομό, Δήμο και ΔΕ φαίνεται στο Πίνακα 63 του Παραρτήματος 1.Γ.

Πλέον ορεινός είναι ο Νομός Αρκαδίας με 100 ορεινές Κοινότητες (ποσοστό 53,76% του αντίστοιχου συνόλου), 43 μειονεκτικές (ποσοστό 70,49% του αντίστοιχου συνόλου) και μόλις 2 πεδινές (μόλις 4,65% του αντίστοιχου συνόλου). Πιο ορεινός είναι ο Δήμος Γορτυνίας, με 60 ορεινές και 10 μειονεκτικές Κοινότητες μικρού κατά κανόνα πληθυσμού και καμία πεδινή. Ακολουθεί σε ποσοστά ορεινότητας ο Νομός Κορινθίας (με πιο ορεινούς τους Δήμους Ξυλοκάστρου-Ευρωστίνης και Σικυωνίων), ο οποίος όμως έχει 36 πεδινές κοινότητες που αντιστοιχούν στο 83,72% του αντίστοιχου συνόλου. Στην Αρκαδία περιλαμβάνεται το 8,06% του συνολικού αριθμού ορεινών Κοινοτήτων και το 11,63% του αντίστοιχου συνόλου πεδινών Κοινοτήτων. Στα Γραφήματα 3 έως 30 του Παραρτήματος 1.Δ, απεικονίζεται η αναλογία ορεινών, μειονεκτικών και πεδινών περιοχών ανά Δήμο, Περιφερειακή Ενότητα και στο σύνολο της ΠΠΠ.

2.2.4.3.3. Πληθυσμιακό Μέγεθος

Η πληθυσμιακή διαβάθμιση των Κοινοτήτων κατά φθίνουσα σειρά φαίνεται στον Πίνακα 64. Του Παραρτήματος 1.Γ Η Κατηγοριοποίηση των Κοινοτήτων, σύμφωνα με τον πληθυσμό τους, φαίνεται στο 65 του Παραρτήματος 1.Γ.

Στους πίνακες 66 έως και 75 του Παραρτήματος 1.Γ. υπολογίζονται ανά Δήμο τα σύνολα των κοινοτήτων τους ανά πληθυσμιακή κατηγορία μεγέθους.

Όπως φαίνεται από τους ανωτέρω πίνακες, οι Κοινότητες με πληθυσμό άνω των 5.000 κατοίκων (πάρα πολύ μεγάλες), 4 στον αριθμό και όλες πεδινές, αντιστοιχούν στο 23,08% του συνολικού πληθυσμού αλλά καταλαμβάνουν έκταση μόλις 4,31% της περιοχής παρέμβασης.

Οι Κοινότητες με πληθυσμό από 2.000 έως 5.000 κατοίκους (πολύ μεγάλες), 12 στον αριθμό εκ των οποίων μία μόνο ορεινή και δύο μειονεκτικές, αντιστοιχούν στο 24,44% του πληθυσμού και καταλαμβάνουν έκταση μόνο 7,11% της περιοχής παρέμβασης.

Οι Κοινότητες με πληθυσμό από 500 έως 2.000 κατοίκους (μεγάλες), 43 στον αριθμό που αποτελούν το 14,83% του συνόλου των Κοινοτήτων, αντιστοιχούν στο 26,18% του πληθυσμού και καταλαμβάνουν έκταση 19,69% της περιοχής παρέμβασης.

Οι Κοινότητες με πληθυσμό από 200 έως 500 κατοίκους (μεσαίες), 83 στον αριθμό που αποτελούν το 28,62% του συνόλου των Κοινοτήτων, αντιστοιχούν στο 17,70% του πληθυσμού και καταλαμβάνουν έκταση 31,26% της περιοχής παρέμβασης. Η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει όλα τα είδη Κοινοτήτων, κυρίως όμως ορεινές και μειονεκτικές.

Οι δε Κοινότητες με πληθυσμό κάτω των 200 κατοίκων (μικρές), που είναι και οι περισσότερες, (148—δηλ. 51,03% του συνόλου των Κοινοτήτων), είναι αποκλειστικά ορεινές και μειονεκτικές, κατανέμονται γεωγραφικά και στους τρεις νομούς, αντιστοιχούν μόνο στο 8,59% του συνολικού πληθυσμού αλλά καταλαμβάνουν έκταση 37,96% της περιοχής παρέμβασης, παρουσιάζοντας πληθυσμιακή πυκνότητα πολύ δυσανάλογη προς την μέση πυκνότητα της περιοχής παρέμβασης. Στα Γραφήματα 31 έως 44 του Παραρτήματος 1.Δ απεικονίζεται η κατανομή των Κοινοτήτων σύμφωνα με το πληθυσμιακό τους μέγεθος, σε επίπεδο Δήμων, ΠΕ και του συνόλου ΠΠΠ.

Όπως φαίνεται στο Πίνακα 76 του Παραρτήματος 1.Γ, το μεγαλύτερο ποσοστό μικρών Κοινοτήτων παρουσιάζουν οι Δήμοι Μεγαλόπολης (92,68%), Γορτυνίας (74,29%), Τρίπολης 55,88%) και (ακολουθεί ο Δήμος Ξυλοκάστρου-Ευρωστίνης με ποσοστό 47,22%). Το μεγαλύτερο ποσοστό μεσαίων Κοινοτήτων παρουσιάζει ο Δήμος Νεμέας (50,00%) και ακολουθούν οι Δήμοι Σικυωνίων (44,44%) και Άργους-Μυκηνών (43,48%). Τα μεγαλύτερα ποσοστά μεγάλων Κοινοτήτων παρουσιάζουν οι Δήμοι Κορινθίων (47,62%) και Βέλου-Βόχας (46,67%). Τέλος, πολύ μεγάλες και πάρα πολύ μεγάλες Κοινότητες (δηλ. με πληθυσμό άνω των 2.000 κατοίκων) υπάρχουν από 1 στους Δήμους Άργους Μυκηνών (Κουτσοπόδι), Μεγαλόπολης (Μεγαλόπολη), Σικυωνίων (Κιάτου), Νεμέας (Νεμέα), και Ξυλοκάστρου (Ξυλόκαστρο), 2 στο Δήμο Λουτρακίου-Αγίων Θεοδώρων (Λουτράκι-Περαχώρα και Άγιοι Θεόδωροι), 3 στο Δήμο Βέλου-Βόχας (Ζευγολατιό, Βραχάτι, Βέλο) και 4 στο Δήμο Κορινθίων (Αρχαία κόρινθος, Γαλατάκι, Άσος και Αθίκια).

Με δεδομένο ότι κατά την εφαρμογή του LEADER στις τρεις προηγούμενες προγραμματικές περιόδους, τα 231 σε συνολικό αριθμό έργα και δράσεις υλοποιήθηκαν κατά ποσοστό 44,16%, σε μεγάλες Κοινότητες (με πληθυσμό μεγαλύτερο των 500 κατοίκων), κατά ποσοστό 33,33% σε μεσαίες Κοινότητες (με πληθυσμό από 200-500 κατοίκους) και σε μικρές Κοινότητες (με πληθυσμό κάτω των 200 κατοίκων) κατά ποσοστό μόλις 22,51% (βλ. Πίνακα 77 Παραρτήματος 1.Γ και Γράφημα Γ76 του Παραρτήματος 1.Δ), εξάγεται το συμπέρασμα ότι, η προσδοκία εμφάνισης επενδυτικού ενδιαφέροντος στη νέα προγραμματική περίοδο εστιάζεται κυρίως στους Δήμους με Κοινότητες μεγαλύτερου πληθυσμού, που αποτελούν αριθμητικά επαρκή κρίσιμη μάζα.

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ - ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ

Στην ΠΠΠ υπάρχουν οι εξής ανά Νομό χαρακτηρισμένοι ως ιστορικοί διατηρητέοι ή παραδοσιακοί ή αξιόλογοι και ενδιαφέροντες.

Ιστορικοί Διατηρητέοι οικισμοί και χώροι

Αρκαδία:

- Οικισμός Δημητσάνας (Α 9309/18-4-1969 - ΦΕΚ 282/Β/26-4-1969)
- Κοιλιάδα ποταμού Λούσιου (ΥΑ 37261/1120/8-8-1997 – ΦΕΚ 761/28-8-1997)
- Οικισμός Στεμνίτσας (Γ/28396/1787/13-6-1985 - ΦΕΚ 408/Β/4-7-85)
- Ο χώρος πέριξ του Ναού του Αγίου Αθανασίου Κοτυλίου Καρύταινας (ΥΑ 15794/19-12-1961 - ΦΕΚ 35/Β/2-2-1962)

Κορινθία

- Περιοχή χωρίου Πετρί Νεμέας (Α 9309/18-4-1969 -ΦΕΚ 282/Β/26-4-69)
- Ολόκληρη η έκταση, η περιλαμβανομένη εντός της Ιουστινιανείου οχυρώσεως του Ισθμού, η γνωστή με το όνομα "Εξαμίλια" (ΥΑ 15794/19-12-1961 - ΦΕΚ 35/Β/2-2-1962)
- Ο χώρος πέριξ του αρχαίου λιμένος του Λεχαίου, με όρια τη παραλία του Κορινθιακού (ΥΑ 15794/19-12-1961 - ΦΕΚ 35/Β/2-2-1962)
- Οι τοποθεσίες Σιριώνος, Μερκούρη, Δραγατσούλα, Κτίρι, Άγιος Νικόλαος και Άγιος Κωνσταντίνος Κοινότητας Βασιλικού (Σικυώνος) (ΥΑ 15794/19-12-1961 - ΦΕΚ 35/Β/2-2-1962)
- Οι τοποθεσίες Άγιοι Θεόδωροι και Παλιοχώρι Κοινότητας Μουλκίου Σικυωνίων (ΥΑ 15794/19-12-1961 - ΦΕΚ 35/Β/2-2-1962)
- Η τοποθεσία Μάρμαρα Κοινότητας Βέλου (ΥΑ 15794/19-12-1961 - ΦΕΚ 35/Β/2-2-1962).

Σύνολο οικισμών και χώρων που έχουν χαρακτηριστεί ως Ιστορικοί –Διατηρητέοι: 10

Παραδοσιακοί οικισμοί

- Βλόγγος, Δημητσάνα, Καρύταινα και Λαγκάδια Αρκαδίας (ΠΔ 19/10/78 - ΦΕΚ 594 /Δ/ 98)

Οι εξής 23 παρακάτω οικισμοί της Αρκαδίας (ΠΔ 13-10-98 / ΦΕΚ 908 Δ της 13-11-1998): Αγρίδι, Ατσίχολο, Βαλτεσινίκο, Βλαχορράπτη, Βυζίκι, Βυτίνα, Ελάτη, Ζάτουνα, Ζιγοβίσι, Κοντοβάζαινα, Λάστα, Λευκοχώρι, Μαγούλιανα, Μελλισόπετρα, Παραλόγγοι, Πυργάκι, Ράδου, Στεμνίτσας, Αλωνίσταινας, Καρδαρά, Πιάνα, Χρυσοβίτσι, Ίσαρη,

Καρυά Αργολίδας (Απ. Γ΄ 34708/ ΦΕΚ 388 Δ/ 25- 7-1990).

Σύνολο παραδοσιακών οικισμών: 28

Πέραν των ανωτέρω, έχει αποδοθεί ιδιαίτερος χαρακτήρας (ΦΕΚ 1211Β/21-11-94) και σε άλλους 16 οικισμούς της Αρκαδίας. (Δόξα, Σταυροδρόμι, Δήμητρα, Καστράκι, Μελιδώνι, Λουτρά Ηραίας, Ιαματικές πηγές, Νεοχώρι, Βάχλια, Περδικονέρι, Σπάθαρης, Μυγδαλιά, Πουρναριά, Νυμφασία, Λευκοχώρι και Ξυροκαρύταινα)

Αξιόλογοι οικισμοί: Γκούρα Κορινθίας (10527/ 16-12-85 Αποφ. Νομάρχη).

Ενδιαφέροντες οικισμοί Κορινθίας (22): - Αποφ. 10527/ 16-12-85 Νομάρχη):

Αγιονόρι, Άνω Συνοικία Τρικάλων, Αρχαία Φενεός, Γεληνιάτικα, Δροσοπηγή, Εβροστίνα, Ελληνικό, Ζεμενό, Θροφάρι, Καλιάνοι, Καλλιθέα, Σκουπέϊκα, Καστανιά και Μικρός Μαχαλάς, Κάτω Συνοικία Τρικάλων, Κεφαλάρι, Κλημέντι, Λαγκαδαϊίκα, Λαύκα,

Μάτι, Μέση Συνοικία Τρικάλων, Μικρός Βάλτος, Παναρίτι, Πανόραμα, Πύργος, Σουληνάρι, Στενό, Στεφάνι, Στύλια, Φενεός και Χελυδόρι.

Σημειώνεται ότι οι οικισμοί της Κορινθίας Άνω, Μέση και Κάτω Συνοικίες Τρικάλων, Καστανιά, Γκούρα, Καρυά, Σαραντάπηχο, Μάννα και Μπούζι (Κυλλήνη) έχουν χαρακτηρισθεί, σύμφωνα με την Π.Υ.Σ 33/76 (ΦΕΚ 64 Α/ 19-3-1976) ορεινές ζώνες για την ανάπτυξη του χειμερινού τουρισμού.

Οι χαρακτηρισμένοι ως ιστορικοί - διατηρητέοι, παραδοσιακοί, αξιόλογοι και ενδιαφέροντες οικισμοί είναι συνολικά 67 και αντιπροσωπεύουν το 23,10% του συνόλου των οικισμών της περιοχής παρέμβασης.

Αξίζει να αναφερθούν ιδιαίτερα και οι καθιερωμένοι, λόγω της ιστορικότητάς τους, οικισμοί:

Δημητσάνα (Πατρίδα του Πατριάρχη Γρηγορίου του Ε΄, του Παλαιών Πατρών Γερμανού κλπ που προμήθευε με πυρίτιδα τους αγωνιστές του 1821), Λαγκάδια (γενέτειρα των Δεληγιαννέων, ξακουστά για τους κτιστάδες τους), Μαγούλιανα (Πατρίδα του υπασπιστή του Κολοκοτρώνη Φωτάκου), Αλωνίσταινα (απ' όπου καταγόταν η μητέρα του Κολοκοτρώνη Ζάμπια), Βυτίνα και Λάστα (φυτώρια αγωνιστών της Ελληνικής Επανάστασης), Καρύταινα (με το θρυλικό Κάστρο της), Στεμνίτσα (με την παράδοσή της στην αργυροχρυσοχοΐα), Τρίκαλα (πατρίδα των Νοταραίων), Ζάχολη (με τον περίφημο Ναό του Αγίου Γεωργίου).

2.2.5. ΤΕΧΝΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ- ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ – ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ

2.2.5.1. ΤΕΧΝΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ

2.2.5.1.1. Οδικό Δίκτυο- Υποδομή στις Μεταφορές

Η ενδοχώρα καθαυτή εξυπηρετείται, όσον αφορά την διακίνηση ανθρώπων και εμπορευμάτων, με αρκετά πυκνό πλέγμα παλαιών εθνικών οδών και επαρχιακών δρόμων όλων των διαβαθμίσεων, κατά κανόνα ασφαλτοστρωμένων, οι οποίοι ναι μεν σε πολλές περιπτώσεις χρήζουν αλλαγών και βελτιώσεων χάραξης, πάντως επιτυγχάνουν να συνδέουν τις επί μέρους περιοχές, τόσο με τις όμορές τους, όσο και με άλλες ευρισκόμενες σε μεγαλύτερες αποστάσεις και μάλιστα εκτός των στενών διοικητικών τους ορίων. Εάν στο παραπάνω δίκτυο προστεθούν και επιλεγμένα τμήματα δασικής οδοποιίας αποκτάται η πλήρης ευχέρεια σχεδιασμού πληθώρας ενδιαφερουσών διαδρομών, με πολλές εναλλακτικές επιλογές και την τελική δυνατότητα εύκολης γνωριμίας με το σύνολο της περιοχής, σε μικρό σχετικά χρόνο. Ο υπερτοπικός χαρακτήρας του οδικού δικτύου της περιοχής μελέτης και η προσφερόμενη δυνατότητα διαμπερούς μετακίνησης προς όλες τις κατευθύνσεις, είναι φαινόμενο που εμφανίζεται και στο αντίστοιχο δίκτυο της αρχαιότητας, αποδεικνύοντας έτσι τις στενές σχέσεις και αλληλεξαρτήσεις των επί μέρους περιοχών μεταξύ τους.

Στο Πίνακα 78 του Παραρτήματος 1.Γ παρατίθεται η κατάταξη του οδικού δικτύου της περιοχής παρέμβασης ανά είδος οδού.

2.2.5.1.2. Σιδηροδρομικό Δίκτυο

Το σιδηροδρομικό Δίκτυο της Πελοποννήσου (μετρικός σιδηρόδρομος), δεν διασχίζει κεντρικά την περιοχή μελέτης, αλλά διαπερνά κατά τμήματα τις οριογραμμές της, τόσο προς τις πλευρές Αργολίδας και Κυνουρίας, όσο και προς την πλευρά την παράλληλη προς τις ακτές του Κορινθιακού Κόλπου. Και οι δύο διαδρομές είναι εξαιρετικές, τόσο από πλευράς των φυσικών χώρων και τοπίων που διασχίζουν, όσο και από τα παλιά τεχνικά έργα που τις υποστηρίζουν. (Σταθμοί, γέφυρες κλπ). Η σιδηροδρομική αυτή γραμμή είναι εκτός λειτουργίας και ανενεργή.

Αξίζει να επισημανθεί η σημαντικότητα της γειννίασης με την Αθήνα, η οποία προσφέρει τη δυνατότητα και ημερήσιων ακόμα μετακινήσεων προς την Κορινθία.

2.2.5.1.3. Δίκτυα μεταφορών υπεραστικών γραμμών λεωφορείων

Τα υπεραστικά λεωφορεία ίναι το βασικό μαζικό μέσο μεταφοράς των κατοίκων της περιοχής μελέτης. Τα ΚΤΕΛ Αργολίδας, Κορινθίας και Αρκαδίας εκτελούν καθημερινά δρομολόγια, τόσο διαδημοτικά προς όλα τα δημοτικά διαμερίσματα όσο και διανομαρχιακά όπου συνδέουν τα Αστικά κέντρα των Νομών αλλά και το σύνολο της περιοχής με την Αθήνα.

2.2.5.1.4. Αεροπορικές Μεταφορές

Στην περιοχή παρέμβασης υπάρχει μόνο ένα στρατιωτικό αεροδρόμιο, για το οποίο παλαιότερες τοπικές προσπάθειες να μετατραπεί σε πολιτικό, έχουν αποτύχει. Η σχετικά μικρή απόσταση όμως της περιοχής παρέμβασης από Αθήνα και Καλαμάτα, δίνει τη δυνατότητα εξυπηρέτησης των ενδιαφερομένων από τους αερολιμένες τους. Η πρόσφατη μάλιστα καθιέρωση τουριστικών πτήσεων εξωτερικού-Καλαμάτας, δημιουργεί στην περιοχή παρέμβασης την προσδοκία ευκολότερης προσέλκυσης σε αυτήν αλλοδαπών τουριστών.

2.2.5.1.5. Υποδομές Ενέργειας και Τηλεπικοινωνιών

2.2.5.1.5.1. Ενέργεια

Όλες οι Κοινότητες έχουν δίκτυο ηλεκτροδότησης ώστε να τροφοδοτούνται με ρεύμα όλες οι εγκαταστάσεις τους. Η κάλυψη των αναγκών σε ηλεκτροδότηση όσον αφορά τους οικισμούς θεωρείται επαρκής, χωρίς να αναφέρονται προβλήματα διακοπών του ηλεκτρικού ρεύματος. Πρόβλημα διακοπών παρατηρείται σε έντονη βροχόπτωση η οποία συνοδεύεται από κεραυνούς κυρίως σε δίκτυα ρεύματος που περνούν μέσα από δασικές περιοχές, όπου και είναι δύσκολη η παρακολούθηση του. Στην περιοχή μελέτης υπάρχει ο Ατμοηλεκτρικός Σταθμός Παραγωγής ΑΗΣ Μεγαλόπολης με 4 μονάδες συνολικής ισχύος 850 MW οι οποίες λειτουργούν με λιγνίτη και στη περιοχή του Δήμου Τροπαίων ο Υδροηλεκτρικός Σταθμός Παραγωγής ΥΗΣ Λάδωνα με 2 μονάδες συνολικής ισχύος 70 MW.

2.2.5.1.5.2. Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ)

Κατά τα τελευταία έτη, υπήρξε στην περιοχή παρέμβασης άνθηση εγκατάστασης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, παραγωγής συνολικής ισχύος 633,80 MW, που αντιστοιχεί στο δεκαπλάσιο, σχεδόν, της παραγόμενης ισχύος από τον Υ/Η Σταθμό

Λάδωνα (βλ. Πίνακα 79 του Παραρτήματος 1.Γ). Το μεγαλύτερο μερίδιο παραγωγής έχουν τα αιολικά πάρκα (71,91% του συνόλου), με περισσότερα από αυτά να είναι εγκατεστημένα στην Κορινθία, αποκλειστικά στις ΔΕ Σολυγείας και Τενέας Δήμου Κορινθίων και σε όλο το Δήμο Λουτρακίου-Αγίων Θεοδώρων (ακολουθούν Αργολίδα και Αρκαδία).

Στα Γραφήματα 77,78 και 79 παρουσιάζεται το αιολικό δυναμικό ανά Νομό. Στα Φωτο-βολταϊκά έχει προήγηση η Αρκαδία, στην οποία παράγεται το 32,4% της συνολικής ισχύος της κατηγορίας αυτής. Η κατανομή εγκαταστάσεων ΑΠΕ της ΠΠΠ ανά είδος και νομό φαίνεται στα Γραφήματα 80-81-82.

2.2.5.1.5.3. Υποδομές Τηλεπικοινωνιών

Το δίκτυο τηλεπικοινωνιών αποτελείται από ηλεκτρομαγνητικού τύπου (αναλογικό) δίκτυο, στην πλειονότητα του υπόγειο, σε γενικές γραμμές καλύπτονται οι ανάγκες και υπάρχουν διαθέσιμες γραμμές για τοποθέτηση νέων συσκευών, δεν υπάρχουν προβλήματα λόγω της αντικατάστασης του δικτύου από αναλογικό σε ψηφιακό. Επίσης η περιοχή εξυπηρετείται από όλες τις εταιρείες κινητής τηλεφωνίας (ΟΤΕ – COSMOTE, VODAFONE, WIND) που έχουν εγκαταστήσει μεγάλο αριθμό κεραιών, καλύπτοντας το σύνολο της περιοχής.

Στη περιοχή μελέτης υπάρχει και ο Δορυφορικός Σταθμός Νεμέας του ΟΤΕ, με ικανό αριθμό εργαζομένων.

2.2.5.1.6. Υποδομές Διαχείρισης Αποβλήτων της Περιοχής Παρέμβασης

Η συλλογή των απορριμμάτων γίνεται με απορριμματοφόρα που τα μεταφέρουν σε χώρους απόθεσης κατά κανόνα μη ελλεγχόμενου λόγω του ότι στη Περιφέρεια Πελοποννήσου ελάχιστα είναι τα έργα υποδομής για διαχείριση των αστικών αποβλήτων, γεγονός που εγκυμονεί σημαντικούς περιβαλλοντικούς κινδύνους, ιδίως στα επιφανειακά ύδατα.

Σε ολόκληρη τη Περιφέρεια Πελοποννήσου, λειτουργεί μόνο ένας Χώρος Υγειονομικής Ταφής (ΧΥΤ) στο Δήμο Ξυλοκάστρου – Ευρωστίνης με δυναμικότητα 380.280 m³ και προβλεπόμενη διάρκεια λειτουργίας για τα επόμενα 20-30 χρόνια με βάση την παρούσα χρήση του.

Ο συγκεκριμένος ΧΥΤ που λειτουργεί από τις αρχές του 2015 (14/1/2015) δέχεται Αστικά Στερεά Απορρίμματα από το Δήμο Ξυλοκάστρου – Ευρωστίνης και κατά περίπτωση γειτονικών Δήμων που δεν διαθέτουν σχετικές υποδομές (από το 2014 έπαυσε να λειτουργεί ο ΧΥΤΑ Κιάτου).

Σύμφωνα με τον ισχύοντα περιφερειακό σχεδιασμό διαχείρισης αποβλήτων (ΠΕΣΔΑ) Πελοποννήσου που έχει ως στόχο την προσωρινή αποθήκευση, μεταφόρτωση, θαλάσσια μεταφορά, επεξεργασία, ανάκτηση και διάθεση των στερεών αποβλήτων της χωρικής του αρμοδιότητας, η Πελοπόννησος χωρίζεται σε τρεις Διαχειριστικές Ενότητες, σε κάθε μία από τις οποίες προβλέπεται η δημιουργία υποδομών διαχείρισης των Αστικών Στερεών Απορριμμάτων.

Συγκεκριμένα,

- στην 1^η Περιφερειακή Ενότητα εντάσσονται όλοι οι Δήμοι των Περιφερειακών Ενότητων Κορινθίας και Αργολίδας καθώς και οι Δήμοι Τρίπολης, Βόρειας Κυνουρίας και Νότιας Κυνουρίας.
- Στη 2^η Περιφερειακή Ενότητα εντάσσονται όλοι οι Δήμοι της Περιφερειακής Ενότητας Μεσσηνίας καθώς και οι Δήμοι Μεγαλόπολης και Γορτυνίας της Περιφερειακής Ενότητας Αρκαδίας.
- Στη 3^η Περιφερειακή Ενότητα εντάσσονται όλοι οι Δήμοι της Περιφερειακής Ενότητας Λακωνίας

Στη 1^η Περιφερειακή Ενότητα, η οποία θα εξυπηρετεί μεγάλο μέρος της ΠΠΠ, προβλέπεται η κατασκευή μίας Μονάδας πλήρους Επεξεργασίας Απορριμμάτων (ΜΕΑ), δυναμικότητας 105.000 τν/έτος. Η μονάδα αυτή θα υποστηρίζεται από δύο κινητού τύπου Σταθμούς Μεταφόρτωσης Απορριμμάτων (ΣΜΑ), έναν Κορινθία και έναν στην Αργολίδα και από χώρο υγειονομικής ταφής χωρητικότητας 1.975.000 m³, για την υπο-δοχή των υπολειμμάτων. Μέχρι την ολοκλήρωση της κατασκευής των αναφερομένων έργων, προβλέπεται να λειτουργήσει στην ίδια θέση Σταθμός Μεταβατικής Διαχείρισης.

Για τη 2^η Διαχειριστική Ενότητα, στην οποία περιλαμβάνονται οι περιοχές των Δήμων Μεγαλόπολης και Γορτυνίας που ανήκουν στην ΠΠΠ, προβλέπεται η κατασκευή μίας Μονάδας Επεξεργασίας Απορριμμάτων (ΜΕΑ), δυναμικότητας επεξεργασίας 65.000 τν/έτος, με Χώρο Υγειονομικής Ταφής (ΧΥΤ), στην ίδια θέση για υποδοχή υπολειμμάτων συνολικής ωφέλιμης χωρητικότητας 1.240.000 m³ περίπου.

2.2.5.2. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ

Στην περιοχή μελέτης λειτουργούν συνολικά οκτώ κέντρα υγείας έτσι ώστε να καλύπτονται οι ανάγκες πελίθαλψης των κατοίκων των ευρύτερων περιοχών. Η κάλυψη των αναγκών πρωτοβάθμιας περίθαλψης των κατοίκων της περιοχής παρέμβασης καλύπτεται από τα 62 περιφερειακά και τα 2 Πολυδυναμα Ιατρεία της περιοχής, όπως αυτά παρουσιάζονται αναλυτικά στο Παράρτημα 1.Α.2 (σελ 95, Υποδομές Υγείας και Πρόνοιας Περιοχής Παρέμβασης).

Στην περιοχή παρέμβασης, δεν περιλαμβάνεται κανένα νοσοκομείο και κλινική, με αποτέλεσμα οι ανάγκες των κατοίκων να καλύπτονται από τα νοσοκομεία και τις κλινικές των όμορων μεγάλων αστικών κέντρων (Γενικά Νοσοκομεία Κορίνθου, Άργους, Νοσοκομείο Ναυπλίου και Τρίπολης-Παναρκαδικό). Μεγάλο ποσοστό πληθυσμού, κα-τά περίπτωση, καταφεύγει και σε Νοσοκομεία του λεκανοπεδίου Αττικής.

Στο πίνακα που ακολουθεί, φαίνεται το υφιστάμενο ιατρικό δυναμικό της περιοχής ανά Περιφερειακή Ενότητα.

	Συνολικός Αριθμός Ιατρών (*)	Συνολικός Πληθυσμός Π.Ε. (**)	Αναλογία Κατοίκων ανά Ιατρό	Συνολικός Αριθμός Ασθενών (***)	Αναλογούντες ασθενείς ανά ιατρό
Πελοπόννησος	2.099	656.566	312,8	109.613	52,2
Π.Ε. Αργολίδας	401	97.044	242,0	18.403	45,9
Π.Ε. Αρκαδίας	332	86.685	261,1	17.335	52,2

Π.Ε. Κορινθίας	519	145.082	279,5	22.595	43,5
----------------	-----	---------	-------	--------	------

(*) Ιατροί κατά ειδικότητα και Οδοντίατροι, κατά Γεωγραφική Περιφέρεια και Νομό (Ελ.Στατ , 2014)

(**) Απογραφή Πληθυσμού 2011. Μόνιμος Πληθυσμός κατά ομάδες ηλικιών και οικογενειακή κατάσταση (Ελ.Στατ., 2011)

(***) Εξεληθόντες ασθενείς, κατά κατηγορία νόσων και τόπο μόνιμης κατοικίας (Ελ. Στατ., 2012)

Στον τομέα της πρόνοιας και σύμφωνα με το Στρατηγικό Σχεδιασμό της Περιφέρειας Πελοποννήσου, η Κοινωνική Μέριμνα επιδιώκεται με τη λειτουργία βρεφονηπιακών και παιδικών σταθμών που εξυπηρετούν τις εργαζόμενες μητέρες, δομών φιλοξενίας ηλικιωμένων (Γηροκομεία) και συνάντησης ατόμων τρίτης ηλικίας (Κέντρα Ανοικτής Προ-στασίας των Ηλικιωμένων Κ.Α.Π.Η.), που στο σύνολο τους κρίνονται αριθμητικώς ανεπαρκή. Πρόσθετες υπηρεσίες στον τομέα της υγείας (κυρίως της προληπτικής ιατρικής), ενημέρωσης και ψυχαγωγίας, παρέχονται από Ειδικά Κέντρα που προσφέρουν συμβουλευτική και θεραπευτική υποστήριξη σε άτομα με ειδικές ανάγκες (Κέντρα Εκπαίδευσης, Κοινωνικής Υποστήριξης και Κατάρτισης Ατόμων με Αναπηρία), ή λειτουργούν ως Κέντρα Φυσικής Αποθεραπείας και Κοινωνικής Αποκατάστασης.

Και οι συγκεκριμένες υποδομές πρόνοιας κρίνονται περιορισμένες και ανεπαρκείς και δεν επιδίδονται στην υποστήριξη ευπαθών και ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων με χρήση των νέων τεχνολογιών (τηλεϊατρική, τηλεφροντίδα κλπ.).

2.2.5.3. ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Στην ΠΠΠ λειτουργεί επαρκής αριθμός νηπιαγωγείων σχολείων πρωτοβαθμίας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης καθώς και επαγγελματικών σχολών (βλέπε Πίνακα 80 του Παραρτήματος 1.Γ). Οι περισσότερες σχολικές μονάδες ευρίσκονται στις μεγαλύτερες Κοινότητες, γεγονός που δημιουργεί δυσκολίες μετακίνησης των μαθητών, ιδιαίτερα τους χειμερινούς μήνες και απώλεια χρόνου. Σε πολλές από τις υφιστάμενες υποδομές εκπαίδευσης απαιτούνται βελτιωτικές παρεμβάσεις κυρίως ως προς τη συντήρηση των κτιρίων, τον εξοπλισμό και την εφαρμογή νέων τεχνολογιών.

Επίσης, αναφορικά με τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της υφιστάμενης υποδομής, υπάρχουν βελτιωτικές παρεμβάσεις, οι οποίες κρίνονται σημαντικές και αναγκαίες, κυρίως ως προς την κτιριακή συντήρηση, τον εξοπλισμό και την εφαρμογή νέων τεχνολογιών στις διαθέσιμες μονάδες. Επιπλέον, τα περισσότερα σχολικά κτίρια συγκεντρώνονται στις πρωτεύουσες των Δήμων και στα μεγάλα Δημοτικά Διαμερίσματα γεγονός που δημιουργεί δυσκολίες μετακίνησης των μαθητών, ειδικά τους χειμερινούς μήνες, αλλά και επιμήκυνση του χρόνου παραμονής μακριά από τους οικισμούς τους, όπως αναφέρεται σε Επιχειρησιακά Προγράμματα Δήμων, οι οποίοι συμμετέχουν στη προτεινόμενη περιοχή παρέμβασης.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ:

Η περιοχή παρέμβασης παρουσιάζει σημαντικά περιθώρια βελτίωσης των υφιστάμενων κοινωνικών και εκπαιδευτικών υποδομών. Στην περιοχή δεν υπάρχουν Νοσοκομεία και κλινικές και οι πρωτοβάθμια περίθαλψη προσφέρεται μέσα από 8 Κέντρα

Υγείας (Νεμέας, Λουτρακίου, Γκούρας, Κιάτου, Ξυλοκάστρου, Δημητσάνας, Μεγαλόπολης, Τροπαίων), 62 Περιφερειακά Κέντρα Υγείας και 2 Πολυδύναμα Ιατρεία (Αγίων Θεοδώρων και Καλλιάνων). Επίσης, οι υποδομές παιδείας είναι ανισομερώς κατανε-μημένες, εντός της ΠΠΠ, με τις περισσότερες να συγκεντρώνονται στα μεγαλύτερα αστικά και ημιαστικά κέντρα. Τελος, ένα σημαντικό μέρος των σχολικών κτιρίων χρήζουν σημαντικών παρεμβάσεων και βελτιώσεων.

2.2.5.4. ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΤΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ

Τόσο στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Πρόγραμματος της Περιφέρειας Πελοποννήσου που εκπονήθηκε το Σεπτέμβριο του 2012 όσο και στο πλαίσιο του Προγράμματος Αγρο-τικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ 2007-2013) έχουν ήδη υλοποιηθεί ή έχουν δρομολογηθεί ανα-πτυξιακά έργα, πολλά των οποίων εξυπηρετούν τις ανάγκες και της περιοχής παρέμβασης.

Συγκεκριμένα, στο Μέτρο 125 του ΠΑΑ: Βελτίωση και Ανάπτυξη της Υποδομής που σχετίζεται με την Ανάπτυξη και Προσαρμογή της Γεωργίας και της Δασοκομίας, έχουν ενταχθεί: η Αναβάθμιση αντλιοστασίου και φράγματος Αναβάλου, Προϋπ. 6,8 εκ €

- Βελτιώσεις υφιστάμενων δικτύων Αναβάλου, Προϋπ. 2,3 εκ €
- Μεταφορά και διανομή νερού άρδευσης από δίκτυα Αναβάλου σε Κουτσοπόδι, Μυκήνες, Μοναστηράκι, Φίχτια, Χωνικά, Αεροδρόμιο, Ελληνικό και Δ.Μιδέας Ν. Αργολίδας, Προϋπ. 17.500.000 €

Στη Περιφερειακή Ενότητα (πρώην Νομός) Κορινθίας:

- Κατασκευή φράγματος Ασωπού Ν. Κορινθίας, Προϋπ. 34,4 εκ €

Επίσης, στα πλαίσια των Δημοσίων έργων του Άξονα 3 (πρώην ΟΠΑΑΧ), έχουν υλοποιηθεί τα παρακάτω δημόσια έργα:

Στη Περιφερειακή Ενότητα Αρκαδίας:

- Ανάπλαση Εισόδων –Εξόδων στα Δ.Δ. Αράχωβα, Κοκκόρα κλπ., (Π/Υ: 249.952,56 €)
- Ανάπλαση Εισόδων –Εξόδων στα Δ.Δ. Σέρβου, Ράφτη κλπ, (Π/Υ: 405.481,16 €)
- Αναπλάσεις παραδοσιακών οικισμών Βαλτεσινίκου και Αγριδίου,(Π/Υ:348.988,45 €)
- Βελτίωση δικτύων εσωτερικής οδοποιίας Δ.Δ. Κοντοβάζαινας, (Π/Υ: 376.804,02 €)
- Βελτίωση αγροτικών δρόμων Δ.Δ. Λευκοχωρίου και συνοικισμών ΤΟΥΘΟΑ και ΦΟΥΣΚΑΡΙ Δήμου Λαγκαδιών, (Π/Υ: 419.433,74 €)
- Βελτίωση δικτύου εσωτερικής οδοποιίας των ορεινών και ημιορεινών οικισμών του Δήμου Ξυλοκάστρου, (Π/Υ: 229.170,50 €)
- Βελτίωση ασφαλτόστρωση αγροτικών δρόμων στα Τ.Δ.Ν. Βρυσούλων Ξανθοχωρίου, (Π/Υ: 368.431,93 €)

Τέλος, πολλές σημαντικές παρεμβάσεις με δράσεις ενίσχυσης τόσο του ιδιωτικού όσο και του δημόσιου τομέα, έχουν υλοποιηθεί στο πλαίσιο των προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης LEADER, ΟΠΠΑΧ- Άξονας 3 και Μέτρο 123 του ΠΑΑ 2007-2013. Το σύνολο των έργων αυτών ανά πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης και για το διάστημα 1997-2015 παρουσιάζονται στους Πίνακες 81 , 82, 83, 84 και 85 του Παραρτήματος 1.Γ και στις σελίδες 97 έως 111 του Παραρτήματος 1.Α.2. Κατά το διάστημα 2008- 2010, η ANBOΠΕ υλοποίησε με χρηματοδότηση του ΕΤΕΡΠΣ 12 έργα αναπλάσεων οικισμών

της ΠΠΠ συνολικού προϋπολογισμού: 1.270.000 ευρώ (βλέπε σελ 113 Παραρτήματος 1.Α.2).

2.2.5.5. ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ

Η ΟΤΔ, προκειμένου να επιλέξει την περιοχή εφαρμογής του προγράμματός της και εν γνώσει του περιορισμού του ανώτατου ορίου πληθυσμού που θέτει η προκήρυξη (150.000 κάτοικοι), συνάθροισε τον πληθυσμό της περιοχής εφαρμογής του Άξονα 4 του ΠΑΑ 2007-2013, με τον πληθυσμό των οικείων της υποπεριοχών του Άξονα 3 και διαπιστώνοντας ότι ο συνολικός πληθυσμός (εάν μάλιστα προσετίθετο σε αυτόν και ο πληθυσμός μιας νέας περιοχής, της ΔΕ Επιδαύρου του Δήμου Επιδαύρου, ο οποίος έγινε μέτοχος στην ANBOΠΕ μόλις το 2015) υπερβαίνει τις 150.000 κατοίκους, ενήργησε ως εξής:

Πραγματοποίησε διαβουλεύσεις, τόσο στο εσωτερικό της όσο και με την όμορη ΟΤΔ του ΠΑΡΝΩΝΑ, ώστε οι ευρισκόμενες στα όρια των δύο ΟΤΔ Δημοτικές Ενότητες Μιδέας, Άργους και Επιδαύρου, αντιστοίχως των Δήμων Ναυπλίου, Άργους-Μυκηνών και Επιδαύρου, οι οποίοι είναι μέτοχοι και συμμετέχουν στα εταιρικά σχήματα τόσο της ANBOΠΕ όσο και του ΠΑΡΝΩΝΑ, να περιληφθούν στην περιοχή εφαρμογής του ΠΑΡ-ΝΩΝΑ, όπως συνέβαινε ήδη και με τις υπόλοιπες Δημοτικές Ενότητες των ιδίων Δήμων. Ως εκ τούτου, αφ' ενός όλες οι Δημοτικές Ενότητες των Δήμων της Αργολίδας περιλαμβάνονται σε προτεινόμενες περιοχές LEADER, χωρίς αποκλεισμούς, αφ' ετέρου η προ-τεινόμενη από την ANBOΠΕ περιοχή συγκεντρώνει πληθυσμό 149.985 κατοίκων και είναι επιλέξιμη αφού δεν υπερβαίνει το όριο των 150.000 κατ.

Από την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης προκύπτει ότι η εν λόγω επιλεγείσα περιοχή, παρ' ότι διοικητικά ανήκει εξ ολοκλήρου ή κατά τμήματα σε τρεις όμορους νομούς (Κορινθίας, Αργολίδας και Αρκαδίας) εμφανίζει μεγάλη ομοιογένεια, όχι μόνο ως προς τον γεωμορφολογικό και φυσικό της χαρακτήρα, αλλά και ως προς τα πληθυσμιακά, κοινωνικοοικονομικά, ιστορικά και πολιτισμικά της χαρακτηριστικά. Ως εκ τούτων η προτεινόμενη περιοχή εφαρμογής αποτελεί συνεκτική και ομοιογενή ανθρωπογεωγραφική ενότητα.

Συγκεκριμένα, η προτεινόμενη περιοχή στο σύνολό της:

- 1.** Παρουσιάζει **γεωγραφική συνέχεια**, όπως φαίνεται από την περιγραφή της και από τους επισυναπτόμενους χάρτες (Βλ. Παράγραφο 2.1.2).
- 2.** Χαρακτηρίζεται από **φυσική ομοιογένεια**. Γεωλογικά, ανήκει κατά το μεγαλύτερο μέρος της στην αυτοτελή Ζώνη της Κεντρικής Πελοποννήσου, παρουσιάζοντας ομοιογενή σύσταση εδάφους - υπεδάφους και εμφανίζει ομοιογενή γεωμορφολογικό χαρακτήρα, ως προς το ανάγλυφό της, τις ήπιες κλιματολογικές συνθήκες και το διαθέσιμο υδατικό δυναμικό (Βλ. Παράγραφο 2.2.1.7).
- 3.** Χαρακτηρίζεται από **πολιτιστική και ιστορική ομοιογένεια**, καθώς από την αρχαιότητα είχαν αναπτυχθεί εσωτερικά στενές σχέσεις, κοινές στρατιωτικοπολιτικές και αθλητικές δραστηριότητες, καλλιτεχνικές και θρησκευτικές συγγένειες και επαφές, που εξυπηρετούνταν από εκτεταμένο πλέγμα οδικών συνδέσεων εντός της περιοχής εφαρμογής. Μάλιστα, κατά την κλασική αρχαιότητα μεγάλο τμήμα της (περιλαμβανομένων των σημερινών Κορινθιακών περιοχών Φενεού- Στυμφαλίας και της Αργο-

λικής Αλέας) υπαγόταν στην Αρκαδία, όπως και σήμερα, το δε υπόλοιπο ανήκε ομοίως στην επιρροή των Αργείων και των Κορινθίων. Σε όλες τις ιστορικές περιόδους, από τους πρώιμους χρόνους και τον Πελοποννησιακό πόλεμο μέχρι την ελληνιστική περίοδο και την ρωμαϊοκρατία, από την Γοτθική και τις άλλες κατά καιρούς εισβολές και την ακμή του Βυζαντίου μέχρι την λατινοκρατία, από τους σκοτεινούς μέσους και την τουρκοκρατία μέχρι τον αγώνα του 1821 και την Απελευθέρωση, η υπ' όψη περιοχή εμφανίζει ομοιογένεια όσον αφορά τα πολιτικά καθεστώτα και συμπεριφορές, τις θρησκευτικές συνήθειες, την οργάνωση του τρόπου ζωής, τα ήθη, έθιμα και την λαϊκή πολιτιστική δημιουργία, τις επιπτώσεις των ποικίλων δοκιμασιών και την αντιμετώπισή τους. Ιδιαίτερα στην διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης υπήρξε πλήρης συστράτευση του πληθυσμού, στοχοθέτηση κοινών επιδιώξεων και κοινή παρουσία στα γεγονότα και στις εξελίξεις. Μετά την σύσταση του Ελληνικού Κράτους, το ανατολικό τμήμα της περιοχής (περιλαμβανομένων των Αρκαδικών Αλέας, Φενεού και Στυμφαλίας) αποτέλεσε τμήμα του ενιαίου Νομού Αργολιδοκορινθίας, ο οποίος διαιρέθηκε σε δύο Νομούς από το 1899 μέχρι το 1909, οπότε και ανασυστάθηκε μέχρι την οριστική του διαίρεση το 1949. Παρά τις αλλεπάλληλες αυτές αλλαγές στην διοικητική διάρθρωση της περιοχής, οι συγγένειες και ομοιότητες των χαρακτηριστικών των επί μέρους τόπων είναι σαφής και τούτο αποδεικνύεται από την διατήρηση στενών εμπορικών, κοινω-νικών και λοιπών σχέσεων μεταξύ των κατοίκων. Η ομοιογένεια αυτή ισχυροποιήθηκε και μεταγενέστερα, με τις εσωτερικές μόνιμες μετακινήσεις του πληθυσμού και αντανakλάται ακόμα και σήμερα από το πλήθος κοινών ονομάτων, τοπωνυμίων και κοι-νών επαγγελματικών δραστηριοτήτων.

4. Εμφανίζει *σύγκλιση δημογραφικών, κοινωνικών και οικονομικών χαρακτηριστικών* των επιμέρους χωρικών ενοτήτων της, στις οποίες παρατηρούνται σταδιακή γήρανση του πληθυσμού και επιδείνωση της ηλικιακής πυραμίδας στην περιοχή (Βλ. Πίνακες 14, 15), προβλήματα κοινωνικής και οικονομικής φύσης, εξαιτίας του χαμηλού μορφωτικού επιπέδου των κατοίκων της (βλ. Πίνακα 16 έως Πίνακα 19), αλλά και των υψηλών ποσοστών αυτοαπασχόλησης και υποαπασχόλησης (Βλ. Πίν. 2.10), καθώς και ανεργίας, η οποία πλήττει ακόμα περισσότερο την πληθυσμιακή ομάδα των γυναικών (Βλ. Πίνακα 19) και των νέων.

5. Διαθέτει *ικανοποιητικό μέγεθος οικονομικά ενεργού πληθυσμού*

6. Διαθέτει *κρίσιμη μάζα Κοινοτήτων*, που έχουν πληθυσμιακή και οικονομική δυνατότητα να πραγματοποιούν επενδύσεις πολυτομεακού χαρακτήρα (βλ 2.2.4.3 Οικιστικό Δίκτυο).

7. Δέχεται σε όλη την έκτασή της τις *ίδιες πιέσεις στους φυσικούς πόρους και το φυσι-κό περιβάλλον* από ανθρώπινες δραστηριότητες, τις οποίες μπορεί να αντιμετωπίσει μόνο από κοινού.

8. Διαθέτει *ομοειδή χαρακτηριστικά, αδυναμίες και πλεονεκτήματα* στο σύνολο της έκτασής της. Έτσι, ο μεγάλος αριθμός αρχαιολογικών χώρων, μνημείων και ναών που διασπείρονται σε όλη την έκταση της περιοχής αντανakλούν το πλούσιο πολιτιστικό απόθεμά της και η ποικιλομορφία των φυσικών της πόρων (ενδημικά και προστατευόμενα είδη της ελληνικής χλωρίδας και πανίδας, οικοσυστήματα διεθνούς σημασίας και αναγνώρισης, υδάτινοι πόροι, υδροβιότοποι, φαράγγια, ποτάμια, ακτογραμμή

κλπ), είναι ενδεικτική του αξιόλογου φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής και των δυνατοτήτων της για τουριστική ανάπτυξη.

9. Διαθέτει, σε όλη την έκτασή της, **ποιοτική γεωργική και κτηνοτροφική παραγωγή**, ικανή να διακριθεί στον αγροτοδιατροφικό τομέα.

10. Χαρακτηρίζεται από **οικονομική και αναπτυξιακή αλληλεξάρτηση** των επιμέρους χωρικών ενότητων της. Έτσι, εξαιτίας του μεγάλου αριθμού εσωτερικών μεταναστών που έχουν εγκατασταθεί στην Αθήνα, στο σύνολο της περιοχής μελέτης έχουν αναπτυχθεί ισχυροί δεσμοί με την αγορά της πρωτεύουσας κυρίως για την προώθηση των τοπικών προϊόντων, αλλά και την προμήθεια αγαθών. Σχέσεις οικονομικής και αναπτυξιακής αλληλεξάρτησης όμως έχουν αναπτυχθεί και εσωτερικά στην περιοχή, καθώς λόγω της εμπορικής αναβάθμισης των αστικών και ημιαστικών κέντρων της, αυτές οι περιοχές στηρίζουν και στηρίζονται οικονομικά από τις γειτονικές τους Κοινότητες.

11. Εμφανίζει ενιαία **δυναμική ανάπτυξης τουρισμού** και ιδιαίτερα εναλλακτικών μορφών του.

12. Έχει κατοχυρώσει **αποδεδειγμένη κοινή εμπειρία σχεδιασμού** τοπικών ολοκληρωμένων αναπτυξιακών στρατηγικών με τη μεθοδολογία προσέγγισης LEADER («εκ των κάτω προς τα άνω», με τη συμμετοχή των πολιτών και των τοπικών οικονομικών – κοινωνικών φορέων της) και έχει αποδείξει **ενιαία δυνατότητα αξιοποίησης χρηματο-δοτικών ευκαιριών. Στη σελίδα .... Του Παραρτήματος 1.Α.2 φαίνεται το ιστορικό συμμετοχής των ΔΕ της περιοχής στα Προγράμματα Ανάπτυξης του Αγροτικού Χώρου κατά τις προηγούμενες τρεις προγραμματικές περιόδους, καθώς και οι συνολικές επιδόσεις της σε υλοποίηση σχετικών έργων και δράσεων (328 σε αριθμό), η Δημόσια Δαπάνη των οποίων ανήλθε στο ποσό των 25.021.862 ευρώ, περιλαμβανομένων και έργων αναπλάσεων σε οικισμούς, που υλοποίησε η ΟΤΔ με χρηματοδότηση του ΕΤΕΡΠΣ Από όλα τα παραπάνω προκύπτει ότι η περιοχή είναι ομοιογενής, με κοινά προβλήματα και ανάγκες αλλά και με κοινά συγκριτικά πλεονεκτήματα και προοπτικές ανάπτυξής της ως συνόλου, μέσα από την συνεργασία των επί μέρους υποπεριοχών της. Τεκμαίρεται λοιπόν ότι η επιλογή της εν λόγω περιοχής ως προτεινόμενης περιοχής Τοπικού Προγράμματος CLLD/LEADER έγινε με αντικειμενικά κριτήρια και ως εκ τούτου θα πρέπει να θεωρηθεί ορθή και επιτυχής.**

3.1. ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗΣ

Για τον καθορισμό του εταιρικού σχήματος και της περιοχής παρέμβασης της πρότασης που υποβάλει η ΟΤΔ, πραγματοποιήθηκαν ενέργειες διαβούλευσης με 49 φορείς, εκ των οποίων 10 φορείς δημοσίων συμφερόντων (Δήμοι της περιοχής παρέμβασης), 2 όμορες ΟΤΔ (Πάρνωνα και Μεσσηνίας) και 37 ιδιωτικοί φορείς, όλων των τομέων της οικονομικής και κοινωνικής ζωής (αγροτικοί, επιχειρηματικοί, πολιτιστικοί, φιλοπε-ριβαλλοντικοί, ειδικές ομάδες πολιτών κλπ).

Η επιλογή των φορέων έγινε με κριτήριο τον εντοπισμό ομάδων-στόχων του πληθυσμού, οι οποίες, ως εκ των ιδιοτήτων τους και χαρακτηριστικών τους, μπορούν και πρέπει να συμμετέχουν στα αναπτυξιακά δρώμενα της περιοχής και ιδιαίτερα στο σχεδιασμό και την υλοποίηση προγραμμάτων όπως το CLLD/LEADER Βόρειας Πελοπον-νήσου.

Πέραν των φορέων του αγροτικού χώρου και των φορέων της επιχειρηματικότητας (εμπορικές ενώσεις, ενώσεις επιχειρήσεων του τουρισμού και της μεταποίησης αγροτικών προϊόντων και τα δίκτυά τους), που κινούν την οικονομία της περιοχής, μεγάλη έμφαση δόθηκε στην ευαισθητοποίηση και κινητοποίηση ομάδων της κοινωνίας των πολιτών που μεριμνούν εθελοντικά για το περιβάλλον (εθελοντές δασοφυροσβέστες), τον πολιτισμό (πολιτιστικοί σύλλογοι που αναδεικνύουν και την πολιτιστική ταυτότητα της περιοχής) και την κοινωνική συνοχή και αλληλεγγύη (εθελοντές αιμοδότες, διαφορετικών επαγγελμάτων που ανήκουν σε όλα τα κοινωνικά στρώματα όλων των κοινωνικών στρωμάτων και επαγγελμάτων) καθώς και ομάδων ευπαθών και ευάλωτων ατόμων (μακροχρόνια άνεργες γυναίκες που προσανατολίζονται να συστήσουν Κοινω-νική Συνεταιριστική Επιχείρηση και ΑμεΑ).

Επίσης έγινε διαβούλευση με 4 ακόμα φορείς, εκ των οποίων, 2 επαγγελματικοί σύλλογοι τεχνικών (πολιτικοί μηχανικοί) που σηκώνουν το μελετητικό βάρος των επεν-δύσεων και των έργων στην περιοχή παρέμβασης, ένας ιδιωτικός οργανισμός (ΙΕΚ) που παρέχει εκπαίδευση σε τομείς ενδιαφέροντος του τοπικού μας προγράμματος (τουρισμός- τοπική γαστρονομία) και ένας σύλλογος μικρής Κοινότητας, ο οποίος πέραν των άλλων πολιτιστικών δραστηριοτήτων του, διοργανώνει ποδηλατικούς γύρους στηρίζοντας την ανάπτυξη αθλητικού τουρισμού στην περιοχή του.

Αξίζει τέλος να σημειωθεί ότι έγινε επαναληπτικά τηλεφωνική και δια ηλεκτρονικής αλληλογραφίας επαφή και ενημέρωση - διαβούλευση με την Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με αναπηρία (κυρίες Καμπούρη και Νταλάκου), που έχει εκδηλώσει ενδιαφέρον για συνεργασία στο πλαίσιο του προγράμματος ώστε να περιληφθούν σε αυτό προβλέψεις και δράσεις φιλικές προς στα άτομα με αναπηρία.

Κατά τη διάρκεια αυτών των διαβουλεύσεων έγινε παράλληλα αναλυτική ενημέρωση των συμμετασχόντων, τόσο για τις δυνατότητες του εταιρικού σχήματος και της περιοχής παρέμβασης να συμβάλλουν στην ανάπτυξη της περιοχής, όσο και για τις κατευθύνσεις του νέου προγράμματος που εστιάζει το ενδιαφέρον του στην ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και την ανάδειξη της τοπικής ταυτότητας, παραγωγικής και πολιτισμικής.

Στις περισσότερες από τις πιο πάνω περιπτώσεις, έγινε και καταγραφή ιδεών και προτάσεων για τις δράσεις του Προγράμματος. Η καταγραφή αυτή θα περιληφθεί αναλυτικά στον ΦΑΚΕΛΟ Β.

Οι ενέργειες διαβούλευσης ήταν συνολικά 28 και σε αυτές συμμετείχαν 137 άτομα.

Παρατίθεται ο Συγκεντρωτικός Πίνακας Ενεργειών Διαβούλευσης (αναλυτικά δελτία και παρουσιολόγια για κάθε ενέργεια διαβούλευσης χωριστά, παρατίθενται στο Παράρτημα 1.Α1 Δικαιολογητικά).

ΑΝΒΟΠΕ ΑΕ ΟΤΑ		CLLD / LEADER (ΠΑΑ 2014-2020)			
ΠΙΝΑΚΑΣ 1.Α: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗΣ (Α: εταιρικό σχήμα- περιοχή παρέμβασης)					
α/α	Ημ/νία	Τόπος	Είδος Φορέων που συμμετείχαν	αριθμός Συμμετασχόντων	Αντικείμενο Διαβούλευσης
ΦΟΡΕΙΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ (10) και ΟΤΑ					
ΟΤΑ (10)					
1	4/5/2016	Τρίπολη	Δήμοι Τρίπολης, Νεμέας, Μεγαλόπολης, Κορινθίων, Λουτρακίου -Αγ. Θεοδώρων, Άργους - Μυκηνών, Σικυωνίων (Δήμαρχοι και εκπρόσωποι)	10	Επιλογή περιοχής εφαρμογής Τοπικού Προγράμματος
2	12/5/2016	Λεβίδι	Δήμοι Τρίπολης, Γορτυνίας, Νεμέας, Ξυλοκάστρου - Ευρωστίνης, Κορινθίων, Λουτρακίου -Αγ. Θεοδώρων, Άργους - Μυκηνών, Σικυωνίων, Επιδαύρου (Δήμαρχοι και εκπρόσωποι)	15	>> >>
3	19/5/2016	Τρίπολη	Δήμοι Τρίπολης, Γορτυνίας, Νεμέας, Λουτρακίου -Αγ. Θεοδώρων, Άργους - Μυκηνών (Δήμαρχοι και εκπρόσωποι)	8	>> >>
4	22/6/2016	Λεβίδι	Δήμοι Τρίπολης, Γορτυνίας, Μεγαλόπολης, Βέλου - Βόχας Λουτρακίου -Αγ. Θεοδώρων, Ξυλοκάστρου - Ευρωστίνης, Κορινθίων και Άργους - Μυκηνών (Δήμαρχοι), Δήμοι Νεμέας, Σικυωνίων (Αντιδήμαρχοι)	10	>> >>
ΟΜΟΡΕΣ ΟΤΑ (2)					
5	29/6/2016	Μεγαλόπολη	ΑΝΒΟΠΕ ΑΕ ΟΤΑ	7	Περιοχές εφαρμογής Τοπικών Προγραμμάτων Περιφ. Πελοποννήσου / έλεγχος επικαλύψεων
			ΠΑΡΝΩΝΑΣ ΑΕ ΟΤΑ		
			ΜΕΣΣΗΝΙΑ ΑΕ ΟΤΑ		
ΦΟΡΕΙΣ ΙΔΙΩΤΙΚΩΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ (37)					
ΑΓΡΟΤΙΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ (4)					
6	28/6/2016	Νεμέα	Αγροτικός Συν/σμός "Πελοποννησιακή Γή" αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών	1	Καθορισμός εταιρικού σχήματος και επιλογή περιοχής εφαρμογής του Τοπικού Προγράμματος
7	28/6/2016	Νεμέα	Αγροτικός Σύλλογος Νεμέας	2	>> >>

8	5/7/2016	Τρίπολη	Ανεξάρτητος Αγροτικός Σύλλογος Μαντινείας	1	>> >>
9	5/7/2016	Τρίπολη	Αγροτικός & Κτηνοτροφικός Συν/σμος Αρκαδίας	1	>> >>
ΕΜΠΟΡΙΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ (3)					
10	7/7/2016	Κόρινθος	Επιμελητήριο Κορινθίας	1	>> >>
11	7/7/2016	Τρίπολη	Ομοσπονδία Επαγγελματιών Βιοτεχνών & Εμπόρων Αρκαδίας	1	>> >>
12	11/7/2016	Τρίπολη	Επιμελητήριο Αρκαδίας	1	>> >>
ΤΟΜΕΑΣ ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗΣ (2)					
13	30/6/2016	Νεμέα	ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΟΙΝΟΠΟΙΩΝ ΝΕΜΕΑΣ (ΣΟΝ)	25	>> >>
		Νεμέα	ΕΝΩΣΗ ΟΙΝΟΠΟΙΩΝ ΑΜΠΕΛΟΥΡΓΩΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ (ΕΝΟΑΠ)		
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ (13)					
14	4/7/2016	Λεβίδι	Λύκειο Ελληνίδων Τρίπολης	13	>> >>
			Θεατρικό Εργαστήρι Νεμέας		
			Αγροτικός & Πολιτιστικός σύλλογος Λίμνης 'Το Άγαλι'		
			Πολιτιστικός Σύλλογος Βυτίνας		
			Σύλλογος αγώνων υπεραπόστασης 'ΑΕΘΛΙΟΣ'		
			Σύλλογος Αναβίωσης Νεμέων Αγώνων 'ΝΕΜΕΑ'		
			Πολιτιστικός Σύλλογος Άνω Καρυωτών 'Ο ΛΥΚΑΙΟΣ ΔΙΑΣ'		
			Πολιτιστικός & Εξωραϊστικός σύλλογος Κουτσοποδίου		
			Σύνδεσμος Δαραίων		
			Σύλλογος Αρτεμισιωτών		
Σύλλογος Απανταχού Λιμνιωτών					
15	8/7/2016	Χιλιομόδι	Θεατρική Σκηνή Χιλιομοδίου	8	>> >>
16	11/7/2016	Λεβίδι	Πολιτιστικός Σύλλογος Νέων Κρυονερίου	1	>> >>
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ (4)					
17	6/7/2016	Τρίπολη	Ελληνικός Ορειβατικός Σύλλογος Τρίπολης	1	>> >>
18	8/7/2016	Αθήκια Κορινθίας	Σύλλογος προστασίας δασών 'SOSTETO' Χιλιομοδίου	6	>> >>

			Εθελοντές δασοπυροσβέστες Περιβαλλοντικού και Πολιτιστικού Συλλόγου Αθικών		
19	11/7/2016	Λεβίδι	Διαπολιτισμική & Περιβαλλοντική οργάνωση 'ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ'	1	>> >>
			ΤΟΜΕΑΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΥΝΟΧΗΣ-ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ (2)		>> >>
20	7/7/2016	Κόρινθος	Ομάδα ανέργων γυναικών που θα συστήσουν Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση (Κοιν.Σ.Επ)	5	>> >>
21	11/7/2016	Νεμέα	Ομάδα εθελοντών αιμοδοτών Νεμέας	8	>> >>
			ΔΙΚΤΥΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΟΜΟΕΙΔΩΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ (5)		
22	7/7/2016	Κόρινθος	Ένωση Ξενοδόχων Κορινθίας	1	>> >>
23	11/7/2016	Λεβίδι	Τοπικό Σύμφωνο Ποιότητας (ΤΣΠ) Βόρειας Πελοποννήσου "ΟΡΕΙΝΑ" (Διοίκηση & μέλη)	5	>> >>
			Ένωση Αγροτουρισμού Πελ/σου		
			ΑΓΡΟΞΕΝΙΑ ΑΜΚΕ		
24	15/7/2016	Λουτράκι	Οργανισμός Τουριστικής Προβολής και Ανάπτυξης Λουτρακίου (LTO)	1	>> >>
			ΑΛΛΟΙ ΦΟΡΕΙΣ (4)		
25	10/6/2016	Τρίπολη	Σύλλογος Διπλωματούχων Μηχανικών Ελευθέρων επαγγελματιών Ν. Αρκαδίας (Αρκαδία)	1	>> >>
26	27/6/2016	Αηδόνια	Πολιτιστικός Σύλλογος Αηδονίων (διοργανώνει σε συνεργασία με την Π.Ε.Π.Α (Πανελλήνια Ένωση Παλαίμαχων Αθλητών) τους ετήσιους ποδηλατικούς γύρους Νεμέας	1	>> >>
27	9/7/2016	Κόρινθος	ΙΕΚ (με προσανατολισμό σε τουριστικά και γαστρονομία)	1	>> >>
28	15/7/2016	Κόρινθος	Σύλλογος Πολιτικών Μηχανικών (Κορινθία)	1	>> >>
ΣΥΝΟΛΑ			ΦΟΡΕΙΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ: 10	137	
			ΦΟΡΕΙΣ ΙΔΙΩΤΙΚΩΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ: 37		
			ΟΜΟΡΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΔΡΑΣΕΙΣ: 2		
			ΣΥΝΟΛΟ ΦΟΡΕΩΝ: 49		

3.2 ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

Όπως αναφέρθηκε και προηγούμενη παράγραφο 3.1, κατά τη διαβούλευση της Α' φάσης, έγινε ενημέρωση όλων των συμμετασχόντων, τόσο για το εταιρικό σχήμα και την περιοχή παρέμβασης, όσο και για τις κατευθύνσεις, σχεδιαζόμενες δράσεις και προοπτικές του νέου προγράμματος.

Πέραν τούτων, ενημέρωση για το εταιρικό σχήμα, την περιοχή παρέμβασης και το σχεδιαζόμενο πρόγραμμα έγινε και μεμονωμένα σε 55 εν δυνάμει υποψήφιους επενδυτές, με τους οποίους υπήρξε προσωπική επαφή των στελεχών της ΟΤΔ, προκειμένου να γνωρίσουν λεπτομέρειες του Προγράμματος και να δηλώσουν το δυνητικό ενδιαφέρον συμμετοχής τους (βλ. σχετικό πίνακα με τα στοιχεία των ενημερωθέντων αυτών (βλ. Δικαιολογητικό Νο25). Επίσης ενημερώθηκαν από την ΟΤΔ για το σχεδιαζόμενο Τοπικό Πρόγραμμα, αρμόδιοι για τα συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα ανάπτυξης δημοτικοί υπάλληλοι τεσσάρων δήμων, δύο στελέχη επιμελητηρίων της περιοχής και ένα στέλεχος της Περιφέρειας Πελοποννήσου.

Το σύνολο των ενεργειών ενημέρωσης ήταν 87 και το σύνολο των πολιτών που ενημερώθηκαν, κατά περίπτωση, τόσο για λογαριασμό τους, όσο και για λογαριασμό των φορέων τους ήταν 145.

Παρατίθεται συγκεντρωτικός πίνακας των ενεργειών ενημέρωσης (βλ. Δικαιολογητικό 25) έχουν ήδη περιληφθεί αναλυτικά δελτία και παρουσιολόγια των ενιαίων ενεργειών διαβούλευσης-ενημέρωσης).

ΑΝΒΟΠΕ ΑΕ ΟΤΑ			CLLD / LEADER (ΠΑΑ 2014-2020)		
ΠΙΝΑΚΑΣ 3. ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ (εταιρικό σχήμα- περιοχή παρέμβασης)					
α/α	Ημ/νία	Τόπος	Συμμετέχοντες	αριθμός Συμμετασχόντων	Αντικείμενο Ενημέρωσης
ΦΟΡΕΙΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ (10) και ΟΤΔ					
			ΟΤΑ (10)	15	
1	4/5/16	Τρίπολη	Δήμοι Τρίπολης, Νεμέας, Μεγαλόπολης, Κορινθίων, Λουτρακίου -Αγ. Θεοδώρων, Άργους - Μυκηνών, Σικυωνίων (Δήμαρχοι και εκπρόσωποι)	15	Περιοχή εφαρμογής Τοπικού Προγράμματος
2	12/5/16	Λεβίδι	Δήμοι Τρίπολης, Γορτυνίας, Νεμέας, Ξυλοκάστρου - Ευρωστίνης, Κορινθίων, Λουτρακίου -Αγ. Θεοδώρων, Άργους - Μυκηνών, Σικυωνίων, Επιδαύρου (Δήμαρχοι και εκπρόσωποι)		>> >>
3	19/5/16	Τρίπολη	Δήμοι Τρίπολης, Γορτυνίας, Νεμέας, Λουτρακίου -Αγ. Θεοδώρων, Άργους - Μυκηνών (Δήμαρχοι και εκπρόσωποι)		>> >>
4	22/6/16	Λεβίδι	Δήμοι Τρίπολης, Γορτυνίας, Μεγαλόπολης, Βέλου -Βόχας Λουτρακίου -Αγ. Θεοδώρων, Ξυλοκάστρου - Ευρωστίνης, Κορινθίων και Άργους - Μυκηνών (Δήμαρχοι), Δήμοι Νεμέας, Σικυωνίων (Αντιδήμαρχοι)		>> >>
ΦΟΡΕΙΣ ΙΔΙΩΤΙΚΩΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ (37)					
			ΑΓΡΟΤΙΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ (4)	5	
6	28/6/16	Νεμέα	Αγροτικός Συν/σμός "Πελοποννησιακή Γή" αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών	1	Εταιρικό σχήμα και περιοχή εφαρμογής του Τοπικού Προγράμματος
7	28/6/16	Νεμέα	Αγροτικός Σύλλογος Νεμέας	2	>> >>
8	5/7/16	Τρίπολη	Ανεξάρτητος Αγροτικός Σύλλογος Μαντινείας	1	>> >>

9	5/7/16	Τρίπολη	Αγροτικός & Κτηνοτροφικός Συν/σμος Αρκαδίας	1	>> >>
ΕΜΠΟΡΙΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ (3)				3	
10	7/7/16	Κόρινθος	Επιμελητήριο Κορινθίας	1	>> >>
11	7/7/16	Τρίπολη	Ομοσπονδία Επαγγελματιών Βιοτεχνών & Εμπόρων Αρκαδίας	1	>> >>
12	11/7/16	Τρίπολη	Επιμελητήριο Αρκαδίας	1	>> >>
ΤΟΜΕΑΣ ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗΣ (2)				25	
13	30/6/16	Νεμέα	ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΟΙΝΟΠΟΙΩΝ ΝΕΜΕΑΣ (ΣΟΝ)	25	>> >>
		Νεμέα	ΕΝΩΣΗ ΟΙΝΟΠΟΙΩΝ ΑΜΠΕΛΟΥΡΓΩΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ (ΕΝΟΑΠ)		
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ (13)				22	
14	4/7/16	Λεβίδι	Λύκειο Ελληνίδων Τρίπολης	13	>> >>
			Θεατρική Σκηνή Νεμέας		
			Αγροτικός & Πολιτιστικός σύλλογος Λίμνης 'Το Άγαλι'		
			Πολιτιστικός Σύλλογος Βυτίνας		
			Σύλλογος αγώνων υπεραπόστασης 'ΑΕΘΛΙΟΣ'		
			Σύλλογος Αναβίωσης Νεμέων Αγώνων 'ΝΕΜΕΑ'		
			Πολιτιστικός Σύλλογος Άνω Καρυωτών 'Ο ΛΥΚΑΙΟΣ ΔΙΑΣ'		
			Πολιτιστικός & Εξωραϊστικός σύλλογος Κουτσοποδίου		
			Σύνδεσμος Δαραίων		
			Σύλλογος Αρτεμισιωτών		
Σύλλογος Απανταχού Λιμνιωτών					
15	8/7/16	Χιλιομόδι	Θεατρική Σκηνή Χιλιομοδίου	8	>> >>
16	11/7/16	Λεβίδι	Πολιτιστικός Σύλλογος Νέων Κρυερίου	1	>> >>
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ (4)				8	
17	6/7/16	Τρίπολη	Ελληνικός Ορειβατικός Σύλλογος Τρίπολης	1	>> >>

18	8/7/16	Αθήκια Κορινθίας	Σύλλογος προστασίας δασών 'SOSTETO' Χιλιομοδίου	6	>>	>>
			Εθελοντές δασοπυροσβέστες Περιβαλλοντικού και Πολιτιστικού Συλλόγου Αθικίων			
19	11/7/16	Λεβίδι	Διαπολιτισμική & Περιβαλλοντική οργάνωση 'ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ'	1	>>	>>
			ΤΟΜΕΑΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΥΝΟΧΗΣ-ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ (2)	13	>>	>>
20	7/7/16	Κόρινθος	Ομάδα ανέργων γυναικών που θα συστήσουν Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση (Κοιν.Σ.Επ)	5	>>	>>
21	11/7/16	Νεμέα	Ομάδα εθελοντών αιμοδοτών Νεμέας	8	>>	>>
			ΔΙΚΤΥΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΟΜΟΕΙΔΩΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ (5)	7		
22	7/7/16	Κόρινθος	Ένωση Ξενοδόχων Κορινθίας	1	>>	>>
23	11/7/16	Λεβίδι	Τοπικό Σύμφωνο Ποιότητας (ΤΣΠ) Βόρειας Πελοποννήσου "ΟΡΕΙΝΑ" (Διοίκηση & μέλη)	5	>>	>>
			Ένωση Αγροτουρισμού Πελ/σου			
			ΑΓΡΟΞΕΝΙΑ ΑΜΚΕ			
24	15/7/16	Λουτράκι	Οργανισμός Τουριστικής Προβολής και Ανάπτυξης Λουτρακίου (LTO)	1	>>	>>
			ΑΛΛΟΙ ΦΟΡΕΙΣ (4)	3		
25	10/6/16	Τρίπολη	Σύλλογος Διπλωματούχων Μηχανικών Ελευθέρων επαγγελματιών Ν. Αρκαδίας (Αρκαδία)	1	>>	>>

26	27/6/16	Αηδόνια	Πολιτιστικός Σύλλογος Αηδονίων (διοργανώνει σε συνεργασία με την Π.Ε.Π.Α (Πανελλήνια Ένωση Παλαίμαχων Αθλητών) τους ετήσιους ποδηλατικούς γύρους Νεμέας	1	>> >>
27	9/7/16	Κόρινθος	ΙΕΚ (με προσανατολισμό σε τουριστικά και γαστρονομία)	1	>> >>
28	15/7/16	Κόρινθος	Σύλλογος Πολιτικών Μηχανικών (Κορινθία)	1	>> >>
ΜΕΜΟΝΩΜΕΝΕΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΙΣ				55	
29-84	Ιαν 16-18 Ιουλίου 16		Μεμονωμένες ενημερώσεις εν δυνάμει υποψηφίων επενδυτών (όπως πίνακας εκδήλωσης ενδιαφέροντος)	55	>> >>
85-87	13,14,16 /7/2016	Κόρινθος/ Νεμέα/ Τρίπολη	Ενημέρωση επιμορφωθέντων στελεχών ΟΤΑ, Επιμελητηρίων, Περιφέρειας	7	
ΣΥΝΟΛΑ				ΦΟΡΕΙΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ: 10	
				15	
				ΦΟΡΕΙΣ ΙΔΙΩΤΙΚΩΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ: 37	
				138	
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ				145	

3.3 ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ

Στον πίνακα που ακολουθεί, παρατίθενται πραγματοποιηθείσες ενέργειες επιμόρφωσης για το διάστημα 04/3/2016 έως 16/7/2016, τόσο των στελεχών της ΟΤΔ, όσο και τρίτων, που επιμορφώθηκαν από την ΟΤΔ.

Τα στελέχη της ΟΤΔ συμμετείχαν σε επιμορφωτικές ημερίδες της ΕΥΔ ΠΑΑ για το Μέτρο 19 CLLD/LEADER και τους κανονισμούς κρατικών ενισχύσεων, καθώς και του ΕΑΔ για το Κοινό Πλαίσιο Παρακολούθησης και Αξιολόγησης (ΚΠΠΑ), στο πλαίσιο χρηματοδότησης από το ΕΓΤΑΑ και την παροχή διευκρινιστικών στοιχείων για την προετοιμασία και υποβολή των προτεινόμενων τοπικών προγραμμάτων, στο πλαίσιο της Τοπικής Ανάπτυξης με Πρωτοβουλία Τοπικών Κοινοτήτων.

Επιπλέον τα στελέχη της ΟΤΔ πραγματοποίησαν ενέργειες επιμόρφωσης σε υπαλλήλους 4 Δήμων της περιοχής παρέμβασης (Τρίπολης, Κορινθίων, Λουτρακίου – Αγίων Θεοδώρων και Νεμέας) που είναι αρμόδιοι σε θέματα προγραμμάτων ανάπτυξης και ομοίως σε δύο στελέχη των Επιμελητηρίων της περιοχής (Κορινθίας και Αρκαδίας) και σε ένα της Περιφέρειας Πελοποννήσου, προκειμένου να κατευθύνουν τους πολίτες που απευθύνονται σε αυτούς, σχετικά με το Πρόγραμμα CLLD/LEADER της ΑΝΒΟΠΕ. Οι ενέργειες επιμόρφωσης για τα στελέχη της ΟΤΔ ήταν 2 (2 άτομα σε κάθε μία) και για τρίτους (από την ΟΤΔ) ήταν 3 (7 άτομα). Γενικό σύνολο ενεργειών: 5 και επιμορφωθέντων: 9 άτομα.

Παρατίθεται ο πίνακας με όλες τις ενέργειες επιμόρφωσης.

Ημερομηνία Διεξαγωγής	Τόπος Διεξαγωγής	Συμμετέχοντες*	Αντικείμενο Επιμόρφωσης
ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΣΤΕΛΕΧΩΝ της ΟΤΑ			
4/3/2016	Αθήνα	Κωστούρος Γιώργος, Παπαδημητρίου Αντώνης	Συμμετοχή σε επιμορφωτική Ημερίδα της ΕΥΔ ΠΑΑ για το Μέτρο 19 του ΠΑΑ (CLLD/LEADER) και τους κανονισμούς κρατικών ενισχύσεων
16 & 17/5/2016	Αθήνα	Κωστούρος Γιώργος, Παπαδημητρίου Αντώνης	Συμμετοχή σε επιμορφωτική Διημερίδα του ΕΑΔ με θέματα: 1. Το Κοινό Πλαίσιο Παρακολούθησης και Αξιολόγησης (ΚΠΠΑ), στο πλαίσιο χρηματοδότησης από το ΕΓΤΑΑ. 2. Παροχή διευκρινιστικών στοιχείων για την προετοιμασία και υποβολή των προτεινόμενων τοπικών προγραμμάτων, στο πλαίσιο της Τοπικής Ανάπτυξης με Πρωτοβουλία Τοπικών Κοινοτήτων (CLLD/LEADER).
ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΤΡΙΤΩΝ από ΣΤΕΛΕΧΗ ΤΗΣ ΟΤΑ			
13/7/2016	Τρίπολη	Λύρας Δημήτρης Δασολόγος, Δήμος Τρίπολης	Ανάλυση του καθεστώτος κρατικών ενισχύσεων και της δυνατότητας ενίσχυσης επενδυτικών σχεδίων στο πλαίσιο του CLLD/LEADER
		Μεγρέμης Νίκος, Οικονομολόγος -Επιμελητήριο Αρκαδίας	
		Τσιάντης Φίλιππος Γεωπόνος, Περιφέρεια Πελοποννήσου	
14/7/2016	Κόρινθος	Σταυρούλα Κουτσοδήμου Μηχανικός Χωροταξίας & Περιβάλλοντος, Δήμος Κορινθίων	Ανάλυση του καθεστώτος κρατικών ενισχύσεων και της δυνατότητας ενίσχυσης επενδυτικών σχεδίων στο πλαίσιο του CLLD/LEADER
		Κοροβήλος Σωτήρης, Επιμελητήριο Κορινθίας	
		Μαυροειδής Γιάννης Οικονομολόγος, Δήμος Λουτρακίου - Αγίων Θεοδώρων	
16/7/2016	Νεμέα	Παλυβός Νίκος Γεωπόνος, Δήμος Νεμέας	Ανάλυση του καθεστώτος κρατικών ενισχύσεων και της δυνατότητας ενίσχυσης επενδυτικών σχεδίων στο πλαίσιο του CLLD/LEADER

3.4 ΛΟΙΠΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ

Η ΟΤΔ προέβη στην εκπόνηση μελέτης - εμπειρογνωμοσύνης για την ανάδειξη συνεργασιών και την δημιουργία συμπλεγμάτων φορέων (clusters) μεταξύ του αγροδιατροφικού και του τουριστικού τομέα στην περιοχή παρέμβασης.

Αντικείμενο της εμπειρογνωμοσύνης ήταν η επισκόπηση των κύριων χαρακτηριστικών της αγροτικής οικονομίας και του αγροδιατροφικού συμπλέγματος, καθώς και του τουριστικού τομέα στην περιοχή παρέμβασης, με στόχο την ανάπτυξη συν-εργασιών και δικτυώσεων μεταξύ των παραγωγών, των μεταποιητών, των φορέων τουριστικής ανάπτυξης και άλλων τοπικών μερών (stakeholders) που συνδέονται ή μπορούν εν δυνάμει να συνδεθούν με την αγροτική και την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής. Επιπλέον έγινε χαρτογράφηση της ΠΠΠ και των περιλαμβανομένων σε αυτήν ορεινών, μειονεκτικών και πεδινών Κοινοτήτων καθώς και περιοχών NATURA και σχεδιασμός – περιγραφή τουριστικών διαδρομών στο μεγαλύτερο κομμάτι της ενδοχώρας. Αποτέλεσμα τούτων είναι η δυνατότητα εκπόνησης μελέτης χωρικής και αναπτυξιακής διάρθρωσης της προτεινόμενης περιοχής παρέμβασης, με εντοπισμό της τυπολογίας των επιμέρους ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των διοικητικών και γεωγραφικών υποπεριοχών της και των οικονομικών-παραγωγικών δραστηριοτήτων των κατοίκων. Στη μελέτη αυτή περιέχεται τόσο η αγροτική οικονομία και το αγροδιατροφικό σύμπλεγμα όσο και ο τουριστικός τομέας. Ως εκ τούτων, με την ενσωμάτωση των συμπερασμάτων της μελέτης στο σχεδιασμό του νέου τοπικού προγράμματος CLLD/LEADER μπορούν να προσδιοριστούν με μεγαλύτερη ακρίβεια, σαφήνεια και ευστοχία, τόσο η κεντρική στρατηγική του προγράμματος, όσο και οι επιμέρους θεματικές στοχεύσεις των αναπτυξιακών παρεμβάσεων-δράσεων που θα επιλεγούν, με διαβάθμισή της προτεραιότητάς τους, ως οι πλέον κατάλληλες και απαραίτητες για την περιοχή και τις αναπτυξιακές απαιτήσεις και δυνατότητές της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΡΙΣΙΜΩΝ ΔΕΙΚΤΩΝ ΤΟΠΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

ΚΡΙΣΙΜΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΤΟΠΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ		
A/A	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	ΤΙΜΗ
ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ (Συνολικός Μόνιμος Πληθυσμός: 149.985 < 150.000)		
1	Πληθυσμός ορεινών περιοχών της περιοχής παρέμβασης / 1000	41,551
1α	Πληθυσμός ορεινών και μειονεκτικών περιοχών της περιοχής παρέμβασης / 1000	62,238
2	Μόνιμος Πληθυσμός ορεινών περιοχών της περιοχής παρέμβασης / Συνολικό μόνιμο πληθυσμό περιοχής παρέμβασης	27,70%
2α	Μόνιμος Πληθυσμός ορεινών και μειονεκτικών περιοχών της περιοχής παρέμβασης / Συνολικό μόνιμο πληθυσμό περιοχής παρέμβασης	41,50%
3	Μόνιμος πληθυσμός <35 ετών / Μόνιμος πληθυσμός >55 ετών	94,65%
4	Απασχολούμενοι στον πρωτογενή τομέα (γεωργία-κτηνοτροφία-δασοπονία-αλιεία / Σύνολο απασχολουμένων	25,12%
5	Έκταση περιοχών NATURA 2000 εντός της περιοχής παρέμβασης / Συνολική έκταση περιοχής παρέμβασης	11,98%
ΦΟΡΕΑΣ - ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΣΧΕΣΗ		
1	Συμμετοχή Α' Βαθμού Τοπ. Αυτοδιοίκησης	10 (όλοι)
2	Συμμετοχή Β' Βαθμού Τοπ. Αυτοδιοίκησης	1
3	Συμμετοχή Αγροτικών φορέων (συνεταιρισμών, ενώσεων, συλλόγων κλπ)	5
4	Συμμετοχή Εμπορικών φορέων (επιμελητήρια, συλλόγων κλπ)	12
5	Συμμετοχή Περιβαλλοντικών φορέων	2
6	Συμμετοχή Κοινωνικών φορέων (γυναίκες, ΑΜΕΑ, νέοι κλπ)	1
7	Συμμετοχή Πολιτιστικών/αθλητικών φορέων	25
8	Βασικός υπηρεσιακός πυρήνας (με ειδικότητες ΠΕ)	3
9	Καθαρή θέση του φορέα	756.908,79
10	Δείκτης ρευστότητας	2,3
	Δημόσιας Δαπάνης νομικών δεσμεύσεων του Τ.Π. μέχρι και στις 31/12/2015	6.675.034,29
	Συνολική Δημόσια Δαπάνη του Τ.Π. μέχρι και στις 31/12/2015	7.369.547,46
11	Ποσοστό δημόσιας δαπάνης νομικών δεσμεύσεων ως προς τη συνολική δημόσια δαπάνη του Τ.Π. μέχρι και στις 31/12/2015	90,58%
ΕΠΙΠΕΔΟ ΛΗΨΗΣ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ (ΕΔΠ)		
1	Συμμετοχή Α' Βαθμού Τοπ. Αυτοδιοίκησης	2
2	Συμμετοχή Β' Βαθμού Τοπ. Αυτοδιοίκησης	2
3	Συμμετοχή Αγροτικών φορέων (συνεταιρισμών, ενώσεων, συλλόγων κλπ)	1
4	Συμμετοχή Εμπορικών φορέων (επιμελητήρια, συλλόγων κλπ)	2
5	Συμμετοχή Περιβαλλοντικών φορέων	
6	Συμμετοχή Κοινωνικών φορέων (γυναίκες, ΑΜΕΑ, νέοι κλπ)	
7	Συμμετοχή Πολιτιστικών φορέων	1